

STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY

NO. 05981

GEZAMELTE SHRIFTEN

Sholem Asch

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified.

If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

שלום אש
געזאמעלמע שריפטען

צוויי וועלטען

פינפטער באנד

צווייטע אויסגאבע.

ארויסגעגעבען פון
שלום אש קאמפאניע.

1923

Copyright by
Shelom Asch
1923

צוויי זעלמען

יזנבע יאהרען

1
2
3
4
5
6
7
8
9
10
11
12
13
14
15
16
17
18
19
20
21
22
23
24
25
26
27
28
29
30
31
32
33
34
35
36
37
38
39
40
41
42
43
44
45
46
47
48
49
50
51
52
53
54
55
56
57
58
59
60
61
62
63
64
65
66
67
68
69
70
71
72
73
74
75
76
77
78
79
80
81
82
83
84
85
86
87
88
89
90
91
92
93
94
95
96
97
98
99
100

אז מען איז ארויסגעפאהרען פון שווארצען דאמבראווער וואלד, פלענען זיך שוין בעווייזען ווי אויס א ווייטען חלום, די צוויי בליש-צענדע ליכטלאך פון די ווינד-מיהלען. און ווען די פוהרמאנען און די פויערים האבען דערזעהן די ליכטלאך, וואס ראנגלען זיך צווישען די נאכט-וועללען און ווינקען נאך הילף — איז זיי גרינגער געווארען אויפ'ן הארצען, וואס זיי זיינען שוין דורכגעקומען דעם וואלד, אין וועלכען עס האלטען זיך אויף די דאמבראווער גולנים, און עס ווייזען זיך שוין די ווינד-מיהלען אויף דעם בערגעל פאר דער שטאדט...

לאנג זיינען שוין די צוויי ליכטלאך אויסגעלאשען געווארען, און קיין פוהרמאנעס פאהרען שוין ניט. אויף דעם וועג פון דעם שטערטעל ז. קיין ג. לויפט שוין יעצט א באהן, און די פאסאזשירען וואס פאהרען אויף די באהן פאלט גאר ניט איין ארויסצוקוקען פון די פענסטער און צו זוכען די ליכטלאך. נאר נאך ביז היינטיגען טאג זעהט די ליכטלאך רחל'ע, דעם מילנער'ס אייניקעל: ווייט, ווייט אויף יענער זייט ים, פער-ווארפען, אין א גרויסער שטאדט, צווישען פרעמדע מענשען, — דער-זעהט רחל'ע יענע צוויי ליכטלאך, וואס ווינקען ארויס פון די נאכט-וועלען, ווי זיי וואלטען געטרונקען זיך און געבעטען הילף. דארטען, וואו די ליכטלאך לייכטען זיך, געפינט זיך א בערגעל און אויף דעם בערגעל שטעהען דריי ווינד-מיהלען, און כאטש אין היינטיגען טאג איז שוין פון זיי קיין זכר ניטא, און אויף זייער ארט שטעהט היינט א גרויסע קאזארמע פאר זעלנער, דאך זעהט רחל'ע אלץ אין דעם פרעמדען לאנד דאס בערגעל און די דריי ווינד-מיהלען, וועלכע איז איהר היים געווען, און צווישען וועלכע זי האט פערבראכט איהרע יונגע יאהרען...

די מוטער איז רחל'ען געשטארבען פריה — זי האט זי ניט געקענט — און דער פאטער איז אוועק אין אן אנדער שטאָרט און האָט חתונה גע'האט און געמאכט זיך אַ נייע פאמיליע. זי האָט זיך אויפגעצויגען ביים זיידען אין די ווינד-מיהלען — דארט וואו די מאמע איז געשטארבען. זי געדענקט ווי פון חלום, אז דער זיידע, וואס האט זיך תמיד געקלאַנגט אויף די פֿיס, האט זי דאך געהאלטען אויף די קראַנקע פיס די גאַנצע צייט ביים עסען, און זי האט געמוזט עסען מיט איהם פון איין טעלער ארויס — זיך אַ לעפעלע און דעם קינד אַ לעפעלע. און די באבע, וועלכע איז געווען אייפערזיכטיג אויפ'ן זיידען, וואס דאס קינד געהט גיכער צו איהם ווי צו איהר — האט זיך געהאלטען אין איין בייזערען ביים טיש: דו מאכסט קאליע דאס קינד... דאס קינד קען ניט עסען צוליעב דיך... דו צושטעכסט איהר דאס פנים מיט דיין באַרד... און זי האט אזוי לאַנג געברויעט, ביז דער זיידע האט געמוזט דאס קינד אראפזעען פון דער קניע אויף איהר הויכען בענקעל. נאר קוים איז דאס קינד אראב פון זיידענ'ס קניען, האט די באבע עס באלד געכאַפט אויף איהרע קניען און געפרואווט איהר געבען עסען פון איהר טעלער. דאס קינד האט אבער בעסער געוואלט זיין ביים זיידען, האט עס זיך צוואוויינט — און די באבע האט עס געמוזט אבלאזען מיט אַ געבייזער. האט זיך דער זיידע צולאכט:

— זעהסט דאך, יענטעלע, אז זי וויל זיין בעסער ביי מיר מיט א באַרד, ווי ביי דיר אהן א באַרד.

האט זיך די באבע צובייזערט, און זיך אנגערופען מיט פֿאַרוואורף:
— פונקט אזוי ווי איהר מוטער. שרה'לע איז אויך געווען אַ קאַפֿ-ריזנע — זאל איהר טאכטער ניט זיין אַ קאַפֿריזנע?

איז מיט אמאל אלעס שטיל געווארען ביים טיש. דער זיידע מיט דער באבע האבען זיך דערמאהנט אן זייער יונגער טאכטער שרה'לע, זייער איינציגע טאכטער, וואס זיי האבען אויסגעגעבען פאר'ן זשאכלי-נער רבי'נס זוהן, און וועלכע פוילט יונגעהייט אין דער ערד. האט זיך די באבע אנגעהויבען ווישען די אלטע אויגען מיט דער שירין, אוועק-גערוקט דעם טעלער און שוין ניט געוואלט עסען.

איז דער זיידע צוגעגאנגען צו איהר און געקלאפט איהר מיט דער האַנד איבער'ן פלייצע און געזאגט:

— שאַשא, לאַז זי רוהען אין ליכטיגען גן־ערן, דאס קינד האט זי אונז איבערגעלאזט.

האט רחל'ע דאן איהר מאמע געזעהן. רחל'ע האט געזעהן, ווי איהר מאמע, א יונגע און א שעהנע, אויסגעציערט אין זיידענס, מיט גרויסע ברייאַנטענע רינגלאך אין די אויערען און מיט טייערע שנירלאך פערל אויפ'ן האלז דרעהט זיך ארום אין גרויסע, גרויסע סאלעס, אין די סאלעס איז אזוי ליכטיג, אז די אויגען ווערען פערבלענדעט פאר ליכטיגקייט. איז יעדער סאלע שטעהט א גרויסער געדעקטער טיש, מיט ווייסע צוועלען, מיט זילבערנע לייכטער, און גרויסע ליכט ברענגען אין חוכה־לייכטער — דאס איז דער גן ערן. און איהר מאמע, א יונגע און א שעהנע, דרעהט זיך ארום פון איין סאלע אין די צווייטע און בענשט די שבת־ליכט. קיינער איז אין די סאלעס ניטא. נור איהר מאמע אליין. מען האט זי דארט אריינגעזעצט, און זי ווארט דארט, די מאמע, אויף דער באכע'ן מיט דעם זיידע'ן, אויפ'ן פעטער, אויף איהר — זי ווארט שוין אזוי לאנג, יעדען אבענד ווארט זי אז מען זאל אהין קומען צו געהן. און קיינער קומט ניט צו דער מאמען. און זי פיהלט זיך נעבאך אזוי איינזאם אין דעם ליכטיגען גן ערן איינע אליין...

האט זיך רחל'ע אנגערופען :

— באכעשי, ווען וועלען מיר געהען צו דער מאמען אין גן ערן אריין?
— איבער הונדערט־און־צוואנציג יאהר, קינד לעבען, וועלען מיר אלע געהן צו דער מאמע אין גן־ערן אריין.

— איבער הונדערט־און־צוואנציג יאהר! א יאהר איז אזוי לאנג — פון איין פסח ביו צום צווייטען, און הונדערט יאהר איז אזוי פיעל, און אזוי לאנג צו ווארטען — און די מאמע וועט די גאנצע צייט זיין אליין — איז רחל'ע טרויעריג געווארען איבער דער מאמע'ס אייני־זאמקייט...

דעם זיידען האט זי שטענדיג ליעבער געהאט ווי דער באכען. א הויכער איז ער געווען און א בלייכער, מיט א מאגער געזיכט. די לאנגע ווייסע באַרד האָט פערשטעלט זיינע דארע באקען און זיין דינעם האלז, און שטענדיג איז ער געגאנגען אנגעטהאן אין ווייסע כאלאטען, אזוי אז די גוים האבען איהם גערופען „דער ווייסער איד“. אלע האבען פאר איהם דרד־ארץ געהאט, ווי א ביסעלע מורא. ווען ער איז געגאנגען איבער'ן וועג פון שטוב אין מיהל אריין, איז זיין ווייסען כאלאט, מיט

זיין לאנגע ווייסע בארד, האט זיין הויכע מאנערע געשטאלט א שרעק אנגעווארפען. אלע האבען אפגעטראמען איהם דעם וועג. און קוים פלעגט ער אריינקומען אין די מיהלען, האָבען אָנגעהויבען די פליגלען זיך צו בעוועגען, און עס האָט זיך געהערט דאָס רוישען פון ווינד אין די פליגלען פון דער מיהל. איין פליגל האט דעם אנדערען געיאנט, און א שטילער ווינד-געשפרעך איז אנגעגאנגען צווישען די פליגלען, און איי בער די גרינע לאַנקע אויף דעם בערגעל, אויף וועלכען עס זיינען געשטאנען די מיהלען, האבען זיך אנגעהויבען צו יאגען שאטענס, ווילדע שאטענס, מענשען מיט אַבגעריסענע קעפּ. איין שאטען איז דעם אנדערען נאכגעלאָפּען, נאכגעיאַגט און דערגרייכט איהם, איז אריין אין איהם און האָט אויפגעגעסען אַן אנדערען שאַטען... און עס איז אזא אימה אָנגעפאלען צו זעהן ווי שאטענס יאגען זיך נאך די פליגלען פון די מיהלען... און רחל'ע האט ליבע געהאט צו הערען דעם רעש פון ווינד צווישען די פליגלען פון די מיהלען... קוים איז נאכט געווארען, איז דער זיידע אין דער מיהל אריין. עס האבען זיך באלד דערזעהן די צוויי ליכטלאך ארויסשימערען פון די מיהל-פענסטערלאך, און באלד האט זיך דער הערט דאס געווייזן פון ווינד, ווי עס קלאגט ארויס פון די פליענגלען. טיילמאל האט זיך רחל'ען געדאכט, אז עמיץ ווער, א לעבעדיגע זאך, א פרוי צי א מיידעל, האט זיך אנגעטשעפעט מיט איהרע לאנגע צעפּ צווישען די פליגלען פון מיהל, און דאס קלאגט אזוי ארויס פון די מיהל ארויס — וואס זי מוז זיך יאגען מיט די ווינד מיהלען, און די אלע שאטענס זיינען די טויטע פרויען, וואס קלאגען אזוי צווישען די מיהלען. און דאס יאנט זיי דער זיידע אזוי, אז זיי זאלען די פליגלען פון זיין מיהל יאגען.

און ווען דער זיידע איז צוריקגעקומען פון מיהל האט זי מורא גע- האט פאר איהם... עס האט זיך איהר געדאכט, אז איהר מוטער איז אויך דאָרט צווישען די פליגלען פון מיהל. און אז דער זיידע קומט אריין אין דער מיהל אריין, מוזען זיי יאגען די פליגלען. זיי מוזען איהם זיין מעהל מאהלען — ער הייסט זיי, ער יאנט זיי, דורך דעם קלאנגען זיי... און נאך מעהר האט זי מורא געהאט פאר איהר פֿעטער, איהר זיידע דענ'ס איינציגען זוהן, וועלכער האט געוואהנט אין שטאדט. א שוחט איז ער געווען אין שטאדט און א וואויל-לערנער, נור ער איז קראַנק געווען. ער האט א שוואכע ברוסט געהאט, פלעגט ער אויף א גאנצען

זומער ארויסקומען אין די מיהלען. דער פעטער ברוך איז געווען א שווייגנער, קיינמאל האט ער קיין ווארט ניט ארויסגערעדט, אזוי, אז מען האט געמיינט אז ער איז א שטומער. נור טהיילמאל פלעגט ער ענטפערן אויף א פראגע — איז דאס געווען אזא וואונדער, ווי א שטומער וואלט פלוצלינג אנגעהויבען צו רעדן... דער פעטער איז שטענדיג געגאנגען איינער אליין שפאצירען ווייט אוועק אין פעלד אריין און פלעגט צוריקקומען א טרויעריגער. און ער האט זיך אפט בעהאלטען אין זיין שטיבעל און פלעגט אבזיצען שעה'ן לאנג, אדער קוקען א פער-מרה'שחורה'טער. פאר איהם האבען די באבע און דער זידע אויך מורא געהאט און זיי האבען צו איהם גערעדט זעהר ערעל, און די אידען פון שטאדט האבען איהם געהאלטען פאר א הייליגען. ווי אלע וואלטען געוואוסט אז ער וועט באלד שטארבען.

און טאקע איז ער באלד געשטארבען. ווען זי איז נאך געווען א זינג קינד. ער איז אוועקגעגאנגען און איז שוין מעהר ניט צוריקגעקומען. און רחל'ען האט זיך געדאכט, אז ער איז אהין געגאנגען צו דער מאמען אין די ליכטיגע סאלעס, איז ג'רעדן אריין, און דער מאמען איז שוין ניט טרויעריג צו זיצען אליין...

דערנאך איז דער פאטער געקומען נאך איהר. זי געדענקט, אז זומער איז עס געווען, איינמאל ווען זי האט זיך געשפילט אויף דער לאנגע פאר די מיהלען און אבגעריסען געלע גאלד-בלומען, האט זי די באבע אין שטוב אריינגערופען. ביים טיש איז געזעסען א איד, א פרעמדער איד, אין א סאמעטען היטעל, מיט א שאל אויפ'ן האלז, און די באבע האט זי צוגעפיהרט צום פרעמדען אידען און האט איהר געזאגט: — רחל'ע, דאס איז דיין טאטע. ער איז געקומען ריך אהיים געה-מען.

דער איד האט געוואלט זי אויף די הענד געהמען, האט זי זיך צור-וויינט, בעהאלטען זיך ביי דער באבען אונטער'ן פארטוד, און געוויינט מיט ווערטער:

— איד וויל ניט קיין פרעמדען טאטען...

איז דער פרעמדער איד אוועקגעפאהרען און איז שוין קיינמאל מעהר ניט צוריקגעקומען. און פון דענסטמאל אז האט זי איהר פאטער ניט

געזעהן. א, ווי זי וואָלט איהם היינט געוואָלט זעהן. ווי זי וואָלט היינט געוואָלט וויסען, וואו דער איד געפינט זיך, וועלכער האט אזעלכע צוויי שווארצע אויגען ווי זי; וועלכער האט איהר מוטער געקענט, און איז מיט איהר משפחה, איהר פאטער. פאר וואס האט זי ניט געוואלט נעהן צו איהם? אפשר וואלט איהר לעבען אנדערש געווען?

נור פון דענסטמאל אן האט זי איהר פאטער ניט געזעהן. זי איז איבערגעבליבען ביים זיידען און דער באבען, זיך אויפגעצויגען צווישען די שאטענס פון די מיהלען; ווינטער, ווען דער שנעע איז אנגעפאלען און די מיהלען זיינען שטעהן געבליבען, איז זי אין איינעם מיט'ן זיידען און דער באבען געבליבען איינגעשלאסען אין שטיבעל; אין פריהלינג, ווען פריהלינגס-ווינדען האָבען אָנגעהויבען צו בלאָזען און דער זיידע איז געגאנגען אין מיהל אריין, האָט זי זיך אָנגעהויבען איינצוהערען צום געזאנג פון ווינד צווישען די פליגלען פון די מיהלען. אזוי האָט זי אָבגעלעבט איהרע קינדערשע יאהרען צווישען באבען און זיידען. די באבע מיט דעם זיידען זיינען אפט ברוגז געווען, ניט גערעדט צווישען זיך, און אז זיי האבען זיך געזעצט צום עסען ביים טיש, איז רחל'ע געווען זייער פאר-מיטלער.

— רחל'ע, זאָג דער באבען, אן דער זיידע פרעגט, אויב די באבע האט געקאכט באבעלאך אויף מיטאג.

— באבע, דער זיידע פרעגט, אויב די באבע האט געקאכט באבע-לאך אויף מיטאג, — האָט רחל'ע איבערגעגעבען נאָכאמאל דעם זיידע'ס ווערטער, פונקט אזוי ווי דערפאר וואס זיי זיינען ברוגז קען די באבע ניט הערען דעם זיידענס ווערטער.

— רחל'ע, זאָג דעם זיידען: דער זיידע וועט עסען וואס מען וועט איהם געבען. — האט די באבע אבגעענטפערט.

— זיידע די באבע זאגט: דער זיידע וועט עסען וואס מען וועט איהם געבען, — האט רחל'ע איבערגע'חזר'ט דער באבע'ס ווערטער. און די אלטע זיינען אזוי לאנג ברוגז געווען, ביז רחל'ע האט איינעם צום אנדערען צוגעשטופט און זיי איבערגעבעטען.

נור היינט, ווען רחל'ע זיצט אין איהר קליין שטיבעל, אויף א חזיר-כען שטאק און קוקט אראב אויף די פרעמדע גרויסע שטאדט, אין וועל-כער זי איז פערווארפען געווארען מיט טויזענדע אנדערע, דאכט זיך

איהר, אז דאָס אלעס — איהר יוגענד, איהר קינדהייט איז שוין לאַנג צוריק געווען, ווי דאָס וואַלט זיך געווען געטראַפּען מיט איהר ניט אויף דער וועלט, נור איז יענעם לעבען...

2.

פרייהלינגס ווינדען.

עס איז געווען אַ לאַנגער, לאַנגער ווינטער. מען האָט געמיינט אז ער וועט זיך קיינמאָל שוין נישט ענדיגען. שטענדיג איז געלעגען דער שנעע אויף די פעלדער. וואו מען האָט זיך געקעהרט איז געווען שנעע. דער טייך איז געווען פּערפּראָהרען. די מיהלען זיינען גע- שטאַנען, קיין וואַגען האָט זיך נישט געוויזען. עס איז אַנגעקומען פורים — עס האָט שוין געהאַלטען פאַר פּסח. נאָך שנעע, שנעע און שנעע — און מיט אַמאָל איז דאָס אלעס נישט געוואָרען. קיינער ווייסט ניש ווי אזוי דאָס איז געשעהן — עפעס האָט אַנגעהויבען צו בלאָזען אַ ווינטעל, און אלט בעקאנט ווינטעל, וואָס אז מען דערפיהלט עס, דערמאָהנט מען זיך, אז עס האָט שוין אַמאָל אַ לאַנגע צייט צוריק גע- בלאָזען, ווען מען איז נאָך אַ קינד געווען.

און דאָס ווינטעל האָט אַראַבגעבלאָזען די ווייסע שנעען פון די פעלדער אַראָב. דער שנעע איז צוטאַפּעט געוואָרען, צורונען, פּערשוואַונ- דען און מיט אַמאָל האָבען זיך אַנגעהויבען צו ווייזען גאַנצע שטיקער שוואַרצע ערד, וואָס האָבען אַנגעהויבען אַרויסצוקריכען פון שנעע אַרויס, און אז מען האָט דערזעהן די שוואַרצע ערד איז אַזאַ פּרייד געווען ווי מען וואַלט בעגעגענט צוריק אַן אלטען גוטען פּריינד, וואָס איז געווען אַב- געשטאַרבען און צוריק לעבעדיג געוואָרען. מיט אַמאָל איז אויך דאָס אייז פּערשוואַונדען און דאָס וואַסער איז טייך איז פּרישער געוואָרען, קלעה- דער און מעהר שטראַמדיגער, ווי עס וואַלט גאָר אַ נייע וואַסער גע- וועזען, ערשט פון גאָט בעשאַפּען.

און די פּויערשע וועגען האָבען אַנגעהויבען צו קומען צו די מיהלען מיט די לעצטע ביסעל ווייזען, דאָס לעצטע ביסעל ברויט אויסצומאָה- לען, אז עס זאָל סטייען ביז צום נייעם שניט. דער זיידע איז געווען

זעהר פערנומען אין די מיהלען. א גאנצען טאג און א גאנצע נאכט האבען זי די פליעגלען געהאלטען אין איין דרעהען. און אלץ שנעלער האבען זיך די פליעגלען פון די מיהלען געדרעהט, וואס פרייער די וועלט איז געווארען, און וואס ליכטיגער עס איז פאר די אויגען געווארן רעז....

אין די טעג פאר פרייהלינג פלעגט רחל'ע, דעם מילנער'ס אייניקעל, ארומנעהן איבער די אויפגעוואכטע פעלדער און איינהערען זיך צום גערויש פון דעם פרייהלינג-ווינד וואס האט געיאגט איבער דער וועלט. דער ווינד וואס האט אראכגעטרייסעלט דעם לעצטען שנעע פון די צווייגען אראב, און אויפגעוועקט די שווארצע בוימער און אויס-געצויגען זייערע ארעמס, און שטארק געמאכט די רעהרעלאך פון די פאראי-יאהריגע קשאקעס און גרינסען, האט אויך דורכגעבלאזען דורך רחל'עס קערפער, די האָר איהר צופלאטשעט, פערשיט איבער איהר קערפער, און מיט די ערשראקענע גרויסע שווארצע אויגען — נאָר ניט מעהר אין איהר פנים, נאָר אויגען — איז זי ארומגעגאנגען איבער די פעלדער א פער'חלום'טע און זי האט געוויינט. דער ווינד האט געיאגט די גרויסע פיעלע טרעהרען וואס זיינען געפאלען ווי דורכזיכטיגע פע-ריל פון איהרע פולע גרויסע אויגען איבער איהר פנים.

איבער וואס האט זי געוויינט? איבער אלעס האט זי געוויינט, איבער דעם, וואס זי איז שוין אלט פופצעהן יאהר און ווייס נאָך ניט וואס וועט פון איהר דער סוף זיין; איבער דעם וואס דער פרייהלינג-ווינד יאגט אזוי איבער די פעלדער, איבער די בוימער און זאגט און אז דער פרייהלינג געהט און זי איז נאָך נישט גרייט צום פרייה-לינג. איבער דעם, וואס איהר מוטער זיצט איינע אליין אין גו-עדן, איבער דעם וואס דער זיידע ווערט וואס אמאל אלץ דינער... דיר נער... אז גלייך וועט איהם דער ווינד כאפען אין איינעם מיט די פליעגלען פון דעם מיהל און אוועקטראָגען... זי האט געוויינט און אָבעשטעלט זיך אין מיטען פעלד, און געזעהן ווי דער שנעע טאָפיעט און לאָזט זיך אראב איבער די ברעגעס אין טייכעל אריין, און די שטראָמען שלעפען איהם ווייט אוועק איבער'ן לאַנד.

זי האט געוויינט נישט וויסענדיג אליין פאר וואס, און עפעס איז איהר געוואָרען ווי זי וואָלט געביינקט פליעגלען צו קריגען. זי וואָלט געוואָלט פליעגלען האָבען און אויפהויבען זיך אין דער הויך צום

בלאזען הימעל און פליהען איבער דער וועלט און זי האט געוויינט פאר וואס יעדעס פויגעלע קען פליהען און זי האט קיין פליגעלען ניט.

דערנאך האט זי געוואלט וויסען, ווער איהר „בעשערטער“ וועט זיין, איז זי אהיים געגאנגען און גענומען א קייבעריל און איז אריין צו די היהנער אין קאמער אריין, און אריינגעלעגט אויער אין קייבעריל מיט א יונגע פעטע הוהן און איז אוועקגעגאנגען צו די אנטאשע די כשוף־מאכעריין, וואס זיצט אין עק דאָרף, אז די אנטאשע, די כשוף־מאכעריין, זאל איהר זאָגען, וואָס פון איהר וועט דער סוף זיין, און ווער איהר „בעשערטער“ וועט זיין.

די אנטאשע האט צוגענומען פון איהר די הוהן מיט די אויער און האט איהר געהייסען קוקען אין א שפיגעלע אריין, אין וועלכער עס זאל זיך ווייזען דאָס געזיכט פון איהר „בעשערטען“. אין שפייע־געלע האט זי קיינעם ניט געזעהן א חוץ איהרע גרויסע, ערשטאָקענע אויגען — נאָר דאָך האט זי געזעהן איהר „בעשערטען“. זי האט איהם שטענדיג געזעהן. זי האט זיך איהם פאָרגעשטעלט א יונגען און שטארקען, וועלכער וואנדערט איבער דער וועלט און זוכט זי. און טהיילמאָל האט זי זיך פאָרגעשטעלט איהם אַלס א שוואכען און קראַנ־קען, מיט סוכבאָטע און הוסט שטענדיג, אז קיינער זאל ניט וויסען, אז ער איז אזוי שעהן און יונג. נאָר זי איינע אליין ווייסט עס. און ווייסט אויך, אז ער געהט איבער דער וועלט ארום צו געפינען וואָס די מענ־שען האָבען פערלאָרען. און ער וועט עס געפינען, און ער וועט עס צו־ריק ברענגען די מענשען. און דאן וועט ער מיט אַמאָל געזונד און יונג ווערען, און ער וועט זיך געבען צו דערקענען אַלס איהר חתן.

און ווען זי האט געקלעהרט וועגען איהם, האט זי זיך בעהאלטען אין א ווינקעל פון שטוב, אָדער זי איז געגאנגען איינע אליין אין פֿעלד ארויס, ווייט אוועק און געווארט אויף איהם, און טהיילמאָל האט זיך איהר געדאכט, אז אַט געהט ער, איהר „בעשערטער“, אַט הערט זי זיינע טריט איבער דער פייכטער ערד — און איהר הארץ האט אָנגעהויבען צו ציטערען... און זי האט געווארט...

און שטענדיג איז געקומען דאָס געשטאַלט צו איהר ווען די פרייה־לינגס ווינדען האָבען אָנגעהויבען צו בלאָזען איבער דער וועלט. דענסט־מאָל האט זי מעהר געווארט אויף איהם ווי אן אנדערס מאָל, און זי האט

אזוי לאנג געווארט אויף דער געהיימניספולער געשטאלט ביז אמאל
איז ער געקומען...

דאס איז געווען אין א פסח צייט. טאקע דער פסח פון דעם
לאנגען, לאנגען ווינטער. די באַבע האָט שוין ניט געלעבט. זי איז
אוועקגעגאנגען א שטילע פון דער וועלט און קיינער פון זיי האָט זיך
דעריבער נישט געוואונדערט. זי איז איבערגעבליבען מיט'ן זיידען.
דער זיידע איז וואס אַמאָל דינער געוואָרען, וואָס עלטער ער איז גע-
וואָרען, זיין לייב איז איינגעשרומפּפּענער געוואָרען, אלץ דארער זיינען
זיינע הענד געוואָרען, אלץ איינגעצויגענער איז דער נאָרגעל געוואָרען,
נור די אויגען זיינען איהם גרעסער געוואָרען, און דאָס גאנצע פּנים איז
אויגען געווען... און שוויגענדיג איז ער געוואָרען ווי דער פּער-
שטאַרבּענער פּעטער. אַ גאַנצען טאָג איז ער געווען איינגעשלאָסען
אין זיינע ווינד מיהלען, כאָטש קיין ווינד איז נישט געווען און די
פליעגלען זיינען שטיל געשטאַנען, ווייל דער שנעע האָט אלעס צוגע-
דעקט. אין אבענד איז ער אהיים געקומען, אין שטיבעל אריין און זיך
אוועקגעזעצט און געקוקט פון דער ווייטען אין דרויסען אריין. זי איז
געזעסען אין אַ צווייטען ווינקעל און האָט געשוויגען. אזוי האָבען זיי
אַבגעלעבט אַ גאַנצען ווינטער אין שוויגען... ביז עס איז געקומען
דער פּאַר-פּסח. ווען די גוים האָבען זיך מיט אַמאָל געלאָזט מיט די
זעקלאך ווייץ צו די מיהלען און דער זיידע איז אַ גאַנצע טאָג און אַ
גאַנצע נאַכט געזעסען אין דער מיהל און געיאָגט ווי די מכשפות זיינע
פליעגלען. דערווייל איז אלעס פּערטיג געוואָרען צום זומער. דער
שנעע איז אוועק און די ערד האָט זיך בעפּרייט און שוואַרץ געווען אין
גאַנצען. גרויסע שטיקער אַבגעוואשענע גרינס האָבען זיך גענומען בע-
וויזען איבער דער ערד, און די בויער זיינען אַבגעצוואָגען געוואָרען,
זייערע צווייגען — ווי מען וואָלט זיי אויסגעקעמט, אויסגערייניגט און
צוטהיילט. די קשאַקעס האָט דער ווינד דורכגעבלאָזען און אַבגעטריי-
סעלט פון זיי דעם ווינטערדיגען געמויזעכטס. גרויסע שטיקער שוואַרצע
ערד זיינען געלעגען פּריי און האָבען נור געווארט אויף אַ האַנד, וואָס
זאָל זיי קומען בעארבייטען. ווען עס איז געקומען דער פּסח איז
אלעס שוין געווען אויפּגעראַמט צום יום־טוב. די גאַנצע וועלט איז
פּערטיג געווען, נאָר ניט זיי. קיינער האָט ניט אַנגעגרייט פּסח, האָט
דער זיידע גענומען און האָט פּערשלאָסען די ווינד־מיהלען אויף פּסח,

איבערגעלאזט די פעלדער, דעם וואלד און די קשאקעס, אז זיי זאלען זיך אנגרייטען צום פריהלינג און איהם, און ער איז געפאָהרען מיט רחל'ען אויף גאנצע אכט טעג פסח אין שטאָרט אריין. דאָרט האָבען זיי געוואָהנט ביי דער מומע הינדע-לאָה, דעם זיידע'ס אַ שוועסטער, די גניר'סטע פון דער שטאָרט, און דאָרט האָט זי זיך היל המועד פסח בעגעגענט מיט איהר „בעשערטען“, וועגען וועלכען זי האָט אזוי לאנג געטרוימט אין דרויסען. אויף די פעלדער, אז ער וועט קומען און וועט דער וועלט צוריק געבען דאָס, וואָס זי האָט פערלאָרען.

.3

אַ פאַרצייטיגע שטוב.

די מומע הינדע-לאָה האָט געוואָהנט אין דער שטאָרט אין אלטען הויז, אין וועלכען דער זיידע איז געבוירען און אויפגעצויגען געווארען. עס איז געווען דאָס אלטע הויז פון די לענטשיצקים, אין לענטשיץ, און דרינען האָבען זיך נאָך געפונען די מעבעל פון מלך סאַבעצקי, — די ברייט-בייכיגע זאָפע מיט גרינעם צייג בעשלאָגען, די הויכע פאַטער-שטוהל און דער שווערער קאַמאָד מיט די בראַנזאווע זאוועסעס, אויף וועלכען עס איז געשטאַנען אויסגעשטעלט די „מערקווירדיגקייטען“ פון דער משפּחה: די מייזנער פאַרצעלאַן, קאפּע-טאַצען מיט דעם הימל'י-שען טיעפען בלאָען, מיט די גאלדענע בעשלעג, וועלכע האָט אַרומ געהאַלט דעם אויסגעאיידעלטען ראַנד פון טאַץ; די גאלדענע פּאַד-קאַווע וואָס אַן אלטער זיידע האָט אַמאָל געזאַלט געפינען אויפ'ן וועג, (די גאלדענע פּאַדקאַווע האָט געזאַלט קומען פון'ם מלך'ס אַ פּערד); די רויטע גלעזערנע געשניטענע קאַרוואַנקע, אין וועלכער די מומע האָט אַ קווייט אנגעשטעלט מיט אזעלכע מיני קרייטעכצער, וועלכע האָבען געהאַלפּען פון בוי-וועהטאַג; די פּערטריקענטע מאָהן-קעפּלאַך, וועלכע זיינען געהאַנגען ווי אַ פּערטריקענטער בוקעט איבער דעם קאַ-מאַר. אין מיטען פון די אלע מערקווירדיגקייטען איז געשטאַנען אונ-טער אַ גלאַז דער מומע'ס מירטען-קראַנץ, וואָס זי האָט געטראָגען צו דער חופּה. דער מירטען-קראַנץ, דער עדות איבער דעם מוהמע'ס אונשולד, האָט געבילדעט דעם מיטעל-פונקט פון די אלע „מערקווירדיגקייטען“, און נעבען איהם איז געשטאַנען די פּאַטאַגראַפיע פון חתן-כלה-פּאַר.

דער פעטער אין א לאנגע קאפאטקעלע מיט א קליין דייטש קאפעלושעל, און די מוהמע אין א ברייט קרינגלין קלייד, מיט א קאלישער שפיצען קראגענדעל און א ברעסלויער זיידען שאַלעכעל, און נעבען דעם איז געשטאנען די פאטאגראפיע פון איהר איינציגען זוהן שמואל, וועלכער איז אראפגעפאהרען קיין אמעריקא — האָט געשיקט איין פאטאגראפיע מיט אַ בריעף און איז ווי אין וואסער אריין. אין שטוב דערמאָהנט מען איהם ווי אַ טויטען. פון באלקען אראָב איז געהאנגען דער קריסטאל-געשליפענער הענגלייכטער, וועלכער האָט מיט זיינע גלעזערנע טראָל-דען אָבגעשלאָגען מיט אַ בריליאַנטען ליכט אויף די שטוב-זאכען. אזוי איז געשטאנען די „סאלע“ אָבגעשלאָסען א גאנץ יאהר מיט אלע איהרע „מערקווירדיגקייטען“. קיינער איז אין איהר ניט אריינגעקומען און קיינער האָט וועגען איהר ניט געדענקט.

די מוהמע מיט דעם פעטער האָבען דאָס גאנצע לעבען אָבגעלעבט אין געוועלבעל, אין וועלכען זיי האָבען פערקויפט אלטען פראנצויזישען ריפס. דאָרט, נעבען געוועלבעל, האָבען זיי געהאט אַ קליין שטיבעל, אַ קאמערעל, און דאָרט איז דער קאמערעל, וואָס איז געווען בעלענט מיט שאַכטלען און שאַכטעלעך, האָבען זיי געהאט שטעהן אַ קליין נאָפּט מאַשינדעל. דאָס נאָפּט-מאַשינדעל האָט געהאט אַ קאָפּרין, אז עס האָט געוואָלט האָט עס געברענגט, געהייצט דאָס קאמערעל מיט דאָס געוועלבעל, אָבגעקאָכט אין אַ פּאָר מינוט דעם גרויסען מעשענעם טשיי-ניק מיט וואסער, אָבגעקאָכט אַ יאיכעל. מיט איין וואָרט, אז דאָס נאָפּט-מאַשינדעל איז געווען גוט, האָט עס אלעס געטהאָן, וואָס מען האָט נור געוואָלט פון איהר. און אז עס האָט נישט געוואָלט, האָט נישט געהאַלפּען קיין גאנץ קעסטעלע שוועבעלאך. עס האָט ניט גע-ברענט. עס איז ניט געווען דאָריבער קיין געזעץ, קיין קראפּט.

אויף דעם מאַשינדעל מיט'ן קאָפּרין האָט די מוהמע געקאָכט אַ גאנצע וואָך עסען, און ארום דעם מאַשינדעל האָט זיך אַ גאנצער טאָג געקליבען אין דער פינסטערער קאמער די אינטעליגענץ און די משכילים פון שטאָרט. דאָרט, ארום דעם מאַשינדעל האָט מען אויסגעשפּיעלט די אינטערעסאנטסטע פארטייעס שאַך. דאָרט איז געוואָרען בערעדט, בעארבייט און בעפלאַנעוועט די גאנצע פּאָליטיק פון דער שטאָרט. דאָרט האָט מען אַ רב אָנגעשטעלט און אַ רב אראָבגעוואָרפען. דאָרט האָט אַ חזן געקראָגען אַ שטימע און דאָרט האָט ער זיין שטימע פּערל־א-

רען. און ניט נור בלויז קהל'שע זאכען זיינען דאָרט בעשטימט געוואָרן רען. דאָרט זיינען ענטשיעדען געוואָרען די מזלות פון מלכות. מלכים האָבען געציטערט און טראָהנען האָבען זיך געטרייסעלט אין דער קאמער פון אלטען ריפס, ביים פעטער יואל, ביים רויכערדיגען נאפט־מאשיני דעל, וואָס ווען עס האָט געוואָלט האָט עס געגעבען פון זיך פייער און הייצונג, און ווען עס האָט געוואָלט האָט עס זיך איינגעשפארט און פאר קיין שום געלד נישט נאָכגעגעבען.

פסח צום סדר האָט די מוהמע אויפגעפענט די טהיר פון איהר סאלע. דעם פסח'דיגען סדר האָט מען געפראוועט אין סאלע און דאָס הסיב בעט איז געוואָרען אויפגעבעט אויף די ברייט־בייכיגע גרויז־בעי שלאָגענע זאָפע. ווי אין חלום זעהט היינט רחל'ע יענעם סדר, ווען דער פעטער איז געזעסן מיט'ן געהעפטענעם פיער־עקיגען סאמעטענעם קאי פעל אויפ'ן הסיב בעט און געזאָגט די הגדה. דער פעטער, וועלכער איז געווען א איד א משכיל, א חכם, א געלעהרטער, האָט געהאלטען אין איין ברוגז'ן זיך אויף דער משפחה, און מעהרסטען אויפ'ן זיידען, וואָס ער האט זיך משרד געווען מיט אירען, דארפס־לייט, און זיין קענטניש פלעגט ער ארויסווייזען ביים זאָגען די הגדה. ער האָט ליעב געהאט צו זאָגען די הגדה הויף, מיט א נגון, אויסדריקענדיג דעם „דקדוק“ פון יעדען וואָרט, ווי ער וואָלט געוואָלט דערמיט צו פערשטעהן געבען זיין ווייב'ס משפחה. דעם שוואָגער דעם מילנער: „זעהט, וואָס פאר א שידוך איהר האָט געטהאָן“.

דער שוואָגער, דער מילנער, רחל'עס זיידע, איז דוקא געזעסען ביים סדר ווי א פרעמדער, און געוואָלט פלינק איבערכאָפען די הגדה — איז ער פאָראויס געלאָפען און אויסגעכאָפט דעם פעטער. אָבער תמיד האָט דער פעטער געהאט איהם וואָס צו פערריכטען אין דער עברי ניט „לפיכך“ נור „לפיכך“ מיט'ן שארפען „א“. און אז דער זיידע האָט געהערט, אז דער שוואָגער פערריכט איהם די עברי, איז ער בייז געוואָרען און דוקא זיך איינגעשפארט און געשריען „לפיכך“, ווי דער רבי האָט מיך געלערענט, און שוין ניט געוואָלט ווארטען אויפ'ן שוואָגער'ס „דקדוק“, פאָראויס געלאָפען מיט דער הגדה און דער פעטער האָט דוקא איינגעהאלטען, אויסגעזונגען און אויסגע'נגו'ט יעדעם וואָרט אזוי, אז צווישען פעטער מיט'ן זיידען איז אָנגעאָנגען א שטיי לער ברוגז דורך דער נאנצער צייט פון דער הגדה, ביז די מוהמע לאהל'ע

האט זיך אריינגעמישט און דערלאנגט די אבגעשיילטע אויער אין זאלץ-וואסער. אויער אין זאלץ-וואסער האבען זיי ביידע ליעב געהאט, אי דער זיידע אי דער פעטער, האָבען זיי זיך ביידע איבערגעבעטען.

דאָרטען טאָקע, ביים פעטער, האָט זיך רחל'ע בעקענט צום ערשטען מאָל מיט מאיראַוויטש'ען, מיט דעם ליטווישען לעהרער, וואָס האָט זיך אַרומגעדריעהט אַן איינזאמער אין פּוילישען שטעדטעל און פּלעגט פּאַר לאַנגווייליגקייט אַמאָל אַריינקומען צום אַלטען ריפּסענעם סוּחַר, צו ר' יואל ווידאוּסקי אין דער קאַמער אַרײַן, אַמאָל שפּיעלען מיט ר' יואל'ס אַ שאַך און אַמאָל אַ שמועס טהאַן מיט איהם וועגען אַ פּסוק אין תנ"ך, ווי דער מל"ם טייטשט איהם אויס, פון וועלכען ר' יואל ווידאוּסקי איז געווען אַ גרויסער אַנהענגער.

אין די יום-טוב'דיגע טעג פלעגט זיך די קאַמער אַריבערטראַגען צו דער מוהמע אין סאַלע אַרײַן, און דאָרט, אויף די ברייט-בייביגע זאַפּע, איז די גרין-בעשלאַגענע פּאַטער-שטוהלען, ביי אַ גלעזעל גוטען ווישניאַק, וועלכען דער פעטער אַלײַן האָט ליעב געהאַט אַנצושטעלען, און אָבגעבען זיך מיט דעם אַ גאַנצען יאַהר — זיינען אַריבערגעטראַגען געוואָרען די אַלע געשפרעכען פון קאַמער, וועגען אַ פּסוק אין תנ"ך, ווי עס טייטשט איהם אויס דער אבן עזרא אָדער דער מל"ם, וועגען סמאָלענסקי'ן און מאפּו'ן, וועגען רב מיט'ן חזן, וועגען קיסר פּראַנציאָ-זעף און די קעניגין וויקטאָריאַ, וועגען ביסמאַרק'ען און דיוראַעלי. נור די אַלע געשפרעכען האָבען יום-טוב, אין די טיעפע פּאַטער-שטוהלען, ביי דער גוטער גלעזעל ווישניאַק, געטראַגען גאָר אַן אַנדערען גלאַנץ, אַ יום-טוב'דיגע, אַ פּסח'דיגע, אזוי ווי עס איז געווען דער חילוק צווישען דער טרוקענער גלעזעל טהעע, וואָס דאָס נאַפּט-מאַשינדעל האָט מיט זיין גוטען ווילען פון זיך אַרויסגעגעבען אין קאַמער און צווישען דער גוטער גלעזעל ווישניאַק, וואָס דער פעטער האָט עס אַלײַן אָנגעשטעלט און האָט געהאַלטען אַ גאַנץ יאַהר אין אָנגיסען אַקוויט אויף די פּער-טריקענטע, איינגעזויערטע קאַרשען...

צווישען די געסט ביים פעטער פּסח צום ווישניאַק האָט זיך אויך געפונען דער ליטווישער לעהרער מאיראַוויטש. א יונגער מאַן נאָך גע-ווען, אַ יאַהר צוואַנציג — איין און צוואַנציג, אַ בלייבער, אַ קראַנקער, מיט אַ פּערשטויבט קאַפּעלושעל, אין אַ גומענעם געלען קראַגען, ווייל מען דאַרף איהם ניט געבען וואשען, נור מען ווישט איהם איבער מיט

א שוועמעל, א שווארצען אָבגעטראָגענעם פרינץ אלבערט, וועלכער האָט זיך געלעגט ווי אַ בלעד אױף די איינגעפאלענע ברוסט, מיט אַ פאַר אויסגעריבענע, האַלב פון בלאַטע אויפגעגעסענע, הויזען, מיט אויסגעדרעהטע קאמאשען — האָט זיך דאָס אומגעדרעהט אין שטאַרט ווי אַ ווילד פּרעמדער. אלע האָבען געקוקט דארויף מיט חשד, מיט אַ ביסעל מורא, כאָטש געוואוסט האָט מען, אז לערנען קען דער ליטוואק בעסער פון רב, שרייבען בעסער פון מאַגיסטראַט שרייבער, העברעאיש בעסער פון דעם תנ"ך מלמד און רוסיש בעסער פון דעם שטאַרט־גאַראַוואַי. אלע האָבען דערפאַר מורא געהאט: דער מלמד, אז ער זאָל די קינדער ניט פּעהרערען אין תנ"ך; דער רב, אז ער זאָל ניט אַ שמועס מאַכען מיט איהם אין לערנען, און אלע האָבען איהם פיינט געהאט, ווייל ער איז אַ פּרעמדער און האָט ניט קיין גראַשען ביי דער נשמה און האַלט ניט פון דעם וואָס ער קען. און אלע האָבען דאָס געלעכטער געמאַכט פון דעם „ליטוואק" וואָס מיט זיין נאַנץ לערנען און קענען שטאַרבט ער דריי מאָל אין טאַג פאַר אַ שטיקעל ברויט, און קיינער האָט איהם ניט געגלויבט און גע'סוד'עט זיך אין די אויערען, אז ער איז שוין גאַר גע'שמד'ט, אז ער טראָגט אַ צלם אויפ'ן האַרץ, און געקומען איז ער די שטאַרט־מיידלאַך צו פּערפיהרען און די בית־המדרש בחורים אָבצול'שמד'ען.

זיי זיינען געקומען צו געהן צו אונז, אין די פּערוואַרפענע פּוילישע שטעטלאַך די ערשטע ליטוואקעס, ווי די ערשטע פּוילעל אין פּריהלינג, און האָבען עפעס אונז מיטגעבראַכט. מיט דעם יונגען מאַן אַ וואַרט אויסגעערעדט: אַן אנדערע אַ ביכעל געבאַרגט צום לעזען; אַ דריי טען אַ לעקציע אין רוסיש געגעבען און אַ פּיערטען אַ קאַפּיטעל „איוב" פּערטייטשט, און גאַר נישט האָט דאָס געדאַרפּט, נור אַ שטיקעל ברויט מיט אַ טרוקען שטיקעל קעז צו לעבען. געדולדיג האָבען זיי פּערטראָגען די איינזאַמקייט און די פּעראַכטונג מיט וועלכער די פּוילישע אירען האָבען זיי בעצאָהלט. און טויט־עהרליך זייער מיסיע אויסגעפיהרט אויפצוקלעהרען די פּוילישע אירען...

פון די ערשטע ליטוואקעס אין די פּוילישע שטעטלאַך אין אויך מאַיראַוויטש געווען. קיינער האָט נישט געוואוסט פון וואַנען עס האָט זיך גענומען דער ליטוואק מיט די איינגעפאלענע באַקען און מיט דעם הוילען הוסט פון די לונגען. צי האָט ער אַ פּאַטער, צי האָט ער אַ היים...

אין דער וואָכען און יום־טוב אין איין איינגעטוהעכטס געגאנגען. און שטענדיג זיך מיט ביכלאך ארומגעשלעפט. צוערשט אין בית־המדרש אויף דער הארטער באנק געשלאָפֿען. דערנאָך האָט דאָס אָנגעהויבען צו געבען לעקציעס פאר נאכט־לעגערס און מיטאָגס, און קיינער האָט איהם ניט אין קיין שטוב פערבעטען. דאָס גאנצע שטערטעל האָט געלאַכט אויס איהם. אויס זיין געלען אייביגען קראגען, אויס זיין פערשטויבט קאפעלושעל, און אַ נאָמען האָט מען איהם געגעבען „דער ליטווישער מלך אביון“. און דאָס האָט אויסגעהערט דעם שפאט הינ־טער זיך און פערטראָגען געדולדיג די פּעראכטענדע בליקען און ווייטער זיין ארבייט געטהאָן, און האָט זיך אביסעל פּערוויילט בלויז ביי דעם איינציגען בעקאנטען, רחל'ס פעטער, צו וועלכען ער איז געקומען אין קאמער אריין, א גלעזעל טהעע טרינקען, א רעד טהאָן וועגען דקרוק אין די וואָכעדיגע טעג.

און ביים פעטער האָט רחל'ע זיך בעקענט מיט איהם. וואָס האָט עס איהר געצויגען צו איהם באלד פון ערשטען מאָל וואָס זי האָט איהם געזעהן? איז עס געווען דאָס בילד וואָס זי האָט זיך פּאַרגעשטעלט, אז איהר „בעשעהרטער“ און „אויסערוועהלטער“ וועט ניט זיין קיין געוועהנליכער יונגער מאן, נור עפעס אַן אויסערגעווענהליכער, אַ קראַנ־קער, אזעלכער, וועלכען אלע וועלען פּעראכטען, ער וועט אליין שטעהן אין דער וועלט און וועט עפעס טראָגען אין זיין ברוסט אַ רייכקייט פאר דער וועלט?

דאָס ערשטע מאָל, ווען זי האָט איהם דערזעהן, האָט זיך איהר גע־ראַכט, אז דאָס איז ער — אזוי האָט זיך איהר געדאַכט אויף יעדען אויסערגעווענהליכען יונגען מאן וואָס זי האָט בענע־גענט. נור דא האבען איהר צוגעצויגען זיינע אויגען. די אויגען פון דעם פּערלאָזטען, איינזאמען „ליטוואק“ זיינען געווען שטילע, נור תמיד בעטרעהרטע, ניט קיין אויסגעוויינטע טרעהרען און דאָס ערנסטע שמיי־כעלע האָט פּעקרימט זיין אויבערשטע בעוואַקסענע ליפּ. און אז זי האָט געזעהן דעם ערנסט, וואָס דריקט זיך אויס פון זיין פנים, האָט זיך איהר געדאַכט, אז אַ גרויס געהיימניס בעהאַלט דער יונגער מאן אין זיך, אַ געהיימניס, וואָס לעזט דאָס רעטהעל פון דער וועלט. און ער ווייס אלעס, און דאָס איז דאָס אינערליכער גליק וואָס בעלעבט איהם. דורך דעם ארט איהם ניט וואָס אלע פּעראכטען איהם און לאַכען איהם

אויס. און זי האט געוואַלט וויסען דאָס געהיימנים וואָס מאַכט איהם גליקליך. זי האָט געוואַלט זיין דערינען. עס האָט זיך איהר געדאכט, אז ער קען איהר זאָגען אלעס, וואָס זי האָט צו טהאָן, ער קען איהר אַנווייזען דעם וועג און צו איהם בעדאָרף זי געהן, ביי איהם בעדאָרף זי זיך לֶערנען.

זי האָט איהם אָנגעהויבען צו פּערהערליכען. אז זי האָט איהם ניט געזעהן, האָט זיך איהר פּאַנטאָזיע איבער איהם צושפּיעלט, און זי האָט זיך איהם פּאַרגעשטעלט פאַר אַ מענשען, וואָס איז געקומען דאָ אהער, אין דער פּוילישער שטערמעל, פון אַן אנדער וועלט, פון אַ שעה־נערע און אַ בעסערע, וועלכע איז זעהר ווייט פון דאָנען. זי ליגט אין דער ווייטער נאכט, פון וואָנען ער קומט צו געהן. זי האָט זיך איהם פּאַרגעשטעלט אלס דעם שעהנסטען יונגען מאַן. אין איהרע אויגען האָט זיך אַבגעשפּיעגעלט זיין געזיכט אין אַ גייסטיגען גלאַנץ, וואָס קיינער זעהט עס ניט, ווי אַ קראַנקע כלום אזוי האָבען אויסגעזעהן זיינע פּערקרימטע ליפּען ביי איהר, און די בעטרעהרטע אויגען זיינע, ווי זיי וואַלטען געזעהן עפעס אנדערש און מעהר ווי אַלע אנדערע זעהען און וויינען מיט שטילען גליק. דאָריבער, אז זי האָט איהם געהערט ריידען, האָט זיך איהר געדאכט, אז יעדעס וואָרט זיינס, וואָס ער זאָגט אַרויס, בעדייט עפעס, דערמיט איז עס טיעפּער און פּערבאַרגענער ווי די מענשען מיינען, און זי האָט אָנגעהויבען צו טרוימען וועגען איהם, אין די שטילע טונקעלע נעכט אויף איהר געלענער...

4.

אין טיעפען וואַלד.

מייערֶאָוויטש האָט פּערבראכט דעם זומער אין די מיהלען. רחל'ע האָט עס גע'פּוועלט ביים זיידען, אז ער זאָל איינלאָדען מייערֶאָוויטש'ן אויף זומער צו פּערבריינגען מיט זיי אייניגע מאָנאַטען. דער זיידע האָט עס גערן געטהאָן. ער האָט געוואַלט, אז רחל'ע זאָל זיך עפעס לֶערנען, און מייערֶאָוויטש זאָל קומען אַביסעל צו זיך. עס איז געווען דער שעהנסטער זומער פון איהר יוגענד. עס האָט איהר אויסגעוויזען, אז

מייעראָוויטש איז א גרויסער רבי. יעדעס וואָרט וואס איז ארויסגעקור מען פון זיין מויל, האָט זיך איהר געדוכט, איז הייליג און אמת, און עס כעדייטעט עפעס, וואָס זי קען עס ניט פערשטעהן.

זי האָט כעדארפט א רבי. זי האָט אָנגעהויבען צו פערשטעהן, אז די וועלט איז גרויס און אונענדליך, און איבעראל איבער דער גאנצער וועלט זיינען פאראן מענשען וואָס זוכען עפעס און ווילען עפעס — ווייסען אליין ניט וואָס זיי זאָלען טהאָן, אז עס זאָל גוט זיין. נאָר אזעלכע מענשען ווי מייעראָוויטש פערשטעהען און וויסען וואָס מען דארף טהאָן. און זיי דארף מען פאָלגען, צוהערען זיך צו זייערע רייד. אין די לאַנגע שפאציערען וואָס ער האָט געמאכט מיט איהר איז די זומערדיגע פארנאכטען צווישען שטעהענדען קאָרן, אין שאַטענ־דיגען וואַלד, האָט ער איהר דערצעהלט פון מענשען, וועלכע לעבען אין די גרויסע שטעט, אין אַ ווארשא, אין אַ ווילנא, אין קיעוו און אדעם — מענשען יונגע און געזונדע, און גליקליכע, נור זיי זאָגען זיך אַב פון זייער גליק פאר דעם „אידעאל“ וואָס זיי האָבען.

זי האָט נאָך דאן ריכטיג ניט פערשטאנען די ווערטער וואָס מייעראָוויטש האָט גערעדט מיט איהר. זי האָט ניט פערשטאנען וואָס איז אן אידעאל. נאָר זי האָט אָנגעהויבען גרויס דרד־ארץ האָבען פאר די, וואָס אָפּפערען זיך צוליעב דעם „אידעאל“, און ליעב צו קריגען יענע יונגע מענשען וועלכע וואהנען אין די גרויסע שטעט און זיי האבען די מעגליכקייט גליקליך צו זיין, און זאָגען זיך אַב דערפון איבער זייער „אידעאל“, וואָס לאָזט זיי גליקליך ניט זיין. זי האָט מקנא געווען יענע יונגע לייט. אין איהר פאנטאזיע האָט זי זיך פאָרגעשטעלט יענע מענשען פאר מלאכים, פאר הייליגע, וואָס זיינען פערבאָרגען אין אַ טיעפען סוד, און ווייסען אלעס וואָס צו טהאָן, אז די וועלט זאָל גוט זיין, זיי האָבען א „אידעאל“ און זיינען גרייט זיך אוועקצושענקען פאר דעם „אידעאל“.

זי האָט זיך אָנגעהויבען אויסצופרענען אויף די יונגע לייט, און געפרעגט מייעראָוויטש'ן אויב ער קען זיך מיט זיי. און אז זי האָט דערהערט, אז מייעראָוויטש קען זיך מיט זיי, האט זי נאך מעהר אנגע־הויבען דרד־ארץ צו צייגען פאר איהם, עפעס א רעליגיעזער געפיהל האָט איהר ארומגענומען פאר מייעראָוויטש'ן. אין איהרע אויגען איז ער נאָך טויענדער מאל שעהנער געוואָרען און גרעסער, און הייליגער —

ווייל ער אליין קען זיך מיט יענע „יונגע מענשען“ וועלכע האבען אן אידעאל, און זי האט אנגעהויבען מורא צו קריגען פאר איהם פונקט אזוי ווי ער וואלט זיך מיט מלאכים געהאט געקענט.

עס זיינען געקומען די הייסע זומערדיגע טעג, איין טאג נאכ'ן אנדערען, ווי שעהנע געזונדע כלות, די זון איז ארויס אין דער פריה מיט א קראפט און צוהיצט די ערד — די ברייטע לאנקעס, דעם שטיי-ענדיגען גיך-נאלדענעם רייפען ברויט, דעם לויפענדען טייכעל, און דאס שווארצ-הילענדע זיך וועלדעל. רחל'ע האט ניט געוואוסט וואס צו טהאן מיט זיך אין די זומערדיגע ווארימע טעג. האלב נאקעט, מיט צופלאכטענע האהר איז זי ארומגעלאפען איבער די צוהיצטע לאנד-קעס. די מיהלען זיינען געשטאנען אין די זומערדיגע טעג, פונקט אזוי ווי זיי וואלטען געווארט אויפ'ן קארן אין די פעלדער, אז ער זאל רייה ווערען.

דער זידע, ווי זיינע מיהלען, האט אויך געווארט אויפ'ן וואקס סענדען קארן, יעדעס מאל געקומען אין די פויערישע פעלדער, ארויס-זעהן ווי הויך עס שטעהען די זאנגען, און רעדען צו די בעקערנטע בע-זימלאך, ווי מען רעדט צו א פריינד: „קערענדעל, קערענדעל — וועסט אריינפאלען צווישען מיינע שטיינער...“ אדער ער פלעגט ליגען אויסגעצויגען אין דער זון, לעזענדיג דעם קביהישר אויף עברי-טייטש מיט א תשליך נגון...

אין די מיהלען האבען געהויזט די טויבען, וועלכע זיינען געווען אין די טויבען-שלאקען אויף די שפיץ-מיהלען. רחל'ע האט זיי יעדען נאכמיטאג ארויסגעלאזט, און מיט א לאנגען שטעקען זיי צוואנגט, אז זיי זאלען זיך דרעהען אין דער לופטען. זי האט לייעב געהאט צו זעהן דאס גאלדענע ליכט וואס גיסט זיך דורך דורך די שוואכע הויט, און דורך די שיטערע ווייסע פערדערען פון די אויסגעשפרייטע טויבישע פליענלען... אדער זי איז געלאפען צום קאלטען טייכעל, איינגעמונקט זיך, און א בעצוואנגענע, מיט נאסע געקרייזעלטע האהר, וועלכע האבען טראפען וואסער אויף איהר דארער ברוסט געטראפט, ארומגעלאפען איבער די צוהיצטע פעלדער, אין ווארימען וועלדעל אריין.

איין מאל, איז אזא זומער-טאג, האט זי מייעראוויטש'ן מיט גע-וואלד פון זיין שטוב מיט זיינע ביכער אוועקגעצויגען אין וואלד אריין צו געהן.

אז זיי זיינען געווען אויפ'ן וועג אין וואלד האט זי געשוויגען, און איהר הארץ האט געקלאפט. מייעראָוויטש האט איהר דערצעהלט פון די ביכלאך וואָס ער האט געלעזען און זי האט ניט געוואלט הערען. זי האט זיך פלוצלונג אוועקגעזעצט אויף א שטיין און האט געצויגען מייעראָוויטש'ן ער זאל זיך אויך אוועקזעצען. ער האט געוואלט עפעס זאָגען, האט זי איהם פערשטעלט דאָס מויל מיט דער האנד, האט אראַבגענומען זיין קאפּעלוש און געשפּיעלט זיך מיט זיינע האַהר. ער האט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. ער איז רויט געוואָרען און בלייד, און געשמייכעלט און עפעס אזוי מאָרנע פּערקרימט די ליפּען ווי ער וואַלט געוואַלט וויינען. און דערפאַר וואָס ער האט אזוי מאָרנע מיאוס פּערקרימט די ליפּען, און ער האט אזוי ניט אויסגעזעהן שעהן — האט זי זיך צוגעצויגען צו איהם און געקושט איהם אין די ליפּען...

האט ער עפעס אזוי מאָרנע געשמייכעלט, און איז שטיל געוואָרען און ערנסט, זעהר ערנסט, אז זי איז דערשראָקען געוואָרען, און זי האט אָנגעהויבען צו וויינען פאַר שרעק און שאַנד וואָס זי האט געטהאָן. און זיי האָבען זיך אויפגעהויבען און געגאַנגען א לאַנגע צייט ביז עס איז פאַרנאַכט געוואָרען. צום ערשט האט ער גאָר נישט גערעדט, געשוויגען, און דאָס שווייגען האט איהר מעהר וועה געטהאָן, ווי ער וואַלט זי געווען געזידעלט. דערנאָך האט ער ווידער אָנגעהויבען צו ריידען וועגען די יונגע לייט און די יונגע מיידלאַך וואס האבען א „אידעאל“. אזעלכע מענשען מוזען זיין ריין און קענען אוועקשענקען זייער גליק, זייער פּערזענליכען גליק פאַר דעם „אידעאל“. דער אידעאל דאָס איז דאָס גליק, וואָס איידעלע אַוים די מענשען, און פּער בינדט זיי אין איינעם. זי האט ניט ריכטיג פּערשטאַנען וואָס ער מיינט. נור זי האט געפיהלט און געוואוסט, אז זי איז נישט ריין, אז זי איז אַ זינדיגע, אז זי וועט זיך שוין קיינמאַל ניט קענען פּערגלייכען צו אַט יענע יונגע מענשען וואָס האָבען אַ „אידעאל“, ווייל זי טראַגט זיך ארום מיט אזעלכע שרעקליכע אונריינע געדאַנקען. זי האט זיך געהאַלטען פאַר אַ פּערפאַלענע און די נאַכט איז זי געווען די אונגליקליכסטע בעשעפּעניש אויף דער וועלט.

צו מאָרגענס האט זיך מייעראָוויטש איינגעפאַקט זיינע זאַכען אין קליינעם „וואַליזקעלע“, אַרומגעבונדען מיט'ן שטיקעל שנור און איז צוריק געגאַנגען אין שטאָדט אריין. עס האט נישט געהאַלפּען דעם אַלטען

מילנער'ס געבעט, רחל'עס פערשרומפפטע ליפען און רויטע אויגען. דער ליטוואק האָט גוט־מוטהיג געשמייכעלט און געזאָגט מיט זיין ליט־ווישען פערצויגענעם נגון :

— אז איך האָב זיך אין שטאָרט פערבענקט, וואָס קען איך זיך העלפען ?

רחל'ע האָט געוואוסט אז צוליב איהר פערלאָזט מייעראָוויטש דאָס דאָרף, אז זי איז די פערפאלענע, די אונריינע. און די יונגע לייט און די יונגע מיידלאך אין דער גרויסער שטאָרט מיט דעם „אידעאל“, זיינען נאָך העכער געהויבען געוואָרען אין איהרע אויגען, און איהר פאנטאזיע האָט אָנגעהויבען צו בענקען יעצט נאָך יענע אונבעקאנטע יונגע לייט פון דער שטאָרט און נאָך דעם „אידעאל“ וואָס מענשען שענקען אוועק פאר איהם דאָס גאנצע גליק פון לעבען...

5

דאָס פויגעלע פערלאָזט דעם נעסט.

רחל'ע האָט זיך לענגער ניט געקענט אויפהאלטען אויפ'ן דאָרף אין די מיהלען. אלעס, די גאנצע נאטור, דאָס פעלד, דאָס וואסער, דער וואלד און אפילו די מיהלען האָבען אזוי קליין, אזוי אונווירדיג אויסגעזעהן אין איהרע אויגען, געגען דעם וואָס זיי פערמאָגען דאָרט, געגען דעם „אידעאל“, אז עס איז איהר אונערטרענגליך לאנגווייליג גע־ווארען צו לעבען אויפ'ן דאָרף. דער זיידע האט ניט געוואוסט וואָס עס איז געוואָרען מיט'ן קינד. יעדען צווייטען טאָג איז זי אין שטאָרט געלאָפּען, צום פעטער, בעגענענען זיך מיט מייעראָוויטש'ן. אָבער מייעראָוויטש האָט געשוויגען, געשמייכעלט, און זי האָט אָנגעהויבען ביכלאך צו לעזען, וואָס מייעראָוויטש האָט איהר געבאָרגט. פיעל פון זיי האט זי ניט פערשטאנען, אבער זי האט די ביכלאך דורכגעלעזען ווי אַ פרוּמער איד זאָגט דורך דעם יום תהלים זיינעם. די ביכלאך זיינען איהר אָבער נאָם געוואָרען. זי האָט געוואָלט עפעס א טהע־טינקייט, וואָס זי זאָל פערשטעהן אז זי טהוט עפעס.

אז זי האָט אָנגעהויבען צו זוכען עפעס אין לעבען, האָט זי אָנגע-
הויבען צו זעהן זאכען, וואָס זי האָט עס ביז יעצט ניט בעמערקט.
זי האט זיך אנגעהויבען צו צוקוקען צו דעם לעבען פון די גוים אויפ'ן
דאָרף און זי האָט אָנגעהויבען צו פּערגלייכען זייער לעבען מיט איהר
לעבען.

דאָס דאָרף, וואו דער זיידע האָט געהאט די מיהלען, איז געווען
אן ארימס, א אכציג פאמיליען מיט אַ פאָר הונדערט נשמות האָבען
זיך אריינגערוקט אויף אַ שטיקעל ערד, אַ פּויערישע קאָלאָניע, צווישען
צוויי פּריצים. ארום און ארום איז געווען שפע, פּעלדער מיט שמע-
הענדען ברויט, לאַנקעס מיט פּאשע, וועלדער מיט האַלץ — און די גוים
האבען געהונגערט, זייערע ארימע בהמות האבען ניט געהאט וואס צו
עסען, און איז ווינטער האָבען זיי געפּראָהרען פּאַר קעלט. זייערע קינד-
דער האָבען זיך ארומגעוואַלגערט, ווי די קליינע חזירים, שמוציג, צוויי-
שען די בהמות, און זיינען ווי די פּויעלדאָר ארומגעלאָפּען איבער דעם
דאָרף, און האָבען איינס פון דאָס אנדערס די ביסענס ארויסגעריסען.
פון די צוויי מאַרגעס ערד וואָס איז געווען אויף אַ פּויער, האָט ער קוים
געהאט גענוג אויף קארטאָפּעלס צו פּערזעען, וועלכע האָבען ניט גע-
סטייעט אויף אַ גאַנץ יאהר. אין פּריהלונג, אין די שעהנסטע צייט פון
יאָהר, ווען די גוים האָבען אָנגעהויבען בעזעען די ערד מיט קארטאָ-
פּעלס, האָבען די קינדער געהונגערט. און פון דעם שטענדיגען הונגער,
און פון די וואסערדיגע ערד שפּייז, זיינען פּיעלע קינדער אין דער קאָ-
לאָניע געווען קאַליקעס, ניט קיין ענטוויקעלטע, האַלכע אידראַטען,
קינדער מיט גרויסע וואסערדיגע קעפּ און קליינע פּיסלאָד, וועלכע האָ-
בען זיך געריטשט אויף אלע פּיער ווי די הינטלאָך.

ביז איצט האָט רחל'ע דאָס ניט בעמערקט, זי האָט געמיינט, אז
עס מוז אזוי זיין אַרים און רייך. די פּויערים בעדארפּען אזוי לעבען,
און די פּריצים — אנדערש. און ניט נאָר די פּריצים, נאָר אפּילו דער
זיידע, זי און אלע אידען בעדארפּען אנדערש לעבען. איבער איהר'ן
אן אָבגעטראַגען קליידעל, אָדער אַ פּאָר צוריסענע שיד, וועלכע זי
ווארפט ארויס, דארפּען זיך ארומשלאָגען די שיקסעס פון דאָרף, און
טראַגען דאָס, וואָס זי האָט אוועקגעוואַרפּען, יום-טוב און זונטאָג. אז
זי, דער זיידע און אלע אידען בעדארפּען עסען חלה און פּיש און וואָהנען

אין שעהנע הייזער און די גוים מוזען וואָהנען אין אַרימע, הילצערנע שטעלכלעך מיט זייערע בהמות אין איינעם און שלאָפען אלע אויף דער ערד און שפייזען זיך פון קארטאָפּעלס. אז אנטאָק, סטעפּאָן און סטאָך מוזען דיענען ביים זיידען, ארכייטען אין די מיהלען, זייערע ווייבער מוזען וואשען ביים זיידע'ן די פּאַרלאַגע, די וועש און זי בע-דיענען, און זייערע קינדער, די שיקסעס פון דאָרף מוזען קוקען מיט קנאה אויף איהרע נייע קליידלאך וואָס זי מאַכט זיך ביים שניידער אין שטאָדט — דאָס אלעס מוז אזוי זיין, ווייל עס איז שוין אזוי.

צייט זי האָט אָנגעהויבען צו קלעהרען וועגען די יונגע לייט, וואָס אָפּפּרען זייער גליק פאר אן „אידעאל“, האָט זי אָנגעהויבען צו פּער-שטעהן, אז עס בעדאָרף ניט אזוי זיין, אז עס איז אַ טעות, וואָס די וועלט לעבט אזוי. אין דעם איז קיינער ניט שולדיג, נאָר עס האָט ווער פּערשאַלטען די אַרימע און די רייכע, און מען דאָרף זיי צוריק אויס-לייזען פון דער קללה. אז אלעמען איז שלעכט און אלעמען בענקט זיך נאָך אַ בעסערע וועלט. און ניט נור די מענשען. די וועלט אליין בענקט אויף נאך אז אנדער לעבען. עס ליגען די פּעלדער אויסגעצויגען אין דעם טהויל'עדיגען פארנאכט און וויינען אויף זייער ביז מוזל, וואָס זיי איז בעשעהרט נאָר צו שפייזען די רייכע און ניט די אַרימע. עס שטעהט דער וואַלד אַ פּערקלאַנגער, אַ מרה'שחורה'דיגער און קלאַגט איבער דער וועלט. מיט לאַשצענדע בעמענדע אויגען קוקען די שטומע פיה איבער דעם צוים אויף די פעטע גרינע פאשע פון די פריצי'ס פּעלדער און פּערשטעהען ניט, פארוואָס מען לאָזט זיי גיט אהין אריין זיך פא-שען. און מיט בענקענדען רחמנות קוקען די שטערען ביינאכט אויף דער ערד אראָב, און וויינען אויף איהר מיט שטראַהלענדע טרעהרען, וואָס זי איז אזוי טיעף געזונקען... אלעס דאָרף ווערען אויסגעלייזט פון דער קללה, מיט וועלכער די וועלט אין פּערשאַלטען געוואָרען, און ווער ווייסט דעם וועג פון דער וועלט'ס ישועה אויב ניט דאָרט, יענע יונגע לייט, וואָס האָבען אַ „אידעאל“. זיי ארכייטען אויף דער אויסלייזונג פון דער וועלט, און פאר איהר זיינען זיי אלעס מקריב, און זי, רחל'ע, קען זיך ניט פּערגלייכען מיט זיי, קען ניט זיין צווישען זיי — ווייל זי אי אַ „זינדיגע“, אַן „ענאָאיסטקע“, וואָס געהט ארום מיט שלעכטע געדאַנקען, איבער וועלכע זי איז אלע מאָל רויט און פּערשעהמט גע-וואָרען פאר זיך, ווען זי האָט געקלעהרט דערפון...

זי האט געוואלט עהנליך זיין צו יענע „מענשען“, וועלכע האבען דעם „אידעאל“ און זיי נאכטהאן. און זי האט זיך פאָרגעשטעלט וואָס יענע וואַלטען געטהאן און געפרוואוּט זיי נאכטהאן. קודם כל האט זי אָנגעהויבען טראָגען איהרע פערזענליכע זאכען, איהרע קליידלאך, שיד, וועש פון דער שטוב ארויס און צוטהיילט די שיקסעס אויפ'ן דאָרף. זי האט ניט געהאט קיין קליידעל איבערצוטהאן, צו פאָהרען אין שטאָרט אריין, און דאָס איז געווען איהר גרעסטע בעפרידיגונג. און וויפיעל מען האט ניט געארבייט מיט איהר, אז זי זאָל מאַכען אַ נייע קליידעל — זי האט ניט געוואַלט, געגאנגען אין דאָס זעלבע אַנטהוּטס אין דער וואַכענס און שבת. זי האט אָנגעהויבען צו טראָגען אנדערע זאכען פון שטוב: עסענוואַרג, געפעס, וועש צו די גוים. דערנאָך האט זי געוואַלט די קינדער לערנען שרייבען און לעזען. זי האט צוזאמענגענומען די קינדער צו זיך אין שטוב אריין, געטהיילט זיי אידישע חלה וואָס זיי האָבען זעהר ליעב געהאט. די חלה האָבען זיי אויפגעגעסען, אָבער לערנען האָבען זיי ניט געוואַלט. און רחל'ע האט זיך אזוי לאנג געפייניגט מיט זיי, ביז זי האט עס אויפגעגעבען.

עס איז איהר אונערטרעגליך געוואָרען דאָס זיצען אין דאָרף, און ווען עס האט זיך דערנעהענטערט דער הערבסט, האט עס איהר געצויגען אין דער פרעמדער, אונבעקאנטער שטאָרט, וואו עס זיינען די מענשען ווע-גען וועלכע מייעראַוויטש האט איהר דערצעהלט, און זי האט בעשטימט ביי זיך צו געהן צו מייעראַוויטש'ן איהם בעמען, אז ער זאָל זי שיקען צו יענע מענשען, וואָס האָבען אַ „אידעאל“, אין דער גרויסער שטאָרט.

זי האט אראַבגעשלונגען די מיידעלשע חרפה זיך צו ווייזען פאר איהם אין זיין שטיבעל וואו ער איז אליין. מיט האַרץ-קלאַפּען איז זי אריינגעקומען צו איהם אין דירה, אַ בוידעם-שטיבעל ביי אַ הוילישען שוסטער. דאָס שטיבעל איז פול געווען מיט רויך און טשאַד פון אַ לאַמפּ וואָס האט געטשאַדעט. ער איז געזעסען איינגעבויגען איבער זיינע ביכלאך און ער האט ניט בעמערקט ווי זי איז אריינגעקומען. זי האט זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל, ווי ווען מען קומט אריין צו אַ הייליגען און געווארט ביז ער וועט זי בעמערקען. ווען ער האט גע-הערט וואָס זי פערלאנגט פון איהם, אז ער זאָל איהר געבען אַן אדרעס אין דער גרויסער שטאָרט צו די מענשען וואָס האָבען אַ „אידעאל“ —

האָט ער געשמייכלט, פערקרימט די אויבערשטע ליפ, מיט אַ גריי-
מאָסע, און געזאָגט טרויעריג:

— קיין אַרעם קען איך אייך נישט געבען, נאָר אז איהר וועט
זיי זוכען, וועט איהר זיי געפינען.

און ווען זי האָט גענומען אוועקגעהן פון שטוב, האָט ער זי אָנגע-
הויבען פלוצים אָבצוריידען:

— פאָהרט ניט אין דער גרויסער שטאָרט אריין.

— פאָרוואָס?

— איהר זייט אזא יונגע, אַ שאָד... — האָט זיך דער ליטוואק

פּערהוסט אין מיטען.

דאָס וואָס מייעדאוויטש האָט אויף איהר רחמנות געהאט, האָט
נאָך פעסטער געמאַכט איהר בעשלוס באַלד אוועקצופאָהרען, איהם צו
ווייזען, אז זי האָט ניט קיין מורא, אז זי קען זיך אויך אָפּפּערען פאר'ן
„אידעאל“.

אז דער אַלטער זיידע האָט דערהערט, אז זיין רחל'ע געהט איהם
פּערלאָזען און פאָהרען אין דער גרויסער שטאָרט אריין — האָט ער איהר
נאָר ניט געזאָגט. ניט אָבגערעדט זי. נאָר ער איז שטילער געוואָרען
און אויסגעמיעדען די שטוב. ער האָט זיך אָבגעשלאָסען אויף גאנצע
טעג און האַלבע נעכט אין די מיהלען, געדערהט זיינע פליעגלען, צי עס
איז יא געווען וואָס צו מאַהלען, צי ניט — נאָר אין די שטילע נעכט
האָט רחל'ע, האַלב אין שלאָף, געהערט און געזעהן ווי אן איינזאמער
שאַטען שלייכט זיך דורך דורך איהר שטיבעל, קומט צו צו איהר בעט,
זעצט זיך אוועק אויפ'ן ראַנד פון איהר בעט, און קוקט איהר אין פנים
אריין און שווייגט. זי האָט ניט געוואָלט די אויגען עפּענען, זי האָט
געוואוסט, אז דאָס קומט אריין דער זיידע ביינאַכט צו איהר, און קוקט
זיך איין אין איהר פנים, בעפאָר זי פּערלאָזט איהם...

נאָר איינמאָל, ווען זיי זיינען געזעסען אין אבענד אלע ביים עסען,
עס איז שוין געווען אין די אַלול טעג, און אלעס האָט שוין אָנגעהויבען
צו טרויערען, האָט זי דער זיידע פלוצים גענומען אויף די קניה, ווי
ער האָט עס אמאָל געטהאָן, ווען זי איז אַ קליינע געווען, און אָנגעהויב-
בען זיך צו שפּיעלען מיט איהר, ווי אמאָל אין די יונגע יאָהרען: זיך
א לעפעלע עסען און דאָס קינד אַ לעפעלע עסען, און געשפּיעלע זיך
מיט איהר, ווי זי וואָלט אַ קליין קינד געווען, געריבען איהר פנים

מיט דער באָרד זיינער און גערופען זי „קעצעלע־מעצעלע“ און פֿלוצלונג האָט ער גענומען איהר האנד אין זיינער און געקוקט איהר אין די אויגען אריין מיט זיינע גרויסע, פרעמדע אויגען.

— רחל'ע, ווי לאזטו מיך אויף מיין עלטער, בלייב נאך אביסעלע, איך וועל באלד שטארבען.

— מען מוז זיידע, מען מוז — האָט זי אָבגעענטפערט מיט זעהו א וואזשנע, בעהאלטענע מינע, אז דער זיידע האָט געמיינט, אז עם מוז אזוי זיין.

— איך האָב קיינעם ניט, אלע זיינען געשטארבען. אלע, אלע... און דו געהסט אוועק... ווארט, ווארט, רחל'ע, נאָך אַביסעל, איך וועל איך באלד שטארבען.

זי האָט אויסגעקוישט דעם זיידען די טרעהרען פון די אויגען און אָנגעהויבען צו לאַכען און פרעהען זיך מיט איהם. און באלד האָט דער זיידע אויך אָן אלעס פּערגעסען, אז זי געהט אוועק, און ער האָט געלאַכט צו איהר פון זיינע אלטע בעטרעהרטע אויגען ארויס.

עס איז געקומען נאָך סוכות און די בלעטער האָבען אָנגעהויבען צו פאלען פון די בוימער, און איבער'ן הויף האָט דער ווינד געטראָגען דאָס פּערוואַגעלטע סכך פון דער סוכה — האָט דער זיידע זי אליין פאַר געברייט צום וועג, געפּאָהרען אין שטאַרט, בעשטעלט איהר קליידלאַך, שיד, וועש, געקויפט אַ נייע קערבעל. ער האָט איהר אליין איינגעפּאקט די זאכען אין קערבעל אריין, און איינגערעדט אין דעם קערבעל: „אז מיין רחל'ע וויל פּאָהרען אין דער גרויסער שטאַרט אריין — וועל איך זי איינהאלטען? — פּאָהר, מיין קינד, פּאָהר, מיין קינד.“ און פון דאך האָט ער אַראַבגענומען צוויי קעזלאַך, וועלכע ער האָט געטריקענט אויף דער זון און איינגעפּאקט איהר צווישען די זאכען. אויפגענעהט מיט זיינע אייגענע הענד א טאַרבעלע, אריינגעלעגט פּאפּירען־געלד און אָנגעהאנגען איהר אויפ'ן האַלז — און געגעבען איהר אַ בריעף מיט אַן אדרעס אויפגעשריבען צו זיינע אַ שוועסטער־קינד קיין ווארשוי, וואוהין זי זאָל פּערפּאָהרען.

— איך האָב שוין לענגסט אהין געשריבען, אז דו קומסט וואָהנען אין ווארשוי, זיי ריכטען זיך שוין אויף דיר. רחל'ע איז פּערוואַנדערט געוואָרען:

— פון וואנען האָסטו געוואוסט, אז איך וויל פאָהרען קיין ווארשוי?

— איך האָב שוין געוואוסט, מיין קינד. איך האָב שוין לאנג געוואוסט. זיי וועלען דיר שוין אָבווארטען ביי דער באהן. דער זיידע האָט איינגעשפאנט דעם ווייסען בולאן אין זיין גער פלאַכטענעם וועגעלע, אָנגעהאָן זיך אין זיין שבת'דיגען מלבוש, צו קעמט זיך די האָהר, און רחל'ע האָט ניט געזעהן ווי אַ חוץ איהר קעס-טעלע האָט ער נאָך אויף דער פוהר ארויפגעלעגט זיין שווארץ רייזע-וואליזקעלע, וועלכעס איז געווען איבערגעצויגען מיט'ן ציכעל, וואָס די באַבע האָט אַליין אויסגעהאָפטען. עפעס גערוימט זיך מיט אַנטאָנען, דעם היטער פון די מיהלען, גוט פערשלאָסען די שטובען, געלייגט זיך שליסען אין טאש אריין, און געהייסען אַנטאָנען טרייבען דעם פערד צום שטערמעל, צו דער באהן-סטאנציע.

איבער דעם וועג האָט ער געשוויגען. געווען פערנומען אין טראַכטען און ניט גערעדט. ביים באהן האָט ער געקויפט בילעטען, און ווען דער צוג איז אָנגעקומען, אז ער האָט זיך שוין גוט אָבגעזעגענט מיט רחל'ען, איז ער אריין מיט איהר אין וואַגאָן, און זיך אוועקגעזעצט מיט איהר אויף אַ באַנק. אז רחל'ע האָט איהם געזאָגט, אז ער זאָל ארויס פון וואַגאָן, די באהן ריהרט זיך באלד — האָט ער אָנגעהויבען פלוצים צו שמייכלען, און אין זיינע וואסערדיגע אויגען איז געלעגען אַ בקשה:

— וואו מיין קינד וועט זיין, וועל איך אויך זיין...

און איז מיטגעפאָהרען.

6.

מיין ערשמע בעקאָנטישאַפט מיט רחל'ען.

אין ווארשוי האָב איך זיך מיט איהר בעגעגענט. עס איז געווען, ווען רחל'ע האָט זיך שוין געהאט געפונען אין ווארשוי איינגע וואַכען. זי האָט געהאט געוואָהנט מיט איהר זיידען ערגעץ וואו אויף אַ בוידעם שטיבעל אויפ'ן סאליטיץ, ביי דער ווייכסעל.

דער זיידע האָט אויסגעזוכט אַ וואָהנונג ביי זיינס אַ בעקאנטען, אַ מעהלהענדלער און דאָרט געוואָהנט מיט איהר. אַיך האָב זיך בעקענט מיט איהר, מיט רחל'ען, און אַיך האָב אָנגעהויבען אַרויפצוקומען צו איהר. נור לאָזט מיר אַיך דערצעהלען כסדר, אזוי ווי דאָס אַלעס איז געשעהן:

אַליין בין אַיך אַויך געקומען קיין וואַרשוי, אַויף דעם זעלבען וועג ווי רחל'ע, געיאָגט פון די בענקעניש נאָך אַ „אידעאל“, עפעס צו זוכען וואָס זאָל מיר געבען אַן אינהאַלט אין לעבען. וואַרים דעם אינער האַלט וואָס אַיך האָב אַיבערגענומען מיט מיין ערציהונג אין די אַידישע אַמונה, האָב אַיך געהאַט פערלאָרען, ווי טויזענדע מיינע יונגע חברים, דאָס דאוונען, דאָס לערנען אין בית-המדרש, איז געווען אַ הויילער נגון מיט וועלכען אַיך האָב פערזונקען מיין בענקשאַפט נאָך אַן אינהאַלט וואָס זאָל מיר צוריקגעבען די אַמונה וואָס אַיך האָב געהאַט אין גאָט, אין די הייליגע ספרים, אין משיח'ן. אַיך האָב געמיינט, אַז אין וואַרשוי געפינט זיך דער אידעאַל, און אַיך בין אַיך געקומען זוכען אין וואַרשוי ווי רחל'ע, ווי הונדערטע אַזעלכע יונגע לייט און יונגע מיידלאַך פון די פערוואָרפענע פּוילישע שטעטלאַך. אָנגע-קלאַפט אַויף די טהירען פון אַלע אַידישע שרייבער וואָס האָבען זיך געהאַט געפונען אין וואַרשוי און אין וועלכע אַיך האָב געגלויבט ביי מיר אין שטערטעל ווי אין געטער. אַיך בין שוין אַויסגעווען אין אַלע רעדאַקציעס, אַויפגעזוכט אַלע בעקאַנטע און אונבעקאַנטע מענשען, און צו קיין טאַקל בין אַיך נאָך אַלץ ניט געקומען. ניט געוואוסט אַליין וואָס אַיך וויל און וואָס אַיך זוד — אַרומגעדריעהט זיך אין דער שטאַרט ווי אַ אַיינזאַמער. צו קיין מלאכה האָב אַיך זיך ניט געוואָלט נעהמען. עפעס טהאָן אַויך ניט. געגלויבט, אַז אַיך בין בעשטימט צו וואָס גרויסעס. אין וואָס עס בעשטעהט דאָס גרויסעס, און ווי אזוי דאָס גרויסעס וועט קומען צו מיר — האָב אַיך ניט געוואוסט. בין אַמאָל האָב אַיך זיך מיאַש געווען, געוואָרען אַ „פעסימיסט“ און אַ לעהרער. דאָס הייסט אַיך האָב שטונדען געגעבען און געלעהרענט אַנדערע דאָס, וואָס אַיך האָב אַליין ניט געקענט. אזוי האָב אַיך זיך אַרומגעדריעהט אַבזאָגענדיג די וועלט און מיר יעדע צוקונפט און יעדע האָפנונג. אַיך האָב פערקעהרט ביי מיינס אַ בעקאַנטען, אַן עלטערען לעהרער, וואָס די מעהרסטע פּוילישע בחורים וועלכע זיינען געקומען קיין

ווארשוי האָבען זיך צו איהם געווענדעט. ער איז געווען בעקאנט אלס א פריינד פון די פערוואַנגעלטע יונגע לייט וואָס קומען קיין ווארשוי זוכען „ליכט“. ער האָט זיי געשאפען לעקציעס צו לערנען זיך און אמאָל אויסגעבאָרגט קליין געלד, דאָס הייסט, נעטהיילט זיך מיט'ן גראַשען אויף ברויט. קום איך אריין אמאָל צו איהם, דערזעה איך עס זיצט אַ יונגע מיידעל, מיט אַ פאַר גרויסע אויגען, גאָר נישט מעהר איז אין איהר פנים געווען צו זעהן, נור אויגען. עס האָט זיך געדאכט, דאָס די נשמה'דיגע וואָס ליגט אין דעם מענשען'ס אויגען האָט זיך אויסגע- גאַסען איבער איהר גאַנצען פנים. מיט ציטערענדיגע האָהר, וועלכע פלאַטערען איבער איהר הויכען שטערן, מיט פערליינגע, לייכטע, דורכ- זיכטיגע הענר, ווי זיי וואַלטען געווען געמאַכט אויס פיינעם איידעלען פארצעלאָן. זי בעט מיט איהר קינדישער נאַאיווער שטימע: אז ער, דער לעהרער, זאָל איהר זאָגען, וואָס זי האָט צו טהאָן? זי האָט גע- בראכט קיין ווארשוי איהר קערפערעל און איז גרייט אַוועקצושענקען איהר שמאַלען יונגען קערפערעל און איהר יונגען לעבען פאר דעם „אידעאל“ וועלכער בעגליקט די מענשען. און זי איז געקומען איהם פרעגען, אז ער זאָל איהר געבען דעם אינהאַלט פון דעם אידעאל, און זאָל זי אויך ארייננעהמען אין דעם גליק אריין. צו דעם איז זי גע- קומען פון איהר דאָרף קיין ווארשוי, און פאר דעם וויל זי אַוועקשענקען איהר לעבען.

דאָס וואָס דאָס מיידעל האָט גערעדט איז געווען געזאָגט אין אַזאַ נאַאיווען טאָן, מיט אַזאַ איבערגעגעבענעם, אונגענדיכען קינדישען ווילען פון אונשולדיגען גלויבען, אז עס וואַלט געווען די גרעסטע זינד די קינדישע נאַאיוויטעט צו צושטערען. מיין בעקאנטער האָט דאָס דערפיהלט. איהר מיידעלשעם גלויבען האָט אויף איהם געמאַכט אַן איינדרוק, און ווי ער איז ניט געווען צוגעוואָהנט צו אַזעלכע נאַאיווע „פראָווינציאַנעלע“ ביטעס, מיט וועלכע מען איז געקומען צו איהם — דאָך האָט ער איהר פראַגע גענומען זעהר ערנסט. ער האָט געהאַט דאָס פייז געפיהל, און אויך די קינדישע נאַאיוויטעט וועלכע איז גע- ווען אזוי כאַראַקטעריסטיש פאַר אונזערע משכילים. ער איז אויך באלד געוואָרען אזוי ערנסט ווי דאָס מיידעל. ער האָט זיך אַוועקגע- זעצט און אָנגעהויבען צו דערצעהלען איהר ווי ערנסט מען דאַרף דאָס לעבען נעהמען. צוגעזאָגט איהר, אז ער וועט זי בעקענען מיט זיינע

פריינד, געבעטען זי אריינקומען, געגעבען איהר א פאָר ביכלאך צו לעזען, און זי פאָרגעשטעלט פאר מיר, פאָר איינעם פון די יונגע לייט וועלכע זוכען דאָס זעלבע וואָס זי. דאָס מיידעל האָט איהם אויסגע-הערט ווי מען הערט אויס אַ גוטען אידען, און זי האָט כאַלד איבערגע-טראָגען דעם בעגייסטערטען רעספעקט, וואָס זי האָט געפיהלט צו דעם לעהרער, אויף מיר. זי האָט מיך אָנגעקוקט. אין איהר בליק איז געווען אַ גרויס גליק. איהרע יונגע, ווייסע מיך-צייהן האָבען זיך ארויסגע-שניטען פון איהרע ליפען מיט אַ גרימאסע, און איהר גליק האָט אָנגע-נומען אזא שיי, ווי דער שיי פון אויג וואָס קומט פון טרעהרען. מען האָט עס אָנגעזעהן אויף איהר, אז עס דאכט זיך איהר, אז זי האָט גע-פונען דאָס גליק פון לאַנגע יאהרען, וואָס זי האָט געזוכט, ווען זי איז נאָך געווען אין דאָרף, צו בעקענען זיך מיט די יונגע לייט וואָס האָ-בען אַ „אידעאל“ און אין מיר האָט זי געפונען איינעם פון יענע יונגע לייט. איד בין פערשעהמט געוואָרען פאר דעם גלויבען און פערעהרליכונג וואָס עס צייגט ארויס איהר בליק אויף מיר. איד האָב מיט אַמאָל דערפיהלט די גאנצע פוסטקייט וואָס איז אין מיר, און איד האָב דאָס ערשטע מאָל אָנגעהויבען צו בענקען, מיט אַן אמת צו בענקען נאָך אַ גרויס אינערליך גליק, נאָך אַ גרויסער אמונה אין אַ אידעאל, ניט פאר מיין צושטערטעם לעבען, נור איד זאָל עס קענען איבערגע-בען דעם אונשוילדיגען קינד וואָס איז געקומען צו מיר מיט אזוי פיעל אמונה.

דער לעהרער האָט אונז כאַלד געלאָזט אליין. ער האָט געמוזט אוועקגעהן אויף זיינע שטונדען, און מיר, איד מיט דאָס מיידעל, זיי-נען ביידע ארויס אויף דער גאס. איד האָב די גאס, איד האָב די מענשען ניט געזעהן. איד בין געווען טיעף פערטהאָן אין מיר. איד געדענק ניט אויב איד האָב עפעס גערעדט, צו דאָס מיידעל האָט עפעס גערעדט, נור איד האָב געהאט דאָס געפיהל, אז דאָס מיידעל געהט נע-בען מיר און זינגט, און זינגט אַ ליעד פון גליק. איד האָב געהערט דעם זילבערנעם קלאַנג פון איהר געלעכטער, כאַטש געלאַכט האָט זי דאכט זיך נישט. זי האָט נור געשוויגען איבער'ן גאנצען וועג, און אין אויך געווען פערנומען מיט זיך. איד בין מיט איהר מיטגעגאנגען, כאַטש מיר האָבען זיך ניט אָבגעערעדט. לאַנג, לאַנג זיינען מיר געגאנגען צוזאמען, אַהן אַ וואָרט צו רעדען, און עס דאכט זיך מיר, אז איבער

דעם לאנגען, שטילען וועג בין איד צוגעקומען צו א גרויסען תכלית. איד האָב דורך דעם וועג אלעס געפונען וואָס איד האָב געהאט געזוכט אין ווארשוי, און פון וועלכען איד האָב זיך שוין געהאט מיאש געווען. מיר זיינען אָנגעקומען אויפ'ן סאליטיז, זאגט זי צו מיר, מיך אָננעהמענדיג פלוצים ביי דער האנד :

— קומט מיט מיר ארויף צו אונז, איד וואָהן מיט מיין זיידען.

איד בין, זעלבסטפערשטענדליך, מיט איהר ארויפגעגאנגען. אין צוויי אלטע, ווארשאווער אויסמעבלירטע שטיבלאך האָבען זיי גע- וואָהנט, ביי א אידענע. אין שטוב איז געווען טונקעל. ביים פענ- סטער איז געזעסען אַן אלטער, דארער איד, געהאלטען א ספר אין דער האנד און געזאָגט תהלים מיט א טרויעריגען נגון. רחל'ע איז פאָר- אויס געלאָפען פון מיר. זי איז ארויפגעפאלען דעם אידען אויפ'ן האלז מיט א פרייד און א לאכען און האָט איהם געקושט, געהאלזט. איד בין געשטאנען א פערפרעמדער ביים שוועל פון טהיר, און ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן. באלד האָט זי מיך פאָרגעשמעלט פאר'ן זיידען, אז דאָס איז איהר'ס א נייער בעקאנטער פון די יונגע מענשען וואָס זי האָט געזוכט אין ווארשוי.

דער אלטער איד האָט אויסגעטהאָן די ברילען און מיך אָנגעקוקט מיט חשד, איבערגעלעגט די באָרד אייניגע מאָל מיט דער האנד און איז טרויעריג ערנסט געוואָרען. געהייסען מיך זיצען און געפרעגט מיך פראגען אין דער וועלט אריין. רחל'ע איז ארויסגעגאנגען מיט'ן קרי- געל צו קויפען מילך און זעמעל אויף אבענד עסען, צו וועלכען איד בין אויך איינגעלאדען געוואָרען, און אז איד בין געבליבען מיט'ן אלטען אידען אליין, האָט ער פלוצים גענומען מיין האנד אין זיינע. זיין האנד איז קאלט געווען ווי אייז. ער האָט מיר געקוקט אין די אויגען אריין, אז עס איז מיר אַ קעלט אַדורך דורך די ביינער, און געזאָגט צו מיר אזוי .

— יונגער מאן, איד ווייס נישט ווער איהר זייט, איד ווייס נישט

וואו מיין קינד האָט אייד געפונען, וואוהיז זי געהט. איד בין צו אלט איהר נאָכצוגעהן. נור איהר זאָלט וויסען, אז דאָס מיידעל איז מיר איבערגעבליבען איינע אליין פון מיין נאנצע משפחה. איד בין אַן אלטער פערלאָזטער מאן און איד האָב מיין נאנצעס לעבען אָבעלעכט אויפ'ן דאָרף, צווישען מינע מיהלען. צוליעב איהר בין איד דאָ איז דער

גרויסער פרעמדער שטאָדט. איד האָב מורא מיין קינד צו לאָזען אליין. איד ווייס נישט וואָס זי זוכט, וואָס זי וויל, איד ווייס ניט וואָס זי טהוט. איד האָב מורא פאר איהר. איהר ווייסט וואָס זי טהוט, איהר ווייסט וואוהין זי געהט. יונגער מאן, האָט רחמנות אויף אן אלטען מאן. עס איז דאָס איינציגע, דאָס איינציגע וואָס איז מיר איבערגעבליבען פון מיין גאנצע משפחה.

ער האָט מיין האנד מיט זיין קאלטער האנד צוגענומען צו זיין ברוסט, צוגעקנייטשט די אויגען, און צוויי אלטע טרעהרען זיינען איהם הענגען געבליבען אויף זיינע אויגען־הייטלאך.

איד האָב דענסטמאָל געשוואַרען אין מיין הארץ נאָכצוגעהן ווי אַ שטומער שאַטען רחל'ען און זי אַבהיטען פון דער גרויסער פרעמדער שטאָדט.

7

דער זיידע ביינקט נאָך די מיהלען.

מיר האבען ביידע צוזאמען געלעזען ביכער אין די ווינטערדיגע אבערדען, ביים שיין פון נאכט־לאמפ. דער זיידע איז געזעסען אין א ווינקעל און אונז אבגעוואכט. די טעג פון מיין ערשטער בעקאנטשאפט מיט רחל'ען זיינען געווען די גליקליכסטע פון מיין לעבען. א גאנצע טאג זיך ארומגעדריעהט א הונגעריגער איבער די ווארשאווער גאסען און געווען אַ גליקליכער. פון מיינע לעקציעס איז מיר פונקט אויף אויף פיעל געבליבען, וויפיעל איד האב בעדארפט פאר מיין וואהנונג בע־צאהלען, וואס איד האב געהאט מיט א חבר אויף א ווארשעווער בוידעם־שטיבעל; אויף ברויט מיט הערינג און אמאל א ריינעם קרא־גען קויפען צו געהן צו רחל'ען. נאר דערפאר די אבערדען, וואס איד האב פערבראכט מיט רחל'ען ביי זיי איז דער היים, זיינען געווען מיין שטיץ גליק. דער זיידע האט זיך שוין אויך געהאט צוגעוואהנט צו מיר. איד האב ניט געוואוסט מיט וואס איד האב אויסגענומען אין זיינע אוי־גען; צי דערפאר וואס איד האב געקענט אביסעל לערנען, צי מחמת אן אנדער אורזאכע. שפעטער האב איד זיך דערוואוסט, אז מיין קענען

לערנען האט אויף דעם אלטען געמאכט אן איינדרוק, דער אלטער איד האט געקראגען צוטרויען צו מיר, פון דער ערשטער מינוט וואס ער האט מיך געזעהן. ער האט עס מיר אליין געזאגט :

— א יונגערמאן וואס קען לערנען וועט קיינמאל נישט פהאן א שלעכטע זאך. די תורה היט אב דעם מענשען גאנץ גלייך, צי ער האלט יא דערפון, צי נישט.

און איד מוז מודה זיין, אז צוליב דעם וואס רחל'ע האט אויף מיר מיט איהר אונשולד און גלויבען אזא איינדרוק געמאכט, און נאך מעהר, צוליב דעם שטארקען צוטרויען וואס איד האב געפונען ביי דעם אלטען, איז מיין בעציהונג צו דער יונגער מיידל געווארען זעהר א ריינע און אין גאנצען אהן יערען פערזענליכען אינטערעס. איד האב פערשטיקט אין מיר יעדעס געפיהל וואס א יונגער מענש פיהלט צו יעדער יונגער מיידעל, ווען ער בעגעגענט זיך מיט איהר. איד ביז איי-בערהויפט, זייט איד האב זיך בעגעגענט מיט רחל'ען, געווארען פיעל ריינער און איידעלער. זי האט עפעס געהאט איז זיך אזעלכעס, פון איהרע גרויסע קינדישע אויגען האט ארויסגעשיינט אזא גלויבען אין מענשען און אין דער וועלט, אז עס האט זיך געוואלט בעסער ווערען און אויך גלויבען — אז אויסער אונזערע בעגרענעצטע ערדישע גליקען. איז נאך דא א העכערעס, אן איידעלערס, אונגעזעטיגטעס און אונבעגרע-ניצטעס גליק. און עס איז גוט געווען אזוי צו טראכטען. אין אנפאנג האט נאך מיין פאסיע, מיין צוגעוואהנטעם נישט אבזאגען זיך פון יעדער געלעגענהייט — פערלאנגט דאס זייניגע... איד האב זיך געווארפען אויף מיין בעט פאר בענקשאפט נאך איהר. נאר וואס מעהר איד האב זיך בעגעגענט מיט איהר, אלץ מעהר האב איד אנגעהויבען צו פער-שטעהן דאס גליק וואס ליגט אויף יענער זייט פון פערלאנג... איד האב זיך איינגעלעבט אין די אונבעגרענעצטע מעגליכקייטען וואס זיי-גען אין דעם אבזאגען זיך פון מאמענטאלען חיה'שען וואונש, און איד האב גאר ענטדעקט פאר מיר נייע, נאך ניט בעוואוסטע און אונאיבער-לעבטע געפיהלען מיט וועלכע דאס אבזאגען זיך בעגליקט דעם מענשען.. אזוי האב איד איבערגעלעבט מיט רחל'ען דעם גאנצען ווינטער. מיר האבען דורך דעם זיינטער פיעל געלעזען צוזאמען, גערעדט. רחל'ע האט ארויסגעוויזען זעהר א טיעפע פעהיגקייט, וואס איז געקומען נישט פון דעם בעגרענעצטען מענשען-שכל, נור פון דעם אונבעגרענעצטען

מענשליכען געפיהל, וואס קומט פון אינסטינקט, וואס דאס מאכט פון אונז, ערדישע מענשען — פאעטען און נביאים. איד האב זיך פערוואונג-דערט איבער דעם גלייכען שכל וואס רח"ל האט ארויסגעוויזען אור-טהיילענדיג מענשען און זאכען. עס איז גענוג געווען אז זי זאל קוקען אויף א מענשען און ער זאל איהר ניט האבען געפעלען אויסערליד, און זי האט שוין אבגעגעבען איהר אורטהייל איבער דעם מענשען, און גארניט האט שוין מעהר געהאלפען צו ענדערען איהר מיינונג. און זי האט קיין טעות ניט געמאכט. זי האט געאורטהיילט ריכטיג. דאס וואס האט אונז בעדארפט נעהמען וואכען, חדשים איבערצוצייגען זיך אין א מענשען, איז איהר גענוג געווען א בליק. אלעס און אלעמען האט זי גענומען אויסערליד, אורטהיילענדיג פון דעם קאליר און ליכט וואס האט זיך אין איהרע אויגען אבגעשפיגעלט. און ווי ביי אויסגעאידעלטע שטומע טהיערען איז דאס געפיהל פון אינסטינקט זעהר ענטוויקעלט, אזוי איז עס ביי איהר אויך געווען. עס האט זיך געדאכט, אז זי רעדט ניט, אז זי זעהט ניט, אז זי הערט ניט, — נאר זי פיהלט, און אלעס, אלעס האט זי ארויסגעפיהלט מיט איהר אינסטינקט. זאכען און גע-שעהנישען וואס האבען זיך אבגעשפייעלט הינטער איהר רוקען, ניט אין איהר געגענווארט. עס האט זיך געדאכט, אז זי דרינגט דורך מיט איהר אינסטינקט פערשלאסענע טהויערען, און פערשטעלטע ווענט. איהר אינסטינקט האט אלעס געהערט און אלעס געזעהן, צי זי איז יא געווען דערביי, צי ניט.

אין געזעלשאפט מיט חברים און פריינד איז זי געווען שטענדיג א שווייגענדיגע, א פערשעהמטע. זי האט זיך איינגעקארטשעט אין א ווינקעל, און בעהאלטען זיך פון מענשען. מען האט זי גאר ניט אנגעהען און ניט באמערקט ווען זי איז געזעסען אין א ווינקעל, טיעף און שטום צוהערענדיג זיך צו אלעס און פיעלע פון די חברים האבען גע-מיינט, אז זי פערשטעהט ניט וועגען וואס מען רעדט און איבער וואס עס האנדעלט זיך. נאר דאך האבען אלע געפיהלט גוט ווען דאס קליינע בעשעפעניש איז געזעסען איינגעקארטשעט אין א ווינקעל פון שטוב. ווען זי האט זיך געפונען אין געזעלשאפט פון חברים, האט זיך חברה געפיהלט פרהעליד, גוט. קיינער האט זי ניט בעמערקט, קיינער האט זי ניט געזעהן — נור מיר האבען געפיהלט, אז זי איז דא, און קוקט אויף אונז מיט איהרע גרויסע אויגען — דאס האט אונז געגעבען מוטה און

בלויבען אין אונז אליין, און עס האט זיך אונז טאקע געדאכט, אז ווער ווייסט וואס מיר טהוען אויף מיט אונזערע געשפרעכען.

א גאנצען ווינטער האָט זיך דער זיידע ווי עס איז איינגעלעכט מיט דער גרויסער שטארט. ער איז וועניג ארויסגעגאנגען פון שטוב, געזע- סען גאנצע טעג ביים פענסטער און ארויסגעקוקט אויפ'ן שנעע, און עפעס צו זיך אריינגערעדט אין דער בארד. עס איז אבער געקומען אזוי פאר פורים צייט, ווען די שנעען האבען זיך אנגעהויבען צולאזען און די ערשטע פריהלינגס ווינדען האבען אנגעהויבען צו בלאזען, איז דער אלטער אונרוהיג געווארען. ער האט אנגעהויבען צו בענקען נאך זיינע מיהלען. ער האט געהערט ביי נאכט ווי די פליגלען פון די מיהל- לען דרעהען זיך. דער ווינד יאגט זיי פוסט און פאסט און די גרויסע מיהל-שטיינער כאפען אריין דעם ווינד און זיי מאהלען איהם, און דער ווינד וויינט צווישען די שטיינער און ער הערט דא זיין קלאגען. דער אלטער איז טרויעריג געווארען און פלעגט זאגען :

— א מילנער טאָר ניט פערלאָזען זיינע מיהלען, אז נישט, קומען שרים אריין אין זיינע מיהלען און מאהלען אויף די שטיינער זייערע מעהלען...

ער האט אנגעהויבען צו רעדען וועגען אהיים פאהרען און איינגע- שפארט זיך, אז רחל'ע זאל מיטפאהרען מיט איהם. איד האב איהם קיינמאל ניט געזעהן אזוי אונגעדולדיג און טרויעריג, ווי אין דער צייט. רחל'ע האט ניט געוואלט פאהרען. האט מיד דער זיידע אמאל גענומען אין א ווינקעל, און אנגעהויבען צו רעדען מיט מיר :

— איד מוז אהיים פאהרען, די מיהלען בענקען נאך מיר. איד פער- לאז מיין קינד אויף דיר (ער האט מיר פלוצים אנגעהויבען צו רוצען, וואָס עס האָט מיר זעהר אנגענעהם איבעראשט). איד ווייס דו ביזט א פריינד פון מיין קינד, און דו וועסט זי אבהיטען. איד פערלאז זי אויף דיר.

איד האב אנגעהויבען צו פערשטעהן אז דער אלטער איד הויבט מיר אז צו בעטראכטען ווי רחל'עס א חתן. ווי איבעראשענר דאס איז ניט געווען פאר מיר, האב איד איהם אבער געוואלט ארויסנעהמען פון טעות, אז ער זאל דערנאך קיין טענות ניט האבען צו מיר.

— נאך אלעמען, בין איד דאך אייער אייניקעל א פרעמדער. איד

ווי, איהר זאלט עם פערשטעהן. איד ווייס ניט, אויב איד וועל קענען האבען אויף איהר די ווירקונג...

דער אלטער האט מיך ניט געלאזט אויסרעדען.

— איד ווייס, איד ווייס, א פרעמדער... אבער א פריינד זענט איהר

דאך איהרער.

פון דעם אלטען'ס ווייטערדיגע רייד האב איד פערשטאנען, אז ער וויל זיך אנכאפען אן וואס עם איז, אבי צו האבען די רוחיגקייט און קענען צוריק אהיים פאהרען צו זיינע מיהלען. איד האב מיט איהם וועגען דעם מעהר נישט גערעדט. אין א פאאר טעג ארום, האב איד מיט רחל'ען איהם בעגלייט צו דער באהן, און מיט מיר האט ער זיך געזעענט, ווי איד וואלט געווען איהר חתן.

8

§ נייער יעזום קריסט.

— דער זיידע האלט דאך אייך פאר מיין חתן, — האט רחל'ע גע-

לאכט דעם גאנצען וועג, ווען מיר זיינען צוריקגעגאנגען פון דעם באהן, בעגלייטענדיג דעם אלטען אידען אהיים.

„און איהר פאר וואס האלט מיך?“ — איז געהאנגען די פראגע אויף מינע ליפען. איד האב זי אבער אראכגעשלאנגען, און אַנשטאַט דעם מיטגעלאכט:

— ביי די אלטע אידען קען גאר קיין אנדערע בעציהונגען צווישען א בחור מיט א מיידעל ניט זיין, ווי נור חתן-כלה'דיג.

דערויף האָבען מיר ביידע שטיל געשוויגען.

רחל'ע האט ווייטער געוואהנט אויף דער אלטער קווארטיר, אזוי ווי דער זיידע האט זי געלאזען, און ער האט איהר איבערגעלאזט געלך צו לעבען און זיך לערנען, „ביז זי וועט אוועקווארפען די נארישקייטען און א כלה ווערען“.

די נעקסטע פאאר טעג איז רחל'ע ערגעץ וואו פערשוואונדען פון מיר. איד האב זי זעלטען געטראפען אויף איהר קווארטיר, און האב איד זי שוין יא אמאל געטראפען, האט זי זיך שטענדיג געהאלטען אין איין

איילען, זי האט בעדארפט ערגעץ וואו געהן, אדער זי איז פון ערגעץ וואו צוריקגעקומען א גליקליכע מיט איהרע גרויסע בלישצענדע אויגען. און האט געהאלטען אין איין געהאלטען עפעס פון מיר.

איז א געוויסע צייט ארום, אז איך בין אמאל אריין, האב איך גע- טראפען רחל'ען איינפאקען זיך די זאכען, איך האב זי פערוואונדערט אנגעקוקט, זי האט אנגעשטעלט אויף מיר איהרע ליכטיגע צוויי אויגען מיט פרייד, און געזאגט צו מיר מיט איהר שמייכלען:

— גוט, שמעון, וואס איהר זייט געקומען. איך בעדארף אייך טאקע האבען. איך ציה זיך איבער, און וויל ניט, אז דער זיידע זאל וויסען. ער וועט אונרוהיגער ווערען און אהער קומען. שרייבט איהר איהם ווי בין איצט, אז איהר זעהט מיר יעדען טאג, איך וואהן אויף די אלטע וואָהר- נונג און איך פיהל זיך גוט.

— וואס איז געשעהן?

— גאר ניט איז געשעהן. איך האב בעשטימט צו עפעס זיך צו געהמען. ניט צו עסען בחנם קיין ברויט. איך וויל זיך אויסלערנען א מלאכה ביי די שוועסטער שטיינמאן, ראזא שטיינמאן וויל מיר לערנען בלומען פוצען, אוננאמירליכע בלומען מאכען. איך וועל ביי זיי אויך וואָהנען. איך האָב שוין לאנג געוואלט ווערען אן ארבייטערין. עס זיינען מיר מיאוס געווארען די ביכלאר, א „אינטעליגענטקע" צו זיין, און צו געהמען געלד פון זיידען און צו לעבען. וויל מען ווירקליך עפעס טהאן מוז מען אלעס ערשטען אליין דאס שטיקעל ברויט פאר זיך פארדיענען, אליין אן ארבייטערין ווערען, און אזוי ארום מיט'ן לעבען איז בעריהרונג צו קומען.

עס איז מיר מיט אמאל אלעס קלאהר געווארען. איך האב שוין געוואוסט, וואו רחל'ען איז געווען און אונטער וועמענס איינפלוס זי איז ארונטערגעפאלען. פון איהר מויל האב איך געהערט ראזענבערג'ס יוערטער:

— יענק'עלע ראזענבערג, דער נייער יעזוס כריסט! — האב איך זיך ניט געקענט איינהאלטען.

איהרע אויגען זיינען בעטרעהרט געווארען, און זי האט אראבגע- בויגען איהר קאפ און געקוקט אויף איהרע דינע דעליקאטע הענר, און שטיל געשוויגען.

מיר האט כאנג געטהאן פאר די רייד. איך האב געפיהלט ווי עס האט איהר אנגעהירט.

— רחל'ע, איהר זייט ביין אויף מיר?

— ניין, שמעון. נור איהר האט ניט בעדארפט אזוי רעדען. אלע יא, זיי האבען נישט גאט אין הארצען, ביי זיי איז יעדער מענש וואס האט א אידעאל א משוגענער אָדער א פאלשער, אָבער איהר זייט דאָך גאָר אן אנדערער פון זיי. איהר קענט נישט ראָזענבערג'ן. ווען איהר וואלט איהם געקענט, וואלט איהר אזוי ניט גערעדט. — עם קען גרייליך זיין.

— שמעון, — געהט זי מיר אן ביי דער האנד — איך בעט אייך, קומט מיט מיר היינט מיט צו די שטיינמאנס, אין אבענד וועט ראזענ-בערג זיין. ער קומט יעדען אבענד ארויף נאך דער ארבייט. איהר וועט זיך מיט איהם בעקענען. איך ווייס אז איהר וועט איהם ליעב קריגען. זי האט דאָס וואָרט ארויסגעזאָגט אזוי איינפאך, אז איך האָב נישט געוואוסט ווי עס צו אויסטייטשען. איך האָב געשוויגען. נור אין אַ מינוט ארום האב איך זיך אנגערופען אוועקגעהענדיג :
— איך בעט אייך זעהר איבער, ווען מיין פריהערדיג וואָרט האָט אייך וועה געטהאָן.

— שמעון, וואס טהוט זיך מיט דיר, — איז זי פֿלוצים אויפגע-שפרונגען און אנגעכאפט מיר ביי דער האנד. — וואוהין געהסטו? וועסט מיר ניט העלפען איינפאקען? וועסט מיר ניט בעגלייטען אויף מיין נייע וואהנונג?

שוין אייניגע מאל האט זי מיר געזאגט „דו“, אבער איהר „דו“ האט גארניט געמיינט. עס איז געווען פריינדליכקייט. און קיינמאל בין איך איהר ניט אזוי דאנקבאר געווען פאר די פריינדליכקייט ווי איצט. כאטש זי איז ביי מיר יעצט אין די אויגען זעהר פיעל געפאלען מיט דעם וואס זי איז אויך „פערכאפט“ געווארען פון „יענקל'ען“. איך האב דעם ראזענבערג ניט געקענט פֿשרוענליך. פאפּש איך האב גע-וואוסט פון איהם און זיין לעבען. ער איז געווען א יונגעראמאן פון אייניגע און דרייסיג יאהר, א רייכען פאבריקאנטס א זוהן, א פעהריי-ראטער, קינדער געהאט. און דאך האבען זיך אין איהם אלע מיידלאך געליעבט. ער איז געווען א הויכער, א בלייכער, מיט א געזיכט פון יעזום קריסט. און ער האט דערמיט שטאלצירט און קאקעטירט. געלאזט זיך

וואקסען לאנגע האאר, געקרויזטע לאקען, א רונדיג בערדעל, און צווישען אייגענע האט מען גערעדט, אז ער פארבט זיך אונטער די אויגען, אז זיי זאלען אויסזעהן אונטערגעשלאגענע. אמאל איז ער געווען א סאר ציאליסט, געזעסען אין פאוויאק א האלב יאהר. היינט האט ער זיך פון אלעם אָבגעזאָגט. א געוויסע צייט האָט מען גאַרנישט געהערט פון איהם. יעצט האָט ער ווידער געלאָזט הערען פון זיך, אָבער שוין גאַר אין א גאנץ אנדער געשטאַלט, האט אנגעהויבען אויסאיבען „פערזענליכען איינפלוס“ מיט זיין פערזענליכקייט. מען קען נישט צו אלע דערגרייכען, האָט ער געזאָגט, נור צו איינצעלנע. און דערגרייכען דארף מען צו זיי דורך פערזענליכען איינפלוס. ער האט באלד בעשאפען ארום זיך א קרייז פון מיידלאך, ביי וועלכע ער האט געשפיעלט די ראלע פון אן אפאסטאל. ער איז געווארען אן ארבייטער, געגאנגען אין א פאבריק אליוו, נור דאס האט איהם ניט אבגעהאלטען אויפצוהאלטען זיין פרוי מיט די קינדער ביים רייכען טאטען, דעם פאבריקאנט. געהאלטען זיין ארבייט — פאר א מארטירערטהום, און אנגעהויבען צו קאקעטירען מיט זיין עהנליכקייט צו יעזוס'ן. ער האט שוין א האלבען טויז רייכע מיידלאך פון בעלהבתישע הייזער געשיקט אין ווערק־שטאַטען אר־בייטען. און ניט איין מאמע וואס האט געגארט נחת צו דערלעבען פון איהר טאכטער, האט געוויינט אויף זיין קאפ. יעצט האט ער זיך אנגע־הויבען אראַבצולאָזען אין די אַרימע קווארטאלען, אויפ'ן גרוזשכאַוו, אין די אלטע שטאָרט, און אָנגעהויבען זיך צו חבר'ען מיט אַרימע מייד־לאך נייטארינס. אויסגעזוכט די שעהנסטע פון זיי, געקומען צו זיי אין די אבענדען. געגאנגען מיט זיי שפאצירען און געפרעדיגט פאר זיי, ווי גרויס און ווי שעהן זיי זיינען וואס זיי ארבייטען. אז די „ליידען“ איידלען אויס דעם מענשען. די מיידלאך האבען נישט געוואוסט, וואס ער מיינט דערמיט, נור זיי זיינען גליקליך געווען צו געהן מיט איהם שפאצירען, און אלע זיינען פערליעבט געווען אין איהם, האבען ליִעב געהאַט צו זעהן זיין פנים און צו הערען זיינע זיסע רייד.

מיר אלע האבען איהם געקענט פון זיינע שפאצירען מיט א האַ־לאסטרע מיידלאך איבער דער מארשאַלאַקאָוסקי, מיט זיינע שווארצע לאקען און מיט זיין קאקעטירען פאר „יעזוס'ן“, און מיר אלע האבען איהם געהאלטען פאר א פאזער, פאר א פלאכען יונג, וועמען עס איז לאַנגווייליג געווארען די פעטע מיטאנס פון זיין מאמעס טיש און ער

האט געמאכט זיך א שפילכעל פון די אידישע ארבייטער מיידלאך. און מיר האבען געהאלטען זיין שפיעלען זיך פאר שעדליך.

און רחל'ע איז אויך אריינגעפאלען אונטער זיין איינפלוס. ווי אזוי האט זי ניט גלייך ארויסגעפיהלט מיט איהר אינסטינקט, וואס האט זי קיינמאל ניט אבגענארט, די גאנצע אויבער-פלעכליכקייט, די גאנצע שפיעלערישע קאקעטעריי פון דעם פלאכען יונגען מאן? ווי אזוי קומט עס, וואס ער האט געהאט אויף איהר אן איינפלוס?

און אפשר בין איך זיך טועה, אפשר האבען מיר מיינע פריינד ניט דעם אמת דערצעהלט, און איך אליין האב זיך אבגענארט, אפשר איז ווירקליך פערשטעקט אונטער די אויבערשטע פלאכע מאסקע פון דעם „נייעם יעזוס“ א טיעפע נשמה, וואָס רחל'ע פיהלט עס דורך, און מיר זיינען עס בלינד צו זעהן.

עס מוז דאך עפעס זיין. עס קען דאך ניט זיין אז רחל'ע איז איינע פון יענע מיידלאך וועלכע ווערען פערכאפט פון א געמאכט שעהן פנים-על. אפשר מיין אייפערזיכטיגקייט מאהלט מיר ראזענבערג'ן פאר אן אויבערפלעכליכען נארישען מענשען. יא, מיין אייפערזיכטיגקייט. איך בין אייפערזיכטיג, איך פיהל עס אין מיר — עס ברענט מיר אינעווייניג. איך בין אויבערפלעכליך, איך בין מיאוס. ראזענבערג איז איינער פון די שעהנסטע מענשען, וואס לעבען, רחל'ע האט איהם דערפיהלט. זי האט דערפיהלט די שעהנקייט אין איהם און נור אזא מענש ווי ער, וועלכער ווארפט אוועק זיין פאטערס רייכע הויז, זאגט זיך אב פֿון גליק, פון פערזענליכען גליק, נור גלייך צו זיין מיט יעדען ארבייטער — האט א רעכט צו קוקען אויף רחל'ען און צו געניסען פון איהר שעהנקייט.

איך בין אן אויפערזיכטער און ציעל-לאזער יונג.

איך האב מיט מיינע אייגענע הענד געפאקט איהר דאס פעקעל — און געהאלפן איהר אוועקטראָגען אויף איהר נייע קווארטיר צו די שוועסטער שטיינמאנס, אויף די אלטע שטאדט ארויס.

און איך האב געהאט דאס געפיהל אז איך פיהר רחל'ען — אהין צו איהם — צו יענקעל ראזענבערג'ען, וועלכען זי האט מיר געזאגט אז זי ליעבט.

9.

דריי שוועסטער.

די שוועסטער שטיינמאן האבען געוואהנט ביים „אייזערנעם טויער“, אין דעם רויעשנדרסטען מארק פון שטאדט, וואו עס ווערט אנגעפיהרט דער האנדעל פון פיש און פלייש, און דאך איז עס געווען די שטילסטע שטוב פון ווארשוי. ארום און ארום האָט גערוישט די גאס פון וועגען און פערד, פון געשריי און שילטען, עס האָט פּערכאפט דעם אטהעם פון געשטאַנק פון פּוילענדע פיש, חלב און גאזגעשמאַק. און די דריי שוועסטער זיינען געזעסען אויף אַ בוידעם שטיבעל און האָבען פון פּיאָלעט בלעטלאַך און גרין־גראַז בלעטלאַך צוזאַמענגענייהט לייַווענ־טענע בלומלאַך. דריי שוועסטער זיינען עס געווען מיט אַ אַלטען קראַנקען טאַטען, וועלכער האָט ניט געקענט געהן אויף די פיס. קיינער האָט ניט געוואוסט וואָס פּעהלט איהם, דאכט זיך אַ געזונדער, אַ דיקער, מיט אַ פול שטאַרק פנים, און מיט געזונדע פיס, דאכט זיך, אויף, ווי יערער מענש.

אמאָל איז ער געווען א סוחר, ארומגעלאָפּען אויף דער בערזע — נור זייט אַ געוויסע צייט ווילען די פיס נישט געהן. ריהרען זיך ניט, ווי צוויי שטיקער אייזען. ליגט ער שוין אזוי זיעבען־אַכט יאָהר אויף דער זאַפע מיט זיין שווערען גוף, און מיט זיין שעהנע באַרד און גע־זונדען פנים, און מען מוז מיט איהם אומגעהן ווי מיט אַ קליין קינד. דער איד האָט זיך געשעהמט, געשעהמט מיט זיין געזונד פנים און גע־זונדע הענד וואָס זיינע קינדער מוזען ארבייטען אויף איהם. נור איין מאָל איז עס געשעהן, אַ וואונדער איז געשעהן, ער האָט מיט אמאָל דערפיהלט אז די פיס דיענען איהם ווידער, אז זיי קענען ווידער געהן, ער האט געפרוואוט אויפשטעלען זיך און שטעלען אַ טריט און די פיס האָבען איהם געהערט. די קינדער זיינען שטעהן געבליבען און בעקוקט דאָס וואונדער, „דער טאַטע געהט“. אזוי איז ער שטייף אַבגעגאנגען אַ פינגער־עקס טריט, און ווידער האָט זיך אָנגעהויבען אויס־צולעשען דאָס חיות פון די פיס, זיי האָבען זיך געבראַכען אונטער איהם און ער איז אומגעפאלען.

ליגט ער שוין פון דענסטמאָל אָן אויף איין זייט און קלעהרט : פאר וואָס איז עס אזוי? און ברומט אריין צו זיך אין באַרד אריין : „געגאנגען, פינף טריט געגאנגען“, און זיין גאנץ לעבען האָט דער איד שוין אויסגעפילט דערמיט וואָס ער האָט נאָכגעקלעהרט וועגען די פינף טריט וואָס ער איז געגאנגען.

און אמאָל איז נחמן שטיינמאַן געווען דער גרויסער ווארשעווער סוחר, און זיין ווייב וועלכע איז היינט אַ צווייטע קלאסיגע אויפזעהע-רין אין איינע פון די ווארשאווער אידישע צדקה אנשטאַלמען פאר יתומים — טראַגט נאָך די שווארצע ריפּסענע קליידער, מיט די ווייסע געהאפטענע קעלנערלאך, וועלכע זיינען איהר איבערגעבליבען פון אמאָליגע גוטע יאהרען, און רעדט נאָך פּאָלניש מיט אַ עכט ווארשעווען אקצענט, „שאַנאוני פּאַני“, און אידיש רעדט זי האַלב דייטש, וואר-שעווער דייטש, נישט אין דעם אַרדענארען מאניער, פון דער „האַלאַטע“ (מאַסע). און יעדען שבת לעזט זי נאָך אַ פּאָלניש ביכעל, און קען דעקלאַמירען פון מיצקעוויטשעס ליעדער. און די קינדער האָט זי אויך אזוי ערצויגען אויף דעם ווארשעווער ארט. פּאָלניש, מאַניריש, מיט ליעבע צו דער „אַטיזנע“ (פּאַטערלאַנד) און מיט דעקלאַמאציעס פון מיצקעוויטש'ן און סלאוואַק'ן. און ווען דאָס אונגליק איז געקומען איבער זייערע קעפּ, ווען דער פּאַטער איז קראַנק געוואָרען און ניט גע-קענט פערדיענען — האָבען די טעכטער ניט געוואוסט צו וואָס זיך צו נעהמען. עס איז זיי אנדערש ניט איבערגעבליבען נור דיענסטען צו ווערען, און אַ ווארשעווער מיידעל וועט ליעבערשט אויסגעהן פאר הונגער, אכי קיין דיענסט ניט צו ווערען. האָבען זיי זיך אויפגעעפענט אַ קאפּע הויז אויפ'ן גרזשיבאוו, זיינען דארט אריינגעקומען פריזיר יונגען און „פּאַצעטלאַך“, סוביעקטען פון די געשעפטען און אַנגעהויבען צו ריידען פרעכע רייד, און צו מאַכען חו'דעלאַך צו די מיידלאך, האָ-בען זיי איינגעזעהן, אז מען קען ניט האַלטען אַ קאפּע הויז אויף גרוזשי-באָוו, ווען מען האָט דריי שעהנע טעכטער און מען וויל אַן אנשטענדיג לעבען פיהרען און די טעכטער צו מענער אויסגעבען...

האָבען זיי זיך געפלאַגט, ביז עס האָט אַנגעהויבען צו פּערקעהרען אין קאפּע הויז ראָזענבערג, יאַנקעלע ראָזענבערג, דעם פּאַפּיראַסען פאַבריקאַנט ראָזענבערג'ס זוהן מיט די לאַנגע האָהר און פּאַלערינע, וואָס מען האָט איהם גערופּען דער „נייער פּאַניע יעִזנס“. ער האָט

די משפחה אויסגעבאָרגט געלד, און זיי האָבען זיך געדונגען אַ וואָהר-
 נונג אויף גרוזשיבאָוו, און די מיידלאַך האָבען זיך אויסגעלערענט בלויז-
 מען מאַכען, און פון דעם האָבען זיי אויף אַ קאָרגען לעבען פּערדיענט.
 די עלטסטע פון די טעכטער ראַזע איז געווען אַ טויט, אַן אַמת'דיגע
 צדקנית. זי איז שוין ניט געווען קיין יונגע מיידעל, און אַמאָל האָט
 זי געמוזט זיין זעהר אַ שענהע, אַן ערלע, מיט אַ ווייס בע'ח'טען פנים,
 דורכזיכטיגע הויט ווי אַ קלאָהרע, ריינע פאַרצעלאַיענע וואַזע. מענשען
 האָבען געמיינט, אַז עס איז מיט איהר געשעהן עפעס אַן אומגליק:
 אַן אונגליקליכע ליעבע און צוליעב דעם האָט זי זיך געהאַלטען קאַלט
 צו אַלע יונגע לייט (זעהר פיינע יונגע לייט) וואָס האָבען זיך געשאַרט
 אַרום איהר, ווען זי איז נאָך געווען אַ יונגע און אַ שענהע. אָבער איהר
 פּרעמדקייט צו מאַנספּערשווינען, איהר שטילע פּראַכטונג און קאַלטע
 שרעק פאַר מאַנספּערשווינען איז געקומען ניט צוליעב איהר'ס אַ פּער-
 זענליך אומגליק, אָדער איבערלעבעניש. איהר פּעהאַלטען זיך צו
 מענער איז געקומען צוליעב אַן אומגליק וואָס האָט זיך געטראָפּען מיט
 איהר'ס אַ חבּר'טאַרין.

צוויי מיידלאַך חבּר'טאַרינס זיינען זיי געווען, געגאַנגען צוזאַמען
 אין דער שוהלע, און, ווען זיי זיינען עלטער און רייפּער געוואָרען, האָט
 בען זיי ביידע זיך פּערטרויט די אינטימסטע געפיהלען, וואָס דאַס מיי-
 דעל פּערטרויט נור די מוטער, ווען עס קומט דערצו...

זי געדענקט די נעכט ווען זי איז געלעגען מיט איהר חבּר'טאַרין,
 מיט יעטע ליכטענשטיין, איהר אינטימסטע פריינדין. זיי זיינען גע-
 לעגען צוזאַמען ביינאַכט און פּערטרויט איינע דער צווייטער די פּער-
 באַרגענסטע זאַכען. און ווען יעטע האָט זיך פּערליעבט אין איהר חתן,
 אין'ם בוכהאַלטער דאָוידאוויטש, וואָס האָט געאַרבייט ביי פּרוויסען
 אין אייזען געשעפט, האָבען די צוויי מיידלאַך זיך געהאַלטען אין איין
 סוד'ען זיך.

און דערנאָך איז יעטע אַ כּלּה געוואָרען פאַר דאָוידאוויטש'ען,
 געגען איהר פאַטער'ס ווילען. נאָך דער חתונה איז דאָוידאוויטש גע-
 וואָרען אַ קאַרמען שפּילער, געגאַנגען צו אַנדערע מיידלאַך און צום סוף
 צוגענומען דעם נדן, און זי איבערגעלאָזט אין אַנדערע אומשטענדען
 און איז אוועק קיין אַמעריקאַ.

איהר חבר'טארין איז אויסגעגאנגען ווי א ליכט פאר בענקשאפט נאך איהם, און איז א יונגע מיט איהר קינד אין בויד אוועקגעגאנגען אין דער ערד אריין.

דאס האט אויף ראזע שטיינמאן געמאכט אזא שטארקען איינדרוק, אז זי האט אנגעהויבען צו בעטראכטען יעדען מאנספערשוינ פאר א מערדער פון דער פרוי, פאר א נאטירליכען שונא, וואס וויל נור דער פרוי שלעכטס טהאן. און דאס אונגליק וואס האט געטראפען מיט איהר חבר'טארין, האט אפגעסמ'ט איהר לעבען. זי האט שוין ניט געקענט זיך דערנעהנטערען צו קיין מענספערשוינ. גלייכנילטיג גע-מאכט זיך צו ליעבעס געפיהלען, און זי איז איבערגעבליבען אן אלט מיידעל.

נאר דאס נאטירליכע מוטערליכע געפיהל פון דער פרוי האט פער-לאנגט דאס איהריגע. איהרע איינגעשלאפענע וויבליכע געפיהלען האבען ארויסגעשלאגען אויף איהר פנים די צייכענס פון ליעבע בענק-שאפטען... און איהר פנים איז נאך עדעלער געווארען, און עס האט געהאט עפעס אין זיך פון דעם טראגישען, וואס האט אין זיך א יונגע רויטע רויז, וועלכע מען האט ניט געלאזט אויסשטעהן און זי איז פערוועלקט געווארען איידער זי האט נאך ענטוויקעלט איהרע בלע-טעלאך...

ראזע שטיינמאן האט אויסגעגאסען אויף די קינדער פון דער גאס איהר מוטערליכעס געפיהל, מיט וועלכען די נאטור האט זי בע-שאנקען, און וואס זי האט ניט געקענט אנווענדען אויף אייגענע קינדער. זי איז געווארען א מוטער צו די קינדער פון די שכנים, געניאנטשעט זיי. ווען זייערע מוטערס זיינען געגאנגען ארבייטען איז גאס אריין און פערלאזט די קינדער אין די שטובען, פלעגט ראזא אהין קומען ניאנטשען די קינדער, קושען זיי, זינגען זיי ליעדער.

אויך האט זי איהר מוטערליכעס געפיהל אויסגעגאסען אויף איהר קראנקען טאטען. עס איז געווען, ווי די טאכטער וואלט צוריקגעגעבען די ליעבע צום פאטער, וואס זי האט גענאסען פון איהם ווען זי איז א קינד געווען. זי האט דעם קראנקען טאטען אויסגעטהאן און אנגעטהאן ווי מען טהוט אן א קינד, און, אז מען האט געזעהן ווי זי טהוט דאס, וואלט מען געקענט גלויבען, אז זי נעהרט איהר פאטער מיט די מיך פון איהרע ברוסטען, ווי די לעגענדע דערצעהלט...

זי האט געטהאן די שווערסטע ארבייט אין הויז, געוואשען די פארלאנגעם, די וועש, דאס געשיער געוואשען, געקאכט פאר דער גאנצער הויז, געגאנגען אין גאס איינקויפען, און דאך האט זי דאס אלעס גע- טהאן מיט אזעלכע שטילע טריט, אז מען האט עס ניט אנגעזעהן און נישט אנגעהערט. אלעס אין שטיבעל האט געפינקעלט פאר ריינקייט, און מען האט ניט געזעהן ווען זי טהוט דאס. עס איז געווען ווי די לעגענדע דערצעהלט פון יענער מיידעל, וועלכע די מייזלאך זיינען געקומען ביינאכט העלפען איהר אין איהר הויז-ארבייט. זי האט זיך קיינמאל ניט געקלאגט, צו קיינעם קיין טענות ניט געהאט, און שטענדיג מיט'ן שמייכלע, מיט'ן פערגליווערטען שמייכלעלע אויפ'ן דעליקאטעם פארצעלאיענעם דורכזיכטיגען פנים, און דערביי זיינען איהרע הענד געווען אזוי ערעל, אזוי ווי זי וואלט קיין מאל קיין שווערע ארבייט ניט געטהאן נאר ווי זי וואלט מיט בלומען ארומגעגאנגען א גאנצען טאג. און קיינער האט זיך ניט געוואונדערט דעריבער. קיינער האט ניט בעמערקט, פון וואנען האט ראזע נאך צייט צו העלפען די שוועסטער אין ניהען די בלומעלאך. ראזע ברענגט די ארבייט פון פאבריק, ראזע טראגט אב די ארבייט אין פאבריק, און בלייבט צו טהאן נאך אז אי- בעריגע שעה ארבייט שפעט אין דער נאכט אריין — וועט עס ראזע שוין טהאן. ראזע האט צייט אויף אלעס...

איז ראזע געווען די טויב פון דער הויז, איז די צווייטע שוועס- טער בערטהא שטיינמאן געווען די ראב פון הויז. דאס איז געווען א גע- זונד שטארק מיידעל, פון א צוויי און צוואנציג יאהר, אין די סאמע רייפסטע יאהרען, מיט א פאר געזונדע רויטע בעקלאך און שטארקע צוויי נאגענדע ליפען. זי האט געדארפט חתונה האבען, און געוואלט חתונה האבען. נאר ראזע האט זי אזוי אנגעשראקען פאר מאנספער- שוינען, אז זי האט מורא געהאט, אז זי זאל ניט אונגליקליך ווערען. זי האט געוואלט קינדער האבען, א מוטער ווערען, א ווייב זיין און פיה- רען אן אנשטענדיג, רוהיג לעבען. נאָר זי האט זיך געשראקען. זי האט מורא געהאט, אז זי זאל ניט אונגליקליך ווערען. זי האט געזוכט א „פיינעם כאראקטער“. ווארים ניט פאר ארימקייט האט זי מורא געהאט. זי איז געווען גרייט צו טראגען דעם יאך פון לעבען, ווי שווער עס זאל ניט זיין, אבי נאר אין איינעם מיט'ן מאנספערשוין. זי האט אבער מורא געהאט, אז דער מאן זאל זי נישט איבערלאזען, ווען עס

וועט צו שווער זיין. און דאן וועט זי שוין ניט אזוי יונג זיין, אזוי שעהן זיין, ווי דער „מאן“ האט געטהאן מיט ראזע'ס חבר'טארין יעמען.

און ווען זי איז אויסגעגאנגען מיט א יונגען מאן, פלעגט זי איהר אלץ אויסדוכטען, אז ער האט ניט קיין פיינעם כאראקטער. האט זי גע- האלטען אין איין בייטען חתנים. אלע פאר וואכען האט זי אן אנדער יונגען מאן ארויפגעבראכט אין שטוב אריין. דאס בייטען, דאס איז בערגערעכענטע קלייבען האט שטענדיג געערגערט די עלטערע שוועס- טער, ראזע'ן. און כאטש זי האט עס ניט ארויסגעזאגט מיט ווערטער, האט מען דאך דאס דערקענט אין איהר בליק, אין איהר בענעהמען זיך. ווארים דאס וואס איהר שוועסטער פלעגט שטענדיג בייטען די יונגע לייט און געקלעהרט חתונה האבען יעדעס מאל מיט אן אנדערען — האט בעליידיגט ראזע'ס מיידעלשע געפיהלען, און עס האט זיך איהר געדאכט, אז איהר שוועסטער האנדעלט מיט איהר לייב...

בערטהא האט עס גאנץ גוט בעמערקט, און כאטש ראזע האט געשוויגען, פלעגט זיך בערטהא טשעפען צו איהר:
— וואס ווילסטו, אז אלע זאלען זיין ווי דו? דו ביזט א הייליגע, ס'איז דיר לייכט צו זיין א הייליגע. דו בעדארפט שוין גאר נישט. איך וויל חתונה האבען. איך וויל ניט אזוי פערברענגען מיינע טעג... איך וויל ניט...

טהיילמאל האט ראזע די שוועסטער פערשוויגען. גאר אמאל — איינמאל, ווען בערטהא האט פורים צו דער סעודה מיט אמאל גאר ארויפגעבראכט א נייעם יונגען מאן, און אפגעהאקט מיט דעם יונגען מאן, מיט וועלכען זי איז „אויסגעגאנגען“ א גאנצען ווינטער, האט ראזע זיך אבגערופען:

— בערטהא, בערטהא, וואס טהוסטו?

— איך וויל חתונה האבען — האט בערטהא געענטפערט. איך וויל ניט פערזיצען ווי דו.

— אבער האנדעל ניט, אז דו ווילסט חתונה האבען — וואס האסטו מורא צו ריזיקירען. איך האב מורא געהאט צו ריזיקירען, האב איך זיך אבגעזאגט אין גאנצען פון חתונה האבען — אבער וואס האנדעלסט דו? בערטהא האט ניט געקענט ענטפערען. אויף איהרע געזונדע בא- קען האבען ארויסגעשפראצט צוויי גרויסע טרעהרען און זי האט שטום געקוקט אויף דער שוועסטער.

קין מאל האט זיך ראזע ניט פערנעבען איהרע ווערטער. זי איז ארויפגעמאלען אויף איהר שוועסטער און אויסגעקושט איהרע טרעה-רען.

פון דאמאלסט אן רעדען די שוועסטער מעהר ניט וועגען דעם... נאר א גאנץ אנדערע פון די צוויי איז געווען מאטילדע, די אינג-

סטע.

די אינגסטע שוועסטער מאטילדע האט מען גערופען אין דער היים „גאלדענע הענד“: אלעס וואס זי האט גענומען אין איהרע קליינע הענדטעלאך אריין איז אויס דעם גאלד געווארען. אלעס האט זי געקענט. אז זי האט אויפגענייהט א בלום איז דאס געווען ווי מען וואלט די בלום פון דער צווייג ערשט וואס געהאט אבגעריסען. און א חז האט די מיידעל געהאט זיך צו קליידען אזוי ווי קיינער נישט. זי האט זיך אליין איהרע אייגענע מאדעס בעשאפען, געהילט איהר לויזען קליינעם לייכטען קערפער אין לייכטע זידענע שטאפען, ארומגעוויי-קעלט זיך אין א שטיק זיידענס, לייזענר — און עס איז דערפון ארויס געקומען א קלייד, ווי א קינסטלערין וואלט אויפגענייהט. צוואוארפען זיך איהרע שווארצע לאקען איבער איהר פולען קליינעם נאקען, און עס איז דערפון ארויסגעקומען א מאדנע פריזור, ווי א מייסטער וואלט איהרע האאר פערקעמט. פון איהר גאנצען קערפערל האט געבלאזען א ווינדיגער געשמאק, ווי עס יאגט פון א יונג בליהענדען בוימעל אין פריהלינג. עס האט זיך געדאכט, אז איהר קערפער און האהר בארען זיך ביינאכט אין ווינד, און אין טהוי, ווארים זי איז אינגאנצען געווען צופלאשעט, ווי עס איז א יונג שוואך בוימעל, וואס שטעהט אליין אין מיטען פעלד גאנצע טעג און גאנצע נעכט, און אלע ווינדען יאגען דעריבער און אלע נאכט-טהויען בארען עס אויס, און צוואגען אויס יעדעס צווייגעל, יעדעס בלעמעל, יעדעס בליהמעל, אזוי איז דאס מיי-דעל'ס לייב, איהרע האאר, איהרע פינגער אויסגעבאדען געווען אין ווינד און טהוי — ווארים פון איהר גאנצען וועזען האט געהויכט אן אטעהם פון פריהלינג...

צוגעגנב'עמע לאסקעס.

מען האט ניט בעדארפט לאנג נאכצוזוכען, אום אויסצוגעפינען אז יענקעלע ראזענבערג, אדער דער נייער יעזוס קריסט, איז ארויפגע- קומען צו דער פאמיליע שטיינמאן און האט זיך פעראינטערעסירט מיט דער לאגע פון דער פאמיליע נור דערפאר, ווייל ער איז געווען פערליעבט אין דער מיידעל, אין די אינגסטע פון די שוועסטער, אין מאטילדען. נאך איז דעם זעלבען אבענד, ווען איך האב ארויפגעפיהרט מיין רחל'ען צו די שטיינמאנס אויף ראזענבערג'ס בעפעהל (איך האב דאך פערשטא- גען, אז ער בעפעהלט רחל'ען צו וואהנען דארט) האב איך באלד דער- זעהן, אז דאס מיידעל מאטילדע שטיינמאן איז פערליעבט אין דעם „נייעם יעזוס“ צום טויט. דאס מיידעל האט עס גאר ניט בעהאלטען אויך. פערקעהרט, זי איז שטאלץ געווען אויף זיין ליעבע. און איי- דער ער איז נאך געקומען צו געהן, האט זי זיך פאָרבערייטעט אויף זיין קומען, ווי אַ פארצייטיגע כלה אויף איהר חתן. זי האט זיך געהאלטען אין איין וואשען, פלעכטען זיך די האהר, הילען זיך אין זיידענצייג. און די עלטערע, ראזע, האט אויפגערוימט דאס שטיבעל, פארגעברייט עס פאר'ן גאסט. און דער קראנקער פאטער, ליגענדיג אויף דער זאפע אונבעוועגליך, האט פאר כעס געצופט די האאר פון באַרד און זיינע שארפע גלאנצענדיגע אויגען האבען זיך אפירגערוקט פון אונטער די גרויסע געדיכטע ברעמען ווי צוויי גליהענדע פייערלאך...

און באלד איז ער געקומען. די טהיר האט זיך אויפגעפעענט, און עס איז אריין אַ הויכער יונגער מאן פון אַ יאהר אַכט און צוואנציג, דרייסיג, אַ בלייכער אביסעל, מיט אַ שווארץ בעוואקסען בערדעל, אייני- געהילט אין זיין שווארצע פאלערינע האט מען נאר ארויסגעזעהן זיין בלייך פנים און זיינע שווארצע קאדלעס האאר, וואס האבען זיך ארויס- געגאסען פון הינטער זיין ווייכען הוט. אונטער'ן ארעם האט ער גע- האלטען אַ בוך. ער האט זיך ארומגעקוקט אין שטוב, און דערזעהענדיג מיך, האט ער גענעבען אַ קנייטש איין דעם שטערן, אַ פערקרים די ליפען, און געמאכט, אזוי ווי ער וואלט זיך געוואלט ענטשולדיגען פאר

וועמען. נור באלד איז צו צו איהם די קליינע מאַטילדע און האָט זיך איז איהם איינגעקארטשעט, ווי א קאלב צו דער קוה, מיט'ן קאפ און פנים. א שמייכל האט א שיין געגעבען אויף זיינע בלייבע ליפען, און ער האָט ארויסגעוויזען זיינע צייהן, עפעס ווי ער וואָלט זיך צוריק איבער געבעטען און מוחל געווען וואס איד געפין זיך אויך דא. די עלטסטע, ראזע, איז געשטאַנען א פערנאפטע און האָט ניט געוואוסט וואָס צו טהאָן, אן ערנסט און א שרעק איז געלעגען אויף איהרע אויגען און זי האָט געקוקט אויף איהם מיט פערציקונג. מיט לייעבע און איבערגעבענהייט האט זי איהם געהאלפֿען אראבנעהמען די פעלערניע, און א דאנק באַרקייט איז געלעגען אין איהרע אויגען, פאר דעם וואס זי האט די זכיה איהם אבנעהמען די הילע. יענקעלע ראזענבערג האט זיך צו מישט אוועקגעזעצט און געשוויגען, לאנג געשוויגען, ער האט בעמערקט רחל'ען, וועלכע האט זיך אויך געפונען ביים טיש, אויף וועלכען עס האט זיך געלויכטען די לאמפ, און האט געשמייכלט צו איהר:

— איהר וואהנט שוין דא, רחל'ע?

— יא, איד האב זיך היינט אריינגעצויגען צו די שטיינמאנס.

מאַטילדע הויבט מיך אן מאַרגען לערנען בלימלעך צונויפשמעלען.

— יא, יענקעל, איד האב זי זעהר לייעב, — האט זיך דאס קליינע

מידעל אנגערופען, ארויסשטעלענדיג איהר שווארצען קאפ האאר, פון הינטער זיין ארים, צו וועלכען זי איז געווען צוגעטוליעט, ווי א פויגעל — יענקעל זעה, וואס פאר א פיינע, דורכזיכטיגע הענד זי האט. איד האב זעהר לייעב איהרע הענד — און דאס מידעל האט אנגענומען רחל'עס הענד און געקוישט זיי.

רחל'ע איז פערשעהמט געווארען און רויט, און עפעס א טרויעריג

קייט איז געלעגען אין איהרע אויגען. זי האט אראבגעלאזט די אויגען,

שעמענדיג זיך פאר מיר.

א שמייכל האט געמוזט ערשיינען אויף מייע ליפען, ווארים

יענקעלע איז זעהר טרויעריג געווארען און אראבגעלאזט דעם קאפ אין

שווייגען. איד האב געפיהלט אז איד שטער די שטימונג און האב זיך

אבגערוקט פון טיש, צום קראנקען פאטער, און אנגעהויבען צו פערפיה

רען מיט איהם א געשפרעד, נור דער פאטער האט מיט זיינע בייע

אויגען אהין געקוקט צום טיש, וואו יענקעל, פריי פון מיר, האט זיך גע

פיהלט אונגעשטערט — און ער האט עפעס פארגעלעזען פון א בוך, צי

פון אַ מאַנוסקריפט, צו וועלכען די מיידלאך האַכען זיך צוגעהערט מיט איינגעהאלטענעם אטהעם. דער קראנקער פאַטער האָט געביסען זיינע ליפּען, און זיין פנים איז רויט אנגעבלאַזען געווארען, זעהענדיג ווי זיין מוזיניקעל, זיין אינגסטע, וועלכע ער האָט ליעבער געהאַט פון אלע זיינע טעכטער און וועלכע ער האָט ליעב געהאַט צו ניאנטשען ווען זי איז געווען אַ קליינע, ליגט האַלב אין די ארעמס פון אַ בעווייבטען מאַנספערשוי, און ער געהט אויס מיט איהר, און ער ווייס ניט וואוהי, און ער געהט איהם צו די לאַסקעס פון זיין טאכטער, וועלכע דער געזונדער־קראַנקער איד האט אזוי געדאַרפֿט, און ער מוז שווייגען — ווייל ניט פאַר איין טובה מוז ער איהם שוין דאַנקבאַר זיין...

אַ מאַדנער מענש איז געווען אַט דער יענקעלע ראָזענבערג. אַ מענש, וואָס אלעס וואָס ער טהוט, טהוט ער אַ מצוה. ער האָט געהאַט די אייגענשאַפט, אויף אלע טהאַטען וואָס ער האָט בעגאַנגען האַכען זיי געמעגט זיין נאָך אזוי געמיין און שלעכט, ארויפצוּציהען אַ הייליגקייט, און בעגלענצען עס מיט אַ מצוה־שיין. ער האָט ניט גע־פיהלט, אז ער בעגעהט אַ פערברעכען מיט דעם, וואָס ער ציהט צו צו זיך די יונגע מיידלאך און מאַכט זיי פערליעבט אין זיך, און ער קען זיי גאָר ניט אַבגעבען דערפאַר, ווייל ער איז שוין אַ פּערהייראַטער מענש. פערקעהרט, איהם האָט זיך געדאַכט, אז ער טהוט אַ גרויסע מעגשליכע זאַך, און ווי ווייט זיין בעציהונג צו זיינע „הייליגע“ כלות האָט ניט דערגרייכט, דאָך האָט ער עס געוואוסט אזוי צו רעכטפערטיגען, אזוי צו בעשייגען דאָס מיט אַזאַ הייליגען גלאַנץ, אז עס איז גאָר אויסגעקור־מען ביי איהם אַ מצוה, וואָס ביי אַן אנדערען שטערבליכען וואָלט עס אויסגעקומען אַן עברה... און ער האָט זיך געפרעהט מיט זיין טהאַט אלס אַ גרויסע זאַך, איבער וועלכע אַן אנדערער וואָלט געהאַט גע־וויסענדיקע... ער איז געווען דער גליקליכער, וואָס ער האָט אלעס גע־קענט כּשר'ן מיט זיין שטימונג. ער האָט ניט געזעהן די עולה וואָס ער טהוט זיין פרוי מיט די קינדער, וועלכע ער פערלאָזט אויף גאַנצע טעג אליין און זעהט זיי קיינמאָל ניט; ער האָט ניט געזעהן זיין נישטקייט, וואָס ער דרעהט זיך ארום איבער גאַמ'ס וועלט און טהוט אייגענטליך גאָר ניט; ער האָט ניט געזעהן דעם אונרעכט וואָס ער טהוט דעם קראַנקע אידען, וואָס ער האָט זיך אריינגע־גנב'עט אין זיין הויז און אוועקגערויבט פון איהם די הערצער פון זיינע צוויי טעכטער. ער האט

דאָס אלעס גאָר ניט געזעהן. איהם האָט זיך געדאכט, אז ער טהוט דערמיט אזא גרויסע מענשליכע זאך...

און דער פאָטער איז געווען אייפערזיכטיג אויף איהם צוליב זיינע טעכטער. די קראנקהייט, די אונבעוועגליכקייט פון זיינע פיס, האָט דעם פאָטער פון די טעכטער געוואָרפֿען אין בעט אריין. אזוי אָבער איז דער סוחר שטיינמאָן געווען א געזונדער איד, מיט אַ געזונד פנים, געזונדע הענד און געזונדע אינסטינקטען. גאנצע טעג איז ער געלעגען אויף דער זאפּע און געבענקט נאָך וואָס, ער האָט געבענקט נאָך אין דרויסען... און האָט מקנא געווען מענשען וואָס געהען, און זיין איינ-ציג גליק זיינען געווען זיינע טעכטער. און ער האָט לייעב געהאט, ווען זיינע טעכטער ניאנטשען איהם און בעהאנדלען איהם ווי אַ קינד. ער האָט לייעב געהאט צו פיהלען אויף זיין לייב די בעריהרונג פון די ווייכע ווייבליכע הענד, מעג עס אפילו זיין פון זיין טאָכטער, און אפשר דער-פאר וואָס עס איז זיין טאָכטער... ער האָט לייעב געהאט ווען די עלטסטע, ראָזע, וואשט איהם דעם קאָפּ, ווי מען וואשט אַ קינד, און ער האָט לייעב געהט ווען די קליינע, ווען דאָס ציטערדיגע מיידעלע מאַטילדא, ליגט אין זיינע אַרעמס און ניאנטשעט איהם. ער האָט גע-בענקט און בעדארפט די לאַסקעס פון זיינע טעכטער. און צייט יענ-קעלע ראָזענבערג האָט אָנגעהויבען צו פערקעהרען אין זיין הויז, דאכט זיך איהם, אז זיינע טעכטער זיינען קעלטער געוואָרען צו איהם. זיי זעהען איהם ניט און פערגעסען אָן איהם, און עפעס זיינען די לאַסקעס זייערע, דאָס בעריהרען פון זייערע הענד קיהלער און פרעמדער צו איהם... דאָס האָט איהם דער יונגער מאַן, דער יענקעלע ראָזענבערג צוגע'גנב'עט די לאַסקעס פון זיינע קינדער, און יעדעס מאָל, ווען יענ-קעלע איז געקומען אין אבענד און די טעכטער האָבען זיך געקליבען ארום איהם און ער האָט עפעס גערעדט צו זיי, דערצעהלט, פאָרגעלעזען זיי און זיינע טעכטער זיינען געזעסען ארום איהם מיט פערכאפטע אַטהעמס און געקוקט איהם אין די אויגען אריין מיט בעגייסטערונג, האָט זיך אַ פייערעל אָנגעצונדען אין די אויגען פון דעם קראנקען אי-דען, וועלכען קיינער האָט ניט בעמערקט...

איד בין געזעסען און אַכגעהיט דעם אַלמען און בעמערקט דאָס פייערעל אין זיינע אויגען, ווי עס גליהען זיינע אויגען הינטער זיינע געדיכטע ברעמען, ווי בעהאלטענע צוויי שלעכטע פייערלאָך, און ער

בעטראכט גוט דעם יענקעלע ראזענבערג. איך ווייס ניט וואָס ער לעזט זיי דאָרטען פֿאַר אזעלכעס, וואָס ער זאָגט זיי דאָרט, וואָס אלע דריי — ראָזע, מאַטילדע און רחל'ע, איינגעקופיעט ארום איהם, הערען זיך איין, וואָס אמאָל שליסען זיי זיך ענגער ארום איהם ווי זיי וואָלטען איין קערפער געוואָרען און זיי ציהען זיך צו איהם, ווי עפעס וואָלט געווען אין איהם וואָס ציהט זיי צו צו איהם. זיין פנים ווערט בלייבער אין שייין פון לאַמפּ און זיינע אויגען טיעפער אין די אויגען-לעכער, און אַ פער'חלש'ט שמייכעלע ליגט אויף זיינע בלייכע ליפען און פון צייט צו צייט בליקט ער צו איינע פון זיי און שמייכעלט פרום, ערנסט, און איך און דער אלטער טאטע בעטראכטען דאָס און מיר זעהען ווי ער פאקט די הערצער פון די מיידלאך, און עפעס ווערט אין אונז אַנגעצויגען, רייה, איך קוק דעם קראַנקען פאטער אין די אויגען אריין, אונזערע בליקען בעגעגענען זיך, און מיר פערשטעהען זיך... ווער ווייס ווי לאַנג די שטימונג ביים טיש וואָלט זיך אוועקגעצויגען, ווען עס וואָלט זי ניט פלוצים אין גאַנצען איבערגעפיהרט בערטהא, די מיטעלסטע שוועס-טער מיט איהר ערשיינען. זי האָט ברייט אויפגעפראַלט די טהיר און איז אריין פון שפאציער מיט אַ יונגען מאן. דער יונגער מאן האָט זיך נאָך איהר נאָכגעשלעפט אַ פערשעהמטער אביסעל, אונטערגעהוסט, און געהאלטען זיך אין איין אראַכציהען דעם קראַגען מיט'ן שליסל, וועלכער איז איהם געשפרונגען אין דער הויך. דאָס מיידעל האָט איהם אַנגענומען פעסט ביי דער האַנד און צוגעפיהרט איהם, צושלעפענדיג, צום טיש, וואו זיי זיינען געזעסען ארום יענקעלען און ער האָט געלעזען. און בערטהא האָט זיך אַבגערופען מיט אַ פעסטע זיכערע שטימע.

— איך האָב די עהרע אייך פאַרצושטעלען מיין חתן משה זיך-בערשטיין, און דאָס זיינען מיינע שוועסטער, ראָזע און מאַטילדע. און דערנאָך האָט זי איהם צוגעשלעפט צום פאטער:

— טאטע, מיין חתן, משה זיכערשטיין!

בערטהא'ס ערשיינען מיט איהר חתן איז געווען ווי אַ דונער וואָלט אריינגעפאלען אין שטוב אריין. די מיידלאך זיינען געבליבען זיצען ווי פערשטיינערטע און פערשעהמטע, מיט אראַכגעהאנגענע קעפ, ווי בערטהא וואָלט דאָס שרעקליכסטע וואָרט ארויסגעערעט. די שטימונג איז געוואָרען איבערגעפיהרט, און יענקעלע ראָזענבערג האָט גענומען זיין בוך אונטער'ן אַרעם און איז פערשוואונדען:

און דערנאך, אז איך בין צוגעגאנגען צו רחל'ען און גערעדט עפעס צו איהר, האָט זי מיר שוין ניט געהערט און ניט פערשטאנען. אין איהרע אויגען איז געלעגען עפעס א מאַרנער גלאַנץ.

11.

א מאַגעטישע קראַפט

עס איז געוואָרען, אזוי ווי עס איז געווען צו ערוואַרטען: ביידע מיידלאַך, רחל'ע און מאַטילדע, האָבען זיך איינגעליעבט אין יענקעלע ראָזענבערג. און ניט נור די צוויי מיידלאַך, נור אפילו די עלטערע, ראָזע, וועלכע האָט געהאט אזא שרעק פאר אַ מאַנספערשויז. זי איז אויך אַרומגעגאנגען א פערליעכטע; איהר פנים איז ליכטיגער און פּרעהליכער געוואָרען און איהרע הענר פלינקער. און — אַ וואַנדער־ליכע זאך! ניט נור זיינען די מיידלאַך ניט אייפערזיכטיג געווען איינע אויף די אנדערע, נור פערקעהרט, עס האָט אויסגעזעהן, ווי די מיידלאַך וואַלטען גליקליך געווען, וואָס זיי לייעבען צוזאמען איין מאַנספערשויז... רחל'ע און מאַטילדע האָבען זיך צוזאמענגעגאָסען, ווי עס וואַלט פון זיי איין וועזען געוואָרען; עפעס האָט זיך צוזאמענגעפלאַכטען אין זייערע ביידענס נשמות, צייט זיי האָבען ביידע לייעב געקראַגען דעם „נייעם יעזוס“; ווי זיי וואַלטען ביידע געדיענט צו אַ נייע רע־ליביאַן.

די מיידלאַך האָבען זיך געהאַלטען תמיד אין איין סוד'ען. זיי האָבען געגעסען פון איין טעלערעל; זיי זיינען געשלאָפען אין איין בעט, און איינע האָט ניט געטהאָן אַ טראַט אָהן די צווייטע, און איז אַנ־געקומען די צייט ווען יענקעלע האָט בעראַרפט אַריינקומען. אין די אַבענדען, האָט איינע די אנדערע אויסגעפּוצט, געטהיילט זיך מיט די קליידלאַך, מיט די בענדלאַך, ווי איינע וואַלט די צווייטע געוואַלט שעהן מאַכען, בע'ח'ט מאַכען פאר יענקעלען..

איך האָב דאָס אלעס צוגעזעהן און געשוויגען. די אייפערזוכט האָט מיר אויפגעגעסען און איך פלעג זיך עסען בינאכט אויף מיינ

געלענער, וואָרים רחל'ע האָט מיר, צייט זי האָט געוואָהנט ביי די שטיינמאָז'ס, נישט געזעהן, און האָט זי מיר שוין יאָ געזעהן, האָט זי מיט מיר גערעדט נור וועגען איהם, וועגען „יענקעלען“; זי האָט מיר געהאלטען אין איין אויספרעגען, ווי יענקעלע געפעלט מיר:

— ניט וואהר, שמעון, ער איז דאך אזוי אינטערעסאנט!

אָדער זי פלעגט מיר זאָגען:

— שמעון, קום נישט מאַרגען אבענד צוגעהן, יענקעלע וועט זיין. ער וויל אונז עפעס פאַרלעזען און ער וויל ניט, אז דו זאָלסט זיין; אז דו ביזט דאָ, פיהלט ער זיך נישט גוט.

און דאָס וואָרט „יענקעלע“ האָט זי געזאָגט מיט אזוי פיעל ליבע, מיט אזוי פיעל איבערגעבענהייט, און מיר האָט זי דערביי געדוצט.

איד האָב איהר צוליעב געטהאָן; איד בין צומאָרגענס ניט געקומען, נור אַרומגערעדט זיך אַ נאַנצען אבענד אויף דעם טראַטואַר פאר'ן הויז, וואו זיי האָבען געוואָהנט. אויבען אין דער הויז, אין די שטיבלאך, וואו זיי האָבען געוואָהנט, האָב איד געזעהן ליכט. ער איז אויבען אין דער הויז, מיט מיין רחל'ען, און ער וויל נישט, אז איד זאָל זיין דערביי. — האָט ער מיר אַראַכגעשיקט און איד רעה זיך ארום פאר דער טהיר.

און, אַ וואונדערליכע זאך! איד בין, דוכט זיך, נישט ביז געווען אויף איהם... ביז אפּשר יאָ, נור איד האָב איהם ניט פיינט געהאט; עפעס איז געלעגען אין דעם יענקעלע אַ נאַאיוויטעט און אַ פאַטהאַס, וואָס ווען מען האָט איהם געזעהן, האָט מען איהם אַלעס מוחל געווען. ער איז געווען פון די מענשען, וואָס אונטער די אויגען האָט מען אויף איהם אַלדאָס שלעכטס אויסגערעדט, און אין די אויגען האָט מען איהם אַלעס מוחל געווען.

דעם זעלבען אבענד, ווען רחל'ע האָט מיר ניט געהייסען ארויפ־קומען, ווייל איד שטער מיט מיין אנוועזענהייט ראַזענבערג'ן, האָב איד איהם אַכגעווארט פאר דער טהיר פון די שטיינמאָז'ס.

שפעט אין אבענד, ארום עלף אַ זייגער, איז ער ארויס פון הויז מיט זיין ווייכען הוט איבער די אויגען. איד בין איהם נאַכגעגאַנגען און גערופען:

— ראַזענבערג!

ער האט זיך אומגעקוקט און דערזעהענדיג מיך האט ער מיך ברייט זיין שטארקע האנד דערלאנגט און געזאגט צו מיר :

— גוט וואָס איך טרעף אייך ! איך האָב אייך שוין לענגסט געוואָלט פרעגען אויף רחל'עס זיידע, דעם מילנער איד ; רחל'ע האָט מיר געזאָגט, אז איהר זייט מיט איהם גוטע פריינד, און איהר האָט מיט איהם פיעל גערעדט.

דערהערענדיג זיין פרייע שטימע, און דערזעהענדיג זיין פריינד־ליכען שמייכל, האָב איך אין אַנפאַנג קיין מוטא ניט געהאט צו ריי דען מיט איהם וועגען דעם וואָס איך האָב געוואָלט. איך האָב זיך אָבער באלד פאַרגעשטעלט דעם אלטען אידען, רחל'עס זיידען, אין וועל־כען ראָזענבערג האָט מיך דערמאָהנט, און אין דעם פערשפרעכען, וואָס איך האב איהם געגעבען איידער ער איז אוועקגעפאהרען, אבצוהיטען זיין קינד, האָב איך מוטא געפאַסט :

— ראָזענבערג — האָב איך פלוצלונג געזאָגט — איהר האָט אַ פרוי מיט קינדער.

— יאָ, — האָט ראָזענבערג געענטפערט און זיין שטימע איז גע־ווען מיט פרייד.

— און וואָס זיינען אייערע כעציהונגען צו רחל'ען ?

ראָזענבערג האָט מיך אָנגעקוקט מיט זיינע גרויסע אויגען, און פלוצלונג איז ער שטיל געוואָרען, טרויעריג, און האָט געשוויגען.

— איך פרעג עס אַיך, ווייל איהר זיידע, דער מילנער־איד, אויף וועלכען איהר האָט מיך געפרעגט, האָט מיר אָנפערטרויט זיין איי־ניקעל, איידער ער האָט פערלאָזען ווארשוי. און אויף אזוי פיעל, וויפיעל דער איד האָט מיר פערטרויט, איז רחל'ע איהם איבערגעבליבען איינע אליין פון זיין גאנצער פאמיליע ; דער אלטער איד קען ניט לע־בען אַהן דעם קינד, און ווען עס וועט איהר עפעס געשעהן, וועט עס דער אלטער זיידע ניט איבערטראָגען.

ראָזענבערג האָט ווידער געשוויגען. דאן האָט ער פלוצים מיין האנד אָנגענומען און געזאָגט :

— איך דאנק אייך, וואָס איהר האָט מיך דערמאָהנט.

ער האָט געפרואווט קוקען מיר אין די אויגען אריין, עס איז אָבער פינסטער געווען אויף דער גאס.

— קומט מיט מיר אין א קאפע הויז אריין. איך וויל זיך מיט אייך דורכרידען.

מיר זיינען אריין אין א קאפע-הויז און מיר האבען זיך אוועקגע-
זעצט אין א ווינקעל ביי א טישעל.

ראזענבערג האט מיר געקוקט גלייך אין די אויגען אריין. אין זיין בליק איז געלעגען אן ערנסט און א אויפריכטיגקייט.

— איך האב אייך צוליעב דעם דא אהער געבעטען, ווייל איך האב געוואלט אייערע אויגען זעהן. איך קען מיט קיין מענשען אויפריכטיג ניט ריידען אין דער פינסטער. איך מוז איהם אין די אויגען קוקען — האט ער מיר געזאגט — איהר האט מיר אויפמערקזאם געמאכט, אז רחל'ע קען זיך פערליעבען אין מיר, און זי איז אן אונשולדיג יונג קינד, און איך קען איהר הארץ רויבען, און חתונה האבען קען איך ניט מיט איהר, ווייל איך האב שוין א ווייב מיט קינדער. איך דאנק אייך זעהר פאר די אויפמערקזאמקייט. איהר האט רעכט. אבער איהר ווייסט דאך, אז ניט דאס וואס איך האב א ווייב מיט קינדער האט אייך גע-
בראכט צו רעדען מיט מיר וועגען מיינע בעציהונגען צו רחל'ען; איך ווייס דאך, אז איהר, אלס א פרייער, מאדערנער מענש, פערשטעהט דאך נאנט גוט, אז צוליעב דעם, וואס איך האב א ווייב מיט קינדער, קען איך זיך דאך ניט אבזאגען ענטציקט צו ווערען פון דער זון, פון וואר סער; צו אטהעמען לופט, צו ליעבען כלומען. עס איז דאך דא אן אנערע אורזאכע, וואס האט אייך געבראכט צו ריידען מיט מיר וועגען רחל'ען... פאר וואס קענען מיר נישט זיין אפענהערציג? לאמיר זיין אפענהערציג, כאטש מיר ריידען צום ערשטען מאל! זאגט מיר: זייט איהר פערליעבט אין רחל'ען? זייט איהר אויפערזוכטיג אויף מיר?
— יא, — האב איך געענטפערט.

— יעצט זיינען מיר אויף א וועג, איך וויל אייך נאך ניט בע-
רוהיגען; דאס וואס איהר זייט אויפערזוכטיג אויף מיר, מאכט אייך נאָהנט צו מיר, פערבינדט אייך מיט די געפיהלען צו מיר, און מיר ווע-
רען דורך דעם פערזענליך פערבונדען איינער מיט'ן אנדערען, און דאס וויל אייך! מענשען דארפען ניט שטעהן ווי אינזאמע בוימער אין א וויסט פעלד, וואס איינס קען זיך ניט צוריהרען צום צווייטען; מענשען זאלען זיך פערזענליך פערבינדען איינער מיט'ן אנדערען! פיהלט איהר דען אין די אויפערזוכט כלויז וועהטאגן? דאס וואס אייך ליעב

די זעלבע פערזאן, וואָס איהר ליעבט, מאַכט דאָס דען אייך ניט נאָהנט צו מיר? גיט דען דאָס אייך בלויז צער און צאַרן? דערפיהלט איהר דען ניט אין דעם צער פון די אייפערזיכטיגקייט אַ געוויסען שטילען, אינערליכען פערגעניגען, ווי א שטילע מוזיק? ווייסט איהר וואָס די מוֹר זיק פון אייפערזוכט איז? דאָס איז די מענשליכע ליעבע פון אלע צו אלעמען; דאָס בשותפות'דיגע מענשליכע, וואָס איז אין אונז ביידען! איהר האַסט מיך נישט ווען איהר זייט אייפערזיכטיג אויף מיר — איהר ליעבט מיך, איך בין אייך טהייערער, שעהנער, אנגעזעהענער, דערפאר וואָס איך ליעב דייעזעלבע פערזאָן, וואָס איהר. פאָרוואָס זאָל איך פון אייך דאָס געפיהל אויסמעקען? ניין. איך בין גליקליך, וואָס איך האָב אייך, א מענשען, בערייכערט מיט אַזאַ איידעלען, מענשליכען, בשותפות'דיגען געפיהל צו מיר, און איך וויל אייך אַפען מודה זיין. אז איך ליעב טאַקע רחל'ען און דאָס וואָס איהר ליעבט זי אויך — דאָס קען נאָר ניט שאַדען מיין ליעבע. פערקעהרט, דאָס בערייכערט נור מיין ליעבע, ניט בלויז צו רחל'ען, נור אויך צו אייך, ווייל ליעבע אליין איז דאָס העכסטע מענשליכע געפיהל; דורך דער ליעבע פער- בינדט זיך איין מענש מיט'ן צווייטען, און אונזער ליעבע צו רחל'ען האָט אונז ביידען פערבונדען. אזוי וואָלט מען זיך קיינמאל ניט גע- קענט פערבינדען. רחל'ע האָט אונז פערבונדען. פונקט אזוי ווי פייער גיסט צוזאַמען איין פייער מיט'ן צווייטען, אזוי האָט רחל'ע אונז ביידען צוזאַמענגעפלאַכטען. איך בין רייכער געוואָרען דורך אייער ליעבע...

פערשטעהט איהר מיר?

— איך פערשטעה ניט אין גאַנצען, נור איך וואָלט געוואָלט ווי סען, אויב איהר האָט גערעדט וועגען אייער „טהעאָריע“ פון ליעבע מיט רחל'ען, און אויב זי פערשטעהט אייך?

— געוויס האָב איך גערעדט מיט איהר וועגען דעם. די אַבערדען, וואָס איך פערברענג מיט מאַטילדען, מיט ראָזען און מיט רחל'ען — רעדען מיר אלץ וועגען דעם; וועגען פערבינדען די מענשען איינעם מיט'ן אנדערען דורך ליעבע. איך ווייס נישט, אויב רחל'ע פערשטעהט מיך אין גאַנצען. נור אזעלכע קינדער ווי רחל'ע און מאַטילדע פיהלען דאָס. און דאָס געפיהל קען איינזאַפען אין זיך דאָס בשותפות'דיגע, וועלכעס איז אונזער אייגענעם נאָך פון די פרימיטיווע צייטען און דער שכל, דער עגאָאָסיטישער מענשליכער שכל האָט דאָס בשותפות'-

דיגע אויסגעמעקט און בעשאפען א פערזענליכען גליק. דער געפיהל אבער געדענקט נאך דאס אלגעמיינע מענשליכע גליק. דורך דעם איז דער געפיהל פון בשותפות'דיגער מענשליכער ליעבע אזוי שארף און קלאהר ביי אונשולדיגע יונגע מיידלאך, וועלכע זיינען נאך נישט פער'ס'ט געווארען מיט פערזענליכען עגאאיסטישען האנדעל, וועל-כען ערוואקסענע מענשען רופען „גליק“. און רחל'ע און מאטילדע קענען דאס דערפיהלען פיעל טיעפער ווי מיר.

— מעג איך אויך וויסען אייערע געפיהלען צו מאטילדען? אדער דאס איז אפשר ביי אייך א געהיימניס?

— פאר מענשען, מיט וועלכע איך בין געווארען פערבונדען דורך ליעבע, עקזיסטירט ניט פאר מיר קיין געהיימניס, ווארים אלע גע-פיהלען, מיט וועלכע איך בין רייך, זיינען אויך א טהייל פון זייערע געפיהלען, און מיט דיר (איך בין דערשראקען געווארען פאר'ן פלוז-לונגען „רוצען“, מיט וועלכען ראזענבערג האט מיר בעעהרט) בין איך פערבונדען געווארען דורך רחל'עס ליעבע. און אזוי ווי איך בין דורך רחל'עס ליעבע געווארען פערבונדען מיט דיר און מיט אלע, וואס ליעבען זי, אזוי בין איך אויך דורך מאטילדע'ס ליעבע געווארען פער-בונדען נישט נור בלויז מיט איהר, נור מיט די אלע, וואס ליעבען זי. און וואס גרעסער דער קרייז וועט ווערען, וואס פרייער די וועלט וועט ווערען, אלץ גליקליכער וועט די וועלט ווערען. דאס מענשליכע בשותפות'דיגע וועט זיך דאן אויסשפרייטען איבער אלע מענשען, איבער אלע חיות, איבער אלע פויגלען, איבער אלע גרינסען און געוויקסען. דורך דעם קען מיר ניט מיינן פרוי'ס ליעבע, אדער רחל'עס ליעבע אב-האלטען ליעב צו האבען מאטילדען, אדער אן אנדערע, וואס פיהלט דעם גרויסען מענשליכען געפיהל פון ליעבע. נין, פערקעהרט, דורך דער ליעבע קום איך צו דער ליעבע! רחל'ע, מאטילדע, מיינן פרוי און ראזע האבען מיינן הארץ נאך רייפער געמאכט צו פיהלען די מענשליכע געפיהלען — און אזוי ווי די גאנצע זון שיינט איבער דער ערד, און אזוי ווי די גאנצע נאכט דעקט צו די גאנצע וועלט, און אויס אלע טהוי טראפענס ווערט איין ראסע, אזוי דארף אויס דעם איינצעלנעם מענ-שליכען הארץ ווערען איין גרויסע וועלט-הארץ; אויס דער איינצעלנער מענשליכער ליעבע — ווערען איין גרויסע וועלט-ליעבע, וואס איז פערקניפט און פערבונדען מיט אלע מענשליכע הערצער, ווייל מיינ גע-

פיהל און מיין ליעבע איז נישט א בעזונדערע זאך פאר זיך, נור עס איז א טראפען פון דעם גרויסען מענשליכען געפיהל און א טהייל פון דער גרויסער מענשליכער ליעבע.

— מיט אנדערע ווערטער: לויט אייער מיינונג בעדארף ניט עקזיסטירען אין מענשליכער בעציהונג קיין אייגענטהום, נור אלע גע- הערען צו אלע. דאס איז אייער געדאנק?

ראזענבערג איז מיט אמאל טרויעריג געווארען. ער האָט מיר ניט געענטפערט אויף מיינע רייד, נור גערופען דעם קעלנער און בעצאהלט איהם פאר דער קאפע. ער האָט זיך אויפגעהויבען און מיר די האנד דערלאנגט. געקוקט מיר אין די אויגען אריין און געזאָגט מיט אַן אָפּגעהערציגקייט און מ'ט אַ טרויעריגקייט:

— טייטשט עס אויס, ווי איהר ווילט. איך ווייס, איהר וועט מיך פערשמעהן, ווען איהר וועט ניט שלעכט קלעהרען וועגען מיר. איך האָב אייך נור געוואָלט זאָגען, אז איך בעדויער נישט, וואָס איך האָב זיך מיט אייך געטראָפען. פערקעהרט, איך בין זעהר גליקליך, וואָס מיר ליעבען איין און דיעזעלבע פערזאָן, און איך וואָלט געוואָלט מיט אייך פריינד ווערען.

דערביי האָט ער מיר די האנד געגעבען און מיר איבערגעלאָזט אין דער נאכט אליין.

12.

„אין דעם באַנד פון ליעבע“.

ראזענבערג איז עטליכע טעג נאָכאנאנד ניט געקומען צו די שטיינמאָס. די מיידלאך האָבען ניט געוואוסט, וואָס עס איז געשעהן מיט איהם, און זיין פערשווינדען האָט אויף זיי געמאכט אַ שטאַרקען איינדרוק. זיי האָבען זיך געהאַלטען אין סוד'ען איינע מיט דער אַנ- דערער און אַ טרויעריגקייט האָט זיי אַרומגענומען, ווי זיי וואָלטען פּערהוילען געוואָרען אין אַ נישט געזעהענעם וואָלקען.

דאָס טרויעריגקייט האָט מיך נאָך מעהר געערגערט, און איך האָב אנגעהויבען צו פּערלירען יעדעס געפיהל, וואָס איך האָב געהאַט צו

רחל'ען. איד האָב אויך אויפגעהערט קומען צו די שטיינמאָס, און גערעכענט זיך אין גאנצען צו דערווייטערען פון דער משפּחה און בער סער אין זינען האָבען מיינע אייגענע געשעפטען. איד האָב זיך אבער דערמאנט אן דעם אלטען אידען אויף דער מיהל; ווי ער הענגט אָב אין רחל'ען און מיט וואָס פאר אַ צוטרויען ער האָט איבערגעגעבען רחל'ען אין מיינע הענד איידער ער האָט פּערלאָזט ווארשויו. — האָב איד געטראכט פריהער זיך דורכרעדען מיט רחל'ען איידער איד וועל שרייבען צו איהר זיידען, אז ער זאל קומען נאָך איהר. כאַטש איד מוז זיך מודה זיין, אז רחל'ע האָט דענסטמאַל שוין געהאַט פּערלאָרען אין מיינע אויגען יעדען חז; עס האָט זיך מיך געדראַכט, אז איד האָב אין גאנצען אַ טעות אין איהר; און אלעס וואָס איד האָב געטראכט וועגען איהר, איז געווען אן איינבילדונג פון מיין אייגענער פאנטאזיע. און זי האָט מיך שוין נור אינטערעסירט אויף אזוי פיעל אויף וויפיעל איד האָב גענומען אויף זיך אַכטונג צו געבען אויף איהר אין דער גרויסער שטאַדט, אָבער זי אליין איז מיך שוין וועניג וואָס אָנגעגאנגען. איד האָב זיך פאַרגעברייט צו האָבען מיט איהר אַ געשפּרעך, אין וועלכען איד זאל איהר ארויסווייזען מיין גאַנצע גלייכגילטיגקייט צו איהר.

„דאס פּערשפּרעכען צו אייער זיידע, אייך אַכצוהיטען אין דער גרויסער שטאַדט, נויטהיגט מיך צו דעם אונאַנגענעהמען געשפּרעך מיט אייך; קיינע פּערזענליכע מאַטיווען שפּיעלען דאָ נישט מיט.“ האָב איד זיך אויסגעלערענט ווי פאר אן עקזאַמען דעם טרוקענעם שפּרוד, מיט וועלכען איד וועל אָנהויבען דאָס געשפּרעך. אָבער קוים בין איד צו מאָרגענס אין דער פריה, אריינגעקומען צו די שטיינמאנס, און געזעהן ווי די מיידלאך זיצען ביי דער ארבייט; נייהען די בלוך-מען און זינגען לייעדער — קוים האָב איד געזעהן רחל'ען ווי זי לאַכט הויך, מיט איהר אונשולדיגע שטימע; און איהרע קליינע דעליקאַטע הענטלאך נייהען אויף די גרין בלוין רויטע בלעטלאך און שטעלען צו-נויף די בלומען — איז דער גאַנצער שפּרוד פּערשוואַנדען און איד האָב פּערגעסען צוליעב וואָס איד בין אהער געקומען און וואָס איד האָב צו רעדען מיט רחל'ען.

— שמעוּן! זעה, ווער איז דאָ! — האָט זיך רחל'ע אויפגעכאַפּט פון טיש, דערוועהנדיג מיך, און איז, פאר אלעמען אין די אויגען.

ארויפגעפאלען אויף מיר און האָט מיך פשוט געקושט. איך בין רויט געוואָרען, איך האָב זיך געשעהמט פאר אלע מענשען, וואָס זיינען אין שטוב געווען.

— וואו ביזטו פערשוואונדען? איך בין דיך געגאנגען זוכען איך בין געווען אויף דיין וואהנונג און איך האב דיך נישט געפונען. וואס איז געשעהן מיט דיר?

איך האָב איהר געקוקט אין די אויגען אריין. אין איהרע גרויסע אויגען איז געלעגען יענע ריינקייט, יענע הייליגע אונבעריהרקיט, וועלכע עס שפיעגעלט זיך אָב אין דער דערשראָקענקייט פון אונשולדיגע מיידעלשע אויגען. אין איהר שטימע האָט געקלונגען די זעלבע קינד דערשע פרייהייט, פרייד וואָס איך האָב געקענט נאָך פון די ערשטע טעג, ווען איך האָב זיך מיט איהר בעקענט. אין דער שטימע האָט זיך מיר שטענדיג געדאכט, הער איך דאָס געזאנג פון די פּעלדער, און דאָס געוויין פון דעם ווינט, וואָס הערט זיך צווישען די פליענלעך פון די ווינד-מיהלען, פון וועלכע זי איז געקומען צוגעהן.

— דו ווייסט? יענקעלע וועט היינט אבערד קומען צו אונז. ער איז קראנק געווען די גאנצע צייט; ער האָט דאָס אונז געלאָזט וויר סען און דורך דעם איז ער ניט געקומען. זעה די בלומען וואָס מיר האָבען אָנגעגרייט פאר איהם! — ווייזט זי מיר אויף דעם בוקעט ווילדע פּעלד-בלומען, וועלכע זיינען געשטאַנען אויף דעם קאַמאַר.

— רחל'ע, איך וויל מיט דיר עפעס ריידען — האָב איך קוים אויסגעשטאַמעלט.

— וואָס איז געשעהן? — האָט זי דערשראָקען געפרעגט — עפעס נייעס?

— גאָר ניט איז געשעהן, נאָר איך וויל זיך מיט דיר דורכריידען. — שמעון, געהען זי עסען! — איך האָב פאר איהנען געגרייט צום טיש — רופט פון טיש אַהער ראָזע, וועלכע, דערזעהענדיג מיך, האָט שטילערהייט דערווייל צום טיש געגרייט.

— איך בין נישט הונגעריג, איך דאַנק איהנען זעהר. — ווארט אַ מינוט, ראָזע. ער האָט מיר עפעס צו זאָגען — רופט זיך אָב רחל'ע און שלעפט מיך אין אַ צווייטע שטוב אריין, וואו עס איז געווען דאָס שלאָף-צימער פון די מיידל'אך, און זעצט זיך אַוועק מיט מיר אויפ'ן בעט.

- וואָס איז געשעהן?
- גאָר נישט איז געשעהן, נור... מיר געפהעלט נישט דער יענקעלע ראָזענבערג.
- אַהאָ, אייפערזיכטיג! — מאַכט זי צו מיר און רייצט זיך מיט מיר מיט ביידע הענד — עס איז ניט שעהן, שמעון! אויף יענ' קעלען זיי נישט אייפערזיכטיג, יענקעלע איז אַ מלאַך!
- רחל'ע...
- איך ווייס וואָס ער האָט גערדעט מיט דיר. יענקעלע אליין האָט דאָס מיר אלעס געזאָגט.
- פון וואַנען ווייסט דו? דו זאָגסט דאָך, ער איז נישט אַרויף געקומען, ער איז קראַנק געווען.
- אָבער איך בין געווען ביי איהם, איך האָב נישט געקענט אויסהאַלטען איהם נישט צו זעהן, בין איך געגאנגען צו איהם.
- דו ביזט געגאנגען צו איהם? ! שוין לענגסט ווי דו געהסט אַרױן צו איהם?
- ניין, בלויז צייט ער איז קראַנק געווען. ער האָט געשריבען אַ בריוועל, אז ער וויל מיך זעהן, דאָס ווייב זיינס האָט מיר דאָס בריר וועלע געבראַכט, און זי האָט מיך אַהין געפיהרט צו איהם. און דאָרט האָט ער מיר אלעס געזאָגט.
- דאָס ווייב זיינס, זאָגסט דו? ווייסט דאָס ווייב, אז ער קומט דאָ אַרויף צו אייך?
- געוויס ווייסט זי. און זי האָט מיך אליין געבעטען, אז איך זאל אַהין קומען צו זיי. זי האט מיך זעהר לייעב, זי האט מיך געבעטען, אז איך זאל וואַהנען ביי זיי...
- ווייסט דאָס ווייב, אז ער, יענקעלע ראָזענבערג, האָט דיר לייעב, און האָט אויך לייעב מאַטילדען? — האָב איך מיט שרעק אויס- גערופען.
- שמעון, רעדט ניט אזוי! יענקעלע מעג לייעב האַבען, ווייל ער האָט גאַנץ אנדערש, גאַנץ אנדערש לייעב ווי איהר אלע, ווייל ער איז שעהנער, ריינער פאַר אייך אלעמען.
- אָבער, רחל'ע? !
- געוויס וועט איהר עס ניט פערשטעהן, איהר האָט נור אין זינען זינליכע זאכען. יענקעלע אַבער קען לייעב האַבען מיר, מאַטיל-

דען, זיין ווייב און וועמען ער וויל, און מיר וועלען ניט אייפערזיכטיג זיין איינע אויף די אנדערע. פערקעהרט, מיר קריעגען זיך נאך ליעבער איינע די אנדערע, ווייל מיר פערבינדען זיך מיט אן אנדער. יענקעלע וועט אויך פאָהרען מיט אונז אין פאלעסטינא, אָדער ווייט אוועק אין אמעריקא, און דאָרטען וועלען מיר מאכען אַ קאַלאָניע מיט'ן נאָמען „דער באנד פון ליעבע“; דאָרטען וועט איין מענש דעם צווייטען ליעב האָבען, ווייל מיר אלע וועלען זיין פערבונדען אין דעם „באנד פון ליעבע“. פאָהר מיט מיט אונז, שמעון, מיר אלע וועלען דאָרט זיין; ראָזע, מאטיילדע און נאָך שעהנע מענשען. וואו עס וועט נור זיין אַ שעהנער מענש, וועלכער פיהלט מיט דעם צווייטען און וויל זיך פער־בינדען מיט מענשען, וועלען מיר איהם אויפנעהמען אין דעם „באנד פון ליעבע“. דו וועסט זעהן וואָס פאר אַ שעהנע וועלט עס וועט זיין! איין מענש וועט זיין צום צווייטען ווי אַ פאָטער, ווי אַ ברודער. אלע קינדער וועלען צו אלעמען געהערען. די גאנצע קאַלאָניע וועט זיין איין משפחה, און פון דאָרט וועט זיך די ליעבע פערשפרייטען איבער דער וועלט. די גאנצע וועלט וועט ווערען פערבונדען דורך דעם „באנד פון דער ליעבע“. און דענסטמאָל וועט איין מענש אויפהערען דעם צווייטען טען פיינט צו האָבען, ווייל ער וועט זיין איין משפחה מיט דער גאנצער וועלט; איינער וועט ביים צווייטען דעם ביסען פון מויל ניט ארויס־כאַפען. פערקעהרט, ער וועט איהם אָבגעבען זיין אייגענעם ביסען, פונקט אזוי ווי אַ פאָטער גיט אַב דעם ביסען זיין קינד; פונקט ווי קינדער האַלטען אויס זייערע עלטערען. אלע וועלען זיין משפחה־דיג פערבונדען דורך דער ליעבע. עס וועט אויפהערען די גאנצע פייז פון דער וועלט; דאָס אונגליק פון אַרים און רייך; פון גערדיקטע און אונטערדריקטער. יא, שמעון, פאהר אויך מיט אונז. דו ביזט דאך תמיד געווען מיין פריינד, דו האָסט דאך מיר ליעב געהאט. שמעון, איך האָב דיר ניט געזעהן. יעצט זעה איך דיר. איך בין שלעכט געווען צו דיר די גאנצע צייט. און איך האב דיר דאך ליעב געהאט און איך האָב עס דיר נישט געזאָגט. מענשען בעהאלטען אין זיך די טהייערסטע געפיהלען און ווייזען ארויס נור די שלעכטע, פונקט אזוי ווי זיי וואַלטען זיך געשעהמט מיט די גוטע געפיהלען. איך האָב זיך געשעהמט דיר מיין ליעבע ארויסצואווייזען, און יענקעלע האָט מיר געלערענט מיט ליעבע זיך ניט צו שעהמען. און איך זאָג עס דיר אָפען ארויס: שמעון,

איך האָב דיר לענגסט ליעב געהאט, און איך ווייס, אז דו האָסט מיך
אויף ליעב געהאט. מיר האבען עס בעהאלטען איינער פאר'ן אנדערען,
יעצט זאָג איך עס דיר ארויס...
און זי האָט מיך פלוצלונג ארומגענומען און געקושט מיך אויפ'ן
מױל.

איך האָב זיך דערשראָקען און נישט געוואָוסט וואָס צו זאָגען
און וואָס צו טהאָן.

— מאַטילדע, קום אַרײַן! — האָט זי פלוצים אַרײַנגערופען מאַ-
טילדען, — ראָזע, דו אויך!

— רחל'ע, וואָס טהוּסט דו?

— דאָס זײַנען די נאַהענטסטע צוויי מענשען, וואָס איך האָב אויף
דער וועלט. זיי זײַנען מיין משפּחה — האָט רחל'ע געוויזען אויף די
צוויי שוועסטער — יענקעלע האָט אונז פאַר אײַן משפּחה געמאַכט מיט
זיין ליעבע צו זיי און צו מיר. — דאָס זײַנען מײַנע שוועסטער, און
דאָס — ווײַזט זי אויף מיר — איז מיין ברודער; מיין חתן-ברודער,
וועלכען איך האָב פּערשעהמט, פון דערווייטענס געהאלטען, בעהאַל-
טען פון איהם מײַנע געפּיהלען. איך האָב זיי איהם יעצט ענטפּלעקט.
דו ביזט מיט זיי משפּחה, שמעון, זיי זײַנען דיײַנע שוועסטער, פונקט
אזוי ווי מײַנע, — שעהט זיך ניט פאַר זיי! צוקוש זיך מיט זיי פונקט
אזוי ווי דו האָסט זיך געקושט מיט מיר. מיר אלע זײַנען פּערבונדען
איצט. שמעון, צוקוש זיך מיט איהר — האָט זי געוואָרפען מאַטילדען
אין מײַנע אַרעמס, און דערנאָך איז צוגעגאַנגען די עלטערע, ראָזע, און
מיט א פּערשעהמטע אירישע מינע איז זי זיך געגאַנגען צוקושען מיט
מיר, נור זי האָט עס ניט געקענט. זי איז דערשראָקען געוואָרען און
האָט געלאָזט פאַלען דעם קוש אין דער לופטען...

13

דער חתן יוסף.

די מוטער וועלכע איז געווען אז אויפזעהרין איז אַ קינדערהיים,
האט דעם טאג געהאט פריי. אז זי איז אהיים געקומען און געזעהען
די פאַרבערייטונגען וואָס מען מאַכט צו עמפּפאַנגען ראָזענבערג'ען.

האָט זי נישט געפרעגט ווען און וואָס און גענומען העלפען די טעכטער. די מוטער האט איבערהויפט זעהר גערן געזעהן ראזענבערג'ען ארויפקור מען צו איהרע טעכטער. ערשטענס, איז ראזענבערג דעם גרויסען טאכאק'פאבריקאנט'ס זון — איז ער שוין געווען ביי איהר אן אג געלעגטער גאסט. און אפשר האט זי אויך, ווי יעדע מוטער, וועלכע זארגט פאר איהרע טעכטער, געהאט א געהיימע האפנונג, אז ראזענבערג וועט זיך גט'ן מיט דער ווייב און חתונה האבען מיט איהרע א טאכטער. די פאנטאזיע האט זיך איהר צושפיעלט דעריבער, און זי האט שוין אנגעהויבען צו בעטראכטען ראזענבערג'ען אלס א חתן. און ווי איהר געוואהנהייט איז געווען פון אמאליגע יאהרען, האט זי נאך יעצט, ביי אויסערגעווענהעליכע יום־טוב'דיגע מאמענטען, פערגעסען איהר לאגע, און געפיהרט איהר בעל־הבית'ישקייט מיט א ברייטער האנד, אויף אן אריסטאקראטישען שטייגער. אזוי איז אויך געווען דאס מאל. איהר שטימע איז מיט אַמאָל געוואָרען א יום־טוב'דיגע, זי האָט שוין פון בע־ צייטענס אן אנגעהויבען צו רעדען דאס אידישע מיט א דייטשען אק־ צענט, און אריינגעווארפען פיעל פוילישע ווערטער. זי האט זיך דער־ מאנט אן די גוטע יאהרען, וואס מען פלעגט טהאן ביים עמפאנגען א וויכטיגען גאסט, און זי האט זיך דא אויך אוועקגעשטעלט קיבלאך און פוטער־געבעקס באקען, ווי אויף א יום־טוב. זי האט מיט איהר ענער־ גיע און אימפעט די מיידלאך נאך אריינגעבראכט אין א גרעסערע בעגייסטערטע שטימונג. איז שטוב איז געווארען יום טוב.

דער פאטער אבער, דער קראנקער איד, האט דאס ניט געקענט צוזעהן. שוין ראזענבערג'ס ערשיינונג אליין אין זיין הויז איז איהם געווען צרווידער, און די פארבערייטונגען און נאך מעהר וואס זיין פרוי בעטהייליגט זיך אזוי אין זיי פאר א יונגען מאן, וואס קומט אריין צו זיינע טעכטער, און עס איז ניט קלאהר זיינע בעציהונגען צו זיי — דאס האט איהם אויפגערעגט. צו פראטעסטירען הויך האט ער מורא געהאט. ער איז געווען א ברויט־עסער ביי זיינע טעכטער, און פאר דער ווייב האט ער געציטערט צייט ער איז קראנק געווארען און זי האט געדארפט געהן פערדיענען. ער האט געשאלטען אין דער שטיל, פאר זיך אליין און געברומט אין בארד אריין :

— זעה נור, זעה נור וואס דא טהוט זיך, וואס פֿאר א יום טוב זיי

מאכען, ווער בעדארף דאס קומען, גראף פאטאצקי ?

די ווייב האט דאך פערנומען זיין מורמלען און זי האט איהם
אבגעענטפערט:

— ער וועט זיך נאך דא אנרופען. מען פרעגט דיך קיין עצה ניט.
און אז עס געפעהלט דיר ניט, קענסטו דיר געהן אין מושב זקנים.

דער קראנקער איד האט זיך פערשעהמט פאר מיר. ער איז רויט
געווארען פאר כעס, אויפגערעגט און געשלאנגען די ווערטער, און צו מיר
געוואונקען אין דער שטיף:

— ער איז דאך א בעווייבטער, דער ראזענבערג, זעהט, זעהט, וואס
פאר א יום־טוב מען מאכט פאר איהם.

און איך און דער קראנקער איד האבען ביידע צוגעזעהן מיט וואס
פאר א פאראד מען געהט דאס עמפפאנגען ראזענבערג'ען. און מיר
האבען ביידע געשוויגען....

נאר דערווייל איז אין שטוב ביי די שטיינמאנס צוגעקומען גאר א
נייער בעל־הבית. דאס איז געווען דער יונג דער קאמאשען־מאכער,
בערטהא'ס לעצטער חתן. יוסף האָט מען איהם גערופען. דער יוסף,
צייט ער איז א חתן געוואָרען פאר דער מיטעלסטער שוועסטער, בערטהא,
האט זיך געהאלטען פאר א גאנצען בעל־הבית אין שטוב ביי זיין כלה.
דער יונג איז געקומען פון א קליין שטעדטעל, וואו ער האט קליינער־
היים געהאט פערלאזט זיינע עלטערען און האט זיי קיין בריעה ניט
געשריעבען. געלעבט האט ער זיין גאנצע יוגענד אהן משפחה, און זיך
אליין ערצויגען. נור צייט ער איז א חתן געווארען, זעהט זיך אויס,
האט ער זיך זיין כלה'ס פאמיליע געוואלט מאכען פאר זיין אייגענע.
ער האט געבענקט נאך א היים, נאך א משפחה, און אנגעהויבען זיך
פעראינטערעסירען מיט אלצדינג וואס קומט פאר ביי זיין כלה'ס
משפחה. אויסגעפרעגט בערטהא'ן, זיין כלה, אויף אלע, אויף די שוועס־
טער און אינטערעסירט זיך מיט זיי. ער האט שוין אפילו געהאט
ארויפגעבראכט זיינס א קאלעגע, אן עלטערען יונג, אויך א קאמאשען־
מאכער, וועלכען ער האט געוואלט שדכנ'ען די עלטסטע, ראזען. נור
ראזע האט דעם יונג אזוי צוגענומען, אז ער איז אנטלאפען און וויל
נישט מעהר ארויפקומען. דאס האט יוסף'ן פערדראסען. נאר ווען ער
האט בעגעגענט אויבען, ביי זיין כלה'ס שוועסטער'ן דעם ראזענבערג,
האט ער גאר ניט פערשטאנען וואס דא טהוט זיך.

די מידללאך האט ער אין גארנישט געקענט חושד זיין. ער איז ארויפגעקומען און געזעהן זייער אנשטענדיגע פיהרען. איז איהם א רחמנות געווען אויף זיי. „פערלאזטע קינדער“ האט איהם זיין פראסיד מער אינסטינקט געזאגט, „האבען נישט קיין פאטער און קיין מוטער, און יעדער שארלאטען וויל זיי אויסנוצען, דארף מען זיך פאר זיי אנדעהמען“.

נור בעפאר ער איז א חתן געווארען מיט בערטהאז, האט ער זיך אין גאר נישט אריינגעמישט און גאר ניט געפרעגט. „א הונד פאר'ן יאהר בילט נישט“ נאר קוים האט ער תנאים געשריעבען מיט בערטהאז'ן און איהר געשאנקען א גאלדענע קייט, האט ער זיך געהאלטען פאר א היימישען אין שטוב, און אנגעהויבען זיך אינטערעסירען מיט אלצדינג וואס דא קומט פאר.

— ווער איז דער ראזענבערג וואס קומט ארויף צו אייד? — האט ער געפרעגט דער כלה.

— א יונגערמאן, — האט איהם די כלה אבגעענטפערט.
 — א יונגערמאן זעה איך — האט ער געענטפערט, — אבער צו וועמען קומט ער ארויף, צו ראזען אדער צו מאטיילדען, אדער גאר צו די פרעמדע? ווארים איך זעה, אז ער איז א מחותן מיט אלע דריין.
 — ער קומט ארויף צו אונז אלע, ער קומט ארויף אין שטוב אריין.
 — ווי הייסט אין שטוב אריין! א חתן וויל ער ווערען? אז מען קומט ארויף אין א שטוב אריין וואו עס זיינען דא מידללאך, וויל מען עפעס.

— ער האט דאך שוין א ווייב מיט קינדער.
 — אזוי גאר, ער האט שוין א ווייב מיט קינדער און קומט ארויף אין א שטוב אריין וואו עס זיינען דא מידללאך. ווייס איך שוין צו וואס ער קומט ארויף.

— צו וואס קומט ער ארויף? — פרעגט די כלה פעראינטערעסירט.
 — ער קומט ארויף, ער קומט ארויף — מען דארף איהם פון אלע טרעפען אראפווארפען — האט געזאגט יוסף און אונטערגענומען זיך דאס אויסצופיהרען.

דעם זעלבען פארנאכט איז ארויפגעקומען דער חתן יוסף מיט זיין כלה בערטהאז, וועלכע ער האט געבראכט צופיהרען פון דער ארבייט. זי האט געארבייט אין א פאבריק פון וועש. אז ער האט געזעהן ווי

די מחותנת'טע שטעהט פערטהאן ביי דער קיד און באקט היימישע
קיכלאד, און מאטיילדע און רחל'ע האבען זיך אויסגעפוצט, ווי בלות
איז בלומען, און די עלטסטע ראזע געהט ארום מיט א פאר פערגלאצטע
אויגען און איהר אויסגעאיידעלט פנים שיינט מיט גליק, געהט דער יונג
אין דער שטייל צו צום מחותן, וועלכער איז האלב געלעגען, האלב געזע-
סען אונגעוועגליך אויף דער זאפע, און דערלאנגט דעם מחותן א פע-
קעלע ציגארען :

— נא, מחותן, רויכערט, זיי זיינען גוטע, א קאפיקע א שטיק.
דער איד האט זיך דערפרעהט מיט די ציגארען ווי מיט א גרויס
גליק. ער האט לייעב געהאט צו רויכערען ציגארען. צייט ער איז
קראנק געווארען האט ער זיך געמוזט אבזאגען פון דעם פערגעניגען.
דאך פלעגט ער פון צייט צו צייט „א נאש" טהאן. א שכו'ס א
אינגעל, וועלכער האט אויפ'ן קראנקען רחמנות געהאט, פלעגט איהם
בריינגען פון צייט צו צייט שטיקלאך רעשטלעך ציגארען וואס ער
פלעגט אויפהויבען אין גאס, און דער איד האט זיך דערמיט מחיה
געווען. אבער זינט ער איז קראנק געווארען האט ער נאך נישט גע-
האט אין דער האנד א נאנצע ציגאר פאר זיך אליין. ער האט זיך דער-
פרעהט מיט דעם פעקעל ווי מיט א גרויסע מציאה, און ער האט גע-
זאגט מיט פערנעניגען :

— א דאנק. בעהאלטען עס אויף יום-טוב.
— ניין, מחותן, פעררויכערט איצט א ציגאר, — נעהמט דער חתן
ארויס א ציגאר פון פעקעל און דערלאנגט דעם מחותן אין מויל אריין.
דער קראנקער איד האט מורא געהאט פאר דער ווייב, האט ער
געוואונקען צום חתן אויף דער ווייב :

— זי...
— האט נישט קיין מורא פאר איהר, רויכערט מחותן, דערלאנגט
ער איהם אן אנגעצונדענע שוועבעלע.
אז דער איד האט זיך שטארק פערצויגען, פרעגט איהם דער חתן :
— פאר וועמען מאכען זיי אזא פאראד, וואס, א חתן קומט צו
די עלטסטע ?

— ניין, דאס קומט דאך דער ראזענבערג. ער איז קראנק געווען,
איז ער געזונד געווארען — האט מען פאר איהם בלומען געקויפט. ער
קומט היינט.

— אזוי, דער ראָזענבערג קומט היינט.

דער קראַנקער איד האט געקוקט אויף דעם חתן ווי אויף א משיח.
צייט דער חתן יוסף האט אנגעהויבען אריינצוקומען אין זיין הויז
אריין, זעהט מען איהם, דעם פאטער, הערט מען איהם, דער חתן רערט
מיט איהם. און איבערהויפט האט ער געהאפט, אז דער חתן וועט זיין
גאנצע פאמיליע ארויסהויבען. פאר וואס ער האט דאס אזוי געהאפט
אויפ'ן חתן יוסף האט ער אליין ניט געוואוסט. נור עס איז איהם גע-
פעלען וואס דער חתן יוסף איז א בעל-חבית און אינטערעסירט זיך
מיט זיין פאמיליע.

— ווער רויכערט דאס, אוי, אוי, עס שטיקט מיך אין האלץ פון
דער זעלנערשער מאכארקע, — האט זיך די מחותנת'טע אומגעקוקט
האלטענדיג זיך אין איבערטהאן פאר דעם עמפפאנג.
— ווער רויכערט, קיינער רויכערט ניט, — האט דער איד פלינק
בעהאלטען דעם ציגאר, ווי א אינגעל פון דער מוטער.

— רויכערט, מחותן, רויכערט, עס קאסט א קאפיקע א שטיק, האט
ניט קיין מורא פאר איהר, — האט דער חתן יוסף איהם מוטע צוגעגעבען.
די מחותנת'טע האט ניט זעהר ליעב געהאט דעם חתן יוסף, ער איז
פאר איהר געווען צופיעל גראב און פון ניעדריגען שטאנד, און אז זי
האט זיך געקריענט מיט דער טאכטער, בערטהא, האט זי איהר פאר-
געווארפען דעם „שוסטער-יונג" וואס זי האט אין שטוב אריינגעבראכט.
דער חתן יוסף האט געוואוסט דערפון, עס איז איהם וועניג וואס אנה-
געגאנגען וואָס די מחותנת'טע האָט איהם ניט איבריגס גערן, און ער
האט געטראכט, אז ער וועט זיך שוין מיט איהר אפרעכענען נאך דער
חתונה. דערפאר האט דער חתן יוסף זעהר ליעב געהאט דעם מחותן
דעם קראַנקען אידען. און די מחותנת'טע, דערפאר וואס דער חתן
און דער מחותן האבען זיך אזוי גערן, האט איהר מאן נאך מעהר
פיינד געקראגען, און זי פלעגט איהם זידלען אינאיינעם מיט'ן חתן,
דעם שוסטער-יונג.

— ז — זי — ווייזט דער מחותן אויף דער ווייב.

— האט ניט קיין מורא, מיט'ן שמעקען גיט איהר. איהר האלט
דאך א שמעקען אין האנד.
דער קראַנקער איד האט מיט פערגעניגען געשמייכעלט.

נאר באלד האט זיך די טהיר געעפענט און יענקעלע איז אריינגעקו-
מען, איז דער פאלערינע, מיט'ן ווייכען הוט, אונטער'ן ארעם האט ער
געהאלטען א בוך, און אומגעקוקט זיך מיט זיין בלייך פנים. די אידענע
אליין איז איהם אנגעגען געלאפען און גערופען איהם: פראשע פאנא,
און האט איהם געהאלפען די פאלערינע אראבנעהמען. די טעכטער
זיינען ארום געשטאנען פערנאפט, מיט אויפגעריסענע אויגען און שלא-
גענדע הערצער. נאָר איינע, בערטהא, האָט זיך ניט געמאכט דערפון
וואס ראזענבערג איז אריינגעקומען. זי איז געשטאנען ביי דער קיך
און געהאלטען איז אנרייסען ציבעלעס אויף לעבער פאר איהר חתן, וואס
ער האט זעהר ליעב געהאט. דער אנרייסען פון די ציבעלעס האט גע-
מאכט א טומעל און א רויך האט געזעצט פון דער לעבער ווי אויס א
קוימען. די מאמע איז אריינגעלאפען איז קיך און געמאכט גוואלדען:
— גיב נור א קוק וואס פאר א גערודער זי מאכט אן מיט איהרע
ציבעלעס פאר איהר חתן. עס איז דאך ניט שעהן. זעה ווער עס איז
דא, ראזענבערג איז דאך דא.

— וואס געהט מיר ראזענבערג אן? יוסף וויל לעבער מיט צי-
בעלעס.

— אלעס, מיינסטו, וואס דיין שוסטעריינג וויל, מוזטו איהם גע-
בען, און באלד אויפ'ן ארט. האלט זיך איין.

דער „שוסטעריינג" יוסף האט דאס געהערט. ער איז געזעסען
מיט'ן מחותן אין א ווינקעל און האט זיך געטראכט: יעצט איז די
ריכטיגע צייט זיך אכצורעכענען מיט זיי.

האט ער געזאגט צום מחותן:

— שווייגט, שווייגט, מחותן, איהר וועט באלד זעהן, וואס פאר
א שווארצע יאהר זיי וועלען זיך אויסריכטען.

— איך ווייס פון גארניט, איך האב גאר ניט געהערט, — ווישט זיך
דער איד די וואנצעס אב.

ווי ראזענבערג האט שוין געהאלטען אין מיטען בעסטען לעזען פֿון
עפעס א בוך ארויס, ארום וועלכען די מיידלאך זיינען געווען ארום-
גרופירט, און די מאמע איז אויך געשטאנען מיט פער'הלש'טע אויגען
און מיט א גלאנצענדיג פנים און געקוואלען פון די „אינטעליגענט-
סטווא" איז צוגעגאנגען גאנץ פלוצים דער חתן יוסף און געגעבען א

לעג ארויף זיין שווערע האנד אויף ראזענבערנ'ס אקסעל, און גיט איהם
א פרעג:

— הערט נור, יונגערמאן, וואס טהוט איהר דא? צו וואס קומט
איהר דא ארויף?

די ערשטע מינוט האבען די מיידלאך ניט געוואוסט וואס עס טהוט
זיך מיט זיי.

— אוי, מאמע! — האט די עלטסטע אויסגעשריען, און מאמילדע
און רחל'ע האבען פאר שרעק אנגעהויבען צו וויינען, און די אידענע
האט אנגעהויבען צו שרייען:

— וואס טהוט איהר? עס איז דאך ראזענבערג. זייט מוחל פאני
ראזענבערג, דאס איז א יונגערמאן —

— זייט שוין גאר ניט מוחל, פאני ראזענבערג — האט דער יונגער-
מאן אנגעהויבען צו טרייסלען ראזענבערנ'ען — זאגט נור, איהר, צו
וואס קומט איהר דא ארויף? וואס, איהר ווילט חתונה האבען מיט
מיינס א שוועגערין? זאגט, איד האב א רעכט אייך צו פרעגען. איך
בין א חתן פון דאנען. דאס זיינען מיינע שוועגערנס.

ראזענבערג איז בלייב געווארען ווי קרייד. ער האט גאר ניט גע-
ענטפערט, נור איינגעקארטשעט זיך הינטער דעם חתן יוסף'ס האנד
און געציטערט.

— וואס טהוט זיך מיט אייך, עס איז דאך ראזענבערג. פאני רא-
זענבערג האט דאך א פרוי מיט קינדער. ער קומט ארויף דא אלס א
נוטער פריינד, — האט די מחותנת'טע אוועקגעריסען דעם חתן יוסף.
דער חתן יוסף האט זי אבער אכגעשטופט מיט א האנד און ווייטער
געזאגט אזוי:

— אויב אזוי, אז ער האט שוין א ווייב מיט קינדער, וואס טהוט
ער ווייטער דא? וואס קומט ער ארויף צו יונגע מיידלאך, וועלכע
דארפען כלות ווערען? איהר ווייסט דען ניט, אז א יונגערמאן, נאך
דערצו א בעווייבטער קומט ארויף צו יונגע מיידלאך, שאדעט דאס צו
א שידוך, מענשען בערעדען? מייז כלל בערערט מען אויך! —
האט ער אנגענומען דעם ראזענבערג ווי א שפענדעל און ארויסגעטראגען
איהם הינטער דער טהיר — א יונגערמאן, וואס האט א ווייב מיט
קינדער, קריכט ניט צו יונגע מיידלאך, און אז ניט טהוט מען אזוי, אט
אזוי, — האט ער איהם נאכגעווארפען דאס בוך מיט'ן ווייכען הוט, מיט

די פאלערניע — דא זאלט איהר זיין, קיינער זאל ניט וואגען ארויסצורגעהן, איהר הערט! — האט דער חתן געגעבען א טופע מיט'ן פוס צו די קלאנגערע מוידען — און איהר מחותנת'טע, זעצט אייך אוועק ביים טיש, אט אזוי, — האט ער זי דעליקאט אנגענומען, אויף וויפיעל ער האט נור געקענט, און זי צוגעפיהרט צום טיש און אוועקגעזעצט זי, און די מחותנת'טע האט איהם אנגעקוקט א בלייבע און א דערשראקענע — אט אזוי. נו, יעצט, מחותן, איהר ווארט, איד פיהר אייך גלייך צי צום טיש — איז ער צוגעגאנגען צום מחותן און איהם גענומען אונטער די ארעמס און צוגעפיהרט צום טיש.

דער איד איז געגאנגען מיט שטייפע קניע ווי א פרייסישער סאל-דאט און האט געמורמעלט צו זיך אין בארד אריין:

— איד האב גאר ניט געזעהן, איד האב גאר נישט געהערט.
— האט ניט קיין מורא, „שווער“! — האט דער חתן יוסף איהם שוין אנגעהויבען צו רופען פלוצים, „שווער“! — די מחותנת'טע וועט זיך ניט בייזערען. און אז זי וועט זיך בייזערען וועט זי זיך אויף מיר בייזערען. אויף מיר.

— העי, בערט הא, דערלאנג אריין די לעבער מיט די ציבעלעס, טאט טע-מאמע זיצען שוין ביים טיש.

און דער קראנקער איד, וואס איז צום ערשטען מאל, זייט ער קען זיך ניט בעוועגען מיט די פיס, געזעסען ביים טיש, האט נאך געהאלטן טען איז איין ברומען צו זיך אין בארד אריין:
— איד האב גאר ניט געהערט, איד האב גאר ניט געזעהן.

14

דער פרינג פון ליעבע.

— וואס פאר א מענשען זייט איהר? איד וויל ביי אייך מעהר זיט זיין — האט רחל'ע אויסגעשריען און געכאפט דאס היטעל אויפ'ן קאפ און איז ארויס נאך ראזענבערג'ען.
נאר ראזענבערג האט זי אפגעשטעלט.
— שמעה רחל'ע, געה ניט מיט מיר. וואו אחין וועסטו געהן?

געה צוריק. איד בין איהם מוחל, ער האט דאך נישט אזוי שלעכט געמיינט.

— יענקעלע, איד וויל מיט דיר מיטגעהן. עס איז מיר אומעמיג אליין.

איד בין ארויס פון קארירדאר נאך רחל'ען, און אבגעשטעלט זיך:
— רחל'ע!

זי האט זיך אומגעקוקט.

— וואס ווילסטו פון מיר האבען? וואס געהסטו מיר נאך ווי א שאטען? — האט רחל'ע געזאגט.

— רחל'ע, דו האנדעלסט אזוי ווי ער, דערינען, פאר וואס רעדסט דו אזוי צו שמעון'ען — איד ווייס דאך, אז דו האסט איהם גערן — האט זיך ראזענבערג אנגערופען — קומט מיט מיט אונט, שמעון. מיר זיינען אין דרייען אראב פון די טרעפען. אויף ראזענבערג'ן איז נאר ניט געווען צו דערקענען קיין שפור פון בעליידוגונט, ער האט פון עפעס אנדערש אנגעהויבען צו רעדען. נאר רחל'ע האט איהם פלוצלינג אפגעשטעלט:

— יענקעלע, איהר וועט שוין ניט קומען מעהר צו געהן.

— א, געוויס וועל איד קומען, רחל'ע. איד וואלט באלד אריינגעגאנגען און אנגעהויבען מיט איהם צו רעדען, נור יעצט וועט ער מיך ניט פערשטעהן. יעצט איז ער פערשיכור'ט פון דער אמביציע, אז ער האט מוטש געהאט מיך ארויסצואווארפען. ער וועט זיך בע-רוהיגען מארגען, איבערמארגען — וועסט זעהן רחל'ע, ער וועט זיך אליין שעהמען.

— אבער פארוואס, יענקעלע, פארוואס זיינען מענשען אזוי שלעכט? — מענשען זיינען נאר ניט שלעכט. ער מיינט עס גוט, יעדער וואס טהוט עפעס, מעג ער אפילו טהאן דאס ערגסטע און גמיינסטע, פריווט ער זיך בשעת מעשה ווען ער טהוט דאס צו ערקלעהרען כאטש פאר זיך, אז ער טהוט א גערעכטע זאך.

יוסף גלויבט, אז איד וועל פערפיחרען זיינע שוועגעריןס. אויס ליעבע צו זיי, האט ער מיד פון שטוב געיאגט. יוסף איז א גוטער מענש, און אז אנשטענדיגער מענש. איד האב איהם ניט וואס מוחל צו זיין, אדרבא, ער האט מיר מוחל צו זיין. און די ערשטע זאך מיינע מארגען

וועט זיין, יוסף'ן איבערצובעמען און איהם פון טעות ארויסצונעהמען.
 רחל'ע האט געשוויגען.

— רחל'ע, געה אהיים. מאטילדע און ראָזע וועלען טרויעריג זיין
 אַהן דיר, זיי וועלען מיינען, אז דו פערלאָזט זיי, און גרים זיי פון מיר-
 איד וועל מארגען זיין ביי זיי.

— א גוטע נאכט, יענקעלע.

— א גוטע נאכט, רחל'ע. און ער האט זיך צוקושט מיט איהר

אין מיין געגענווארט.

— און זיי גוט צו שמעו'ען, רחל'ע. ער ליבעט דיר. און דו
 ליבעסט דאך איהם אויך. פאר וואס שעהמסט דו דיר מיט דעם גע-
 פיהל? ליבע בעדארף מען פערדערען, ענטוויקלען, און ווי דו זעהסט
 נאר א שפראצען פון ליבע, דערשטיק עם ניט אין דיר, נור פארקעהרט,
 ערוועק עם, ענטוויקעל עם, ווארים וואס מעהר ליבע עם וועט זיין
 אויף דער וועלט, וואס פרייער, וואס שעהנער, וואס בעסער און איידע-
 לער די וועלט וועט זיין — אלץ בעסער וועט זיין פאר אייד, צוקושט
 אייד. שמעו קושט זיך מיט איהר.

רחל'ע האט מיר ארומגענומען און צום ערשטען מאל מיך אינסטיג
 טיעף און הארציג געליעבט.

— א גוטע נאכט — און ראזענבערג איז פֿערשוואונדען.

מיר זיינען ביידע געגאנגען און האבען זיך אנגעהאלטען ביי די
 הענר. לאנג האבען מיר געשוויגען. און איד מוז מודה זיין, אז עפעס
 וואס האט ראזענבערג איבערגענדערט אין מיר מיט זיינע רייד און
 פיהרונג. עם האט מיר שוין ניט אזוי ווילד אויסגעקוקט זיינע אידעען,
 און איד בין מעהר ניט געווען אזוי אייפערזיכטיג אויף איהם, און איד
 האב אנגעהויבען צו פערשטעהן רחל'ען בעסער. און עפעס וואס האט
 אויפגעבלישטשעט אין מיר וואס האט מיר פערשטענדליך געמאכט דא-
 זענבערג'ס וועזען. ווירקליך דורך איהם בין איד נאהענט געווארען צו
 רחל'ען. איד האב דערפיהלט, אז דורך איהם איז מיר רחל'ע אויפ-
 געקומען אין א גאנץ נייע ליכט, און איד האב זי גאנץ אנדערש געזעהן.
 און עם זעהט אויס, אז רחל'ע האט אויך געדענקט דאס זעלבע
 וואס איד אין דער מינוט. איד האב אויך גלייך פערשטאנען איהר
 פראגע, ווען זי האט זיך פלוצלינג אנגערופען:

— שמעו, פערשטעהסטו, אז אונזער ליבע איז פֿערבונדען מיט

ראזענבערג'ען? יענקעל איז דער קנופ וואס בינדט אונז צוזאמען, און זאל יענקעל אוועק פון אונז — דאן ווערט אונזער קנופ דורכגעריסען. דאן פערשטעהען מיר זיך ניט, דאן איז גאר ניט צווישען אונז, ווייסטו עס, שמעו? עס, שמעו?

איר האב עס גוט פערשטאנען, נור דאס פערשטעהן האט מיר וועה געטהאן. די גאנצע אייגענליכע, מיין פערזענליכקייט, מיין לייב, מיין בלוט און פלייש האבען געשריען, האבען פראטעסטירט.

— און וואס בין איר דיר, איר דיר אליין, אהן יענקעלען? ווער בין איר? ווי אזוי עקזיסטיר איר פאר דיר, מיין וועזען אליין?

— איר ווייס נישט, שמעו. איר האב קיין מאל ניט געקלעהרט דערפון און קיין מאל דיר ניט געזעהן. צוערשט ביזטו צו מיר א פריינד געווען. א פריינד ווי איין מענש צום צווייטען, ווי טויענדער אזעלכע פריינד. יענקעל האט מיר געהאט געמאכט צו דיר, ער האט בעלויבטען דיר. און איר קען דיר ניט זעהן אליין אהן יענקעלען.

— בין איר דען נאר פאר דיר אן אויסגעלאשענער שטערן, וואס ווערט בעלויבטען פון א פערבייגעהענדען אנדערען שטערען?

— איר ווייס עס ניט. נאר איר מוז דיר זאגען וואס איר פיהל. איר קען ניט אנדערש. און איר זאג עס דיר דערפאר, ווייל אהן יענקעלען איז מיר ניט אינטערעסאנט מיט דיר צו זיין, מיט דיר צו רעדען. מיט איין ווארט, אהן יענקעלען האב איר דיר ניט ליעב. און אפשר ליגט עס ניט אין דיר, אפשר איז עס אין מיר אליין — און איר וויל, אז מיר זאלען זיך פערשטעהן.

שמעו, איר ליעב יענקעלען. איר קען אהן איהם ניט זיין. און אלעס וואס ער וועט הייסען וועל איר טהאן, ווייל ער איז שעהן, און עס קען ניט זיין שלעכטס אין זיין מיין... מיר זיינען פערשטומט געווארען איבער'ן גאנצען וועג.

נאר ראזענבערג איז ניט געקומען ניט צומארגנס, ווי ער האט גע'זאגט, ניט אויפ'ן אנדערען טאג — ער איז פערשוואונדען געווארען. צוערשט האט עס רחל'ע גענומען מיט ערשטוינונג און אונרוהיג-קייט. געמיינט, אז עס איז עפעס געשעהן מיט איהם, אז ער איז ווי-ע

דער קראנק געווארען. זי האט מיך געשיקט אין געהיים געוואהר ווערען, וואס איז מיט איהם. איך האב איהם ניט געקענט געפינען, נאר איך האב איהם געטראפען אמאל אין גאס, בין איך צוגעגאנגען צו איהם, פרעהליך, ווי געוועהנליך, און געוואלט איהם די האנד דערלאנגען.

ווי ערשטוינט בין איך אָבער געוואָרען, אז ראָזענבערג האָט מיך קוים דערקענט. ער האט קיין צייט ניט געהאט מיט מיר צו רעדען. ער האט בלויז געזאגט אין איילעניש:

— א דאס זענט איהר, דאכט זיך שמעון, א פריינד פון דאס מיידעל, יא, יא, איך דערקען אייך — און האט מיך איבערגעלאזט און איז ווייטער געגאנגען.

איך האב קיין מוטה ניט געהאט עס איבערצוגעבען רחל'ען. דאס קינד איז אויסגעגאנגען. זי האט ניט פערשטאנען וואס דא איז גערשעהן. פֿאַר וואס איז ער פערשוואונדען? פאר וואס קומט ער ניט, און רעדט איבער מיט יוסף'ן וועגען דער גרויסער אידעע, וועלכע ער פרעדיגט? וואס איז געשעהן?

זי האט מיר אויך פיינד געקראגען, זי האט מיט קיינעם קיין ווארט ניט גערעדט. זי איז פערשטומט געווארען די ערשטע פאאר וואכען, איז ארוםגעגאנגען ווי א שאטען איבער דער שטוב, צו קיינעם זיך ניט אנגערופען קיין ווארט. זי האט זיך ניט אנגעטהאן, זי איז ניט געגאנגען שפאצירען, נאר איז געזעסען און גענעהט די רויטע בלימעלעך, טהיילמאל איז זי צוגעגאנגען צום פענסטער, אראבגעקוקט, געזעהן די שפאצירענדע און צוריקגעצויגען זיך מיט א פערוואונדערונג און געלאזט פאלען א ווארט:

— צו וואס?

נאָר מיט איינער האָט זי זיך גע'חבר'ט, מיט מאַטילדען. עס איז געווען ווי די צוויי מיידלעך וואלטען מורא געהאט, אז זיי זאלען זיך ניט פערלייערען. זיינען זיי איז די פארנאכטען געזעסען צוזאמען אין שאטען פון שטיבעל, שמענדיג האבען זיי זיך געהאט וואס צו סו'רען. שמענדיג האבען זיי געהאנגען עפעס וואס צווישען זיך א גער היימנים, אין וועלכען זיי האבען קינעם ניט געוואלט אריינגעהמען. און גאנצע נעכט זיינען זיי געלעגען אויף די געלייגערס און גערעדט צווישען זיך אין דער שטיק, טהיילמאל פֿלעגט זיי צו זיי אריינגב'לענען די עלטסטן ראדע, ווי זי וואלט געזאגט אריינגעהן אין זייער סוד אריין.

— פון וואס רעדט איהר ? בעט זיך די עלטסטע, דערצעהלט מיר

אויך.

— רח'ל'ע דערצעהלט פון א פריניץ וואס וועט קומען און ער וועט פרעדיגען די גרויסע לייעבע. ער וועט זיין אזוי שעהן, אז ווער עס וועט איהם נור אנטקעגען קומען, וועט איהם לייעב קריגען. און די אלע וועלכע וועלען איהם לייעב קריגען וועט ער פערבינדען מיט לייעבע. גרויסע אויגען וועט ער האבען — אויגען וואס קענען פער'סם'ען מיט לייעבע.

ער וועט נור א קוק טהאן אויף א מענשען מיט זיינע אויגען, וועט ער איהם צובינדען צו זיך. און זיין הארץ וועט זיין דאס גרויסע הארץ פון דער וועלט, אלע הערצער פון דער גאנצער וועלט וועלען זיין אייניג געקניפט אין זיין הארץ, און ער וועט זיי אלעמען פערבינדען מיט די בליקען פון זיינע אויגען און מיט די לייעבע פון זיין הארץ — ער וועט זיין דער פריניץ פון לייעבע, און ער וועט קומען צו דער וועלט. בעפרייען די וועלט מיט לייעבע.

— אוי, קינדער, קינדער, דער פריניץ פון לייעבע איז געשטארבען. און אומזיסט ווארטען מיר אויף איהם. אויף דער וועלט געפינט ער זיך ניט. זעהט מיינע האהר ווערען שוין גרויע, ווארטענדיג אויף איהם. נאר ער קען נישט קומען ווייל ער איז טוידט און געפינט זיך אויך ניט אויף דער אנדער וועלט. און די וואס קומען האבען נאר געהערט פון זיין נאמען. זיי קענען נאר זאגען דאס ווארט פון איהם, אבער זיי האבען ניט די מאכט, קוים זאגען זיי דאס ווארט פון איהם און פיהלען ניט די מאכט, שרעקען זיי זיך און אנטלויפען און בעהאלטען זיך צווישען די מענשען, און אז מען פרעגט אויף זיי : „ווער האט עס געזאגט“ ? — רופען זיי זיך ניט אן ווייל זיי האבען מורא...

— עס קען ניט זיין, ראזע, ניין, דער פריניץ פון לייעבע איז ניט געשטארבען. — ער לעבט און זוכט אונז און מיר זוכען איהם. נאר מיר קענען זיך ניט געפינען. מיר האבען זיך פערבלאנדזשעט און ער ווייסט ניט ווי אונז אפצוזוכען.

— ראזע, צו וואס ווייטער לעבען אויף דער וועלט. עס קען דאך ניט זיין, אז מיר לעבען בלויז צוליבע דעם. רויטע און בלויע בלימע-לאך אויפצונעהען. צו דעם זיינען דאך גענוג בלאסע הענד פאראן. — און יעדעס אייזערנע צווייגעל קען דאך דאס מאכען. פיהלסטו ניט

איז הארצען א בענקשאפט נאכ'ן פרינץ פון ליבעע? און וואלט ער
 ניט געווען, וואלט דאך די בענקשאפט ניט געווען. די בענקשאפט איז
 דאך די שטימע פון איהם, וואס רופט אונז. ניין, איך וועל ווארטען
 אויף איהם, איך וועל איהם זוכען, דעם ריכטיגען, דעם שטארקען, דעם
 יונגען, וועלכער האט פאר קיינעם ניט קיין מורא, פאר קיינעם קיין
 שרעק, א, איך פיהל, איך וועל איהם באלד געפינען. ער איז נאהענט
 צו אונז, זעהר נאהענט, ראזע.

רחל'ע האט איינגעהילט איהר פנים איז מאטילדע'ס ברוסט און צו-
 וויינט זיך הויך, און לאנג און שטארק געוויינט.

— וואס וויינסטו, שוועסטער רחל? וואס וויינסטו? — האט
 זיך ביי איהר מאטילדע געבעטען און געקושט איהר קאפ.

— עס איז אומעטיג צו לעבען אזוי. עס איז אומעטיג—האט רחל'ע
 געוויינט אויף מאטילדע'ס ברוסט.

מאטילדע האט זי ארומגענומען:

— שוועסטער רחל — וויין ניט, וויין ניט — דו זאגסט דאך אליין
 אז ער וועט קומען. ער וועט קומען, דער פרינץ פון ליבעע, א יונגער,
 א שטארקער, און זיין הארץ וועט זיין איינגעניפט מיט די הערצער פון
 די מענשען — מיט אלעמענס ליבעע, און מיט דעם גרויסען הארץ פון
 דער וועלט וועט ער דיך ארומנעהמען, מיט זיינע שטארקע הענד, אט אזוי
 וועט ער דיך ארומנעהמען—האט זי מאטילדע פעסט צו זיך צוגעדריקט.
 — יא, ער וועט קומען, שוועסטער, ער וועט קומען דער פרינץ פון
 ליבעע יונג און שטארק.

און די ביידע מיידלאך האבען זיך ארומגעקלאמערט מיט די ארימס
 און די הערצער.

10

פּערהוילענע נשמות.

א געוויסע צייט איז רחל'ע פּערשוואונדען, דער זיידע איז געקור
 מען נאך איהר, און האט זי צוריקגענומען אין דארף אריין, אָפּער
 נאך איהר זיידעס טויט, וואָס האָט נישט לאַנג געדויערט — האָט זיך
 רחל'ע בעוויזען צוריק אויף די וואַרשעווער גאַסען.
 מיד האָט זי מעהר נישט דערקענט, און אז איד האָב געפרואוּט
 צוגעהן צו איהר רעדען, האָט זי מיד אָנגעקוקט פרעמד, אָדער גע-
 האַלטען איהרע אויגען אראַבגעבויגען צו דר'ערד, און האָט מיד אַנ-
 געהויבען צו „אירצען“. איד האָב פּערשטאַנען, אז איד בין איבעריג
 — און איד האָב זי אויסגעמידען.

איבער די וואַרשעווער גאַסען האָבען זיך אַרומגערעהט צוויי
 מיידלעך, ווי צוויי צווילינג־נשמות, רחל'ע און מאַטילדע. שטענדיג
 האָט מען זיי געזעהען צוזאַמען, קיינמאַל נישט אליין, ווי די מיידלעך
 וואַלטען נישט געקענט לעבען בעזונדער — און וואַלטען ביידע געווען
 צונויפגעוואַקסען. ביידע זענען זיי געווען אין שוואַרצען אָנגעטהון,
 ווי זיי וואַלטען ביידע געווען איינגעהילט אין אַ טיעפען סוד — און
 זיערע גרויסע אויגען וואָס האָבען אַרויסגעקוקט פון הינטער זיערע
 שוואַרצע ברייטע רונדע היט — האָבען וועמען געזוכט...

אַמֶּעֲרִיקאַנער ערצעהלונגען

דאס נייע לעבען

דאָס נייע לעבען.

(ערצעהלונג).

1

א ווארימער ווינד האָט פון ים געבלאָזען. אין ניו יאָרק האָט מען פלוצלונג דערפיהלט דעם פרייהלינג. מען האָט איהם ניט דער-זעהן, נאָר דערפיהלט.

פערשלאָסען אין די ערד אונטער אַ שטיינערנעם קאסען און דאָס גרינס האט ניט קיין שפאלט פון וואנען זיך ארויסצורייסען. און ווען עס האָט שוין יאָ אַ גרין קעפעלע פון בליהעכטס אויף אַ בוים אין די ניו יאָרקער נאסען ארויסגעוויזען — האָט מען עס ניט בעמערקט. פער-לאָרען און פערטרונקען ווערען די בויער מיט זייערע פרייהלינגס בליטהען אין די אידישע נאסען אין ניו יאָרק, צווישען די שרייענרע פלאקאטען און גראַב־שוואַרץ געדרוקטע אותיות, אז עס האָט קיינער קיין צייט זיך נישט אומצוקוקען אויף זיי. דערשפירט האָט מען דעם פרייהלינג פון די מאַטראַצען, קאַלדרעם, בעטגעוואַנד, וואָס האַבען זיך געלופטערט אין די אָפּענע פענסטער. דערשפירט האָט מען דעם פרייה-לינג אין דעם לייכטען ברכה'דיגען ווינד, וואָס לויפט אין די נאסען ארום. עס איז דער אַטהעם פון נאָט, וואָס קומט צו וועקען דאָס חיות פון דער ערד — געפינט ער נישט קיין ערד, וואו אויפצובליהען, זוכט ער זיך מענשען הערצער, אין זיי אויפועקען דעם פרייהלינג. נור אויך קיין מענשען געפינט נישט דער פרייהלינג ווינד אויף די אידישע נאסען אין ניו יאָרק — ביי־טאָג אויסגעשטאַרבען זיינען די נאסען, יונג און אלט זיינען אין די שעפער פערשלאָסען — נור אַז אלט ווייב זיצט אויף די טרעפלאַד פון איהר הייזעל, נור אַ קינד שפיעלט זיך אויף דעם בע-

שטויבטען טראַטואַר — און זיי ווערען אַרומגעכאַפּט פון דעם פּרייה־לינג'ס ווינד און לאַכען און פּרעהען זיך און זיינען איבער עטוואָס גליק־ליך, און זיי ווייסען אליין ניט פאַרוואָס.

נור קוים קומט דער פאַרנאַכט, און פון דעם פּרייה־לינג'ס אַטהעם ווערט איין לויכטענדער, געלבל־יכער לייכטער נעבעל, וואָס רוקט זיך אָן פון אַ עק הימעל און לאָזט זיך געדיכט אין אַויר אַרונטער און הילט איין אין זיך הייזער און מענשען, ווערען שוין דאָן די ניו יאָרקער אידישע גאַסען בעלעכט. פון אלע עקען גאַסען, ווי קליינע שטראַמען, הויבען אָן מענשען זיך צו גיסען, יונגע און אלטע, מיידלאַך און ווייב־לאַך, און פילען אָן און בעלעבען די גאַסען, ווי כוואַליעס וואַסער וואַל־מען אַ טייף אָנגעפילט. די עלעווויטערס קלאַפּען איבער די קעפּ, און יעדעס מאָל קומט צו לויפען אַ שרייענדע חיה איבער די קעפּ, שפּייט אויס אַ מענגע מענשען און לויפט צוריק אוועק. פון אונטער דער ערד, דורך אַ לאַך הויבען אָן צו קריכען מענשען און לאָזען זיך אַריין ווי אַ נייער שטראַם אין דער מענגע אַריין. דאָס האַבען זיי, די לוי־פענדע חיות אונטער דער ערד, אין די סאַבווייס, געבראַכט די איינוואַהר נער פון די אידישע גאַסען פון אלע עקען פון ניו יאָרק, וואו זיי זיצען דעם גאַנצען טאָג אין שאַפּ און אַרבייטען. די לופט נעהמט זיך שוין אָן מיט'ן ברומען פון די מענשען. די שטולקאַטשען האַבען זיך אָנגע־צונדען און בעשימערען מיט זייער געלבען ליכט דעם הענגענדען לייכטען נעבעל. דער מענשען־שטראַם איז שוין אַראָב פון די טראַטואַרען, אין די ברייטע וועגען ווערען געוועלבער, פּושקאַרטס, טישלאַך אויפגע־שמעלט. עס פלאַקערען אויף נייע פלאַמען, שטולקאַטשען, ליכטער פאַר די געוועלבער און שמעלען, אן די פּערקויפּער רופּען אויס זיי־ערע סחורות מיט שרייענדע שטימען. קינדער לויפען, שיסען שוין מיט ביקסלאַך, ווייבער שרייען, און די געוואלדען מישען זיך אויס, און עס ווערט אלץ גרעסער דאָס ברומען פון דער גאַס, די גרויסע קאַכעניש, און עס דוכט זיך, ווי זי וואַלט זיך פון אַ קייט אַראַכנגעריסען. און דער ים מענשען רייסט זיך אַריין פון אלע ווינקעלאַך, פון אלע עקען פון אונטער דער ערד, פון איבער די קעפּ, ברעכט אַריין און פּער־נעהמט די גאַנצע גאַס מיט זיין שטורמדיגען ברומען.

איז דער גרויסער שטופעניש אויף דעם טראַטואַר, אין דעם געל־בען פאַרנאַכטליכען נעבעל, בעלויכט מיט דעם געלבען שטולקאַטשען־

ליכט, איילט א יונג מיידעל, אָנגעקומען פון עק גאס, און דריקט זיך מיט שוועריגקייטען צווישען די מענשען אויף דעם אָנגעפילטען טראָטואַר. איהרע געקרייזעלטע שווארצע לאַקען האָבען זיך פאר איילעניש ארויס-געריסען פון הינטער איהר שווארצען פריהלינג שטרויהוט און פאלען איהר איבער איהר איידעלען האַלז. אַ יונגער מענש, אין אַ לייכטען פריהלינגס ראָק, מיט אַ שטעקען אין האַנד, איילט איהר נאָך. אין זיין וואַקס, קליידער און האַלטונג דערקענט מען, אז ער איז ניט אַן אייני-וואָהנער פון דיעזע גאסען, נור פערבלאַנדזשעט דורך דער מיידעל, — איילט ער אין איהרע טריט און פרואַווט רעדען צו איהר אין דער שטייל. נור אזוי שטייל און איינגעשטיקט, אז מען זעהט, אז ער איז ניט קיין געניטער אין דער ארבייט, ווי צו פאנגען מיידלאך. אביסעל איינגע-האַלטען, מיט שעהע תנועות און מיט אַן אומגעלומפערטען שמייכעל אויף זיין שעהן גרויס געזיכט מאכט ער א טריט נעהענטער צו איהר און זאָגט עפעס אויף ענגליש. דאָס מיידעל בויגט צוריק איהם שעהנעם קאַפּ און קוקט איהם אַן ערשטוינט, און איהרע גרויסע אויגען דריקען אויס מוראַ און אונרוהיגקייט. טרעט ער אַ מינוט צוריק, בויגט זיך, ווי ער וואָלט געבעטען ענטשולדיגונג, אָבער איילט איהר באַלד נאָך. און מען דערקענט, אז דאָס מיידעל איז דאָך אנגענעהם זיין עקשנות'דיגע צודרינגליכקייט, ווארים זי וואָלט געקאָנט פערלאָרען געהן פון דעם יונגען מאַן'ס אויגען, אריינלאָזענדיג זיך אין דער מענגע. נור זי געהט דוקא וואו דער עולם איז שיטערער, פאמעליך, ווי זי וואָלט געוואָלט איהר פערפאלגער פיהרען נאָך זיך. דאָס גיט צו דעם יונגען מאַן מעהר מוט, און ער היט נאָך איהרע טריט, און פרואַווט רעדען צו איהר אין אַ שלעכטען איריש, מיינענדיג, אז די מיידעל האָט ניט פערשטאַנען זיינע ענגלישע ווערטער.

— איד וויל זיך מיט איד בעקענען... איד בין אייך אַ פריינד...

האַט ניט קיין מוראַ...

דאָס מיידעל ענטפערט ניט קיין וואָרט אויף זיינע רייד, ווי זי וואָלט זיי ניט געהערט, נור געהט דעם קאַפּ געבויגען צו דר'ער, האַלב פערטראַכט, קוקט זיך ניט אום... אזוי פיהרט זי איהם צו ביז פאר דער הויז, וואו זי וואָהנט. אז די מיידעל איז אין הויז אריין, לויפט איהר דער יונגער מאַן נאָך און שרייט אויס:

— איך וועל דא ווארטען אויף אייך, ביז איהר וועט אראַבקומען.
איך האָב אייך עטוואָס צו זאָגען. איהר וועט אראַבקומען, נישט וואהר?
די מיידעל איז פלינק אויף די טרעפ ארויף.

2

איז דער שטוב, וואו די מיידעל האָט געוואָהנט מיט איהרע צוויי
עלטערע שוועסטער, האָט איהר ערווארט אַ ווארימער עמפפאנג. עס
איז דאָס ערשטע מאָל, וואָס זייער אינגערע שוועסטער איז געגאנגען
צו דער ארבייט. אז זיי האָבען זי געהאַט אראַבגענומען פון דער שיף
איז זי אזוי שעהן און פריש געווען, אז די עלטערע שוועסטער, וועלכע
דער שאַפּ האָט האַלב געהאַט אויפגעגעסען, האָבען רחמנות געהאַט אויף
איהר, אויף איהר שעהנעם פנים'ל, אויף איהרע דינע ליפען און גרויסע
אַפענע אויגען, און זי בשום אופן ניט געלאָזט געהן צו דער ארבייט, —
אויסגעהאלטען זי. זיי האָבען זי אויסגעהאלטען אזוי לאַנג, ווי די
קליידער האָבען געסטייעט, וואָס זי האָט זיך פון דער היים מיטגע-
בראַכט; אויף עסען וואָלט קיינמאָל קיין מיידעל ניט געגאנגען איהר
שעהן פנים'ל און גלאַטע הענד דעם שאַפּ פערקויפען. זי וואָלט זיך שוין
געווען געפונען איהר עסען, ווי אַ טויב איהר שפּיין, אויב נור דאָס יונג
מיידעל וואָלט ניט איהר שעהנעם קרעפער קליידען געדארפט. און
קוים איז דאָס פרייהלינג געקומען, האָט רחל'ע געבענקט נאָך אַ נייעם
קאַסטום — האָט זי געמוזט געהן אין שפיטצען-פאַבריק אריין, וואו די
ארבייט איז געווען אַ לייכטע, בלוין נאָר אויף אַ קאַסטום זיך אויפ-
צונייען, און זי איז דאָס צום ערשטען מאָל יעצט פון דער ארבייט
אַהיים געקומען.

די שוועסטער האָבען זיך צוגעאיילט היינט פריעהר, כדי דעם
טיש צו גרייטען, אז רחל'ע וועט אַהיים קומען. עס איז געקומען צוגעהן
דער מיטעלסטער שוועסטער'ס חתן, חיים'ל דער ליטוואק, און האָט
איהר מיטגעבראַכט אַ מתנה — אַ סאַציאליסטישען בוך.

אויך דער לאַנדסמאַן, אַדער דער ליידינגעהער, ווי זיי האָבען
איהם גערופען, האָט איהר מיטגעבראַכט רויטע געלעקען, וואָס ער האָט
געקויפט אויף אַ סטענד, און דער עלטערער ברודער, וואָס וויינט בע-

זונדער מיט זיין פרוי און קינדער, איז אויך ארויפגעגאנגען געוואָהר ווערען, ווי עס איז געגאנגען.

ווארים רחל'ע איז געווען די אינגסטע און אלע האָבען איהר גע־פיעשטשעט.

אז רחל'ע איז אין דער שטוב אריינגעקומען, זיינען אלע אויף איהר ארויפגעפאלען מיט שמחה — „נו, ווי איז דיר געגאנגען? ווי שמעקט דיר דער ערשטער ביסען?“

— ווי זאל עס איהר שמעקען? די באַסעס זאל אזוי דאָס לעבען שמעקען! — הויבט די עלטערע שוועסטער אָן צו שילמען. — אויף איהר אויף שוין די קליאמקע ארויפגעוואָרפען, קוים נור ווי זי האַט אריינגעשמעקט. גיב נור אַ קוק, וואָס פאַר אַ יום־טוב זיי האָבען זיך געמאַכט, וואָס איז אויף איהר די שמחה? זי איז געוואָרען אַ שאַפ־מידעל!

— וואָס בעקלאַגסט דו איהר אזוי די יאָהרען! וואָס לייגסטו איהר שטיינער אויפ'ן האַרצען! זי איז דאָך, חלילה, ניט געשטאַר־בען — זאָגט צו איהר די צווייטע חנה'לע.

— אוי, שוועסטער, געשטאַרבען — קלאַגט ווידער די גרויסע, — קוים ביזטו איז שאַפ אריינגעפאלען, וועסטו שוין ניט ארויסקריכען. ווי אַ כּשוף איז דאָס, וואָס האַלט דעם מענשען אונטער דער קללה.

— הער אויף קלאַגען — שרייט חנה'לע אָן אויף דער שוועסטער, און דערלאַנגט רחל'ען די מתנות, וואָס מען האַט איהר צוגעגרייט, און ווייזט איהר אויף דעם געדעקטען טיש.

אַבער די עלטערע פון איהר ווינקעל שמייכעלט ארויס:

— גיב נור אַ קוק די שמחה, וואָס זיי האָבען זיך געמאַכט, עס וואַלט געפאַסט, אז זי וואַלט אַ כּלה געוואָרען.

נור דאָ האַט זיך שוין דער ליטוואק, דער חתן אַכגערופען.

— אַ, איהר זעהט אַלעס אין שוואַרצע פאַרבען, ראזשע, און איהר זאָג אויך, אז עס איז יא אַ שמחה, זי איז געוואָרען אַן אַרבייטערין. וועט אריינטרעטען אין איהר יוניע, וועט זיך אַנשליסען אָן דער גרויסער משפּחה פון דעם אַלְוֵעלטליכען פּראָלעטאַריאַט, אָן זיין קאַמפּף, אָן זיינע האַפּנונגען אויף אַ בעסערע צוקונפּט. פאַר וואָס איז עס ניט קיין שמחה? וואָס זאָגט איהר ר' משה? — ווענדעט ער זיך צום עלטערען

ברודער, „דעם למדן“ אין דער היים, און דא, א געוועהנליכער שניידער, וועלכער האָט זיך פרום, ווי ביי זיך אין שטוב, אהין און אהער אומגע- שאַקעלט — זי וועט ווערען אַ מענש ?

— איד וואָלט לייעבער געוואָלט, אז זי זאל זיך אַנשליסען אַן די הייליגע אמהות, אַן שרה, רבקה, רחל, לאה, און זאָל קריגען אַ חתן און אַ סך נדן, וואָלט זי מעהר חלק לעולם הבא געהאט, ווי אַנשליסען זיך אַן די ארבייטער, און עס וואָלט פאר איהר גלייכער געווען.

— אי, ר' משה, איהר ווערט דאָך אונגעטריי, איהר זייט דאָך אויך אַן ארבייטער, איהר געהערט דאָך אויך צו דער יוניע, אויך צו דער משפחה פון אינטערנאַציאָנאַל.

— די יוניע איז דאָך אַן אנדער זאך, עס איז דאָך אַ תקון עולם פאר דער וועלט, — זאגט דער איד, וואס איז געווען אין דער היים אַ תלמוד חכם — מיַלא, אז דו ביזט שוין יא אַן ארבייטער, מוז מען זיך דאָך ראטעווען, מוז דאָך זיין אַ אהדות, אז ניט וואָלטען זיי דאָך אונז לעבעדיגע-רהיט אויפגעגעסען. אָבער וואָס איז זיך דאָ צו פרע- הען ? זי איז געוואָרען אַ שאַפ־מיידעל ! וואָס פאר אַ חלק לעולם- הבא וועט זי האָבען דערפאר ? זי וועט אַ בלאט „פאַרווערטס“ לערנען ? — און מיט אייך האָב איד געמיינט, אז איד בין שוין פערטיג, ר' משה. האָבען מיר נישט פיעל מאַל גערעדט, אז דאָ געהט ניט בלויז אין דעם, וואָס מען איז אַן ארבייטער, וואָס די יוניע שטיצט אייערע פריוואט אינטערעסען, נור וואָס דער ארבייטער איז דער איינציגער עהרליכער מיטגליעד אין דער געזעלשאַפט. דער ארבייטער טראַגט דעם אידעאל פון דער מענשהייט. די בורזשוואזיע האט קיין אידעאל ניט. פרעסט און זויפט און גאָר נישט מעהר. איהר פערשטעהט דאָך דאָס. איהר זייט דאָך אַ איד אַ למדן. אז מיר, קעמפּענדיג פאר אַ בעסערע צוקונפט, קעמפּען מיר אויך דערביי פאר אַ גרויסע גערעכטיגקייט. פאר דער גאנצער מענשהייט. און מיר וועלען זיך דערשלאָגען צו דעם ; און מיט דעם, וואָס מיר שליסען זיך אַן אַן דער יוניע, קומען מיר נע- הענטער צו דעם גרויסען אידעאל, צו דער צוקונפטיגער „סאַציאַליס- טישער אָרדנונג“, וואָס וועט...

און ווי די „סאַציאַליסטישע אָרדנונג“ וועט אויסזעהן, האָט מען היינט דעם ליטוואק ניט געלאָזט אויסמאַלען ווי אַן אנדערש מאַל. די עלטערע, וועלכע האָט שוין פערלאָרען איהר יוגענד און איהר שעהנקייט

אין דעם שאַפּ, — איהרע ליפען זיינען גראַב געוואָרען, איהרע אויגען אויסגעלאָשען און איהר ליים שווער-ריהרעוודיג, אלץ ווארטענדיג אויף דער נייער „סאַציאליסטישער אָרדנונג“, האָט איהם איצט איבערגע-האַקט.

— נא, ער דערצעהלט דאָך איהר אויך די גליקען, וואָס ער האָט אונז דערצעהלט, און איד וואָלט ליכער געוואָלט, אז איהר באַס, און אלע באַסעס פון אלע שעפער זאָלען אליין ווערען ארבייטער און אויס-דארען, ווארטענדיג אויף דער „סאַציאליסטישער אָרדנונג“, ווי זאָנסט דו? שלמה, — ווינקט זי אהין, צו דעם „ליידיגעהער“, וועלכער איז די גאנצע צייט געזעסען אין אַ ווינקעל און האָט זיך איינגעהערט צו דעם געשפרעך מיט אַ שפאַטישען געלעכטער אויף די ליפען.

— זיי זיינען ביידע צוויי גוטע עולם-הבא'ניקעס — זאָגט שלמה — ר' משה, ער איז — ווייזט ער אויפ'ן ליטוואק — אייערס אַ קאָמ-פאַניאָן. ער גלויבט אויך אין משיח'ן.

נור דעם „ליידיגעהער“ האָבען זיי ביידע פּעראַכטעט, אי דער פרומער איד, אי דער סאַציאליסט. דער ליטוואק האָט געוואָרפען אויף איהם אַ פּעראַכטענדען בליק, און ר' משה האָט זיך אָבגערופען צו איהם מיט אַ פרומען שמייכעל:

— איהר זייט דאָך גאָר אַ כּופּר, עס איז גאָר לית דין ולית דיין — אַ הפּקר יונג. מיט אייך איז דאָך גאָר נישט צו רעדען.

און ר' משה ווענדעט זיך צו ביידע יונגע לייט מיט אַ שמייכעל — נו, נו, איהר וועט שוין ביידע צווישען זיך דורכקומען. — און ער געהט צו צו דער טהיר — מען דארף דאָך אַהיים געהן אויך. האָט'ס מיר אַ גוטע נאַכט. מיינ „ליידי“ ווארט שוין אויף מיר אין דער היים. נו, רחל'ע, סיי ווי סיי, ווי עס זאָל נישט זיין, זאָל עס זיין מיט מזל. גאָט זאָל דיר העלפען, זאָלסט באלד דיין גליק טריגען. און דאָס איז דער עיקר — ווינשט דער עלטערער ברודער דער שוועסטער און פּערלאָזט די שטוב.

אז דער איד האט די שטוב פּערלאָזען, און דאס געשפרעך איז איבערגעריסען געוואָרען, האָבען זיי ניט בעמערקט, אז רחל'ע איז זעהר צוטראַגען. זי איז געזעסען אין אַ ווינקעלע אדער אומגעגאנגען איבער'ן שטוב זעהר פּערקלעהרט, און גאָר ניט צוגעהערט צו דעם, וואס דא קומט

פאר. דאָס האָט שוין בעמערקט חנה, דעם ליטוואקס כלה, די מיטעלסטע שוועסטער, וועלכע האט זיך געוועזט נעבען איהר און געפרעגט זי, וואס איז מיט איהר געשעהן. רחל'ע האט ניט געענטפערט. זי האט זיך געשלאָגען מיט דער דעה, צי זאָל זי זאָגען דער שוועסטער, אָ אַ יונגער מאן איז איהר נאכגעגאנגען און ווארט אויף איהר אונטען, צי זי זאָל עס פּערהוילען און אראבנעהן צו איהם. ניין, דאס ניט, נור זי האט אויף עטוואס געווארט, און נאך אמאל געוואלט זעהן דעם יונגען מאן. יעצט האָט איהר אונרוהיגקייט די עלטערע שוועסטער ראָזע בע-מערקט און מיט שרעק זי געפרעגט:

— וואס איז מיט דיר, איז דיר עטוואס געשעהן?

— ניין, — האט רחל'ע געענטפערט — נארנישט האט געשעהן — און האט ווייטער געקלעהרט וועגען יונגען מאן.
ביים עפען, פלוצים, אין מיטען דערינען, רופט זיך רחל'ע אָב:
— אַ יונגער מאן איז מיר נאָכגעגאנגען דעם גאנצען וועג, ביז אין דער טהיר.

— האט ער דיר עטוואס שלעכטס געטהאן? — פרעגען אלע.

— ניין, פּערקעהרט — ווערט רויט דאס געזיכט פון דער יונגער מיידעל, און איהרע האאר ווארפען פון זיך אַ שווארצען גלאנץ — ער האָט מיך בעמערקט אין עלעווייטער, געקוקט אויף מיר, און ווען איד בין אראב, איז ער אויף אראב, נאכגעגאנגען מיר, עפעס מיר געזאגט, און בעגלייט מיך ביז צו דער טהיר. ער ווארט אונטען ביז איד וועל אראבקומען. ער זאגט, ער האט מיר עפעס צו זאגען.
— וואס פאר אַ יונגער מאן, אַ אַרבייטער? — פרעגט די עלטערע שוועסטער.

— ניין, קיין אַרבייטער מוז ער נישט זיין, ער געהט זעהר עלעגאנט אנגעטהאן און קוקט זעהר איידעל אויס.

— וואָס האָט ער דיר געהאַט אזוינס צו זאָגען? — פרעגט נייגעריג די עלטערע שוועסטער, וועלכע האט שטענדיג געווארט אויף אַן אונ-ערווארטעט גליק.

— איד ווייס נישט, — ענטפערט אב דאס מיידעל.

— זאָל איד איהם אפשר ארויפרופען, ס'איז דאך זעהר אינטערע-סאַנט — רופט זיך אב שלמה, דער הפּקר-יונג.

— וואָס זייט איהר משוגע געוואָרען צו וואָס? עפעס אַ שראַלאַ-
טאָן דארט, דערזעהן אַ מיידעל, איז איהר נאכגעלאַפּען, זעהט וואס זיי
מאכען פאַר אַ חתונות, דערפאַר ווייל ער געהט רייך אנגעטהאָן.
— פאַרוואָס מוז ער דאָס זיין אַ שאַרלאַטען, וואָס האָט ער דאָ
געטהאָן אזעלכעס? ער האָט דערזעהן אַ שעהן מיידעל און איז איהר
נאַכגעגאַנגען. נו, וואָס איז, פאַר וואָס איז ער דאָס אַ שאַרלאַטאָן?
אַפּשך ווייל ער מיט איהר חתונה האַבען, פאַר וואָס מוז ער דאָס זיין אַ
שאַרלאַטאָן. דערפאַר ווייל ער געהט רייך אַנגעטהאָן? ווען איד האָב
געלד, וואַלט איד אויך געגאַנגען רייך אנגעטהאָן.
— ער האָט צו מיר זעהר איידעל גערעדט — זאָגט רחל'ע פּער-
שעהמט.

— איד בעט איד, הערט אויף — האַקט אַב דער ליטוואַק דעם
געשפּרעך ענערניש — אַן וואָס זיי האַבען זיך אנגעכאַפּט. אַז איהר
ברענגט איהם אַרויף, וואַרף איד איהם פון אַלע טרעפּ אַראַב. חנה'לע
וואָהנט דאָ...

זיי האַבען ניט געוואַלט דעם ליטוואַק דערצאַרנען, האַבען זיי
אַבגעהאַקט דעם געשפּרעך און ווייטער אין דער שטיל געגעסען. דאָס
עסען איז שוין אַבער געווען אַ געשטערטעס. אַלע זיינען געווען פּער-
קלעהרט און די עלטערע שוועסטער ראָזע האָט זיך דורכגעוואונקען
מיט שלמה'ן מיט די אויגען. עס הייסט, אַז דער ליטוואַק וועט אוועק-
געהן.

באַלד נאַכ'ן עסען האָט דער ליטוואַק גענומען זיין כּלח, חנה'לען און
איז מיט איהר אוועקגעגאַנגען אויף אַן ערנסטע לעקטשור וואָס איז גע-
האַלטען געוואָרען אין איינע פּון די פּיעלע האַלס דאָן-טאָן. אַדער אויף אַ
סאַציאַליסטישען קאַנצערט-וואָרדעווייל, ווי „דער הפּקרוינג“ האָט זיי
אַנגערופּען.

3

אַז דער ליטוואַק איז אוועק מיט דער כּלח, זיינען די שוועסטער
אַנדרוהיג געוואָרען. די עלטערע נאָך מעהר פון רחל'ען. זי האָט
געהאַט שוין אויסגעשפּיעלט איהר לעבען. דער שאַפּ האָט אויסגעגעסען
איהר פּנים און שעהנקייט און קיין חתן איז נאָך אַלץ ניט געווען. זי

האָט זיך שוין געהאַט מיאש געווען צו פֿיהרען אן אייגענעם לעבען און איינציגווייז האָט זי שוין אָנגעהויבען ארויסצונעהמען פון קארב די זאכען, וועלכע זי האָט געהאַט אויפגענעהט אויף די וויפראווע און אָנגעגרייט שוין שטוב געשיער פאר אן אייגענער ווירטהשאַפט. עס וועט שוין גאר נישט זיין. זי האָט ניט געזעהן קיין האָפנונג אויף דעם געוועהנליכען וועג, אבער אין האַרצען האָט זי גערוימט, ווי עס טרעפט זיך מעהרסטענס ביי אַזעלכע מיידלאַד, וועלכע פערליכערען די האַפנונגען אויף עטוואַס רעאַלעס, וועגען אַ גרויסען גליק, נישט קיין געוועהנליכען. אַ גראַף וועט זיך אין איהר פערליכען און דאס טרויעריגע, יאוש'דיגע לעבען פון אַרבייטען און שקלאַפען, פון דער שרעקליכער ענדע, וועט פערוואַנדעלט ווערען אין אַ לעבען פון פאַלאַצען און טהעאַטערס. נור אויב פאַר איהר איז אַזא גליק געווען אַ חלום, אַ פאַנטאַזיע, וועגען וואס זי האָט לייעב געהאַט צו טרוימען, איז אבער די פאַנטאַזיע שוין ביי איהר פאַר איהר שוועסטער רחל'ע געווארען אַ ווירקליכקייט. זי האָט לייעב געהאַט די שוועסטער און געפרעהט זיך מיט איהר יוגענד און שעהנקייט, און מוראַ געהאַט, שרעקליך מוראַ געהאַט, אַז איהר גורל זאָל ניט זיין דער זעלבער, ווי איהר'ס. און וואָס פאַר אַ גליקען ערוואַרטען שוין אפילו די אַנדערע שוועסטער, דעם ליטוואק'ס כלה? דא וועט ער אַרבייטען, דא זי, ביז זי וועט קינדער האבען.

אַז רחל'ע האָט דערצעהלט וועגען דעם יונגען מאַן, וואס איז איהר נאכגעגאַנגען, האבען זיך אָנגעהויבען ביי דער שאַפֿ-מויד אויסצובילדען פערשיעדענע פאַנטאַזיעס.

אַפּשר איז ער אַ בעשערטער — אַ גראַף, אַ רייכער מאַן, וואס האָט זיך פערליעבט אין איהר רחל'ען, און ווער ווייס וואָס וועט דערפון ארויס-קומען. עס האָט זי נישט געלאַזט רוהען און זי האָט נאָך אַמאַל אויס-געפרעגט די שוועסטער.

— וואס איז ער דיר נאכגעגאַנגען? וואס האָט ער גערעדט צו

דיר?

— אַיך האָב שוין דאָך דיר געזאַגט, ער איז מיר נאכגעגאַנגען און עפעס גערעדט צו מיר, כ'ווייס נישט וואס. האָט רחל'ע אַבגעענטפערט קאַרג און ברונז'דיג.

— ווארט ער אונטען אויף דיר?

— יא, — האָט רחל'ע געענטפערט קאַרג.

— זאל איך איהם אפשר ארויפרופען — פרעגט שלמה נאך אמאל,
 — אויב איהר זענט אזוי נייגעריג.

— איך ווייס, — לאכט די שאפ מויד — פרעגט זי, אויב זי וויל.
 — זאל ער איהם ארויפרופען, רחל'ע? — פרעגט די שוועסטער.
 — וואס פרעגט איהר מיך? איך ווייס ניט. טהוט וואס איהר
 ווילט, — האט רחל'ע אבגעענטפערט, רויט ווערענדיג און אויפגערעגט.
 — עס איז זעהר אינטערעסאנט, איך בין זעהר נייגעריג — זאגט
 די שאפ מויד — וואס וועט ער אונז טהאן? קיין שטיקעל שטוב וועט
 ער דאך אונז נישט אבבייסען, א, שלמה'לע?
 — וואו איז ער געשטאנען? איך וועל דאך ניט וויסען ווער ער
 איז. א הויכער איז ער?
 רחל'ע ענטפערט נישט.

— א הויכער איז ער? א שעהנער? רחל'ע, — בעט זיך די
 שוועסטער נייגעריג. זאג, רחל'ע — זאל ער איהם ארויפרופען? איך
 בין נייגעריג.

— ער וועט שטעהן ביי דעם לאמפ, נעגען איבער, האט ער געזאגט,
 ער איז א הויכער — האט רחל'ע צוגעווארפען, פערשעהמט.
 אז שלמה איז פון שטוב ארויס, איז די עלטערע שוועסטער צוגע-
 גאנגען צו רחל'ען און האט זי ארומגענומען.

— אוי, רחל'ע, דאָס הארץ קלאפט מיר אזוי, איך ווייס ניט פאר
 וואס, — און זי האט געקוקט אויף דער שוועסטער מיט קנאה, — דו
 ביזט אזוי שעהן, רחל'ע — האט זי געקושט רחל'עס שווארצע האאר
 און א הייסע טרעהר איז געפאלען אויף דער שוועסטער'ס האלז.

באלד האט זיך רחל'ע בעפרייט פון איהר האנד, — אין דער
 טהיר האט זיך בעוויזען שלמה מיט א הויכען עלעגאנטען יונגען מאן.
 דער יונגער מאן האט זיך ארומגעקוקט פערוואונדערט און פער-
 שעהמט — פערלעגען געשמייכעלט, בעטראכט אמאל די שוועסטער,
 אמאל רחל'ען און צום סוף געזאגט צו דער עלטערער שוועסטער:
 — זייט מיר מוחל, וואס איך בין אייער שוועסטער נאכגעגאנגען.
 איך האב נישט געמיינט איהר קיין שלעכטס טהאן. אייער שוועסטער
 איז אזוי שעהן, איך האָב עס ניט אנדערש געקאנט. איך האָב געוואָלט
 זיך מיט איהר בעקענען.

ראזע האָט זיך נעהנטער צוגערוקט און געשמייכעלט צום יונגען
מאן פריינדליך, רעדענדיג ענגליש :

— שי אנדערסטענדס נאטהינג. א שעהן מיידעל, א יונגער בוים,
אבער מיר זיינען ניט פון די מיידלאך...

דער יונגער מאן איז רויט געווארען, פערשעהמט :

— גאט בעהיט, איך האב מיט אן אמת גאר נישט געמיינט.
איך בין איהר נאכגעגאנגען ווייל עס האט מיך פערוואונדערט איהר
שעהנהייט, איך האב זעלטען ווען געזעהן אזא שעהן מיידעל, אזא איי-
דעלקייט... — האט דער יונגער מאן אבגעבראכען אין מיטען.

נור שלמה האָט געמאכט אן ענדע צום פיינליכען און פאר אלעמען
אונאנגענעהמען שמועס, אין וועלכען די עלטערע שוועסטער האט אריינגע-
געבראכט. ער האט געזאגט צום יונגען מאן :

— די זאך איז פערשטענדליך, און איהר האט זיך נישט וואס צו
פערענטפערען. איהר האט דערזעהן א שעהן מיידעל, זי איז איך
געפעלען, און איהר האט זיך געוואלט מיט איהר בעקאנען. די זאך
איז אזוי נאטירליך, אז יעדער אויף אייער ארט וואלט דאס געטהאן.
אט האט איהר זיך געוואלט מיט אונז בעקענען, אט זיינען מיר. דאס
זיינען צוויי שוועסטער, ווארשאווער; איך בין א לאנדסמאן, וואס
קומט דא צו זיי אריין. מיר זיינען אלע ארבייטער, שקלאפען פון
„שאפ“, אבער נישט מיט דעם גאנצען ווילען, דאס לעבען האט אונז
איינגעשפאנט און מיר ווילען זיך אלע בעפרייען דערפון. ווי אזוי
ווייסען מיר ניט. דאָס איז אין קורצען אונזער געשיכטע, מיט וועמען
האבען מיר די עהרע?

— דאס געפעלט מיר, — האט דער יונגער מאן אויסגערופען אין
איריש, מיט פרייד, ווי מען וואלט איהם דאס מויל אויפגעעפענט. —
איך בין א טאטענס א זון. מיין פאטער איז געווען אן ארימער
ארבייטער, היינט איז ער אן אפֿטאון ביזנעס־מאן, און מיר גיבען אויס
זיין געלד. מיר זוכען פערוויילען אין פערגעניגענס וואו עס לאזט זיך.
מען געפינט זיי אבער אזוי זעלטען אין אונזערע קרייזען. צו די אמע-
ריקאנער קען מען זיך נישט אריינקריגען — לאנגווייליגט מען זיך.
האט מען געלד און מען לאנגווייליגט זיך. איך האב דערזעהן די מיר-
דעל געהן אויף די סטריט, איך זאג אייך, אז אין אונזערע קרייזען זעהט
מען נישט אזא קינד, בין איך נאכגעגאנגען זיך מיט איהר צו בעקענען.

דאס איז אין קורצען אויף מיין געשיכטע — האט ער געענדיגט מיט א שמייכלעך.

— דאס איז אינטערעסאנט. לאנגווייליגט מען זיך ביי אייך אויך. איך האב געדענקט, אז ביי די רייכע איז עס אנדערש. איך ווייס, ווען איך וואלט געהאט געלד, וואלט איך זיך ניט געלאנגווייליגט, איך וואלט מיר אלע טאָג אנדערע פּערזענליכע אויסגעטראכט, אויף בעלער גע-גאנגען, אין די אַפּעראס — זאָגט דאָס שאַפֿ־מיידעל.

— ס'דאכט זיך אייך נור אזוי, די בעלער מיט די אפּעראס וואלמען אייך באלד פּערמאוסט געווארען. און מיט אונזערע מענשען צוזאמען צו זיין, וואו די ווייבער רעדען נור תמיד וועגען עסען און קליידער, און די מענער פון ביזנעס, — איז איינעם גאר ניט מקנא צו זיין: — איבריגענס וועל איך אייך זאגען, אז איך האב שוין לאנג געוואלט זיך מיט אייך בעקענען — מיט די ארבייטער, ווי מען רופט, און אייער שוועסטער...

דער יונגער מאן האט געגעבען א בליק אויף רחל'ען. זי איז געזע-סען שטיל און א טיפער טרויער האט זי ארומגענומען און געלעגען אויף איהרע שווארצע גלענצענדע האאר, און אויף איהר פרישיקנדיש גע-זיכט — האט ער אבגעהאקט וואס ער האט געוואלט זאגען וועגען דער שוועסטער.

די עלטערע שוועסטער איז זעהר נייגערניג געווען צו וויסען, פאר וואס עס איז אזוי לאנגווייליג ביי די רייכע לייט און אויסגעפרעגט איהם וועגען די בעלער און וועגען די אפּעראס. נור דער יונגער מאן איז גע-ווען קארן מיט ווערטער יעצט. ער האט אלץ געוואלט רעדען מיט דער אינגערער, מיט רחל'ן. מיט איהר זיך נעהנטער בעקענען. אבער די אינגערע איז געווען צו געשלאסען און געשוויגען.

יעדענפאלס איז זיי דער פרעמדער יונגער מאן, מעהר דער עלטער-רער ווי דער אינגערער, זעהר געפעלען. זיי האבען זיך מיט איהם גע-פיהלט הימיש. דער יונגער מאן האט פארגעלייגט אין איינעם ארויס-צוגעהן, אדער נאך עפעס צו שיקען. — זיי האבען מורא געהאט פאר'ן ליטוואק, אז ער זאל נישט באלד אַנקומען און טרעפען דעם יונגען מאן, אדער ער זאל זיך נישט דערוויסען — האָבען זיי איהם געזאָגט, אז זיי האבען מורא פאר'ן „פאטער". זיי האבען געמיינט דעם ליטוואק, אז ער זאל נישט אַנקומען.

— איהר האט דא א „פאטער“? — פרעגט דער יונגער מאן.
 — יא — ענטפערט אפ די עלטערע מיט שטאלץ — מיר זיינען ניט
 קיין קינדער פון דער גאס, מיר האבען דא עלטערן.
 פאר'ן אוועקגעהן איז דער יונגער מאן צוגעגאנגען צו רחל'ען און
 האט זי געפרעגט:
 — וואו קען איך אייך נאך אמאל זעהן? איך וואלט אייך זעהר
 גערן געוואלט זעהן.
 — איז ערגעץ נישט — האט רחל'ע ווי אויסגעשריען און איז אריין
 אין די צווייטע שטוב און צוגעקלאפט די טהיר הינטער זיך.
 — זי איז אויפגערגט — בעט די עלטערע דעם פרעמדען איבער
 — קומט אריין אין אבענד, איז די שטונדען זיינען מיר שמענדיג אין
 דער תיים, איהר וועט אזוי פריינדליך זיין ארויפפייפען, וועלען מיר
 אייך שוין צו וויסען געבען, צו דער „פאטער“ איז נישטא אין דערהיים.

4

אז דער יונגער מאן מיט שלמה'ן זיינען אוועק, האט די עלטערע גע-
 וואלט אריינגעהן צו רחל'ען. זי האט אבער געפונען די טהיר צו.
 — עפען אויף — לאז מיר אריין, רחל'ע, איך האב דיר עפעס צו
 זאגען.

רחל'ע האט זיך גאר ניט אפגערופען.
 די עלטערע האט ביטרע געשמייכעלט אין זיך און פערקליבען זיך
 אין א ווינקעלע צו לעזען א צייטונג.
 אויף איהר בעט איז דערווייל געלעגען דאס יונגע זיעכצעהן-יעה-
 דיגע מיידעל, איהר פנים איינגעהילט אין איהרע שווארצע האאר און
 האט ביטער געוויינט.
 פאר וואס האט זי נישט געוואוסט. עס איז איהר טרויעריג געווא-
 רען און עפעס א אונבעוואוסטע שרעק האט זי ארומגענומען. נישט
 פאר דעם יונגען מאן. דער יונגער מאן איז איהר געפעלען, זיין פנים
 איז איהר פארגעקומען היימיש און זי האט זיך נישט געשראקען פאר
 איהם, נור פאר עפעס אנדערש, פאר אונבעוואוסטעס, פאר א זאך, וואס
 וועט קומען. און וואס פֿאר א זאך, וויים זי נישט. דעם פאטער האט זי

פערלארען פריה, געווען איז זי נאך א קליין מיידעל, ווען די שוועסטער זיינען אוועקגעפאהרען קיין אמעריקא און זי איז איבערגעבליבען מיט דער מאמען ביי אן עלטערען ברודער און געווארט אויף דעם, וואס די שוועסטער מיט דעם ברודער האבען געשיקט. די מוטער האט איהר ליעב געהאט, איין איינציגע געווען ביי איהר און דאס אינגסטע, און זי געפיעשטשעט, און אז זי איז אראבגעקומען צו די שוועסטער, האבען איהר די שוועסטער ליעב געהאט, נישט געלאזט זי געהן ארבייטען, גע- האלטען זי אין דער היים און קליידער איהר געמאכט — זי פיהלט, מען האט זי ליעב. און יעצט קומט עס עפעס פרעמדעס, שרעקליכעס, וואס זי ווייס נישט, וואס עס איז.

עס איז איהר געקומען אויפ'ן זינען די מאמע, וואס זיצט אין דער היים ביים אויסגעגעבענעם זוהן. עס איז איהר געקומען אויפ'ן זינען דוד'ל, איהר קווען, דעם פעטער לייזער'ס זוהן, דער לערנער, וואס האט איהר אמאל געזאגט, אז ער וועט אוועקווארפען דאס לערנען און ער וועט געהן אין די „שקאלעס“, ער לערנט זיך שוין אין דער שטיבל אין די ביכלאך, און דאס וועט ער טהאן, ווייל ער האט זי ליעב. זיי זיינען גע- גאנגען שפאצירען ביידע אויף מארשאַלקאָווסקע, אויפ'ן מוראנאוו צום אירישען שפיטאל. איין מאל זיינען זיי געזעסען שבת צונאכטשפעט אויף די גראז, די לבנה האט געשיינט און דוד'ל האט זי געקושט... און א סך אד אנדערע זאכען זיינען איהר יעצט אויפ'ן זינען געקומען. שלמה, וואָס קומט אריין צו זיי, עפעס אזא אפיקורס איז ער, ער זאָגט, אז עס איז קיין גאָט נישטאָ — דער ליטוואק גלויבט דאָך אין עפעס, אז עס וועט בעסער זיין, און דער שלמה גלויבט אין גאר נישט. קיינמאל נישט, קיינמאל נישט וועט אנדערש זיין. און פון אלע שעהנע מיידלאך וועט זיין אזוי דער סוף ווי פון ראזען... און דאך צו איהר איז ער אזוי גוט. קומט ארויף בייטאג, ווען קיינער איז נישטא דא און לעזט איהר פאר מעשה-ביכלאך, און לעידער זינגט ער איהר, און אזעלכע טרויעריגע לעידער, און פיהרט זי אין אירישען טהעאטער אריין.

ווי מען שפיעלט נור א שטיק, פיהרט ער זי אהין, און זוי נור ער האט נור געלך, ברענגט ער איהר א מתנת, א בלימעל, א שטיקעל שפיצעל, א האלב טויך שנופ מיכלאך, און דאך האט ער ארויפגעבראכט דעם יונגען מאן. פאר וואָס האָט ער אזוי געטהאָן? ווער איז דער יונגער מאן? פאר וואָס איז ער איהר נאכגעגאנגען און דא ארויפגעקומען און געזעסען אזוי

לאנג צוליעב איהר? וואָס וויל ער פון איהר? זי האָט זיך געפרובט פארר צושטעלען דעם יונגען מאן א מיאוס'ען און א שרעקליכען, מיט אן אויס-געשטאכען אויג — אין א בייז געזיכט. נור קיין מיאוס'ער איז ער דאך נישט געווען, אדרבא, זי האָט איהם געזעהן, ווי ער לאַכט און ווייזט זיינע פולע ווייסע צייהן, און זיינע גוטע אויגען, וואָס ער האָט, ווען ער קוקט אויף איהר. און אזא איידעל געזיכט האָט ער, א לאַנגעס, און אזוי הויך איז ער און שלאַנק; און שטאַרקע לאַנגע הענד האָט ער, נור וואָס וויל ער פון איהר! פאר וואָס האָט די שוועסטער גערעדט מיט איהם אזוי פריינדליך? און וואָס וועט זיין מאַרגען, איבערמאָרגען, אין א יאהר אַרום?... און א גרויסע שרעק איז זי בעפאלען פאר דעם, וואָס קומט, פאר דעם אונבעוואוסטען, וואָס לייענט אין די צוקינפטיגע טעג, און דאָס מיידעל האָט זיך געשראַקען און געוויינט.

די שוועסטער אבער האָט איהרע שלוכצען ניט געקענט הערען, גע-האַקט אין דער טהיר און געבעטען זיך ביי איהר: „לאַז מיך אריין!“, צום סוף האָט זי זיך דאך אריינגעקריגען, געזעצט זיך אויפ'ן בעט, אַרום גענומען די קליינע שוועסטער, ווי מען נעהמט א קליין קינד אַרום — איהר אויסגעקושט די טרעהרען און געזאַגט:

— אוי, רחל'ע, רחל'ע, איך פערשמעה דיין האַרץ. איך ווייס וואָס דו קלעהרסט, נור מיט אלעס זאל דיר גאט פּרוואווען, רחל'ע, נור נישט מיט דעם, מיט וואָס ער האָט מיך געשלאָגען. צו אלעס זאָלסט דו געפרוואוּט ווערען, נור נישט צו דעם וואָס איך. איך האָב חתונה גע-האַט מיט דעם שאַפ, מייזן שוועסטער. פאר דעם שאַפ האב איך מייזן וויפראווע געמאַכט. מיט דעם שאַפ וועל איך קינדער האבען. אלעס זאָלסט דו טהאָן, אלעס, נור נישט קומען צו דעם, צו וואָס איך בין געקומען.

א גרויס רחמנות האָט אַרומגענומען רחל'ען אויף די שוועסטער. זי האָט זיך צו איהר צוגעטוליעט און זיך אריינגעגראבען אין איהר ווי א קאַלֶב צו דער קוה, און געוויינט אין איהר.

ווען דער ליטוואַק האָט זיין כלה אַכגעפיהרט, האָט חנה געפונען ווי די גרויסע מויד איז געלעגען אין בעט און צו זיך צוגעטוליעט רחל'ען, ווי א הינדעל, געגלעט איהר איבער איהר זיידענעם שוואַרצען קאַפ האַאר און טרעהרען האבען גערונען פון איהרע אויגען אויף די שוועסטער'ס האַאַר.

6

די זונן האט זיך אנגעצונדען אין אן עק פון ניו יארקער הימעל, האט זיך איינציגווייז אראבגעלאזט אויף די הייזער, אנגעהויבען שוין צו קריכען און צו בעלעקען מיט איהר שטראהל דעם שטיינערדיגען ברוק, ווי זי וואלט געווען געזוכט די פייכטע ווענד אנצואווארעמען מיט איהר פריהלינגס-שטראהל. זי טריקענט אויס די פייכטע טהוי, וואס איז בעפאלען ביינאכט די שטיינער און מויערען, און פאלט אין א נאקעטער שויב אריין, וואָס ווייזט זיך אין א פענסטער. זי גלענצט דאָרט מיט איהר ליכט, און זוכט עפעס צווישען די גראבע שווארצע מיט-בוכשטאבען פון די גרויסע רעקלאמעס אויף די ווענד, א גרין קאפ בליהעכטס ברעכט זיך ארויס פון די קנאספען פון א קאשטאן בוים וואָס איז פערבלאָנ-זשעט געוואָרען אין דער גאס. די זון קלייבט ארום די שטראהלען ביי דעם שטיקעל שווארצע ערד, וואס ווייזט זיך ארום דעם בוים, ווי זי וואלט איהר גאנצע ווארימקייט און מוטערליכקייט געוואלט אויסניסען אויף דעם אפענעם ערד-מויל, וואס זי האט געפונען אין דעם צוגעשלאג-סענעם שטיינערנעם קאסען פון די ניו יארקער גאסען.

ניו יארק שלאפט נאך, פענסטער זיינען פעהאנגען, געוועלכער זיי נען פערמאכט, נור פון די עקען, פון די הייזער ארויס הויבען אָן ארויס-צושטראמען די ערשטע קופקעלאד מענשען. צומישט, איינציגווייז — נור באלד פון אלע לעכער, פון אלע גאסען, הויבען אן ארויסצושטראמען, ווי א גרויסער טייד, ארבייטער מיט פעקעלאד אונטער'ן ארעם. צור ערשט זיינען זיי געווען שיטערע, איינציגע, נור באלד זיינען זיי אנגע-קומען אין די מענגעס, ווי פלוצלינג אריינגעשטראמט, מען האט נישט געוואוסט פון וואנען זיי נעהמען זיך, פון וואנען זיי קומען.

פון די הייזער ארויס פון די עקען געסלאד האבען אנגעהויבען צו שטראמען טייכען מענשען וואס אמאל מעהר און מעהר. זיי האבען נישט קיין צייט געהאט צו בעשענקען די מארגען-זונן מיט איין בליק, און פערשוואנדען אין די לעכער פון דער ערד, אויף די בוידעמס פון די עלעווייטערס, אויף די קארס — זיינען זיי מיט אמאל געוואָרען צור גאסען, אקוראט ווי זיי וואָלטען אלע איינגעזונקען אין דער ערד.

אין די לעכער טיעף אין דער ערד איז יעצט א גרויס בעוועגונג. ווי די הונגעריגע וועלף קומען צולויפען יעדען אויגענבליק ברענענדיגע

איינען חיות און שלינגען אין זיך איין די מאסען מענשען און לויפען אוועק מיט זיי טיעף אין דער ערד אריין. עס יאגען זיך די מענשען ווי אם שנעלסטען איינצושלונגען צו ווערען אין די בייכער פון די איינען חיות און אנטלויפען מיט זיי. פול אנגעשטאפט זיינען שוין די די וואגאנעס פון די עלעווייטעדס מיט מענשען. עס גיסט זיך אָבער נאך דער מענשען־שטראם אין דער פולער מאס, און די טויערען ווערען צוגעהאקט און זיי מוזען איבערבלייבען ווארטען אויף די אנדערע איינען זען־חיות, וואס וועלען קומען ארויסצולויפען פון די טונקעלע לעכער פון דער ערד. דאס סאפען און ברומען פון די חיות הערט מען שוין פון דער ווייטענס. די וואגאנעס זיינען איבערפילט. אויסגעמישט איז די מענשהייט, יוגענד און אלטקייט, אזעלכע, וואס שטעהען ביים ראנד פון גרוב און אזעלכע, וואס הויבען ערשט אן צו לעבען, אלטע, אויס־געלאָשענע אויגען אין געזיכטער פון ווייבער און מענער, און יונגע ציטערענדע מיט פרישקייט דורכגעהויכטע פנים/ער און האאר פון אינגל־לאך און מיידל־לאך — נור דא איז דאס פלייש, דאס מענשליכע טייג גע־ווארען גלייך. אלעמען האט די איינזע־חיה געהאט אין איהר בויד און אלעמען האָט זי געטראָגען מיט דעם זעלבען סאפען צו דער ארבייט, טייל האבען נאך דא פערענדיגט זייער ביסעל מארגען־שלאף, וואס איז איבערגעריסען געווארען פון וועקען צו דער ארבייט. אויף א טייל גע־זיכטער האט נאך געשוועבט דער שמייכעל פון זיסער צערמליכקייט, וואס זיי האבען גענאסען אין דער נאכט... נאך א טייל געזיכטער זיינען נישט געווען אבגעוואשען פון די קושען און פון די צערמליכע געפיהלען.. נור די מייסטע געזיכטער זיינען דאָ געווען קאלטע און ערנסטע, די מייסטע אויגען אויסגעלאשענע און גלייכגילטיגע, ווי דאס איינען פון די ווענד, אין וועלכע זיי זיינען געפאהרען.

אין איינעם פון די פיעלע וואגאנעס זיינען אויך געווען אריינגע־קנאָטען די דריי שוועסטער, ראָזע, חנה, און רחל'ע, וועלכע זיינען גע־פאהרען צו דער ארבייט. דער ליטוואק מיט חנה'ן זיינען געפאהרען ווייטער, זיי האבען געדארפט אפ־טאון, און ראָזען מיט רחל'ען האט די איינזע־חיה אויסגעשפיגען מיט נאך א סך מענשען אויף 42טע סט., וואו זיי האבען געארבייט. אז זיי זיינען ארויס פון סטיישאן, האבען זיי בעמערקט שלמה'לען, דעם הפקר־יונג, וואס האט זיי שוין דא אבגע־ווארט.

— וואס טהוסטו דא ? דו דארפסט דאך נאך פאהרען נאך ווייטער.
 — עס איז אזא שעהנער טאג. די זונן שיינט, די ערשטע פריהר
 ליינגס-זונן, מיר גלױסט זיך נישט היינט געהן צו דער ארבייט. ווייסט
 איהר וואס, קומט נאר, מיר וועלען שפאצירען אין סענטראל פארק,
 עס איז א פראכטפאלער טאג, שאד אוועקצוגעבען אזא טאג צו דעם
 שאפ — הויבט זיי אן שלמה'לע איינצורעדען.

— אהא, שלמה איז שוין דא, ווילסט אונז ווייטער בעלעמוטשען,
 ניט געהן צו דער ארבייט. דו הפקר-יונג — לאכט די גרויסע מויד.

— וואס פערדיענט איהר דעם היינטיגען טאג, צוויי דאלאר, אט
 האט איהר די צוויי דאלאר און פערקויפט איהם מיר — זאגט שלמה
 — קומט וועלען מיר זיי אין איינעם אויסגעבען.

— נו, לאמיד זעהן — זאגט די עלטערע און איז שוין גרייט מיט
 צוגעהן, באלד אבער כאפט זי זיך צוריק : — איך בעט דיר, שלמה'לע,
 בעלעמוטשע אונז נישט, מיר קענען ניט זיין אזוי הפקר, ווי דו. לאך
 אונז געהן צו דער ארבייט.

— זעהט, ווי דאס ציהט צו דער עבודה-זרה. איהר ווייסט, אז דער
 „שאפ“ טהוט כשוף, אז קוים קומט מען אריין אין איהם, לאזט ער שוין
 נישט ארויס פון זיינע הענר. זעהט, ווי עס ציהט זי צו דעם „שאפ“,
 זעהט, זעהט — ווייזט ער אויף ראָזען, וועלכער עס האָט ווירקליך גע-
 צויגען צום שאפ ; זי האט נישט געקענט מעהר מיט געהן ביז צו דעם
 הויז, אין וועלכען זי האט געארבייט. קוים איז זי געקומען צו דעם הויז,
 האט זי קיין טריט נישט געקענט שטעלען ווייטער — עפעס א אינערליכע
 פליכט האט זי ארומגענומען און איהר נישט געלאזט אבטרעטען פון
 הויז, זי האט זיך געדרעהט, געדרעהט, געקוקט אויף די זונן, אויף די נאך-
 סען און גערעדט :

— יא, דו האסט רעכט, שלמה, מען דארף נאר דעם היינטיגען טאג
 אוועק'גנבענען, נישט אבגעבען איהם אין שאפ, שפאצירען געהן. קום
 שלמה, אין סענטראל פארק, כאפט עס דער שווארץ יאהר.

נור קיין טריט האָט זי נישט געקענט טהאָן פון הויז.

— איהר רעדט דאך נור מיט'ן מויל — לאכט שלמה — אבער אין
 הארץ זייט איהר דאך צוגעבונדען מיט אייזערנע קייטען צו דעם שאפ,
 געהט שוין, שקלאף, געהט שוין צו אייערע צוויי דאלאר, צו דעם אבגאט.
 געהט שוין — זאגט שלמה.

— יא, א פנים דו האסט רעכט, מען איז צוגעבונדען מיט אן איי-זערנער קייט צו דעם, „שאפ“ — האט די עלטערע געזאגט מיט א שמייד-כל. זי האט יעצט געקלעהרט וועגען רענט, וואס זי האט צו צאהלען, ווארים דאס „הויז“, וואו די שוועסטער האבען געוואוינט, האט גע-פיהרט די עלטערע, און אריינגעהענדיג צו דער ארבייט, האט זי נאכ-געשריען שלמה'ן:

— פארפיהר נישט רחל'ען, לאז זי געהן צו דער ארבייט, כ'האב מורא, זי וועט דעם פלאץ פערלירען. יא!

אבער אין ראָזע'ס טאָן איז געווען צו פיהלען, אז רחל'ען האָט זי נישט געוואלט שיקען צו דער ארבייט אין דעם ערשטען פריהלינגס-טאג. און די שאפ מויד איז פערשוואונדען אין דעם שטיינערנעם קאסטען אריין.

6.

אז שלמה'לע איז געבליבען מיט רחל'ען אליין, האט ער זי אנגעהויב-לען צורעדען, אז זי זאל געהן מיט איהם אין סענטראל פארק. מיט איהר האט ער נישט געהאט קיין סך צו ארבייטען. דער הפקריינג איז געווען א פרייער גייסט, וואס קיין זאך איז איהם נישט געשטאנען אין וועג און אלעס איז געווען פריי און אפען פאר איהם. איז קיין זאך האָט ער נישט געגלויבט, שוין פון זיין יוגענד האָט ער פֿערלאָרען די אמונה אין גאט. דער פאטער זיינער איז דוקא געווען א איד א למדן, וואָס איז געזעסען יום וליילה און געלערנט און קינדער געהאט, קינדער אהן א שיעור אויף דער מוטער'ס רעכענונג, וועלכע האט געמוזט טראגען און געבוירען, און נאך זיי געמוזט מפרנס זיי; זי איז ארומגעלאפען גאנצע טעג איבער די הייזער, מיט אייער און פוטער געהאנדעלט. זיין מוטער'ס לידען און פלאגעניש האט ביי דעם קינד אריינגעפלאנצט א שנאה צו זיין פאטער, וועמעס לערנען און פרומקייט ער האט געהאלטען פאר ענאאיזמוס. און אויך א שנאה צו זיין גאט, וואס פערלאנגט נאר נישט, נאך זיין מיינונג, פון מענשען, נור מען זאל לערנען און דאווענען צו איהם א גאנצען טאג. די שנאה צום פאטער האט איהם געבראכט באלד צו קאנפליקט מיט זיין פאמיליע, וועלכע ער

האט פריה פערלאזט, און פון דענסמאל אבגעריסען יעדע בעציהונג מיט זיין משפחה, אזוי אז עס ווייסט ניט איינער פון צווייטען'ס לעבען און עקזיסטענץ. פון קליינערהייד אן איז ער געווען באלד אנגעוויזען אויף זיך אליין, ארומגעוואלגערט זיך אין ווארשא, אין לאדז, אלס משרת, אלס ארבייטער ביי קליין פאבריקאציע, ביז עס האָט איהם דער מזל ענד־ליך פערטראגען קיין אמעריקא. דא איז ער אריינגעפאלען ווי אין אים אריין. יעדער מענש איז פאר זיך אליין, און יעדער געהערט צו זיך. ער האָט זיך אויסגעלערענט אַ מלאכה, גאָלדשמידעריי, און קען אפילו גוט פערדיענען, ווען ער וועלט געארבייט, וויל ער נישט. בעלעמוטשעט פיעל טעג איז דער וואך. ער האט ניט פאר וועמען און קיין זאך בינדעט איהם ניט צו. דער סם פון פערביטערקייט, פון אונגלויבען, וואָס האָט זיך אריינגעגעסען אין זיינע ביינער פון קליינערהייד אן, האט איהם שוין ניט גלויבען געלאָזט אין קיין זאך, אין קיין מאָראַל. ער האָט זיך צוערשט געהאט צוגעשלאָגען צו די סאָציאליסטען. נור קיין מאָל ניט געגלויבט אין דער צוקונפט, אין דעם קומענדען סאָציאליסטישען שטאאַט. אויך דענסמאל וועט זיין שלעכט, קינמאל וועט נישט בעסער זיין. פון די אנארכיסטען האט ער גענומען זיין טעאריע, אז יעדער רעגירונג, אין וואָס פאר אַ פאָרם זי זאָל ניט זיין, איז שלעכט. אָבער ער האָט נישט געגלויבט אין די נאָטירליכע גוטסקייט, אין יושר, וואָס ליעגט אין מענשענ'ס הארץ פון דער נאטור אויס. ער האט אין גאר נישט געגלויבט, און קיין ליכט נישט געזעהן אין דער צוקונפט. דאס האט איהם פריי געמאכט זיינע הענר, און ער איז גרייט געווען אויף אלעס. פאר קיין זאך נישט מורא געהאט, קיין זאך האט איהם נישט צוגעבונדען צום לעבען און ער איז שטענדיג גרייט געווען צו לאָזען זיך אויף גאט'ס חסד אין די ברייטע וועלט אריין. עס האט איהם נור ארומגענומען א גרויס קנאה צו די נגידים, וואס האבען די מעגליכקייט צו געניסען פון דעם לעבען, ווארים ער האט געוואוסט, אז דער מענש איז נור צו דעם דא, כדי צו לעבען און אויסצוניצען זיין נאנצע מאכט צו געניסען פון דעם לעבען, און קיין זאך נישט דורכצולאָזען. אָבער זיין לעבען האט איהם וועניג וואס געקענט בעפריעדיגען. יעדען טאג האט ער צוערשט געמוזט קויפען מיט א טאג ארבייט. ער האט מקנא געווען די אלע, וואס שטעהן ביים פענסטער פון לעבען און קוקען דע־רינען אריין דורך דער שויב — ער שטעהט ביי דער שויב אויך נישט.

די קנאה האט איהם געבראכט צו שנאה — ער האט אנגעהויבען פיינד צו קריגען, פיינד געהאט די רייכע, נור נאך מעהר די ארימע, וואס זיינען אליין אזוי אַרים און אונגליקליך, ווי ער, און גלויבען אין אַ בעסערע צוקונפט, אין אַ „סאָציאליסטישען שטאַט“ — וואָס וועט שוין זיין, אז עס וועט שוין ווערען איינגעפיהרט דער סאציאליסטישער שטאַט? — האָט ער גע'טענה'ט מיט זיינע חברים, די סאָציאליסטען, ביי דער ארבייט. דענסמאל וועלען אלע מענשען ארבייטען, נור מ'וועט ארבייטען אַנשטאַט ניין שטונדען „דריי שטונדען“, און דריי שטונד דען איז יא גוט צו ארבייטען דענסמאל, ווען עס ווילט זיך ניט? וועט עס נישט זיין א פערטוואַרדיגונג פון'ם ווילען?

אבער אויך איהם האט דאס לעבען געלאזט אריינזעהן דורך די שפאלטען, און ער האט דערפיהלט דעם טעם און דעם אינהאלט דערפון וואס גיט דעם מענשען דעם כח און מוטה אויסצוטראגען אלע צרות און פורעניות פון לעבען. דער טעם פון זיין לעבען איז געווען רחל'ע. יא, דורך איהר וואלט אפשר אויך דער הפקריונג געקענט זיך איינקניי פען אין דעם געשפאן פון דער וועלט, און מיט אלעמען צוגלייך שלעפען דעם וואנען. ער האָט פערקעהרט צו דער הויז פון די מיידלאך, וואָס ער האט נאך געקאנט פון ווארשא. ווען די אינגערע שוועסטער, רחל'ע איז געקומען, האָט זי אויף איהם אַן איינדרוק געמאַכט. האָט ער זי גע'ליעבט? — איז דען דא לייעבע אויף דער וועלט, וואס דער מענטש טהוט עס נישט פאר זיך, פאר זיין אייגעליעבע, ניצליכקייט? קען זיך דער מענטש אוועקשמעלען נישט נור בלויז פאר זיך, פאר רוהם, פאר חלק לעולם הבא — נור אַהן אייגעננוי? און דאָך פאר רחל'ען וואָלט ער דאס געקענט. פאר איהר, האט ער געפיהלט, וואָלט ער געטהאן אליין, אוועקשענקען זיך איהר, גאר נישט, גאר נישט דערפון צו געניסען. דורך דעם טאקי האט ער זי נישט געוואלט לייעב האבען. וואס וועט זי האבען פון זיין לייעבע? וואס קען ער איהר געבען? אפשר פיהרען אויך אזא לייעבע ווי דער „ליטוואק"? ער זאל ארבייטען פון איין זייט, זי פון דער צווייטער זייט? פֿערשפארען דאס עסען פון מויל, אוועקלעגען א סענט צו א סענט, ביז עס וועט זיין א דירה צו דינגען און א דיינינגדרום זיך איינצואַרדנען? דערנאָך, ווען עס וועט שוין זיין די דירה מיט דער דיינינגדרום, וועלען זיי חתונה האבען, און ער וועט וויעדער געהן אין שאַפ און זי וועט געהן אין איהר שאַפ. אין אבענד וועלען זיי זיך טרע-

פען אין א רעסטאָראַנט, וואו זיי וועלען סאפער עסען און ווידער סייפען א סענט צו א סענט, אנוואַמלען א פאר דאלאר, ביז דאס ערשטע קינד וועט קומען, דאן וועט זי שוין זיצען אין דער היים אויף „צרות" און שטענדיג טענות האַבען צום מאַן, אז ער פערדיענט וועניג. אין אַ שעה נעם טאג וועט ער זי איבערלאזען און אנטלויפען, און זיין „פיקטשור" וועט שמעהן אין „פארווערטס" אין דער „גאלעריע פון פערשוואונדענע מענער". צי ווערט נישט דאס הייליגסטע געפיהל צוטערעטען ביי אזא לעבען? קען דא צווישען דערינען אריינקומען דאס געפיהל פון ליעבע, פון אויפאפערונג פאר'ן צווייטען, און נישט פון אייגענונג, פון בע- האלטענעם עגאאיזם?

א, אלעס וואלט ער געוואלט זאל געשעהן, אבער נישט די ווא- כענדיגקייט, די ניקטערקייט פון טרויעריגען לעבען — ווארים צו רחל'ען האט ער געהאט דאס געפיהל פון אויפריכטיגער פריינדשאפט. פאר וואס, ווייס ער נישט, אפשר איהר אונבעהאלפענקייט, די אונשולד און דער חז, וואָס ליגט אויף איהר פנים, און אפשר די שטילע מוזיק, וואָס שפיעלט ארויס פון די בעוועגונגען פון דעם קינד, האט איהם געריהרט. ער האט געוואלט, אז עס זאל איהר גוט זיין, איהר אליין, אהן אייגענ- ליעבע דערביי.

ער האט זי מיט געוואלט אבנערעדט פון צו געהן ארבייטען אין דעם הערליכען פרייהלינגס-טאג. „זעהט" זאגט ער, „איז אייך דען ניט א שאד די זונן און די לופט, און אזא יונגען, יונגען טאג, וויפיעל טעג וועט איהר האבען אין אייער לעבען אזעלכע? זעהר וועניג, זעהר וועניג, קומט מיט מיר, איך האָב נעכטען אָבגענומען ווידזשעס, מיר וועלען גע- זען אין די גאסען, אין סענטראַל פארק, מיר וועלען לעבען היינט, מיר זיינען די שררות, מיר זיינען פון די פינפטע עוועניו — קומט. דאס מיידעל האט זיך ניט געשטעלט שטארק אנטסקעגען. זי האט דערשפירט אין איהם ווארימע פריינדשאפט, און זי האט איהם גערן געהאט — זיינען זיי ביידע אוועק אויף די פינפטע עוועניו — צו סענט- ראַל פארק צו.

די גאס האט ערשט אנגעהויבען צו ערוואכען. פון די אבגעשלא- סענע הויפען האבען זיך ארויסגעלאזט איינצעלנע עלעגאנטע קאמטען אין רייד געשפאנטע פֿערד, מיט קעלנערס פון פארענט און געלאזט זיך צום סענטראַל פארק. אן עלעגאנטע דאמע מיט א הערר האבען זייער

הויז פערלאזט און געמאכט א מארגען שפאציער — א לאקעי איז פון הינטען זיי נאכגעאנגען, נאכטראגענדיג זיי זייער פלעט, אדער א לאַ קעי האט געפיהרט אן אלטען געלעהמטען הערר אין אן אינוואליד־שטול. די מעהרסטע געשעפטען זיינען נאך געווען געשלאסען. עס האבען זיך אנגעהויבען צו עפענען די גרויסע בלומען־סטארס. פון די אפענע טהירען האט זיך ארויסגעריסען דער געשמאק פון די בלומען און ארי־בידענדיחות, וואס האט זיך אנגעזאמעלט דורך א גאנצע נאכט; די סטרוזשעס זיינען פאר די טהירען געשטאנען און מיט גרויסע שפרי־צערס די טראטוארען און די שטיינער געוואשען, און ברייט און אפען האבען ענטוויקעלט די קאשטאנען־בוימער זייער בליהעכץ. געהילט דעם טראטואר אין דעם שאטען פון זייערע צווייגען. פון די פענסטער האבען ארויסגעקוקט טייערסטע ווענעציאנער שפיצען און איבער דער ברייטער גאס פון די גבירים האט געשוועבט א רוהיגע, שטילע יום־טוב שטימונג.

זיי האבען זיך אכגעשטעלט פאר אן עלעגאנטען מאנאזיז, וואו עס זיינען געווען ארויסגעשטעלט די נייעסטע מאדעלען פון דאמען קליידער פון דער פאריזער מאדע, בעפוצט זיינען געווען די זיידענע שטאפען מיט טייערע שפיצען, און די איידעלע ארבייט פון די שפיצען האט אויס־געדריקט דאס לעבעדיגע, דאס ווייבליכ אויף דער גלעזערנער טויטער ברוסט פון דער פופע, וועלכע איז געווען בעקליידעט דערמיט. דאס מיידעל האט זיך איינגעקוקט צו די קליידער און האט זיי מיט די אויגען אויפגעגעסען. שלמה האט עס בעמערקט און געזאגט צו איהר:

— רחל'ע, איך ווייס, אז אייך קומען גיכער די קליידער, ווי זיי אט דא, אז איהר פאסט דא אהער, דא האט איהר געדארפט וואהנען און לעבען. כ'לעבען, איהר בעדארפט עס מעהר פאר זיי, און איהר פיהלט די בעדערפעניש גיכער פון זיי. זעהט, ווי זיי קליידען פופען מיט אזעלכע שטאפען און לעבעדיגע, פיהלענדע קינדער מוזען געהן זייער שעהנקייט, זייערע לייבער און פנים'ער אוועקגעבען דעם שאפ, אז זיי זאלען האבען זייער שאנד צו פערדעקען. זיי מוזען קויפען זייערע אוי־סערליכע פון מענשען געמאכטע קליידער מיט דער שעהנקייט, וואס די נאטור האט זיי געשאנקען.

— פאר וואס רעדט איהר אזוי צו מיר ?

— ווייל עס טהוט מיר וועה, רחל'ע וואס מיר, איהר מוזט לעבען אין אזא פינסטערען לאך אויף די טעט סטריט, צווישען קליינע, שטינקענדע קרעמלאך און יאטקעס. ניו, ניט אייד דארף קומען דארט צו לעבען, די שטילע, זינגענדע רחל'ע מיט איהרע שטילע בעוועגונגען און שווארץ פאלענדיגע האאר דארף לעבען אט אין דער שטילקייט ארום. נישט זיי זיינען פאלעצעס, וואס זיי לעבען אזוי, נור מיר זיינען פארד לעצעס, הינד, קליינע קעץ, וואס מיר קענען נישט אזוי לעבען ווי זיי. אזוי דארף דער מענש לעבען, ווי זיי, אין דער שטילקייט מיט בלומען אין די הייזער, צווישען די נארדינען פון זיידענס און שפיצען, און מוזען צו הערען ארום, ווי אזוי זיידענס זאל רוישען אויף די וואנען. זיי לעבען ריכטיג, נור מיר לעבען נישט ריכטיג, און מיר דארפען טהאן אלעס מעגליכע — גנב'ענען, גול'ען, רויבען, אבי צו לעבען ווי זיי — ווייל די ערשטע פליכט פון מענשען איז מענשליך צו זיין. און אזוי ווי מיר זיי נען, זיינען מיר נישט מענשליך, אזוי זיינען מיר הינד, ארימע חיות — זיי לעבען מענשליך און זיינען מענשליך און זיי קענען בעגעהן דערנאך אלע געמיינהייטען. מיר נישט, ווייל מיר זיינען וועריס.

— מיט אלע מיטלען, זאגט איהר, דארף מען זיך דערשלאגען צו דעם? — פרעגט איהם דאס מיידעל, קוקענדיג איהם אין די אויגען אריין — אפילו מיט דעם, ווי איהר האט נעכטען געהאנדעלט?

— וואס מיינט איהר דערמיט?

— צו וואס האט איהר נעכטען דעם יונגען מאן ארויפגערופען? וואס האט איהר געמיינט דערמיט? — קוקט איהם דאס מיידעל אין די אויגען אריין.

— יא, מיט אלע מיטלען, רחל'ע.

— אפילו מיט דעם, וואס איהר האט געוואלט? צו וואס האט איהר ארויפגענומען דעם יונגען מאן? וואס האט איהר געמיינט דערמיט? — איד האב געמיינט דערמיט גאנץ איינפאך. דער יונגער-מאן איז רייך, ער וועט זיך אין אייד פערליעבען. איהר וועט אין איינעם לעבען. ער וועט אייד קליידער מאכען און אייד האלטען, ווי אייד קומט עס. — איהר ווייסט וואס דאס הייסט? איהר ווייסט? — שרייט אויס דאס מיידעל.

— רופט עס, ווי איהר ווילט. און אייער שוועסטער איז בעסער? אן אנדערע פערקויפט זיך צו א מענשען, צו א ווילען, צו א לייב, און זי

פֿערקויפט זיך צו א שאפ, צו א מאשין. יעדע זאך, וואס מען טהוט אהן ווילען און אהן צוועק, נור ווי א שטיק לײם, ווי א שטיק מאשין — נור דערפאר, וואס יענער בעצאהלט מיר און גיט מיר עסען דערפאר — איז עס פראסטיטוציע. און בעטראכט יעצט אייער שוועסטער. איד האב זי דאך געקענט פאר אייניגע יאהרען, ווען זי איז נאך אהער געקומען א פרישע, א יאהר אבגעווען אין שאפ — איהר פנים אוועקגעגעבען דעם שאפ, צוערשט די ליפען. זי זיינען איהר גראב געווארען און געשפאלן-טען, דערנאך האט זי אוועקגעגעבען דעם שאפ די אויגען. גרויס זיינען זיי איהר געווארען און אויסגעלאשען, דערנאך די הענד מיט די פינגער — גראב זיינען זיי געווארען און אויסגעקרימט. דערנאך די פיס, דער נאך דאס לײב, וואס איז איהר די געווארען און שווערפעליג — אלעס האט זי איבערגעלאזט ביי דער מאשין אין דעם שאפ, אהן ווילען און אהן חשק — און פאר וועמען, צו וואס? אז אנדערע האט געלעבט מיט מענשען. זי האט געלעבט מיט א טויטע מאשין.

— הערט אויף, הערט אויף! — שרייט אויס דאס מיידעל און גרויסע, אונשוילדיגע שרעקענדע טרעהרען שמעהען איהר אין די אויגען. — און וואס מיינט איהר, מיט אייך וועט ניט זיין אזא סוף? — עררט שלמה ווייטער. — די מאשין מאכט נישט קיין אונטערשייד, א מעהר שעהן פנים אדער א ווינציגער שעהן פנים? ; געוועהנליכע גליעדער, בעשאפען פאר פיזישע ארבייט, אדער די גליעדער בעוועגען זיך אין א שטילען, זינגענדיגען ריטמוס — אלעס עסט זי אויף, אלעס איז פאר איהר, „שאפ-פלייש“. און ווען איד האב אייך דערזעהן צום ערשטען מאל אהיים קומען פון דעם „שאפ“ און געטראכט מיר, אז די שווארצע צעפ, אז אט די ווייסע, געטאקטע צייהן אייערע, אז אייערע שטילע קעניגליכע ברעהמען וועט אויפעסען דער שאפ, פון דעם וועט א תל ווערען — נו, האב איד מיר שוין געטראכט, גיב עס ליעבער א מעגלען שעהן אוועק, נאך דערצו, ווען דער מענש בעצאהלט בעסער. און, אזוי ווי מיר דאכט זיך, געפעלט ער אייך אויך בעסער.

— איהר וועט אויפהערען? ! אז נישט, לאז איד אייך שמעהן! — שרייט אויס דאס מיידעל.

— שוין, שוין, איד בין שוין פארטיג — שמייכלט דער יונג. זיי זיינען אריינגעקומען אין פארק אריין. דא איז שוין אלעס גרין געווען. א גאנץ אנדערע וועלט האט זיך פאר זייערע אויגען געעפענט;

די גאנצע ערד האט זיך אויסגעשפרייט אויף היגלען און טהאלען אין א גרינעם, טונקעלען, פייכט-בעטוויטען טעפיד, אויף וועלכען עס זיינען ארויסגעוואקסען געוואשענע, געשוירענע און צערטליך אבגעהיטע בוי-מעלעך, און גלייך, סימטריש אויסגעשפרייט זייערע גרינע בעוואקסענע צווייגען. שווארצע וועג-שטענגען, איינגעזעצט אין געשניטענע נאטיר-ליכע צווייגען-צווימען, האבען זיך דורכגעשניטען דורך די לענג און ברייט פון דעם גרויסען גארטען טעפיד, אויף וועלכען יונגע לייט און יונגע מיידלעך, אנגעטהאן אין שווארצען, האבען אויסגעריטען אויף זייערע לעבעדיגע, גלאטע, שטארקע פערד. זיי האבען זיך ביידע אוועק-געזעצט אויף א באנק און בעטראכט די רייטער, וואס זיינען פערביי-געריטען אין דעם גרינעם מארגען. עס זיינען געווען א יונג פאר, א בחור און א מיידעל, ביידע הויכע, אין שווארצען געקליידעט, האבען זיי געריטען אויף צוויי שווארצע פערד און אריינגעקוקט זיך איינס דעם צווייטען מיט ליבע און די אויגען אריין. די פערד, ווי זיי וואלטען גע-וואוסט, אז זייערע העררען ליבען זיך, האבען זיך גענעהנט איינס צום צווייטען און געלאפען אין איין טאקט. רחל'ע האט די רייטערס לאנג נאכגעקוקט, און צום סוף געזאגט:

— און פאר וואס נישט חתונה האבען, שלמה? — האט זי איהם געקוקט אין די אויגען אריין, — ווי דער ליטוואק מיט חנה'לען.
א מינוט האט זיך א ליכטעל אנגעצונדען אין די אויגען פון דעם הפקיד-יונג, באלד איז עס פערלאשען געווארען, ער האט געמאכט מיט די הענד.

— נאך ערגער, רחל'ע, נאך ערגער ווי דער שאפ — ביי דעם שאפ איז קיין געפיהל נישט פערלוירען גענאנגען, בלויז דער פיזישער לייב. דא ווערט דער געפיהל, אז עס געווען אזעלכער, פערברודיגט, צוטערעטען, פערשוועכט און בעשפייגען פון לעבען. קוקט זיך גוט צו צו זיי — צום ליטוואק — אין א יאהר, אין צוויי — ער ארבייט אין זיין שאפ, זי אין איהר שאפ. און זיי עסען אין רעסטאראנט ביז דאס קינד וועט קומען און דאן — וועט דאס לעבען זיי פאר שונאים מאכען. ניין, רחל'ע דו זעהסט אט זיי — ווייזט ער אויף די רייטערע אין גארטען — זיי לעבען דאס ריכטיגע לעבען, אזוי דארפ'ען מענשען לעבען. פאר זיי איז בע-שאפען ליבע און גליק — אלעס פאר זיי, ווייל זיי קענען עס אבהיטען — דער ליטוואק וואלט דא געווען, וואלט ער זיי געשאלטען, פרעמענזעס

געהאט צו זיי, וואס זיי געהן נישט ארבייטען. איד נישט. וואס טהוען זיי שלעכטעס? אזוי דארף טאקי דער מענש לעבען. צו רייטען שפאר צירען מארגענס צווישען גראז און בויער, חתן-כלה-פאר דארף זיך דורכרעדען אויף די פערד צווישען גרינס, נישט צווישען יאמקע-קלעצער. זאלען מיר האבען פרעטענזיעס צו אונז, און מיט אלע מעגליכקייטען צו דערגרייכען דאס מענשליכע — איז די פליכט פון מענש, איז דאס מענשליכע, אויף וואס פאר אופנים, איז אלץ איינס.

דאס מיידעל האט שוין שטיל געשוויגען די גאנצע צייט און געלאזט איהם זיך אויסריידען.

7.

דער גרויסער זאל איז געווען האלב בעלויכטען, א געלכעס פער-נעבעלמעס ליכט איז געפאלען פון די זייטען באלקען און די יונגע פאר-לעד האבען זיך געקענט בעהאלטען אין האלבען שאמען ביי זייערע טרינקטישלאך ארום די ווענד. די מוזיק האט געשפיעלט דעם נייעס-מען מאדערנעם, „שיבער“ טאנץ פון פאריז, וועלכער איז געווען אנגע-זאפט מיט א רוהיגער טיעפער אויסגעלאסענער תאוה. צום טאקט פון דער מוזיק האבען זיך בעוועגט אין דעם גרויסען זאל יונגע טאנצענדע פארלאך. די יונגע איידעלע גליעדער, געהילט אין זיידענס און שפיצען, צוגעפרעסט איינס צום צווייטען אין א קראמפפהאפטער ליידענשאפט, האבען זיך בעוועגט ליכט און שטיל ווי די טענער פון דער מוזיק. די שלאנקע קנאכענדיגע אמעריקאנער האבען געהאלטען די יונגע מיידלאך אויס אלע נאציאנען פון דער וועלט — ווי פולע בעכערס מיט וויין נאהנט צום מויל, נור מעהרסטענס האבען דא געטאנצט מיידלאך מיט מיידלאך, עס האבען געשוואומען די ליכטע יונגע לייער און געקוקט זיך אין די אויגען מיט האלבגעפענטע פער'חלש'טע מיילער, און זיך בעוועגט, איז דעם פער'שכור'טען תאוה'דיגען עקסטאז. עס האבען זיך ארויסגעקושט די איינצעלנע גליעדער אויס דעם זיידענס פון דעם פער'-שכור'טען טאנץ — די ליכטע ווינדיגע הענד, די געטאקטע עלפענביי-נערנע פיס, בעצויגען אין די זיידענע ווי אויסגעגאסענע זאקען. די זיענערנע בעוועגונג פון אקסעל און די ציטערנדע ווי פריש מארגענדער

טהוי בריסטען און האלז אלץ האט זיך בעוואויגען, געזונגען ווי לייכטע שוימענדע וועלען אויף א קלארען דורכזיכטיגען טייך אין דעם פער-שכור'טען געלבען ליכט. דא האבען זיך די מיידלאך געגעבען אין גאנצען, פאר קיינעם איז זיך ניט געווען וואס צו שעמען און צו בער האלטען. די יוגענד האט זיך ענטבלויזט פאר דער יוגענד — און עס האט זיך געדאכט, ווי די נשמות פון די מיידלאך וואלטען פון זייערע טיעפעניש ארויסגעגאנגען און האבען זיך געהויבען אין דעם געזאנג פֿון זייערע שטילע לייכטע טריט...

איז א ווינקעלע ביי א טישעל איז שוין געזעסען רחל'ע און שכור פון געזאנג און טאנץ האט זי מיט בענקענדע גליהענדע בליקען און פער|חלש'טע אויגען געקוקט אויף דעם יונגענמאן, וואס איז געזעסען נעבען איהר. איהרע שווארצע האר זיינען געפאלען אויפ'ן רונדען פולען האלז און האבען היינט מעהר געפערילט זיך ווי אן אנדערס מאל; איהרע ליפען, אזוי פול און אזוי רויט ווי די וויינטרויבען אין דער ווארעמסטער זונן, האבען זיך ארויסגעבויגען פון איהר ווארעם מויל, ווי א לעכצענדע דורשטיגע בלוט... עפעס וואס איז אויפגעוואכט גע-ווארען אין דעם מיידעל — און די ערוואכונג האט ארויסגעקוקט פון איהרע גרויסע בעטרערטע אויגען — עס איז געווען ווי א ווארימער פריהלינגס-ווינד וואלט דורכגעגאנגען דורך די שווארצע בעאקערטע ערד.

דער יונגער מאן האט געקוקט אויף איהר. אין איהרע יונגע אוי-גען איז געלעגען א צער און א בענקשאפט, א צער און א לידענשאפט, און ער האט רחמנות געקריעגען אויף איהר, ווי מען קריענט רחמנות אויף א יונגען בליהענדען בוים. ער האט זי געקיהלט מיט זיין בליק — און וויעדער האט זי זיך געדריקט צו איהם און זיי זיינען ארויס אין דעם זיעגענדען טאנץ. אויג אין אויג, ליפ אין ליפ האבען זיי זיך בעוואויגען און איינגעוויענט אין דעם פער'שכור'ענדען טאנץ. און איהרע גליעדער האבען אנגעהויבען אין דעם טאנץ אויסצואוויקלען זיך און צו ערוועקען ווי אויס א שלאף ארויס... קיין איין ווארט האבען זיי נישט גערעדט צווישען זיך. עס איז ניט געווען קיין ווערטער — עס איז געווען א גע-זאנג — וואס האט ארויסגעזונגען צווישען זיי. זיי האבען זיך געקוקט טיעף אין די אויגען אריין, און זי האט ארויסגעזונגען מיט דעם בליק דאס געזאנג פון דער יוגענד.

אז זיי זיינען צוריקגעגאנגען צו זייער טישעל, האט דאס מיידעל גע-
וואלט טרינקען.

האלב מיט געוואלט האט ער ארויסגענומען פון איהר האנד די גלע-
זער וויין, וואס זיינען געשטאנען אנגעגאסען. ער האט מורא געהאט,
אז דאס מיידעל איז שוין שכור פון געזאנג און טאנץ, זאל זי ניט
אנ'שכור'ן זיך מיט וויין — און עס זאל ניט ווערען קיין סקאנדאל. ער
האט זי צוגערעדט אהיים צו געהן. ער האט זי דערמאהנט, וואס ער
האט צוגעזאגט איהר שוועסטער, אז ער וועט זי ברענגען פאר עלף.
דאס מיידעל האט נישט געוואלט אהיים געהן. זי האט געוואלט טריי-
קען און טאנצען און שרייען און זינגען הויך. ער האט זי ארויסגעפיהרט
אויף דער פרייער לופט — ער האט יעצט גאר ניט מעהר געפיהלט
צו איהר נור רחמנות און ליעבע, רחמנות, וואס מען האט צו א יונגען
בליהענדען בוים, ווען ער הויבט אן ארויסצוגעבען זיינע ערשטע בליי-
טהען. ער האט זי אריינגעזעצט אין א דראזשקע און געהייסען אהיים
פאהרען אויף דער סטער סטריט. אין דער טונקעלער דראזשקע האט זיך
דאס מיידעל געגאסען צו איהם, ווי עס גיסט זיך א פריהלינגס-רעגען
אויף שווארצע ערד, זי האט געקושט ציטערדיג זיינע ליפּען, זיינע
אויגען, האר און הענד, און געבעטען זיך און געוויינט: „טהו מיר ניט
קיין שלעכטס, טהו מיר ניט קיין שלעכטס“. און זי האט זיך געטוליעט
צו איהם ווי א טוליאן צו דער ערד, אין איהרע הייסע קושען און די
קיהלע האר זיינען געפאלען ווי וואסער איבער זיינע הענד...

אז זי איז שוין געלעגען אין איהר בעט אויף דער פינפטער סטריט,
איבערגעצויגען די קאלדרע איבער'ן קאפ און פערזונקען געווען אין א
לויכטענדען נעפעל, וועלכער האט פערצויגען איהרע חושים, האט זי פלוצ-
צום דערפיהלט, ווי א קאלטער קערפער דריקט זיך צו איהר ווארעם לייב.
זי האט זיך מיט שרעק אומגעקוקט און דערזעהן די גרויע אויגען פון
איהר עלטערער שוועסטער, וועלכע האט זי פעסט ארומגענומען, גע-
קושט איהר און געבעטען זיך ביי איהר מיט א רחמנות'דיגען שמייכלעך:
— דערזעהל, רחל'ע, וואס איז דארט געווען. געווען עפעס אינ-
טערעסאנט? — דערזעהל, רחל'ע.

זי האט זיך אכגערוקט פון איהר שוועסטער אין א ווינקעל, איינגע-
וויקעלט זיך אין דער קאלדרע, ווי זי וואלט מורא האבען, אז די שוועס-
טער זאל זי ניט אנריהרען מיט איהר לייב — און וויעדער אריין אין

איהר לייכטענרען וואלקען. די שוועסטער האט געקוקט אויף דעם
 קנויל אונטער דער קאלדרע און דערשפירט שוין דעם סוד, אין וועלכען
 די שוועסטער איז אריין, און זי שטעהט פון דרויסען...

8.

דאס מיידעל האט זיך געענדערט, האט אנגענומען גאר א גאנץ אנ-
 דערען אויסדרוק. צי האבען זי די קליידער אנדערש געמאכט? די קלייד-
 דער אויך, נור נאך עפעס. זי איז געווען פעהוילען ווי אין א סוד און
 קיינעם נישט אריינגעלאזט צו זיך.

אמאל אין א זונטאג ווען מען ארבייט נישט, איז זי אהיים געקומען
 אין א נייעם קאפעלוש און א נייעם מאנטעל, גאר גאנץ איינפאכע, אזוי
 אבער צוגעשניטען און אויפגענעהט, אז דאס מיידעל האט אויסגעקוקט
 אין דער בעקליידונג איידעלער, שטילער. עס האבען זיך ארויסגעוויזען
 איהרע גרויסע אויגען און די שווארצע געבויגענע ברעמען — דאס ליכט
 פון דער הויט און די בעוועגונגען איהרע דורך דעם לייכטען זיידענעם
 שטאף זיינען לייכטער געווען און ריטמישער. די שוועסטער האבען
 זיך געפרואווט אנצוטהאן איהר קליידונג און געקוקט אין שפוגעל אריין
 און האבען זיך ניט דערקענט. דער עלטערער מויד האט זיך אויסגע-
 וויזען, אז זי איז פֿיעל אינגער געווארען און לעבעדיגער, אז די קנייטשען
 ביים מויל און די אויגען זיינען פערשוואונדען, און זי האט געזאגט צו
 חנה'לען, צום ליטוואק'ס כלה, אויף וועלכער זי איז זעהר ביזן געווען,
 ניט פערשטעהענדיג אליין פארוואס: — זאג דיין ליטוואק, זאל ער
 דיר אויך קויפען אזא קאפעלוש מיט א מאנטעל.

חנה'לע אבער האט זיך געפיהלט צייט רחל'ע האט אהיים געבראכט
 די נייע קליידער גאר ניט בעקוועם. דאס איז איהר געווען אונאנגע-
 נעהם, און זי האט אנגעהויבען חושד צו זיין, אז דער קאסטיום און
 קאפעלוש, וואס רחל'ע טראגט, זיינען ניט פון א געווענהליכען סטאר,
 וואו זי זאל האבען געקויפט אויף אויסצאהלען, ווי די עלטערע שוועס-
 טער האט דערצעהלט. זי האט יעצט געלאזט מערקען די שוועסטער, אז
 זי ווייסט פון וואנען דאס שטאמט, און האט אבגעענטפערט אויף דער
 עלטערער'ס רייד:

— מיין ליטוואק האט ניט קיין לייכט געלד ווי אנדערע. ער מוז שווער ארבייטען.

האט רחל'ע ניט פֿערשטאנען, וואס די שוועסטער מיינט, איז זי ארויס מיט א שטראם טרעהרען און די עלטערע האט זיך אנגענומען איהר קרוידע:

— וואס מיינסטו דערמיט, וואס האסטו געזאגט?

האט חנה'לע אנגעהויבען צו וויינען, דערזעהנדיג רחל'עס טרעהרען, און איז ארויפגעפאלען אויף איהר און זי אנגעהויבען צו קושען און זיך געבעטען, אז זי האט נאר ניט געמיינט.

און די עלטערע האט געשאלטען און געשריען:

— זי מיינט, אז זי האט דעם ליטוואק, האט זי די וועלט אוועקגע-
נומען.

האט חנה'לע זיך ניט געמאכט הערען. נור באלד האבען זיי זיך אלע איינגעשטילט, זיי האבען דערהערט טריט אויף די טרעפּען און עס איז געווען די צייט, ווען דער ליטוואק קומט צו געהן. איז רחל'ע אריין צו זיך אין צימער, די שוועסטער האבען זיך אוועקגעזעצט און גע-
ווארט אויפ'ן ליטוואק. נור דער ליטוואק האט זיך היינט ארומגעקוקט מעהר זאנדערבאר ווי אן אנדערס מאל און געפרעגט, וואס איז די מעשה, וואס מען זעהט דעם הפקר-יונג, שלמה'ן, שוין אזא צייט ניט ארויפקומען. האט די עלטערע שוועסטער געענטפערט, אז ער איז פער-
פאלען געווארען און מען ווייסט ניט וואו ער איז. נור עס איז אזוי זיין געוואוינהייט — ער ווערט מיט אמאל ניט. ער ארבייט אודאי. האט דער ליטוואק איבערגעפרעגט: אזוי? און שטיל געשוויגען, און חנה'לע איז היינט געווען מעהר צוגעלאזט צום ליטוואק, ווי אנאנדערס מאל, האט געקוקט אויף זיין גרויסען פליד מיט וועניגער אונרוהיגקייט און איז געזעסען נעבען זיין האנד און געשמייכלט איהם אין די אלטע ראמען פֿון זיינע אויגען, און איז עפעס שטאלץ געווען אויף איהם. נור דער ליטוואק איז היינט זעהר מאדנע, און פרעגט וואו איז רחל'ע, — ער האט זי שוין ניט געזעהן א לאנגע צייט. ענטפערט מען איהם, אז רחל'ע איז דערינגען אין צווייטען שטיבעל, האט קאפֿזועהטאג. בע-
רוהיגט ער זיך נאך נישט, איז גאנצען ווערט ער ערנסט, און הייבט אן צו רעדען זעהר ערנסט:

— עפעס-וואס קומט פאר לעצטענס ביי אייך אין שטוב, איך ווייס
 ניט וואס, נור מיר געפעלט עס ניט, איך האב אפילו ניט דאס רעכט
 זיך אריינצומישען אין אייערע זאכען, נור איך מוז דאך אייך זאגען,
 אז אט דער איינפלוס פון דעם אנארכיסטעל אט דא איז ניט גוט.
 — וואס מיינט איהר דערמיט? — פרעגט די עלטערע ערשטוינט.
 — איהר האט זיך ניט וואס צו בעהאלטען פאר מיר. איך ווייס,
 אז אט דער מיסטער קומט דא אריין צו אייער שוועסטער, און איהר
 ווייסט דערפון. און איהר לאזט עס צו. ווייסט איהר ווער דער מיסטער
 איז? וועט ער מיט איהר חתונה האבען? איהר זיינט אן עלטערע
 שוועסטער, ווייסט איהר וואו ער געהט אויס מיט איהר?
 — יעדער ארדענט זיך איין זיין לעבען אזוי ווי ער וויל; איך מיש
 זיך ניט אריין אין פרעמדע ביזנעס.
 — איהר טארט אזוי ניט זאגען, איהר זיינט פערזאנליך, פערזאנליך.
 וואס די קליינע טהוט. דאס האט איהר אזוי געבראכט צו דעם.
 — דאס גליק, וואס שטעהט איהר פאר אינ'ם שאפ, וועט פון איהר
 ניט אנטלויפען. זי וועט שטענדיג צייט האבען אין שאפ צו געהן.
 — ראזשע, איהר טארט אזוי ניט רעדען, — ווערט דער ליטוואק
 ערנסט — דאס לעבען איז ערנסט. אייך האט דאס לעבען אן עולה גע-
 טהאן — האט איהר פערלירען דעם גאנצען מענשליכען אידעאל. עס
 איז ניט גוט, ראזשע. צו אונז אלע איז דאס לעבען ניט גוט געווען,
 אלע זיינען מיר מארטירער פון דער היינטיגער אונגערעכטער ארדנונג.
 נור מיינט ניט, אז אייער צער, אייער לייד איז נור אייער אייגענער.
 ניין, ער איז אונזער אלעמענס; דאס איז די אונגערעכטיגקייט, אין
 וועלכער מיר לעבען. איהר דארפט ניט פערלירען דעם גלויבען, נור
 זיך אנשליסען אן דעם אלגעמיינעם קאמפף פאר א גערעכטע ארדנונג,
 וואו אזעלכע מארטירער, קרבנות וועלען ניט מעהר זיין. דענסטמאל,
 ווען איהר וועט האבען דעם אידעאל פאר אייערע אויגען, וועט איהר
 כח האבען אלעס אריבערצוטראגען אום ניט אריינפאלען אונטער שער-
 ליבע איינפלוסען פון אט אזא אנארכיסטעל, א שארלאטאן, וואס קען
 אייך ברענגען, גאט ווייס צו וואס...
 ראזע האט אייגענטליך ניט אין גאנצען פערשטאנען, וואס דער
 ליטוואק זאגט, האט נור פון דעם אלעס ארויסגענומען איהר אייגענע
 בעליידיגונג, און עס האט זי געקערענקט, האט זי געשריען:

— וואס האט איהר זיך צו מישען אין פרעמדע זאכען? מיר לעבען אין אמעריקא, „מיינד יור און ביזנעס“, קוקט נאך אייערע אייגענע זאכען.

— אז איהר ווילט ניט, דארף מען ניט. נור איך האָב געפיהלט אז חוב דאס אייך צו זאגען, — זאגט דעך ליטוואק רוהיג און קאלט, און קנייטשט זיין פארמענטדיגען שטערען אין זיין הויכען פליך — איך האב עס אייך געמוזט זאגען, ווייל מיין כלה וואהנט דא, און איהר זיינט מיין כלה'ס שוועסטער.

— טא ציהט זיך ארויס פון דאנען, אז אייך געפעלט ניט.

— אז עס וועט ניט זיין קיין אנדער עצה, וועט מען מוזען.

— נור חנה'לע האָט זיך אַרײַנגעמישט, ניט געלאָזט דעם ליטוואק רעדען און איהם געצויגען אויפ'ן גאָס, טענה'נדיג צו איהם: „וואָס ווילסטו האַבען, וואָס איז געשעהן?“ אבער דערביי איהם געקוקט אין די אויגען אריין, און געקוואלען פון זיינע רייד און שטאלץ געווען אויף איהם.

ראַזע האָט עס גאַנץ גוט בעמערקט, ווי זי נעהמט איהם איין.

זאגט זי צו דער שוועסטער מיט א שטאַך:

— האב ניט קיין מורא, אזעלכע גליקען ווי דו וועט זי שטענדיג כאַפען. א ליטוואק וועט זי קריגען.

דער ליטוואק האט איהר געוואלט עפעס ענטפערען, חנה'לע האט ניט געלאזט, האט איהם ארויסגעצויגען אין גאס אריין: „איך האב דיר עפעס צו זאגען“. אז זיי זיינען אין קארידאר ארויסגעקומען, האט ער זי געפרעגט:

— וואס האסטו מיר צו זאגען?

— קום שפאצירען אויף „גרענד סטריט“, — שמייכעלט איהם דאס מיידעל אין פנים אריין. ער האט געוואוסט וואס דאס הייסט — בעקוקען קיך זאכען אין א סטאר פאר זייער קינפטגיגער ווירטהשאפט, וואס דער ליטוואק האט זיכער לייעב געהאט. א שמייכעל האט זיך איהם צוגאסען פון זיינע אלטע אויגען אויפ'ן גאַנצען פנים און ער האט געמאכט א חו'דעל, ווי א קינד:

— אז דו ווילסט דוקא, טא קום, — האט ער געזאגט צו דער כלה.

אז זיי זיינען ארויס פון שטוב, האט זיך די עלטערע געפיהלט זעהר איינזאם און אונגליקליך. זי האט געפיהלט, אז דאס כלה־פאר רעדען

איצט אויפ'ן שפאציר גאנג וועגען זייער צוקינפטיגען לעבען. זי איז אריין אין דער צווייטער שטוב צו רחל'ען. רחל'ע איז געלעגען, ווי תמיד, איינגעהילט אין דער קאלדרע און איהרע אויגען האבען ערגעץ וואו אפען געקוקט. זי האט ניט געענטפערט. זי איז געווען, ווי תמיד, איינגעהילט אין איהר סוד, זעהט אויס, אז זי האט גאר ניט געהערט, וואס אין שטוב איז פארגעקומען. ראזע האָט זי פערלאָזט, צוקלאַר פּענדיג די טהיר נאך זיך, ארומגערעהט זיך איבער דער שטוב, ענדליך איז זי צוגעגאנגען צו איהר קאסטען מיט דער וויפראווע, וואָס זי האָט שטעהן געלאזט אין א ווינקעל, און האט אנגעהויבען בעקוקען איהרע זאכען. זי האט געפונען די עטליכע שטוב-זאכען: זאלץ מעסטלאך און שעהנע געשליפענע גלעזלאך, וואס זי האט זיך שוין איינגעקויפט פאר איהר ווירטהשאפט. זי האט געקלעהרט, אז זי וועט עס דארפען אוועקגעבען חנה'לען, האט זי עס גענומען צוברעכען און ווארפען אין א ווינקעל אריין.

9.

חתן-כלה-פאר זיינען געגאנגען שפאצירען אויף גרענר סטריט. די טראטוארען זיינען געווען איבערפילט מיט שפאצירערדע. עס איז גע- ווען זונטאג, און די חתן-כלה פאָר פֿון אַרומיגע אידישע גאסען זיין נען אויסגעגאנגען אויף גרענר סטריט שפאצירען. אירען זיינען אן אריענט פאלק און האבען זיך ליעב צו פוצען, אבער ניט נאך אן איי- גענעם געשמאק, נור געהמען באלד איבער די הערשענרע „מאדע". אויף פינפטע עוועניו איז דענסטמאל געווען די „שאנטעקלער מאדע", וועלכע איז געקומען פֿון פאריז, און באלד האט זי זיך אנגענומען אויף גרענר סטריט. און די אידישע מיידלאך האבען געהאט בעפוצט זייערע קעפ מיט די פערשיעדענסטע פויגלען, וואס געפינען זיך נור אין „ברעהם" טיער-לעבען. די אלטע בעזעסענע ווייבער פון דער „באורי" האבען אויך נאכגעמאכט די מאדע מיט געוועהנליכע הינער, וועלכע האבען ווי אויסגעצוואַנגענע אויסגעזעהן אויף זייערע ברייטע קעפ. אוי, טהייער האבען בעצאהלט די אידישע מיידלאך פאר זייערע רייך און מאדנע אויסגעפוצטע קעפ — וועלכע מיט וואכען-לאנגע אר-

בייט אין שאפ, וועלכע אפילו מיט חדשים לאנגע ארבייט. זייערע ליפען זיינען דורך דער צייט גרעפער געווארען און זייערע געזיכטער בלייכער. אזוי האט די נאטור, גאט'ס געבוירענע שעהנקייט, ציניזען געגעבען דער אויסערליכער מאדע.

נור דאס התד-כלה פאר האבען ניט געזעהן די שפאצירענדע און נישט בעטראכט די „שאנטעקלער-מאדע“. זיי זיינען געווען פערנומען מיט זיך. זיי האבען גרעדט וועגען געלד, וואס זיי האבען ביידע „אנגעסייפט“ און געהאט אין די „סטייט בענק“ אויפ'ן ביכעל. הנה'לע האט ניט פריהער געוואלט התונה האבען, ביז זי וועט ניט האבען גע-נוג געלד איינצוקויפן זיך א „פראנט-רום“, א „בער-רום“, און א „קיט-שען“, און וויפיעל היים האט נישט געארבייט מיט איהר און געגעבען איהר צו פערשטעהן, אז נישט אין דעם ליגט דאס גליק פון התונה הא-בען, נור אין עטוואס טיפערעם, האט זי באזי אופן נישט געוואלט פער-שמעהן. די „בעל הבית'קייט“ האט זי שוין מיטגעפראכט פון איהר היימאט אין פוילען, „צוויי טעלער און א טאפ“ האט זי געמענה'ט, זי וועט זיך שעהמען פאר מענשען, פאר שוועסטער. ביי איהר מוטער אין דער היים אין געווען טאפעלט געפעס. און פאר צוועלף מענשען צו דעקען, זילבערנע לעפעל, מעסער, און א פולע קיך מיט מעש און מיט קופער. און וואו זי האט געזעהען א קופערנעם פענדעל אין א פענסטער ארויסגעשטעלט האט זי זיך אבגעשטעלט — ביי איהר אין קיך וועלען מוזען זיין אזעלכע קופערנע פענדלעך. און וויפיעל דער ליטוואק האט נישט אריינגעטענה'ט מיט איהר, אז זיי זענען נישט קיין קליין שמעדטעלדיגע קליין בירגער, נור גרויס-שטאדטיגע פראלע-טאריער — האט עס גאר נישט געהאלפען, צו דעם איז זי צופיעל פויליש מידעל געווען.

אנב, האט דער ליטוואק אויך דערפון הנאה געהאט. ער איז גע-בוריען געווארען ביי זעהר ארימע עלטערען, אין א פער'חשד'ט ליטוויש שמעדטעל. ביי זיין מאמע איז דער היים האט מען געגעסען אויף קליינע טעלערלאך, מיט צינערנע לעפעל אין דערוואכענס און שבת. דערנאך, אז ער איז ארויס פון דער מוטער'ס שטוב, האט ער זיין לע-בען שמענדיג פערבראכט אין קליינע פינסטערע שטיבלאך, פעררוי-

כערטע, שמוציגע אידישע רעסטאראנטלאד. זיין בעלה-הבית'ישקייט איז תמיד בעשטאנען ניט מעהר פון דעם, וואס געפינט זיך אין זיין קליינעם קעסטעל אונטער'ן בעט, און ער קען קיינמאל ניט זאגען, אויב ער האט דריי העמדרע, אויב ער זאל יענע האלבע, אהן אן ארבעל, אויך מיטרעכענען פאר א העמד. נור זייט ער האט זיך בעקענט מיט אט דער פוילישער דא און פאר איהר א חתן געווארען, געהט ער אנשטענדיג אנגעטהאן און ער האט דארט אין דער היים א פולען קאסטען מיט וועש. זיין גאנץ געלד האט זי גע'פטר'ט אויף וועש פאר איהם און אויף אנציגער. צוערשט האט ער געמיינט, אז זי איז אן אויסברענגערין און אט, „די פוילישע" איז ניט ערנסט גענוג. נור וואס אמאל ווייטער, האט ער אנגעהויבען צו פערשטעהן אז ס'איז יא דא א טעם אין דער זאך — אז מען טהוט אן א פאר גאנצע זאקען אהן לעכער. און עס האט איהם געפרעהט, אז ביי איהם אין דער היים מיט, „דער פוילישער" וועט זיין א גאנצער סטאר טעלער, און עסען וועט ער אויף צוויי טעלער און א ריין סערוועטעל ביי דער זייט. און די קינד וועט זיך פינקלען פון קופער און פון מעש. ער האט הנאה געהאט מיט איהר צו געהן און אין איינעם מיט איהר דאס איינצוקויפען. ער איז געווען א האלבער אינע טעליגענט. אין דער יוגענד האט ער אפילו פערבראכט א פאר יאהר אויף „עקזאמענס", ער האט „עקסטערניטשאיעט", ביז די בעוועגונג איז אויפגעקומען. דערנאך איז ער אריין אין די „בעוועגונג", איז ער געווארען אן ארבייטער. ער איז קיינמאל ניט געווען קיין רעדנער און קיין פייטער, ער זאל ווערען א מאכער, אן אגיטאטאָר, אז ער איז גע-ווארען א סאציאליסט און אנגעהויבען צו גלויבען, אז דאס מענשליכע גליק ליגט אין דער צוקינפטיגער סאציאליסטישער ארדנונג, איז ער געווארען אן ארבייטער און געלעבט נור אין דער פאנטאזיע פון דער צוקונפט, אז דענסמאל ערשט וועט זיין דאס ריכטיגע לעבען, און דאס היינטיגע לעבען איז נור אויף אזוי פיעל ווערט, וויפיעל זי דערנעהרט און ברייטעט צו צו דעם קינפטיגען לעבען. די ירושה פון זיינע עלטער-רען, פון די טרוקענע ליטווישע רביים — משיח איז ביי איהם מגולגל געווארען אין אן אנדער משיח'ן. זיין היינטיגעס ארימעס לע-בען האט ער גאר ניט געזעהן, ער האט נור געלעבט אין דער גרוי-סער צוקונפט. און דאס צוקינפטיגע לעבען איז ביי איהם נישט געווען קיין פאנטאזיע, אהן בעשטימטע פארמען, ניין, ער האט עס געזעהן

בחוש, ווי די וועלט וועט אויסזעהן, ער האט זיך דאס געקענט אויס-
 מאהלען, ווי עס שטעהען די גרויסע הייזער, מיט די גרויסע, גרויסע
 מאשינען און אלע ארבייטען 8 שעה א טאג, און נאך די דריי שעה
 שפאצירט די גאנצע וועלט ארום אין גרינע גערטנער. דעם גלויבען
 האט ער געדארפט פאר זיך, אויפצוהאלטען זיין וואכעדיגען, ארימען
 לעבען, ווי דאס גלויבען אין משיח'ן האט אויפגעהאלטען דאס לעבען
 פון זיינע זיידעס. דורך דעם, אז ער איז געקומען קיין אמעריקא, האט
 ער נישט געשטרעבט מיט זיין סאציאליזמוס צו ווערען א מאכער אין
 דער דארטיגער גרויסער בעוועגונג. ער האט זיך געלעבט זיין בע-
 שיידענס, ארימעס שאפ לעבען, און נור געווען איינגעטונקט אין דער
 אמונה, אין דעם גרויסען צוקינפטיגען אידעאל. נור זייט ער האט זיך
 בעקענט מיט אט דער „פויגלישער“ דא, וועלכע האט איהם ארומגע-
 פיהרט איבער אלע שויערס, און געוויזען איהם די זאכען, וואס זיינען
 זעהר נויטיג צו זייער חתונה האבען, האט ער אנגעהויבען צו פער-
 שטעהן, אז ניט בלויז די צוקינפטיגע סאציאליסטישע ארדנונג, נור
 דאס לעבען פון היינט האט אויך א טעם.

שטעהן זיי יעצט דא פאר א גרויסען שויער פון קינד-זאכען, אין
 פענסטער שטעהט ארויסגעשטעלט א מאשינדעל אויף אויסצואוואשען
 טשערקעס, וועלכע זי האט זעהר בעטראכט, אז עס איז א נויטיגע זאך
 אין זייער צוקונפטיגער בעלהבית'קייט.

און דער ליטוואק האט הנאה דערפון. א שמייכלעל צוגיסט זיך אי-
 בער זיין גרויסען טרויעריגען פנים, אויף וועלכען עס פאלט דאס געלע,
 רויהע ליכט פון דער גאז-בעלויכטונג אין דער שויער און ער זאגט
 מיט א שמייכלעל:

— אז מען דארף עס אין בעלהבית'שקייט צריין, טו קויף עס,
 דארף מען עס ראד.

נור חנה'לען האט נישט געלאזט רוהען די שוועסטער איהרע. זי
 האט געוואוסט, אז זי טרעפט זיך מיט דעם יונגען מאן און זיי געהן
 אויס צוזאמען אין די מוזיק-האלס, אז זי געהט נישט אין שאפ ארבייטען
 און דעם נייעם אנצוג מיט דעם קאפעלוש האט זי פון איהם געקריגען.

זי האט דאס פערצעהלט דעם ליטוואק, וועלכער איז זעהר ערנסט געווארן רען און האט בעשטימט אריין צו געהן צום עלטערען ברודער, צו משה'ן און איהם דערצעהלען דערפון.

דער ברודער האט געוואוינט זעהר ארעם אויף א הויכען פינסטערען שטאק אין א ברודיג הויז אין פינסטערע צוויי שטיבלאך, און וואלט גיין האט א סך קינדערלאך. אין דער היים איז ער געווען א לערנער, דא איז ער פערפינסטערט געווארען ביי דער ארבייט, דאך האט ער נישט פערלארען זיין הומאר און גוטען שמייכל פון די ליפען, און געגלויבט אז עס איז א גאט-זאך.

זיי האבען איהם געטראפען ביי דער ארבייט. ער האט נאך אהיים גענומען אויף דער נאכט צו ארבייטען. (ער האט געהאט א סך קינדער-לאך צו דערנעהרען). ער האט זיך פערשעהמט פאר די געסט, און האלב בעהאלטענדיג די ארבייט, האט ער אויסגעשריען אין די צווייטע שטוב צו דער ווייב:

— זעה שרה'לע, וואס פאר א געסט מיר האבען, קום ארויס!

נור שרה'לע איז ניט אזוי פלינק ארויסגעקומען. און דער איד, רויט ווערענדיג פאר חרפה, האט זיי זיצען געהייסען, איינגעשטילט אויף א מינוט די קינדערלאך, וואס האבען אין שטיבעל געשריען. די קינדערלאך האבען זיך דערפרעהט מיט דער „טאנמע“, און האבען זי ארומגערינגעלט: זי האט זיי געמיילט צוקערלעך, וואס זיי האבען גע-קויפט אויפ'ן וועג, און געפרעגט זיך, וואו איז די מאמע.

די „מאמע“ וועלכע איז אין דער היים געווען א חסידישע גבירישע מאכטער און דא האט זי געמוזט אליין די טרעפ וואשען און איז יעצט ניט געווען עננוג עלעגאנט אנגעהאן, האט זיך ניט אזוי פלינק געוויזען, און דער איד האט זיך אליין געמוזט בעשעפטיגען מיט די געסט, געוויזען אויף דעם עלטסטען אינגעל, א באיטשיק פון א יאהר פיערצעהן, וועל-כער איז געזעטען ביים פענסטער און געלערענט אויס א ביכעל: „נא, אין דערהיים וואלט ער א דרשה צו בר מצוה געזאגט, א בלאט גמרא געלערענט: נא, זעהסט, קומט אהיים פון דער סקול, אנשטאט וואס ער זאל נעהמען א חומש, א מדרש אין האנד אריין, לערענט ער זיך די קור סען, ווייל דוקא דאקטאר ווערען! — ווייזט ער אן אויפ'ן אינגעל. דאס אינגעל האט זיך אומגעדריעהט פון פענסטער און געזאגט:

— דו האסט דאך געלערענט גמרא, און וואס קומט דיר ארויס פון דיין גמרא, דאָ? אין אמעריקא איז גמרא אַ קליינע סחורה.
 — נא, הערסט, דאס איז שוין אייער ארבייט, — זאגט ער צום ליטוואַק מיט אַ שמייכל — געקומען אַהער, אַ לערן-אינגעל געווען, גע-קענט אַ גוטען בלאַט גמרא אפּלערנען, דא וויל ער עס ניט אנקוקען. איך קען איהם עפעס טהון דערפאר? מען איז דאך אין אמעריקא. שלאַג איהם, וועט מען אַריינזעצען אין פּריזאָן — שמייכלט דער איד. נור דערווייל האט זיך די „לידי“, ווי שלמה פּלעגט זיין פרוי רופען, אַרויסגעוויזען פון קיטשען, פּלינק געכאפט דאס שייטעל אויף זיך, וועל-כעס איז ניט געווען צורעכט געקעמט, און אַרויפגעווארפען אויף זיך לכבוד די געסט דאס שבת מאנטעלע. געוועהנט געווארען פון דערהיים זיך שעהן צו קליידען: „א מאַדאַם געווען אין דער היים“, זאָגט זי נאָך מיט דעם גרויס-פּוילישען שמייכלע, וואס „קאַלומבוס“ עס ביטערע פּרנסה“ (ווי זי האט גערופען אמעריקא) האט ניט געקענט פון איהרע ליפען אבווישען.

— נו, זעהסט, חנה'לע, דיין ברודער איז דא אַ שניידער געווארען — אַ שניידער-יונג, ר' דוד אלבערקרוינ'ס זוהן אַ שניידער, — דער-צעהלט זי דער שוועגערין אַ נייעם — וואס מאכט עטץ, וואס פאר אַ געסט — לייג שוין אוועק דייע שניידערשע ארבייט, שוין גענוג גע-שניידערט, לאַז שוין זיין — בייזערט זי זיך אויף דעם אַרימען אידען. אזוי ווי ער וואלט נעבעך שולדיג געווען דערינען, וואס זי האט יעדעס יאהר געטראגען און געבוירען.

דער איד האט געשמייכלט אין זיין שעהנער שווארצער בארד אריין וועלכע ער האט זיך נאך מיטגעבראכט פון דער היים, און געפרענט:
 — מיאוס איז אַ יגיע כּפּים. וואס זאָגט איהר, מיסטער ניט וואהר?
 — ווענדעט ער זיך צום ליטוואַק.

— א, האט איהר אַ זארג, ר' משה, לאַזען זיי לאַכען, לאַזען זיי נור אַכען, אַבער מיר ווייסען דאָך, אַז עס וועט גוט זיין.
 — ווען וועט שוין אייער משיח קומען, אַז זיין (ווייזט אויפ'ן מאַן) משיח קומט ניט, זאָל כאַטש אייערער קומען, — ווענדעט זיך די אידענע צום ליטוואַק, ביי וועלכען אין מח די „יוניע“ מיט דעם סאַציאַליזמוס, וועגען וועלכער דער ליטוואַק פּרעדיגט אין דער משפּחה, האט זיך אויס-געבילדעט ווי אַ גלויבען אין אַ נייעם משיח.

— ער וועט קומען מיסעס, ער וועט קומען, — לאכט דער ליטוואק.
 — רעד שוין ניט אזוי פיעל און דערלאנג ליכער דאס גוטע גלעזעל
 טהעע, — שמייכלט דער ברודער.
 דערנאך, אז דער ברודער האט געהערט די מעשה וועגען רח'ל'ען
 און דעם פרעמדען יונגען מאן, וואס קומט ארויף, איז ער ערנסט געווארן
 רען און טרויעריג און אויסגעשריען:
 — ווי הייסט, איז שוין נישטא קיין גאט, קיין טאטע-מאמע, לית
 דינ ולית דיון? איז שוין אלעס הפקר אין אמעריקא, וואס? ווי
 הייסט?
 און געווארפען די ארבייט, געכאפט אויף זיך דעם ראק און איז מיט
 זיי אינאיינעם אהין צו דער שוועסטער אוועק.

11.

— נא, די נבכה האט זיך דאך אויסגעפונען, — רופט זיך אב די
 עלטערע פון די שוועסטער צו רח'ל'ען ביי שלמה'ס פלעצליכען אריינ-
 קומען — וואו ביזט דו עס פארפאלען געווארען אין די גרויסע פרעסט?
 — איד האב ארבייט געזוכט, געוואלט פערדיענען, — לאכט
 שלמה'לע.
 — וואס, דו געהסט אויך חתונה האבען — שאפטט דיר געלד, ווי
 דער ליטוואק?
 — עס וואלט גאר ניט קיין קרומע זאך געווען, — שמייכלט
 שלמה'לע — מען ווערט עלטער, — גיט ער א שטאך דער עלטערער.
 — טא געה שוין און צוברעד דאס — און ווער פערכאפט ווי אס
 געשווינדסטען. יא, איד וועל דיר צושטייער געבען, דרשה-געשאנק, —
 ווייזט זי אויף די צובראכענע נייע זאכען, וואס ליגען אין ווינקעל.
 — צובראכען! — קוקט זיך שלמה'לע איין — און איד האב גע-
 מיינט, אז איהר וועט דאס אוועקשענקען אייער שוועסטער חנה'לען.
 — לאזען זיי אביסעל ווארטען מיט דער חתונה, ביז זיי וועלען
 מעהר געלד סייען זאכען זיך איינצוקויפען; וואס האבען זיי זיך אזוי
 צו איילען?
 — אהא, איד פערשטעה... — זאגט שלמה'לע מיט א שמייכלעל —
 און וואו איז רח'ל'ע?
 — ליעגט דערינען אין בעט פון פריהער אן; געווען דא דער ליט-
 וואק, און געמאכט א חתונה, עס געפעלט איהם ניט דער קאפעלוש, וואס

זי האט. וואס האט ער זיך צו מישען אין פרעמדע ביזנעס? זאלען זיי געהן אויף גרענד סטריט אין די שוויפענסטער קוקען פון א דיינינג רום. קיטשען זאכען, קינדער-וויגען און שמועסען פון זייערע זאכען. וואס האבען זיי צו אונז? א. שלמה, לאמיר מאכען א לעבען, אז עס זאל זיין אין די באקעס אריין. נא, האסטו געלד, ברענגט וויין, — ווארפט זי צו איהם צו דאס בייטעלע, — וואס זיצטו אין געהאקטע וואונדערן? רחל'ע, רחל'ע, קום אריין! נא, ער האט זיך דאך געפונען!

נור רחל'ע האט ניט געוואלט אריינקומען, זי האט זיך געשעמט צו קוקען שלמה'לען אין די אויגען אריין, און האט מיט אנגסט זיך בעהאלטען טען אונטער דער קאלדרע.

— געה נור, שלמה'לע, ברענג וויין, זי זועט שוין קומען. פריהער

ברענג.

— וואס איז מיט אייך היינט דער מער, וואס איז די מעשה, אזוי

אויפגערוימט, אזוי לוסטיג?

— כאפט דאס דער שווארץ יאהר. וואס וועל איך מיר דעם קאפ פֿערדרעהען ווי דער נאר, ווי חנה'לע מיט א קאלטען אויסגעווייקטען ליטוואק, סייען געלד אויף א דיינינג רום... — כאפט דאס דער שווארץ יאהר, דאס גליק וואס שטעהט זיי פאר! — יא, ברענג וויין, מיר וועלען האבען די וועלט, הע.

— ע, עפעס איז ניט מיט אייך אין גאנצען היינט, איך האב מורא,

איהר זאלט דערנאך קיין חרטה ניט האבען.

— לאז דיר דאס מויל הינטען שטעהן — וואס שטעהסטו, דו שאר-

לאטאנטשיקעל, געה שוין, פלינק, וואס איז מיט דיר היינט?

— אז איהר ווילט עס דוקא, אלל-רייט, איך געה.

אז שלמה'לע איז אראב נאך גוטע זאכען, האט זיך דערהערט פון

הינטען א פייען. עס איז געווען דער מיסטער אייזיק, רחל'עס

פריינד. רחל'ע האט זיך אויפגעכאפט און איז אריינגעקומען פון דער

צווייטער שטוב א צוהיצטע, דאס גאנצע פנים האט איהר געפלאמט

און די אויגען זיינען איהר געווען רויטע, פערלאפענע, און זי האט זיך

פלינק גענומען אנטהאן.

— געה ניט היינט אויס, געה ניט היינט אויס, רחל'ע — בעט זיך

ביי איהר די עלטערע — רוף ארויף מיסטער אייזיק, מיר וועלען היינט

אינאיינעם פערברענגען.

רחל'ע האט געשוויגען, נור פערקרימט דאס געזיכט, זי האט ניט געוואלט בלייבען אין דער היים, נור די עלטערע האט שוין געהאט גע-
עפענט דאס פענסטער און ארויסגעבויגען זיך, גערופען מיסטער אייזיק :

— וויל יו קאם אפסטערז, פליעז !

רחל'ע איז וויעדער אריין אין בעדרום און צוגעהאקט די טהיר נאך
זיך, אהן א ווארט.

אז מיסטער אייזיק איז ארויפגעקומען, האט צו איהם די עלטערע
געשמייעלט :

— רחל'ע איז ניט וואויל. פערברענגט היינט דעם אבענד מיט אונז
אין דערהיים.

— וויטא פלעזשור, — רופט זיך אב דער יונגער מאן — וואו איז
רחל'ע ?

— ביי זיך אין צימער, איז ניט אנגעטהאן. רחל'ע טהו זיך אן.
ווייסט ווער עס איז דא ? — רופט די עלטערע מיט א שמייכלע — נור
רחל'ע האט זיך ניט אבגערופען.

— שעחמט זיך... — שמייכלעט די עלטערע — נו מיסטער אייזיק,
וואס הערט מען נייעס ?

— אי דאנט נאו.

עס איז געווארען א פיינליכע שטימונג. מיסטער אייזיק האט ניט
געהאט וואס צו רעדען מיט דער עלטערער. ער האט נור געהאלטען אין
אין פרעגען דורך דער טהיר רחל'ען : „וואהאט איז דהי מעטער, רא-
כעל' ? און רחל'ע האט ניט אבגעענטפערט. ער האט געסטראשעט,
אז ער וועט אוועקגעהן, און די שוועסטער האט ארויסגענומען איהרע
זאכען פון שראנק און אנירערנעלעגט רחל'ען — „טהו דיד אן, דו נאר'’,
און האט געזאגט צו מיסטער אייזיק מיט א שמייכלע :

— זי איז א נאר, די קליינע, שעמט זיך פאר א שוועסטער. „קום

אריין, דו נאר'’ האט זי אריינגעשריען צו דער שוועסטער.

נור באלד איז אריינגעקומען שלמה'לע מיט די פלאשען.

— האלא, האו דו יו דו, מיסטער ? — רופט אויס מיסטער אייזיק.

— האלא.

— וואס איז היינט פאר א שמחה ? — פרעגט מיסטער אייזיק.

— עס איז ביי מיר היינט געבורטסטאג.

— א, מאי בעסט קאנגראטוליישאנס, — רופט אויס דער מיסטער אייזיק — א שאד וואס איך האב ניט געוואוסט, איך וואלט איך א מתנה געבראכט — רופט אויס דער אמעריקאנער, און וויל כאפען זיין הוט.

— ניין, מיסטער, אן אנדערס מאל. צוערשט מוזט איהר טרינקען מיט מיר און קושען זיך מיט מיר, און דו אויך, שלמה'לע ממזר, — רופט זי אויס — גים אן די גלעזער.

— א, וויטה פלעזשור, — רופט אויס דער אמעריקאנער, רויט ווע'ר רענרדיג און גיסענדיג וויין אין די גלעזער.

ראזע האט זיך אנגעגרייט צום קוש, געלאפען פריהער געבען א קוק אין שפיגעל אריין און אויסגעשטרעקט די באק צום מיסטער, דערנאך צו שלמה'לען.

אבער די שמחה איז ניט געווען גאנץ אהן רחל'ען, מען האט זי גערופען דורך דער טהיר, זי האט באין אופן ניט געוואלט אריינקומען. די עלטערע אבער האט שוין געהאט געטרונקען צוויי גלעזער: „אז איהר ווילט דוקא רחל'ען — טשארט פאבערי“ — און זי האט זיך אריינגעריסען אין דער טהיר פון בעדרום און מיט געוואלט ארויסגעשטופט רחל'ען, וועלכע איז ניט געווען אין גאנצען אנגעטהאן. זי האט זיך פעהאלטען מיט דער האנד די שטיקער אפענע האלז און אפענע נאקעטע הענד, וואס האבען איהר ארויסגעקוקט פון אלע זייטען. די האר זיינען איהר געווען צושויערעט, זי האט זיך בעהאלטען און די שוועסטער האט איהר געשטופט און געזאגט: „אז דו האסט דיך ניט געוואלט אנטהאן, מוזט דו דיר אזוי ווייזען!“

אלע האבען געלאכט, נור רחל'ע האט ניט געוואלט די אויגען עפענען. זיי האבען זי אוועקגעזעצט און געגעבען איהר א טוך ארומצוהיילען. אז זי האט געעפענט די אויגען מיט א פערשעמטען שמייכל, האט זי בעגענענט שלמה'ס פארשענדען בליק, וועלכער האט איהר דוקא געוואלט קוקען אין די אויגען אריין, זי האט צו איהם די צונג ארויסגעשטעקט און געכאפט אלליין דאס ערשטע בעסטע גלאז וויין, וואס זי האט געטראפען אויפ'ן טיש און אויסגעטרונקען אין איין אטעהעם.

— דו ווייסט, ער האט מיר געקושט, דו ביגט ניט אייפערזיכטיג? — ווייזט ראזע אויף אייזיק'ען.

רחל'ע פערקרימט די ליפען.

— האב ניט קיין מורא, איד האב פון איהם קיין שטיק ניט אכגע-
ביסען. עס וועט נאך פאר דיר אויך בלייבען. זעה וואס פאר א גרוי-
סער שטארקער יונג!

רחל'ע האט וויעדער געמאכט א גרימאסע ווי צו וויינען. און
שלמה'לע האט איהר אלץ געקוקט אין די אויגען אריין, רויט ווערענדיג
דערביי און מיט הארץ-קלאפען און זי האט געפרואווט זיין בליק אויס-
מיידען.

— בעט זי איבער, אייזיק — זאגט די עלטערע, וועלכע איז שוין
געווען האלב-שכור — קושט זי, קושט זי, אייזיק. אויך אזוי קאלט
ווי מיר! קושט זי!

אייזיק איז רויט געווארען און שלמה'לע מיט הארץ-קלאפען האט
דוקא געוואלט רחל'ען אין די אויגען קוקען. עס האט זי ערצארנט,
האט זי זיך אויפגעהויבען און איז צוגעגאנגען צו אייזיק'ען און איהם
ארוםגענומען מיט איהרע נאקעטע הענד, און איהרע לייכט דינע ליפען
האבען דורשטיג געזוכט זיינע ליפען, און איז אוועק פון איהם, און דער-
ביי פרעד געקוקט שלמה'לען אין די אויגען אריין.
א מינוט האט אלעמען דער אמהעם פערכאפט און שלמה'לע האט
געזוכט דעם וויין.

נור באלד דערהערט זיך טריט און דער ליטוואק מיט זיין כלה און
דער ברודער משה זיינען אריינגעקומען, זיינען אלע רוהיגער געווארען,
שטיל, די גרויסע האט זיך געווענדעט צו משה'ן :

— אהא, גיב נור א קוק, משה איז דאך דא! וואס מאכסטו?
דו קענסט נישט דעם מיסטער אייזיק — מיסטער אייזיק, מיין ברודער,
דער שוועסטער'ס חתן, מיסטער דייווידזאהן.

דער ברודער האט גוט געשמייכלעלט, א מינוט האבען אלע געשווי-
גען. פלוצלינג האט זיך דער ליטוואק אנגערופען :

— מיסטער אייזיק, גוט וואס מיר טרעפען אייך דא. מיר ווייסען
אז איהר קומט דא ארויף און איהר געהט אויס מיט רחל'ען. מיינט
איהר מיט איהר חתונה האבען?

דער יונגער מאן איז רויט געווארען, הויכט זיך אויף און פרעגט :

— וואס איז עס אייער ביזנעס?

— וועל, מיסטער, עס איז אונזער אלעמענס ביזנעס. דאס מיידעל

האט קיין עלטערן ניט, און מיר זיינען איהרע ברידער.

— איך האלט אז דאס איז מיין ביזנעס און דער מיידעלס, און קיינער האט זיך ניט אין דעם אריינצומישען.

— ניין, מיסטער, איהר מאכט א „מיסטיק“ דאס מיידעל איז א יתומה, איז דא אין א פרעמד לאנד, און א יונגע. און איהר האט עפעס וואס פאר אבזיכטען, דארפט איהר זיך צו דער משפחה ווענדען. ארענטליכע מענשען טהוען אזוי.

— איך בעט אייך, מיסטער, לערנט מיך נישט קיין ארענטליכקייט. איך ווייס וואס איך האב צו טהאן, איך בין ניט צו אייך געקומען.

— מיר וועלען זיך ניט קיין סך באדערען, נור אז איהר וועט אונז ניט זאגען אייערע אבזיכטען, מיסטער, וועלען מיר אייך בעטען, אז איהר זאלט דעם רום פערלאזען און סטאפען זיך זעהן מיט דעם מיידעל. נור דא איז שוין די עלטערע אויפגעשפרונגען :

— וואס פאר א רעכט האט איהר צו יאגען מענשען פון מיין שטוב? בלייבט, מיסטער אייזיק, עס איז מיין רום, איך בעצאהל די רענט, און וועמען עס געפעהלט ניט, קען זיך פון דאנען ארויסקלייבען. — וואס רעדסטו, רויזעלע, וואס טהוט זיך מיט דיר? ער האט דאך רעכט!

— וואס פאר א רעכט? וואס איז ער איבער אונז פאר א פאטער געווארען? אונזער פאטער איז געשטארבען. אין אמעריקא זארגט יעדער פאר זיך. וואס האט ער זיך אריינצומישען אין פרעמדע זאכען? — אז איהר הייסט דעם מיסטער בלייבען, קען איך דא מיין כלה ניט לאזען. חנה'לע, נעהם צונויף דייע זאכען און קום, דו קענסט דא אין דעם רום ניט בלייבען.

חנה'לע האט אבער אנגעהויבען צו וויינען, און איז צו צו דער על-טערער שוועסטער און זי אנגעהויבען צו בעטען.

מיסטער אייזיק אבער האט זיך דערווייל אויפגעהויבען, ענטשול-דיגט זיך פאר דער שוועסטער, געגעבען איהר די האנד.

— וואס לויפט איהר, בלייבט, איהר זייט ביי אונז אין שטוב.

— ניין, ס'איז גלייכער, איך געט איצט. אויף וויעדערזעהן און אנדערס מאל.

און צוגעהענדיג צו רחל'ען און איהר עפעס זאגענדיג איז דער שטיף איז ער ארויס, ווארפענדיג א פעראכטענדען בליק אויף דעם ליטוואק. חנה'לע האט אבער יעצט די שוועסטער געבעטען מיט טרערען.

— וואס טהוסטו, ראָזע, וואָס טהוט זיך מיט דיר ?
און דער ברודער, דרעהענדיג זיך איבער דער שטוב, דריקט מיט די
פלייצעס :

— וואס איז מיט דיר געשעהן, רויזעלע, וואס טהוט זיך מיט דיר ?
— פֿאַר וואס ניט ? אויף וואס איז דא צו ווארטען ? שרייט די
עלמערע — ער נארט אויף אב, דער ליטוואק, גלויבט איהם ניט, עס וועט
קיינמאל ניט זיין בעסער אויף דער וועלט. דער ארבייטער, דער ארימאן
וועט שטענדיג פערשווארצט ווערען. עס איז אויף גארנישט דא צו
האפען !

— עס איז ניט וואהר ? וואס רעדט זי ? מען טאר אזוי ניט
רעדען, — שרייט ר' משה — זאגט איהר, מיסטער, — ווענדעט ער זיך
צום ליטוואק — זאגט איהר, איהר קענט דאך, א איר טאר ניט אזוי
רעדען. עס איז דא א גרויסער גאט אויף דער וועלט. זאגט איהר.

— הער זיי ניט, — רופט די עלמערע צו חנה'לען — טהו אזוי ווי
איך האב געטהאן. זעהסט, איך האב צובראכען די מעלער מיט דער
וויפראווע. צו וואס, נאר, וואס פאר א לעבען וועסטו האבען ביי איהם,
ביים ליטוואק דיינעם ? וועסט ארבייטען אין שאפ נאך דער חתונה,
ווי פריהער, ביז דו וועסט א קינד האבען אין געהאקטע וואונדען, א
לעבען וועסטו האבען ביי איהם ! עס איז דא וואס מקנא צו זיין דאס
ווייב פון א שאפ ארבייטער ! דאס זעלבע מזל וואס זיין ווייב ! —
ווייזט זי אויפ'ן ברודער — דו, נאר, וואס טויג דיר דאס ? ביזט א
שעהן מיידעל, איינמאל לעבט מען נור אויף דער וועלט, טהו ווי רחל'ע
טהוט. נעהם דיר א רייכען באי, לאז ער דיר מאכען שעהן אנצוטהאן,
טשארט פאבערי ! איך קען שוין ניט, מיר האבען זיך שוין אבגענארט,
עס איז גאר ניטא וואס צו ווארטען, עס וועט גאר ניט זיין, גאר ניט.
— טאטע אין הימעל, וואס רעדט זי ! — שרייט אויס דער ברודער
— ניין, חנה'לע, גלויב איהר ניט. איהם גלויב — ווייזט ער אויפ'ן
ליטוואק — עס איז דאך דא גערעכטיגקייט אויף דער וועלט ! ער האט
רעכט, דיין ליטוואק, רעכט האט ער, עס וועט בעסער זיין ! עס מוז
בעסער זיין. עס איז דא א גרויסער גאט אויף דער וועלט. זאגט איהר
מיסטער חיים, זאגט איהר. אין מיין גאט גלויבט זי שוין ניט, אין מיין
משיח'ן ניט, אפשר וועט זי אין אייער גאט גלויבען, אין אייער משיח'ן

— זי איז דאך אויך אן ארבייטאריין. ווי קען מען אזוי לעבען? זאגט איהר, איהר קענט דאך:

— ניין, ר' משה, עם וועט איהר שוין גאר ניט העלפען! — זאגט דער ליטוואק — זי האט זיך אבגעריסען פון כלל און איז אריין אין תהום פון פינסטערניס. א שעפעלע א קליינס, וועלכעס האט זיך אבגעריסען פון דער סטאדע און בלאנדזשעט ארום און זוכט שוין גאר ניט מעהר. נור איהר קליין וועלטעלע פון ליידען. איהר וועט שוין גאר ניט העלפען, ניט מיין גאט, ניט אייער גאט. א, וועמעס כח איז עם — דער שטן, ווייזט ער אויף שלמה'לען, איהר האט נאך א נשמה אראבגעצויגען אין תהום. דא מוז מען ראטעווען וואס לאזט זיך. קום, חנה'לע, דו קענסט דא ניט לענגער בלייבען, קום!"

דער הפקריינג האט צוגעקוקט, ווי חנה'לע פאקט איהרע זאכען און דער ליטוואק העלפט איהר; געקוקט אויף רח'לען, וועמעס אויגען האבען אויסגעדריקט גלייכגילטיגקייט, ווי זי וואלט גאר ניט דא געווען, נור ווי זי וואלט מיטגעגאנגען מיט מיסטער אייזיק, אין גאנצען פער-נומען מיט איהם. עם איז איהם עפעס באנג געווארען, רופט ער זיך אב צום ליטוואק:

— יא, איהר האט רעכט, אום צו קענען לעבען, אום ניט אראבצופא-לען אין דעם פינסטערען תהום, ווי איהר זאגט, מוז מען האבען א פאר פיראסענעם בריק, אויף וועלכען זיך צו האלטען. — און האט פערלאזט די שטוב, ניט זאגענדיג קיינעם א "זיי געזונד!"

אז ר' משה האט דערנאך בעגלייט חנה'לען מיט דעם ליטוואק צו זיך אהיים, וואו זי האט געזאלט וואוינען ביז צו דער חתונה, זאגט ער צום ליטוואק:

— עם איז א גלייכע זאך, אייער אמונה אין די „יוניעס". עם איז דאך א חיזוק פאר דעם גאנצען דור, וואס האט פערלוירען די אמונה אין ר' ומשיחו. עם דערהאלט. אהן דעם וואלט דאך גלאט געווען א הפקר וועלט, לית דין ולית דיין. עם איז א גלייכע זאך. איד גלויב, דער רבוננו של עולם האט דאס בעשאפען, כדי צו דערהאלטען די וועלט.

„נאטהינג, באט ביזנעס“

אויף דעם דעסק פון זיין שרייבטיש אין זיין אפיס איז געהאנגען א שילדעל מיט געדרוקטע גאלדענע בוכשטאבען, אבגעדרוקט ווי אב-געמאלט מיט חנ'דלאך די ווערטער „נאטהינג באט ביזנעס“. דאס האט געזאלט זיין א ווארנונג פאר די מענשען, וואס זיינען אריינגע-קומען אין זיין אפיס, אז מיט איהם האט מען נאר נישט צו רעדען קיין איבריג ווארט א חוץ ביזנעס. און האט ווער געפרוואווט רעדען מיט איהם עפעס ניט וועגען ביזנעס, האט ער געוויזען אויף דער שילד. די שילד איז געשטאנען פאר זיינע אויגען אלע טעג פון דער גאנצער וואך אזוי לאנג ווי די עלעקטרישע ליכט האט אין טונקלען אפיס בעלויכטען דעם טאג. און דער מענש האט זיך אזוי איינגעלעבט אין די ווערטער, אז די ווערטער האבען געשוועבט שטענדיג פאר זיינע אויגען. וואו ער האט זיך געפונען, אין אפיס צו אין דער היים ביי זיין פאמיליע, ביי זיין טיש, אדער ביינאכט אין שלאף, שטענדיג, שטענדיג איז פאר זיינע אויגען געווען „נאר נישט, נאר ביזנעס“, אזוי אז די ווערטער זיינען געווארען א שילד נישט נאר צו ווארנען אנדערע, נאר א סימבאל פון זיין פערזענליכקייט, פון דעם לעבעדיגען שטיק פלייש, וואס האט זיך געפונען אויף דעם שאקעל-שטוהל פאר זיין טיש — דורך דעם וועלען מיר איהם נישט רופען מיט דעם נאמען וואס ער האט געטראגען אין זיין לעבען. יענער נאמען איז נאר געווען אן אויסערליכער, א פערבייגעהענדיגער; מיר וועלען איהם רופען מיט זיין נייטסיגען נאמען, מיט דעם נאמען, וואס איז געווארען א סימבאל פון איהם — „נאר נישט, נאר ביזנעס“.

מר. „נארנישט, נאר ביזנעס“ אי זא קליין געוויקסיג מענשעל, נאך ניט אזוי קליין געוויקסיג אין קערפער, ווי אין די פיס. ער האט געהאט

נאנץ קורצע פיסלאך, אזוי אז ווען מען זעהט איהם פון הינטען, מאכט ער זעהר א טרויעריגען איינדרוק. און מען פרעגט זיך: „דאס איז עס אין גאנצען?“ ווארום טראגען טראגט עס הויזלאך, נישט קיין הויזען, און א פיגור אויך ווי פון א אינגעל. נאר דערפאר ליגט דער גאנצער „גארנישט, נאר ביזנעס“ אין פראנט. און קוקט מען איהם אין פנים אריין, זעהט מען באלד, אז עס איז „גארנישט, נאר ביזנעס“. א בלייד קאלט, טויט געזיכט, וואס בעוועגט זיך קיינמאל נישט, נישט קיין שמייכל אויף די ליפען, נישט קיין קנייטש אין די אויגען, נאר ווי אז אויסגעטריקענטער סקעלעט פון א טויטען פויגעלקאפ. א גרויסער ברייטער שטערן וואס ציהט זיך אין האלבען קאפ אריין, מיט צוויי טיעפע שווארצע אויגען-לעכער, וואס קוקען ארויס פון אונטער'ן שטערן אונבעוועגליך, מיט א ביסעל חשד אויף יעדען. רעדען רעדט עס געלא-סען, קורץ, א ווארט א רענדעל. עס ענטפערט אויף יעדער פראגע. און שטענדיג אזוי, אז דו האסט שוין נישט וואס צו איבערצופרעגען. פון קיין זאך ווערט עס נישט איבערראשט, נישט דערשראקען און נישט דערפרעהט, נאר ווען מען זאגט איהם אז א העכסט פרעהליכע פאר איהם פאסירונג — דריקט ער אויס זיין ענטהוויאזמוס דערמיט, וואָס ער גיט א צוק מיט זיינע צוויי ווייכע הענטלאך — ווי ער וואלט זיי געוואלט זיך אין מויל אריינשטעקען.

דאס געדויערט נאר איין אויגענבליק און בעמערקען טהוען דאס נאר אויך אזעלכע מענשען, וועלכע זיינען געניט אין בעאבאכטונגען.

ווען „גאר נישט נאר ביזנעס“ איז נאך געווען א אינגעל אין הדר האבען זיך שוין אנגעהויבען ארויסצואווייזען זיינע פעהיגקייטען אין „ביזנעס“. שטענדיג האט ער געהאט וואס צו פערקויפען זיינע חברים. ער האט גענומען א ניי מעסערעל פאר צוואנציג קאפיקעס און האט עס „אויסגעפלט“. געמאכט א גורל, פערציג קוויטלאך צו א קאפיקע א קוויטעל. און קוים האט ער אויסגעפלטעט איין זאך, האט ער שוין גע-האט אין א פאר טאג ארום „לאזען“ אויף אז אנדער זאך. א בייטעלע, א פאר הענטשקעס, א פאר שלייקעס, אדער א קייטעל צו א זייגערל. אז ער איז עלטער געווארען און ער איז אריינגעקומען אין די העכערע

חדרים, וואו גרעסערע אינגלאך האבען געלערענט — האט ער אויסגע- בארגט די חברים געלד אויף פראצענט. ער האט מיט אמאל א אינגעל געגעבען א האלבען רובעל און האט דערפאר יעדען טאג פון איהם צו גענומען די קאפיקע, וואס די מוטער האט איהם געגעבען פרוכט צו קויפען. אזוי איז דאס איינגעלערענט געווארען אין „געשעפט“ אין חדר, און ווען ער איז ארויס פון חדר, האט ער געהאט אין א לייווענדען זעקעל אויף זיין האלד אנגעבונדען א שעהנע פאר רובעל, און א געניטע פראקטיקע פון א סוחר.

אז ער איז ארויס פון חדר, וואו ער האט זיך אויך אויסגעלערענט צו שרייבען א ביסעל פויליש און רוסיש, האט ער געארבייט דער- נאך אין א געשעפט אין לאדז ביי מאנופאקטור. אנגעהויבען האט ער פון א שיק-אינגעל און געענדיגט האט ער ביי קאסירער. געוואונען האט ער דעם צוטרויען פון זיינע בעלי-בתים מיט זיין פלייס-שטילער ארבייטסזאמקייט, מיט זיין אונטערטהעניגקייט און געהארבזאמקייט. פינקטליך און שטיל האט ער אויסגעפיהרט יעדע אויפגאבע. נאר ווייטער איז ער נישט געגאנגען. זיינע חברים, וואס האבען אנגעהוי- בען מיט איהם אין איינעם, זיינען פיעל ווייטער געגאנגען. ביי דעם שנעלען וואקסען פון לאדז, זיינען א טהייל פון זיינע חברים הויך גע- שטיגען, האבען זיך אלס רייזענדע אגענטען געלאזט קיין רוסלאנד און דערנאך אליין געווארען סוחרים פאר זיך. א סך האבען שוין באנק- ראטירט און וויערער זיך ארויפגעארבייט. ער איז אלץ געבליבען זיצען אויף איין פלאץ, געגאנגען פון איין שטופע צו דער צווייטער, פון אן איבערשרייבער — צום צווייטען בוכהאלטער. פון בוכהאל- טער צו קאסירער. שפרינגען, לויפען אין ניט געווען זיין נאטור. נאר דערפאר האט ער געהאט אפגעשפארט דורך דער צייט פון זיין ארבייט א קליינעם פערמענען, וועלכען ער האט געניט געוואוסט צו פערגרעסערען, אויסבארגענדיג עס אויף צינזען צו קליינע סוחרים'לאך, און געפיהרט אונטער דעם בעלי-חבית' רוקען א געהימע דיקסאנטע אויף קליינע וועקסלאך. עס האט שוין געהאלטען דערביי, אז ער זאל ווערען א שותף אין געשעפט, אין וועלכען ער האט געארבייט און גערוימט האט מען זיך בסוד, אז ער ווערט א חתן מיט'ן פרינציפאלס טאכטער. מיט א מאל האט זיך דאס רעדעל איבערגעדעהט. עס איז אנגעקומען א קריזיס און פיעלע פון די קליינע מאנופעקטור-סוחרים'-

לאך אויף דער פראווינץ האבען באנקראטירט, און „גארנישט, נאר ביזנעס“ האט נישט נאר פערלארען זיין געלד, נאר ער האט ניט געהאט צו בעצאהלען א גרעסערע סומע געלד צום באלאנץ, וואס ער האט אין געהיים ארויסגענומען פון פרינציפאל'ס געשעפט — צו פיהרען זיין „פראצענט-ביזנעס“. ער האט מורא געהאט פאר פערפאלגונג, און דיסקרעדיטירט איז דער נאמען אויף געווארען — און ער האט קיין אנדרע מעלות ניט געהאט ווי א „ריינעס נאמען“ — איז פאר איהם עפעס אנדרערש נישט איבערגעבליבען ווי אוועקצולאזען זיך אין אמע-ריקא.

נאר דאס זאגען שונאים. איד ווייס נישט דעם טעם, פאר וואס ער האט פערלאזט לארז און איז אראב קיין אמעריקא. אז ער האט געהאנדעלט מיט זיין פרינציפאל'ס געלד, גלויב איד נישט. דערפאר, ווייל אזוי ווי „גאר נישט, נאר ביזנעס“ האט געשאנעוועט זיין גראשען, האט ער נאך מעהר געשאנעוועט א פרעמדען גראשען. „פרעמדעס געלד איז הייליגער ווי א פרעמדענ'ס ווייב“ האט ער געזאגט, ווייל א זויב איז נאר א ווייב, און געלד איז נאך געלד, אין צינזען — איז געווען זיין דעוויז.

יעדענפאלס, וואס עס איז נישט געווען דער טעם פון זיין אראב-קומען אין אמעריקא, דא איז א פרעמדען לאנד איז ער נישט פערפאלען געווארען. פערקעהרט, דא האט ער געפונען א גינסטיגען באדען פאר זיינע נאטירליכע פעהיגקייטען. א ביסעלע געלד האט ער מיטגעבראכט, און האט אויף געוואוסט ווי טיכטיג עס אויסצונוצען. אויף דער סטאנ-ציע איז וועלכער ער איז איינגעשטאנען, האט ער זיך בעקענט מיט א צווייטען בארדער, וואס פערקויפט צו ארכייטער „דזשולערי“ אויף אויסצוצאהלען.

— ווען איד וואלט געהאט א ביסעל געלד אליין צו קויפען די „דזשולערי“, נישט צו געהמען אויף בארג ביי די אמעריקאנער פעלד-ריי-סער, וואלט עס געווען א געשעפט, — האט דער יונגערמאן, דער באר-דער, וואס איז געווען א גאליציאנער, געקלאגט פאר איהם.

„גאר נישט, נאר ביזנעס“ האט מיט איהם א געשעפט אבגעמאכט. ער האט איינגעקויפט די „דזשולערי“ פאר „קעש“ און דער גאליציא-נער האט עס פעהאנדעלט אויף אויסצאהלען ביי זיינע לאנדסלייט. געהאט האבען זיי די ביזנעס בשותפות, און די „דזשולערי“ האט „גאר

נישט נאר ביונעס“ פון האנד נישט ארויסגעגעבען, נאר געהאלטען אין פאקעט. ער אליין האט עס איבערגעגעבען דעם „קאסטימער“, און די רעכענונג איז אויף זיין נאמען אויסגעשטעלט געווארען. דער גאָר־ליציאנער האט געארבייט, און „גאר נישט, נאר ביונעס“ האט געלע־רענט ענגליש, געלערענט וואו ער איז געשטאנען און געגאנגען. געפאה־רען אויף דער קאר — האט ער די שילדען געלעזען, געקוקט אין א צוויי־טענס צייטונג אריין. איז אבער־שול געגאנגען. און געגעסען האט ער טרוקען ברויט, און געזאמעלט סענט צו סענט. אין א פאר חדשים ארום האט ער שוין געהאט מיט איינעם שותפות מעכעל אויף אויס־צוצאהלען. און ענגליש געלערענט, און סענטען געזאמעלט. און עס איז נישט דורכגעגאנגען קיין פאר יאהר, און „גארנישט נאר ביונעס“ האט שוין געהאט אן אייגענעם אפיס דאן טאן, אבערגאלטע וואנצעס און גערעדט נור ענגליש.

דאס ביונעס איז געווען אן עקספעדיציאנס־אפיס, וואס קיינער האט נישט געוואוסט וואס עס עקספעדירט אזעלכעס, פון רוסלאנד צו קיין רוסלאנד. טהייל האבען געזאגט, אז ער בעציהט פלאקס פון רוסלאנד און שטעלט זיי צו אין גרויסע מאנופעקטשורס, און אנדרע האבען גע־זאגט אז פערקעהרט, ער שיקט לעדער קיין רוסלאנד. אויף זיכער האט קיינער נישט געוואוסט, ווארים קיין פעק איז זיין אפיס האט מען ניט געזעהן. „גאר נישט נאר ביונעס“ איז שטענדיג געזעסען איבער זיין דעסק, אריבערגעבויגען איבער פאפירען, און געהאלטען אין איין דיק־טירען בריעה די „מאשין־שרייבערין“. א גאנצען טאג האט מען איז זיין אפיס (וואס איז געווען אויף א צעהנטען שטאק אויף בראד־ווי ערגעץ, און איז גאנצע טעג געווען בעלויכטען מיט עלעקטרישע ליכט), געהערט דאס קלאפען פון דער שרייב־מאשין. און „גארנישט נאר ביונעס“ איז געזעסען איבער זיין דעסק מיט א פאר שווארצע ארבעל אויף די מאנזשעמען (אז ער זאל זיי ניט איינרעכטען). אין א גומענעם קראנען, (וואס ער האט עקסטרא געהאט פאר'ן אפיס, כדי דעם געוועהנליכען צו שאנעווען) אין אז אלט ריפסענעם רעקעל (דער ראק פון זיין אנצוג, וואס ער האט געטראגען אויף דער גאס, איז אין אפיס געווען איינגעהילט אין א ליווענט, אז ער זאל נישט פערשטויבט ווערען, און געהאנגען אויף דער וואנד). די קליי־דער זיינע זיינען נאר געווען פעהאנגען, בעהאלטען פון אפיס שטויב.

דעם קערפער זיינעם און די נשמה זיינע האט פערשטויבט א גאנצען טאג דער אפים שטויב, וואס איז געפאלען אויף זיינע פאפירען, די אויגען זיינע האבען קיין אנדערעם ליכט ניט געזעהן, נאר די אפים-ליכט, דאס עלעקטרישע, און פון זיין קערפער האט מען געפיהלט דעם זיסליך-טובלען גערוד, וואס מען פיהלט פון ביכער וואס שטעהען ביי א לאיער און ווערען קיינמאל ניט גענוצט, אדער פון ווייד מעבעל וואס שטעהען אין אן עמפאנגנס צימער פון אן אפים. און פאר זיינע אויגען האט תמיד געשוועבט דער בעריהמטער שפרוד, וואס איז געשטאנען אלס א שילד אויף זיין דעסק: „גארנישט נאר ביזנעס“.

צו זיין לויב מוזען מיר נאך צוגעבען פאלגענדען שטריד: אין דער ערשטער צייט, ווען ער איז געקומען אין אמעריקא, און עס איז איהם שלעכט געגאנגען — האט ער קיינעם נישט פון זיינע לאנדסלייט אדער חברים אויפגעזוכט. ער האט נישט געוואלט, אז זיי זאלען איהם זעהן ווי עס געהט איהם שלעכט. ערשט דערנאך, ווען ער האט שוין געהאט א בענקל-אנטאר, האט ער אריינגעשיקט א טשעק אין א סאסיעטי, וואו פיעלע פון זיינע לאנדסלייט זיינען מעמבערס, אזוי ארום צו וויסען גע-בען פון זיין עקזיסטענץ נאר דאס איין מאל. מעהר האט ער נישט גע-לאזט הערען פון זיך.

פאר דעם שעהנעם געשלעכט האט „גאר נישט נאר ביזנעס“ נישט געהאט קיין בעזונדערען געפיהל. ער האט מורא געהאט פאר זיי. אלעס וואס איז דא און קומט פאר אין לעבען איז ביי „גארנישט נאר ביזנעס“ געווען צוטהיילט אין צוויי חלקים, — אין „קרעדיט“ און „דע-ביט“. און וואו ער איז געגאנגען, און וואס ער האט געטהאן, האט ער שטענדיג געהאט פאר די אויגען די צוויי בלעטער פון זיין האנדעלס-בוך, וואס ווייזען אן שווארץ אויף ווייס צי ער קריגט אריין געלד אדער ער גיט אויס געלד. און דאס „שעהנע געשלעכט“ איז געווען עפעס אזעלכעס, וואס פערשווערט זעהר דעם „קרעדיט“ און בעשווארצט איהם מיט ציפערען. און דאס געלד וואס מען גיט אויס איז צוויי מאל היזק. איינמאל דאס געלד, און דאס צווייטע מאל די צינזען וואס דאס געלד קען אריינברענגען, ווארום „געלד איז נאך א מאל געלד“ איז געווען זיין דעוויז. דאך צייט מען האט איהם גערעדט א שדוד דעם „פרינג“

ציפאל'ס טאכטער“ אין לאדזער מאנופאקטור-געשעפט, האט ער איינ-געזעהן, אז דאס שעהנע געשלעכט איז נישט בלויז וואס מאכט שווער-רער די אויסגאבען, נאר עס קען אויך אמאל פערדאפלען און פער-דרייפאכען די איינקונפטען. איז די פרוי געווארען פאר איהם עפעס אזעלכעס, וואס דורך איהר קען מען צו עפעס קומען. און אזוי ווי ביי יעדען געשעפט, אזוי האט ער אויך דאס מאל בערעכענט, אז ווא מעהר ער וועט אליין זיין אימשטאנד אריינצוטערעמען מיט א גרעסער רען קאפיטאל אין שותפות, דאס גרעסער וועט דער קאפיטאל זיין פון דער צווייטער זייט. האט ער אבגעלעגט די חתונה-האבען און גע-ווארט, ביז ער אליין וועט האבען אן אייגענעם אפיס, א קאפיטאל, א ביזנעס-נאמען און א געשעפט, כדי פון דער צווייטער זייט זאל ער קענען פערלאנגען אזא קאפיטאל וואס זאל דאס זיינע איבערוועגען, און ווייל עס האט זיך איהם שטענדיג אויסגעוויזען, אז וואס לענגער ער וועט ווארטען, וועט זיך זיין קאפיטאל אלץ פערגרעסערען, דורך דעם וועט ער פון דער צווייטער זייט אויך קענען האבען אזא גרויסען נדן — האט ער געהאלטען אין איין אבלעגען שדוכים. עס האט זיך איהם אלץ אויסגעוויזען. אז ער קען טהאן א בעסערען שדוך און מיט מעהר נדן. ער דארף נאך אבווארטען א יאהר, צוויי, ביז זיין קאפי-טאל וועט דערגרייכען צו א רונדע ציפער, און דער שדוך וועט קענען אנרופען א בעשטימטען נומער וואס וועט מאכען אן איינדרוק. אזוי איז דורכגעגאנגען א שטיק צייט, א האלב פון זיין לעבען און ער האט ניט חתונה געהאט. און דאך האט ער דאס ניט געטהאן פון גייציגקייט, נאר ער האט זיך ווירקליך געשראקען פאר דער פרוי, וואס פערגרעסערט די אויסגאבען און מאכט שווערער די פליכטען פון מענשען. פון אלע זיינע פריינד און בעקאנטע האט ער נאר געהערט ווי מען איז איהם מקנא, און אלע האבען גע'טענה'ט צו איהם: „וואס רייסט איהר איין אזוי די וועלט? איהר האט א ווייב מיט קינדער צו דערנעהרען?“ „אייד איז גוט, איהר האט ניט קיין ווייב און קינדער.“ און ער האט זיך פארגעשמעלט דאס ווייב, וואס מאכט א תל פון דעם מענשען'ס קאפיטאל. זי האט קינדער, מוז זיך קליידען שעהן, האבען א שעהנע וואהנונג — „א הויז פיהרען“ — דאס אלעס זיינען אזעלכע שרעקליכע זאכען פאר'ן מענשען'ס קאפיטאל. און דאס ווייב איז ביי איהם גע-ווארען ווי ביי טהייל קראנקע מענשען, וואס קענען נישט קוקען אויף

א ברייט וואסער, א טייך אדער א ים אהנע צו דענקען, אז זיי מוזען אריינפאלען... דורך דעם האט ער נישט געוואלט פריהער חתונה האבען און אבגעשיקט אלע שרכנים מיט די פאטאגראפיעס ביז ער וועט האבען אזא קאפיטאל וואס וועט איהם זיכערען מיט די בלויע צינזען אן עקזיסטענץ אפילו פאר די אויסגאבען פון א ווייב מיט קינדער.

באלד אבער האט זיך „גארנישט נאר ביזנעס“ ארומגעזעהן, אז זיין פרייז אויף דעם מארק פון די חתנים האלט נישט אין איין שטייגן גען מיט זיין קאפיטאל, נאר פערקעהרט, וואס עלטער ער ווערט, וואס מעהר עס פערגרעסערט זיך זיין קאפיטאל — פאלט אלץ זיין פרייז אלס חתן. ער איז איבערגעשטאנען, איבערגעכאפט די מאס, — האט ער געקלעהרט שוין גאר ניט חתונה צו האבען, כאטש ער האט געבענקט נאך א פאמיליען־לעבען. באלד אבער האט ער דערפיהלט, אז ער ווערט אן אלטער, קראנקער בחור. ער האט געהאט צו טהאן מיט א מאגען־קראנקהייט, וואס איז איהם געקומען פון שלעכט עסען אין זיינע יונגע יאהרען און פון דעם וואס דער קערפער זיינער האט נישט געהאט קיין בעוועגונג. ער האט זיך אנגעהויבען צו דאקטארען, און עס האט זיך איהם אלץ אויסגעראכט, אז די דאקטוירים נארען איהם אב, זיי מאך כען איהם מיט א כיון קראנק, כדי געלד פון איהם אויסצונארען, האט ער געהאלטען אין איין בייטען דאקטוירים. יעדער נייער דאקטאר האט ביי איהם א נייע קרענק ענטדעקט, און געהילט איהם אויף עפעס אנדערש. ער האט אנגעהויבען די דאקטוירים אזוי צו האסען, אז ער האט זיי אין גאנצען אויסגעמידען. אבער די קרענק האט איהם נישט געלאזט רוהען. ער האט געליטען פון פערשטאפעניש, און געד האלטען אין איין אויסזוכען צווישען די אנאנסען פון די צייטונגען די פערשיעדענע מיטלען, טהעע, פינאלקעס, שאקאלאד, וואס טרייבען אפ. יעדער נייער מיטעל האט אין אנפאנג געהאלפען, און ער האט געד מיינט, אז די ישועה איז געקומען. קוים אבער האט זיך זיין ארגאניזם צוגעוואוינט דערצו, האט עס וויעדער ניט געהאלפען, און ער איז וויעדער געלאפען צו דאקטוירים, צו פראפעסארען.

די קרענק, אויסער וואס זי האט פערגרעסערט זיינע אויסגאבען אוועקגענומען איהם צייט, האט איהם נאך געמאכט זעהר נערווען. צוערשט האט ער זיך געמיהט ניט ארויסצוואוייזען זיין נערוועזיטעט אין די ביזנעס. און ווירקליך, די ביזנעס האבען אויף איהם געהאט

אזא מאכט, אז ווען ער איז געווען פערנומען אין געשעפט, האט ער פערגעסען אז זיין קרענק און געפיהלט זיך צופריעדען. באלד אבער האט זיין גערוועזיטעט אויך זיך ארויסגעוויזען אין אפיס. ער האט אנגעהויבען צו שרייען און צו ביזנערען זיך אויף די מענשען פון אפיס. דורך דעם האט ער פערלארען דאס גאנצע אנזעהן ביי זיינע מענשען, וואס ער האט זיך ערווארבען אלס ביזנעס-מאן. ער האט געפיהלט אז מען לאכט אויס איהם אונטער זיין רוקען, מען הארכט איהם נישט. דאס האט איהם מעהר פאר אלץ דערשראקען און ער האט בעשטימט חתונה צו האבען.

און חתונה האבען האט ער געוואלט שוין אהן נדן, א פראסט, אידיש מיידעל פון א גוט הויז ארויס, אהן א גראשען געלד, כדי זי זאל נישט האבען קיין גרויסע פערלאנגען, און זאל איהם דאנקבאר זיין וואס ער האט זי גענומען אהן נדן — און וועט איהם ליעב האבען דערפאר. ער האט געלאזט פאלען א ווארט די שדכנים דעריבער, וואס האבען איהם געהאלטען נאך אין איין שלעפען בעקענען זיך מיט כלות. און באלד איז די שופלאדעל פון זיין דעסק, וואס האט געטראגען דעם אויפשריפט „פערזענליכעס“, פול געווארען מיט פאטאגראפיעס פון יונגע שעהנע מיידלעך, וואס דאס געזונדהייט און פרישקייט דאט ארויסגעשפריצט פון זייערע אויגען, באקען און מיילער. ער האט זיך אויסגעזוכט א מיידעל מיט א צנועה'דיג שטילען בליק, וואס עס האט זיך איהם געדאכט, אז זי וועט ווינציגער פון אלע אנדערע האבען גרויסע פערלאנגען — און געהייסען איהם בעקענען מיט איהר.

מען האט איהם אריינגעפיהרט צו אן אלמנה אין שטוב, וואס האט געלעבט מיט איהרע דריי טעכטער און א זון ערגעץ וואו אין ברוקלין. דער מאן איהרער איז געווען א ריעל-עסטייטניק און איז אמאל געווען גוט אב, איז געשטארבען אין דער צייט פון גרויסען קריזיס און איבערגעלאזט די אלמנה אן אייגענע הויז און א סך חובות. דאס הויז האט מען געשמעלט אויף ליציטאציע, נאר עס האט נאך קינער נישט אבגעקויפט, האט דערווייל דערינען געוואוינט די אלמנה. געלעבט האבען זיי „אפיציעל“ פון דעם, וואס דער עלטערער זון, וואס איז געווען א דענטיסט, האט זיי אונטערשטיצט, נאר אונאפיציעל הא- בען די דריי מיידלעך געארבייט ביי א מאדיסטקע און פון דעם איי- גענטליך האבען זיי געמאכט א לעבען. מען האט זיך געהיט דערמיט

פאר שרעכנים, ווארום די מיידלאך זיינען געשטאנען אין שרעכנים, און זייער גאנצער נדן איז געווען וואס זיי קומען ארויס פון אן אנשטאנדיג הויז און זיינען בעל-בתישע קינדער. „גארנישט נאר ביזנעס“ איז דוקא געפעלען די צווייטע פון די דריי, מיט פעני, א שווארץ חנעוודיגע מיט צוויי ליעבעס פלעקלאך אין די ווינקלען פון די באקען, מיט א כשר'ען אונשולדיגען בליק.

אייגענטליך זיינען די אנדערע צוויי שוועסטער נישט געווען מיאוס'ער פון די צווייטע, און עס וואלט איהם גאנץ גוט אזוי אויך געפעלען מיט העלענא, די עלטערע ווי די אינגערע. נאר עפעס אזוי, אז די ארימע אלמנה זאל עס ניט אנקומען אזוי לייכט צו קריגען פאר איהרס א טאכטער אזא חתן, ווי „גארנישט נאר ביזנעס“, האט ער זיך דוקא „פערליעבט“ אין דער צווייטער און אנגעמאכט אין דער משפחה א שטיקעל טראגעדיע, וואס די צווייטע געהט פריהער חתונה האבען פאר דער ערשטער. נאר סיי ווי סיי איז עס געווען א גרויס גליק אין דער פאמיליע, ווארים „גארנישט, נאר ביזנעס“ האט שוין גע- האט א גרויסען נאמען אין דער ביזנעס-וועלט, און מען האט געשאצט זיין פערמעגען אין די צעהנרליגע טויזענדער. שכנים האבען מקנא געווען, און די פאמיליע, וואס האט אונטערשטיצט די אלמנה מיט די יתומים, האט אורדאי מקנא געווען. „נו, יעצט וועלען זיי האבען אן אייגענעם“, און אם מייסטען האט מען מקנא געווען דער מיידעל. אלע האבען זיך געקושט מיט איהר און בעגליקוואונשט, און אלע הא- בען איהר פערזיכערט, אז זיי ווינשען איהר דאס גליק פון גאנצען הארצען און זיי זיינען גאר ניט מקנא.

„גאר נישט נאר ביזנעס“ האט זיך מיט דער משפחה פון זיין כלה נישט אריינגעלאזט אין קיין פאמיליארע פעהעלעכטיסע. געקענט האט ער נאר זיין כלה. געקומען רעגעלמעסיג יעדען שבת נאכמיטאג צו נאסט, און אויסגעגאנגען מיט זיין כלה שבת און זונטאג, געפיהרט זי פון צייט צו צייט אין דער אפערא, אמאל אויך געפיהרט זי אין א גרויסארטיגען האמעל צו דינער. נאך דער אפערא געגעבען איהר א „נייס טיים“, א „רייד“ מיט אן אויטאמאביל איבער צענטראל פארק, און צו איהר נעבורטס-טאג האט ער איהר געשאנקען „דזשולערי“.

די משפחה איז געקומען בעקוקען די „דזשולערי“ און אלע האבען זיך

געפרעהט, און אלע האבען זי פערזיכערט, אז זיי ווינשען איהר דאס גליק פון נאנצען הארצען און זיינען איהר ניט מקנא.

דאס מיידעל אבער אליין האט נישט געוואוסט, וואס איז דא דאס „גרויסע גליק“ און וואס איז דא אזוינס מקנא צו זיין. מייסטענס זיינען זייערע „ריידס“ געווען לאנגווייליג און אויך די „נייס טיימס“, וואס ער האט איהר געגעבען. „גארנישט נאר ביזנעס“ האט מייסטענס געשוויגען, ווען ער איז געפאהרען מיט זיין כלה שפאט ציען, אדער געזעסען מיט איהר אין אפערא. און איינמאל האט זיך איהר אויסגעראכט, אז דער קעלנער אין אסטאר האט געלאכט אויס איהם, ווען ער איז אריינגעקומען מיט איהר, און ער האט זיך פריהער פון איהר אוועקגעזעצט, און נישט געהאלפען איהר דעם מאנטעל אראבנעהמען. זי איז רויט געווארען פאר חרפה. אין די געשפרעכען, וואס ער האט געפיהרט מיט איהר, האט ער איהר גענוג דייטליך געגעבען אנצוהערען פאר וואס ער נעהמט זי, א מיידעל אהן נון, כאטש ער וואלט געקענט קריגען א גרויסען נון. נאר דערפאר וואס ער גלויבט, אז ווען מען האט התונה מיט א גרויסען נון האט מען צו גרויסע פליכטען. און ער וויל בויען מיט איהר א הויז, וואס זאל זיין געשטיצט אויף איינגעהאלטענקייט און אויסגערעכענטקייט, אויף א תכלית צוליעב קינדער. ביים לעצטען ווארט האט ער געגעבען א שמייעל, ווי א מיידעל וואלט איהם דורכגעלאפען פון מויל ארויס אין וויסען קראגען אריין... און עפעס א רודער געטהאן מיט די הענד, וואס האט זי אבגעשטויסען, און זי איז רויט געווארען און האט נישט געוואוסט וואו די אויגען אהינצוטהאן. נאר סיי וויי סיי, אז זי האט געזעהן אז מענשען זיינען איהר מקנא און אלע פרעהען זיך און זאגען אז עס איז א „גליק“, האט זי עס אויך געהאלטען פאר א גליק, וואס זי פערשמעהט ניט דעם ווערט דערפון.

זי האט נאר נישט געוואוסט ווי אזוי זי וועט איהם ליעב האבען. צייט ער האט גערעדט מיט איהר וועגען קינדער האבען און א תכלית, האט זי טיעפער אריינגעקלעהרט וועגען ליעבע צו איהם. איהר פאנט טאזיע האט איהר געמאלען נישט קיין זעהר אנגענעהמע בילדער פון זיין אויסערליכען... דער שמייעל אויף זיינע טויטע ליפען און דאס אוננאטירליכע בלאסקייט פון זיינע הענד וואס זי האט געזעהן ארויס שטארען פון זיינע ברייטע מאנזשעמען, האט געהאט עפעס אבשטוי-

סענדעס. נאר איהר מוטער און איהרע א נאהענטע חבר'טאריין, ווער מען זי האט פערטרויט איהר שרעק, האבען איהר אויסגערעדט און געזאגט צו איהר, אז ליעבע איז אזא געפיהל וואס מען געוואוינט זיך איין און מען לערענט עס זיך אויס מיט דער צייט, און מיט די „עקס" פיריענס", און ביי דער מאמען איז עס אויך אזוי געווען...

נאך דער חתונה האט „גארנישט נאר ביזנעס" געדונגען א שטאק אין אן אפארטמענט הויז אין הארלעם. אין דער ניין איינמבעלירטער וואהנונג זיינען אריבערנעטראגען געווארען די אלע מעדיצינ'פלעשלאך, זאלבען און קאסמעס וואס „גארנישט נאר ביזנעס" האט בענוצט פאר זיין קראנקהייט. דאס יונגע וויבעל, וועלכע איז ערשט ארויס פון דער מאמעס היים מיט א געזונטען פרישען קערפער און גייסט האט געהאט אזא מארנע געפיהל צו די פערשיעדענע פלעשלאך מעד'דיצין און קאסמעס, וואס זיינען מיט אמאל געווארען אזוי הימיש און נאהענט צו איהר אייגען לייב, אז זי האט געפיהלט אן עקעל, נישט נאר בלויז צו דעם לייב וואס בענוצט דאס, נור אויך צו איהר אייגענעם געזונדען קערפער, וואס קומט אין בעריהרונג מיט יענעם לייב... און דאס מיידעל האט זיך געהאלטען אין איין וואשען...

אויך האט „גארנישט נאר ביזנעס" געמאכט א שרעקליכע ענט'דעקונג, אז ער האט צו לאנג געווארט מיט זיין חתונה האבען און אנגעהויבען זיך צו דאקטארען וויעדער... די אלע רעצעפטען וואס האבען אנגעפילט דער וויבעל'ס נייע היים, האט זי אריינגעבראכט אין אזא פערצווייפעלטער מרת'שחורה'דיגער שטימונג, אז אלעס איז איהר פער'מאוסט געווארען. פאר אלעס האט זי געעקעלט פון זיך אליין, און דאס ערגסטע איז געווען וואס זי האט נישט געהאט קיינעם צו פערטרויען איהר צער; זי האט זיך געשעהמט פאר דער מוטער און פערשאלטען איהר משפחה און איהר מזל, וואס האבען זי פערבונד'דען מיט איהם.

באלד אבער האט זי זיך איינגעוואוינט צו דעם לעבען. זי האט אנגעהויבען צו זוכען בעפריעדיגונג און אנדרעע פערגעניגענס. זי האט זיך אנגעהויבען צו פוצען, געמאכט זיך שעהנע קליידער און געד'ווען פערנומען גאנצע טעג ביי דער שניידערקע. דער מאן האָט איהר ניט געשטערט. אין אנפאנג האָט ער געד'זאָהלט די רעכענונגען פון די שניידערקעס און די סטארס, און עס

האט אויסגעזעהן ווי ער וואלט צופריעדען געווען וואס זי פוצט זיך. נאָר באלד איז איהר דאס פּוצען און אנטהאַן זיך אויך פּער'מיאוס'ט געווארען. זי האָט נישט געהאַט פאר וועמען זיך אָנצוטהאַן. א גאנץ צען טאג איז זי געווען איינע אַליין אין די שטובען און האָט נישט געהאַט וואס צו טהאַן מיט איהר צייט. אויפגעשטאנען פריהמארגענס, איז ער שוין לענגסט נישט געווען. די שטיבער האָט אויך שוין די דיענסט געהאַט אויפגערוימט. צו דער מאמען איז געווען צו ווייט צו פּאָהרען. די שוועסטער האָבען געאַרבייט. האָט זי געהאַלטען אין איין לעזען לאַנגווייליגע אמעריקאַנער ראָמאַנען, וואס האָבען זי נישט אינטערעסירט, אדער זי האט געשלאפּען האַלבע טעג. איז זי אראַבגעגאַנגען שפּאַצירען, האט זי נישט געהאַט מיט וועמען א ווארט אויסצורעדען. די אַלע פּרויען, וואס האָבען געוואוינט אין איהר שכנות און מיט וועלכע זי האט זיך בעגעגענט פאר דער טהיר, אויף לענאָס עוועניו אָרער אין פּאַרק, זיינען געווען מעהרסטענס שוין לענגסט פּערהייראַטע, האָבען שוין קינדער געהאַט און געהאַלטען אין איין רעדען ווי בייביס צו ערציהען, וועלכע שפּייז איז געווינטער פאר א קינד, און וואס צו עסען, אז מען זאל ניט אזוי דיק ווערען און וועגען עהנליכע זאַכען. מיט די אַלע ווייבער האָט זי זיך ניט געקענט צונויפֿרעדען, יעדענפאַלס קיין פּריינד ניט געקאַנט געפינען צווישען זיי. איז זי געווען איינע אַליין אין דער גרויסער שטאָרט ניו יאָרק. קיין פּריינד, וואס זאַלען ארויפקומען צו איהר, האָט זי ניט געהאַט, און „גאַרנישט נאר ביזנעס“ האָט אודאי קיין פּריינד ניט געהאַט, וואס זאַלען ארויפקומען צו איהם אין הויז. ער האָט מיט קיינעם אין ניו יאָרק ניט גערעדט, מיט קיינעם קיין בעציהונג ניט געהאַט, נאר וועגען ביזנעס, ווארים אויף זיין שרייבֿטיש איז געהאַנגען די שילד „גאַרנישט, נאר ביזנעס“, און קיין מענש האָט מיט איהם וועגען קיין אנדער זאַך ניט גערעדט נאר ביזנעס.

איז ער געקומען אהיים אויף דער נאַכט.—, וואס מאַכסטו, דאַר־לינג?— האָט ער איהר געגעבען א קוש אין שטערן און אוועקגעזעצט זיך צום טיש. ביים טיש האָט ער אויך מייסטענס נאר גערעדט יועגען ביזנעס, וועגען זיינע געשעפטען, ווארים וועגען עפעס אנדערש האָט „גאַרנישט נאר ביזנעס“ ניט געוואוסט צו רעדען מיט קיינעם,

אפילו מיט זיין ווייב, ווייל ער האָט קיינמאָל ניט גערעדט וועגען עפעס אנדערש. און אז ער האָט זי געוואלט גאר גוט וויילען און זאגען איהר עפעס אמוזאנטעס, האָט ער איהר דערצעהלט:

— ווייסט, דארלינג, היינט האָב איך געהאט א „דזשאוק“ מיט א לאיער. איך האָב געהאט אן אגרימענט אבצומאכען מיט מיסטער גרינבוים, האָט מיר זיין לאיער געוואלט אריינשמעלען אין „אגרימענט“ אזא פונקט, מיט וועלכען ער האָט מיד געוואלט בינדען. בין איך דאָך ניט קיין לאיער, האָב איך איהם געוויזען, אז איך קען מיד אויך אויף די לאָאס.

און דערביי האט ער אזוי הויך געלאכט, און געמיינט אז ער האָט איהר דערצעהלט עפעס זעהר אמוזאנטעס. און דאס ווייבעל האָט איהם צוליעב געטהאָן און געהאלפען איהם מיטלאכען. אדער ער האָט איהר דערצעהלט.

— דארלינג, מר. גרינבוים מיינט, אז איך בין א גרינער, דערפאר ווייל איך בין נישט געגאנגען אין די אמעריקאן סקוהלס, אבער אין ביזנעס בין איך מעהר אמעריקאנער פון זיי אלעמען.

נאר דאס פלעגט ער זאגען, ווען ער איז שוין געווען אין א גאר גוטען מוסה, ווען דער מאגען האט איהם נישט געפייניגט. מעהרסטען האט ער מיט'ן ווייבעל נישט גערעדט וועגען ביזנעס, נאר וועגען זיין קרענק. עס האט זיך איהם געדאכט, אז רעדען אין דער היים מיט א פרוי דארף מען טאקע ניט וועגען ביזנעס, נאָר וועגען היימישע פערזענליכע זאכען דארף מען זיך אונגעהאלטען, און זיין „מאגען“ איז געווארען די בעליעבסטע טהעמע אין זיינע געשפרעכען מיט זיין פרוי:

— ווייסט, דארלינג, דער טהעע, וואָס אַנאַנסירט זיך אין די צייטונגען, העלפט שוין וויעדער ניט; עס איז אמעריקאנער כלאָפּ. אז ער האט זיך נישט געקלאָגט אויפ'ן מאגען אדער ער האט נישט געמאכט קיין עקספערימענטען מיט פערשיעדענע טהעען און פיגולקעס, האט ער זיך באלד נאכ'ן עסען אוועקגעלעגט א האלבער אן אויסגעטהאנענער אויף דעם שאקעל־שטוהל און פערטיעפט זיך אין א בערזע־צייטונג מיט פערשיעדענע ציפערען, פון וועלכע ער האט זיך געמאכט נאטיצען אין זיין ביכעל. אדער ער איז אזוי מיעד געווארען, אז ער איז איינגעשלאפען אויף דעם שאקעל־שטוהל. זי

האט זיך אבער געהאט אויסגעשלאפען דורך דעם גאנצען טאג און געווען פריש און געוואלט ערגעץ וואו געהן פערברענגען.

זי פלעגט איהם אנהויבען צו צורעדען, אז זיי זאלען ערגעץ וואו ארויסגעהן פערברענגען דעם אבענד.

— וואוהין וועסט דו געהן, דארלינג? נישט אינטערעסאנט. בלייבען מיר בעסער אין דער היים, וועלען מיר זיך „ענדזשאיען“ מיט אונז אליין.

און די „ענדזשאיעמענטס“ איז בעשטאנען אין מאגען־געשפרעך־כעז... און עס האט זיך איהם געדאכט, אז דאס ווייבעל איז גליקליך. און ער איז צופריעדען געווען, וואס ער האט גליקליך געמאכט א מענשען. אין אמת'ן איז הארצען האט ער איהר ניט פערגונען דאס גליק, נאר ער איז צופריעדען געווען וואס ער איז אזא גוטער מענש. און ער פלעגט טהיילמאל אין אבענד, ווען זיי זיינען געזעסען ביים געדעקטען טיש, און די דיענסט האט דערלאנגט דעם סטייק, זאגען צו איהר מיט א קנאה־דיגען שמויכעל:

— ביזט צופריעדען, דארלינג? ביזט גליקליך, הע? — און מענשען מיינען, אז מען קען נאר זיין גליקליך און חתונה האבען ווען מען געהמט א ווייב מיט א סך נדו. אדו. מענשען זיינען נאראנים, דארלינג, — האט ער געגעבען א גלעט מיט זיין ווייכער האנד איבער איהר יונגען, רויטען נאקען.

דאס ווייבעל איז רויט געווארען און האט איהם גארנישט גע־ענטפערט, נאר געקריגען אן עקעל פאר איהם, און געהאסט איהר מוטער און איהר משפחה, וואס האבען זי פערבונדען מיט איהם.

זי האט געזוכט עצות ווי אזוי פטור צו ווערען פון איהם און האט קיין וועג נישט געהאט. די מוטער, וועמען זי האט פערטרויט איהר עקעל צו איהם מיט זיין מאגען־קראנקהייט און מיט זיינע געהיימע רעצעפטען — האט זי אויסגע'מוסר'ט, אז „זי ווייסט ניט וואס זי וויל“, אז אלע יונגע ווייבלאך היינט געהן ארום ווי אויף א צווייטער וועלט און קווענקלען זיך און ווייסען ניט וואס זיי ווילען:

— ברויט האסט דו? א שטוב האסט דו? און קליידער מאכט ער דיר אזעלכע וועלכע דו ווילסט נאר? און וואס ווילסטו האבען

— ליעבע? די ליעבע קומט שוין אליין. האב דו איהם ליעב, וועט ער דיד ליעב האבען.

און זי האט ווירקליך נישט געוואוסט וואס צו וועלען און וואס צו פערלאנגען. אלעס, וואס א מענש בעדארפט צו לעבען, האט זי געהאט, און נאר מעהר. נאר עס האט עפעס אין דעם אלעס גע-
 פעהלט, עפעס אזעלכעס, וואס זי האט נישט געוואוסט ווי אנצורופען.
 אמאל איז זי געזעסען אין גארטען. עס איז געווען א שעהנער
 פריהלינגס-טאג און די יונגע מאמעס האבען זיך געשפיעלט מיט
 זייערע קינדער אין גארטען. דער צענטראל פארק ביי לענאקס עוועניו
 איז פערוואנדעלט געווארען אין א קינדער-גארטען. אומעטום און
 איבעראל האבען זיך קינדער געשפיעלט. מיידעלאך און אינגעלאך
 אונטער די בוימער און צווישען די בוימער, אויפ'ן טראטואר און
 אויפ'ן גרינס, און דער גארטען איז פעהרליכט געווארען פון קינדער
 געשרייען אין די בייבי קערבלאך. נעבען איהר אויפ'ן באנק איז גע-
 זעסען א יונגע מאמע מיט א „בייבי“ אין א וויגעלע, וועלכע זי האט
 געפיעשטשעט. פעני האט געקוקט אויף דער יונגער מוטער און
 געפרעהט זיך מיט איהר גליק, און אויך זיך געשפיעלט מיט דער בייבי.
 זי האט געבעטען ביי דער מוטער, אז זי זאל איהר לאזען געהמען
 די בייבי אויף די הענד. דאס קינד איז גערן געגאנגען צו איהר,
 און זי האט זיך געשפיעלט און געלאכט דערמיט. דענסטמאל האט זי
 געטראכט, אז קיינעמס מאן איז נישט בעסער, אלע האבען אזא גליק
 ווי זי. מען דארף זעהן זיך איינלעבען אין דאס גליק, מיט דעם חלק
 וואס איז געפאלען אויף איהר גורל. און געהמען דאס לעבען אזוי
 ווי עס איז, און זי האט בעשטימט צו האבען קינדער. איהר לעבען
 דארף זיין צו האבען א בייבי וואס שנעלער. דענסטמאל וועט איהר
 דער מאן פיעל געהנטער ווערען און אלעס וועט איהר לייכטער ווערען.
 יא, זי איז געווען איבערצייגט, אז איהר גאנצער אומעט און אונצור-
 פריעדענהייט פון איהר חתונה האבען מיט „גארנישט נאר ביזנעס“
 איז צוליעב דעם, וואס זי האט נישט קיין קינד. זי האט זיך אונטער-
 גענומען צו האבען א קינד. זי איז אהיים געגאנגען און געהייסען
 די דיענסט אנגרייטען אן עקסטרא עסען אויף היינט אין אבענד,
 טשיקען און פודינג ווי זונטאג. זי האט געשיקט אין דער גראסערי
 נאך וויין. אליין איז זי געגאנגען און האט אהיים געבראכט בלומען

און בעפוצט דעם עס־צימער און שלאף־צימער מיט רויזען. זי האט געוואלט שעהן זיין היינט און געפעלען דעם מאן. זי האט זיך אבגע־ באדען, אויסגעזוכט איהר שעהנסטע קלייד, דעקאלטע, און האט אַנ־ געקלונגען דעם מאן אין אַפּים אַרײַן, „אז ער זאל היינט פריהער אהיים קומען און נישט זיין אזוי מיער“... שוין דורכ'ן טעלעפאן האט ער איהר דעם מוטא אבגעהאקט. ער איז נישט געוואוינט געווען, אז מען זאל איהם אנקלינגען דורכ'ן טעלעפאן עפעס אנדערש ווי ביזנעס. ער האט זיך דערשראקען, ווען ער האט דערהערט דורכ'ן טעלעפאן זיין פרוי'ס שטימע:

- וואס איז געשעהן? אז אונגליק אין דער היים?
 — ניין, נאר קום היינט פריהער אהיים. איך בעט דיר. איך האב דיר עפעס צו זאגען.
 — איך האב ביזנעס, טהייערע.
 — ביזנעס, ביזנעס, אבער קום אהיים, איך בעט דיר, פריהער, און זיי נישט מיער.
 — וואס איז געשעהן? ...
 — וועסט שוין שפעטער זעהן. נאר קום אהיים. וועסט אהיים קומען?
 — איך וועל זעהן. איך קען נישט דעם אַפּים איבערלאזען אליין.
 — אבער?
 — איך האב נישט קיין צייט, טהייערע, מענשען ווארטען אויף מיר. דא איז „גארנישט, נאר ביזנעס“, — און ער האט אוועקגע־ לעגט דעם טעלעפאן.
 זי האט זיך אבער נישט געלאזט אבשרעקען. זי האט זיך אַנ־ געטהאן אין שעהנסטען קלייד, אין די „דזשולערי' און אליין בעדעקט דעם טיש מיט'ן בעסטען פארצעליי וואס זיי האבען געהאט, בעפוצט דעם טיש מיט בלומען און אוועקגעזעצט זיך ווארטען אויף איהם.
 אז ער איז אהיים געקומען איז ער געווען אַ בלייכער און א דער־ שראקענער, און ארויפגעלאפען די טרעפּען מיט אימפעט, האט ער נישט געקענט דעם אטהעם כאפען.
 — וואס איז געשעהן, דארלינג? — און אז ער האט דערזעהן דעם דעקארירטען טיש און זי אויסגעפוצט, איז ער נאך מעהר דער־

שראקען געווארען. — אבער וואס איז געשעהן: נעסט האבען מיר געקראגען?

— ניין, דו ביזט מיין גאסט. נעהם וואש זיך אב. איד בעט דיר, טהייערער, וועסט שוין שפעטער זעהן.

— אבער וואס איז געשעהן? אין מיטען דער וואך מאכסט דו יום טוב. עס איז דאך נישט דיין געבורטס־טאג.

— פרעג מיך נישט, טהייערער. טהו וואס איד בעט דיר.

— אבער עס מוז דאך עפעס זיין? איד בין א ביזנעס־מאן, טהייערער, איד בין א פערנומענער מענש. דו דארפט מיך אהיים אין מיטען טאג און מאכסט א יום טוב. עס מוז דאך עפעס זיין? איד קען דאך ניט זיין אזוי משוגע ווי דו.

זי האט זיך אבער נישט געלאזט איהר יום־טוב שטערען. זי האט איהט מיט געוואלט אריינגעשטופט אין באד־צימער, געלאזט הייס וואסער און אריינגעווארפען פרישע וועש. דעם פראק האט ער בשום אופן ניט געוואלט אנטהאן. „ער קען זיך נישט מאכען משוגע אזוי ווי זי“. ביים עסען האט זי איהם אנגעגאסען שטארקע געטרענע קע, וואס ער האט מיט מאטערניש געטרונקען. זי האט אויך געדטרונקען, געוואלט פערגעסען אן עפעס. שוין ביים טיש איז ער אזוי מיער געווארען פון די געטרענקע, אז די אויגען האבען זיך איהם אנגעהויבען צו קלעפען און גערעדט עפעס אונפערשטענדליכע ווער־טער. זי האט איהם געוועקט. איהר גאנצע ווייבליכע קראפט האט זי אנגעווענדעט צו ערוועקען אין איהם דעם מענער־מוטה... עס האט אבער נישט געהאלפען. איהרע האלבע ווערטער, פינקעלדיגע אויגען, צוברענטע באקען, פליסטערן איז אויער האט ער נישט פערשטאנען און נישט געקענט פערשטעהן... זאגען מיט א גאנץ מויל וואס זי וויל האט זי זיך געשעהמט... און אז ער האט שוין פערשטאנען, וועגען וואס עס געהט, האט ער געשמייכעלט, און געפינקעלט מיט די קליינע אויגעלאך.

— וואס דיר פאלט איין, דארלינג! וואס דיר פאלט איין!

זי איז געלעגען געבען איהם אין דעם פריש־איבערגעצויגענען בעט, א יונגע, א געזונדע, א שעהנע. פול מיט בעגעהרען ווייטער צו לעבען, און ווייטער לעבען פארטצופלאנצען, מיט א בערדיטוויליג־קייט צו ערפילען מיט'ן גאנצען הארצען דאס, וואס די נאטור פער־

לאַנגט פון איהר. און נעבען איהר איז געלעגען „נאָר נישט נאָר ביר-נעם“, אַ קלייניטשקער, מיט אַן אוננאטירליך, ווייך, ווייס לייב, מיט ווייכע וואסערדיגע ביינדלאך און איינגעקארטשעט זיין קליין פנים⁵ צווישען איהרע שטארקע, ענטוויקעלטע ברוסטען, און בעהאלטען זיך ווי אַ קליין קינד. דער קאפ האט זיך איהם פערדרעהט פון שטארקע געטראנקע און אויפגעגונג, און די אויגען האבען זיך איהם געשלאסען, און ער האט געגלעט זי מיט דער האנד און געברומט אונפערשטענדליך: — וואס דיר פאַלט איין, דאַרלינג! וואס דיר פאַלט איין! — און איז איינגעשלאפען.

פון שלאָף האט ער גערעדט וועגען ביונעם, ער האט דיקטירט אַ בריעף צו אַ באַנק אין שיקאגא און אַרומגעשלאַגען זיך מיט אַ לאיער וועגען אַ פונקט אין אַן „אַגרימענט“, און דאס ווייבעל איז געלעגען נעבען איהם, איהר יונג לייב האט געשמעקט פון דעם ארע-קאלאן, מיט וועלכען זי האט איהר נאכט־העמד בענאסען, און זיך געטראכט.

„גארנישט, נאר ביונעם“...

אין אייניגע צייט ארום האט זי שוין געהאט אַ געליעכטען, וואס האט איהר געהאלפֿען צו ערפילען די אויפגאבע, וואס די נאטור האט אויף איהר ארויפגעלענט — אַ מוטער צו זיין. איהר מאן האט זי שוין געהאלטען פאר „גאר נישט נאר ביונעם“. זי האט איהם שוין דעם קאפ נישט פערדרעהט, ווען ער האט געארבייט אין אפיס. זי האט איהם שוין נישט גערופֿען דורכ'ן טעלעפאן, און ניט געמאכט יום־טוב אין דער וואכענס. פאר דעם האט זי געזעהן וואס מעהר געלד פון איהם ארויסצוקריגען אויף קליידער און העטס און אויף „נייס טיימס“ פאר איהר געליעכטען. ער האט באלד דערפיהלט, אז אַ ווייב איז עפעס אַזעלכעס, וואס פערשווערט זעהר דעם „קרעדיט“ און אַ געהויבען צו קעמפֿען געגען דעם. אין דער שטוב, ביים טיש און אין שלאָף־צימער האט מען שוין נישט געהערט קיין אַנדערע ווער-טער, ווי וועגען געלד.

דערנאך אז די קינדער זיינען אַנגעקומען, האט „גארנישט נאר ביונעם“ ערשט איינגעזעהן, ווי ריכטיג עס איז געווען זיין מורא

פאר א ווייב מיט קינדער. עס האט זיך אלץ איהם געדוכט, אז זיינע אויסגאבען וועלען באלד איבערשטייגען די איינקופטע, און דענסט מאל איז די ביוזנעס רואינירט, און ער האט געהאלטען אין איין אבריינגען, אין איין איינהאנדלען מיט'ן ווייב צו פערקלענערען די אויסגאבען. און דאס ווייב האט געהאלטען זיך אין איין דינגען, אז זי קען פאר דעם געלד נישט אויסקומען. די קינדער זיינען גרויס געווארען אין דעם שטענדיגען האנדעל צווישען טאטע-מאמע און גע-וואוינט געווארען מיט'ן טאטען זיך צו דינגען פון קליינערהייד אן און בעטראכט אלס אזעלכען, וואס מען בעדארף וואס מעהר געלד פון איהם ארויסקריגען, און ער זיי אלס אזעלכע, מיט וועלכע מען בעדארף זיך אום מעהרסטען דינגען. און אז זיי זיינען דערוואקסען געווארען און די טעכטער האבען בעדארפט קליידער און די זיהן טאשען-געלד, איז אנגעגאנגען אין דער היים א בעשטענדיגעס דינגען זיך, — די מאמע מיט'ן טאטען, און די קינדער מיט'ן טאטען. ער האט זיי אלעמען פיינד געהאט, און אין זיי געזעהן שונאים, וואס ווילען רואינירען זיין גאנצע עקזיסטענץ, וואס מאכען א תל פון זיין פראצע דורך זיין גאנצעם לעבען. און אלע האבען איהם פיינד גע-האט, און בעטראכט איהם פאר „גארנישט נאר ביוזנעס'.

און אזוי האט ער אבגעלעבט זיינע גאנצע יאהרען מיט א קראנ-קען מאגען און מיט „גאר נישט נאר ביוזנעס“. מיט אלעמען האט ער געפיהרט האנדעל, — מיט דער גאס, מיט דער שטוב, מיט'ן ווייב און מיט די קינדער, און אלע, די גאנצע וועלט, און דאס גאנצע לע-בען איז פאר איהם „גארנישט, נאר ביוזנעס“ געווען.

ביז דער מאגען האט איהם אזוי דאקוטשעט און די טהעען מיט די פינגולקעס האבען שוין ניט מעהר געהאלפען, און ער איז געשטארבען און בעפרייט זיין ווייב און קינדער פון האנדלען. זיינע אייגענע האבען זיך אין דער שטיל געפרעהט אויף זיין טויט. און אפילו זיין לוייה איז געווען „גארנישט נאר ביוזנעס“: מען האט זיך געדונגען מיט דער „סאסייעטי“ וועגען קרקע, און מיט דעם אפים וואס האט פעראנשטעלטעט די לוייה האט מען זיך געדונגען וועגען פרייז, און אפילו מיט די מעמבערס פון דער חברה, וועלכע האבען בעדארפט מיטגעהן מיט דער לוייה, האט מען זיך געדונגען וויפיעל צו בעצאלען. נאָר אויף זיין מצבה האט מען פערגעסען אויפצושרייבען זיין

ריכטיגען נאמען, דעם סימבאל, וואס האט איהם בעגלייט זיין גאנצען
 לעבענס־גאנג, די מאַטאָ „גארנישט נאר ביזנעס“.

נאר דערפאר האט דער זוהן, וואס האט פערנומען דעם פא-
 טער'ס ארט ביים דעסק אין אפיס, בענייט דעם פאטער'ס מאַטאָ.
 ווען מען האט אויפגעפרישט דעם אָפּיס פאַר דעם נייעם באַס האָט מען
 אויך נישט פערגעסען אויפצופרישען דעם שפרוד פון דער מאַטאָ,
 וואס איז געהאנגען פאר'ן דעסק דורך דעם פאטערס גאנצען לעבען:
 „נאטהינג באט ביזנעס“. און דער זוהן האט זיך אונטערגענומען
 דורכצופיהרען געטריי דעם שפרוד, ווי דער פאטער האט עס געטהאָן.

א צופיהרטע הויז

שרה-לאה האָט אין איינעם מיט איהרע קינדער, ערוואַקסענע מיידלעך, די היימאַט פּערלאָזט און קיין אַמעריקאַ אַראָבגעקומען. אין דער היים איז זי טאַקע געווען אַ שעהנע בעל-הבית'טע, אַמאָל געהאַט אַן אייגענע מויער, נור בעל-הבית'טע אַהין, בעל-הבית'טע אַהער, דאָך אַז עס איז געקומען צו אַ שרודך טהאַן האָט מען נדן געוואָלט. און די בחורים'לעך זיינען אויך אונטערגעוואַקסען, אין חדר ביים מלמד האָט זי זיי ניט געקענט מעהר האַלטען. ניט געווען פון וואַנען. דאָס גוי'אישקע קרעמעל, וואָס דעם גלח'ס מוטער האָט זיך אין געסעל אויפגעמאַכט געגענאיבער איהר'ס, האָט איהר אַלע קונים צוגענומען. דעם גלח'ס מוטער — זיינען אַלע פויערים אַהין געגאַנגען. איהרע עלטערע צוויי אינגלעך זיינען אוועק פריהער נאָך לאָרז — פון דאָרט האָבען זיי די מאַמע'ן אַ בריוועל געשריבען: „ליעבע מאַמע, בלייב געזונד, מיר פאַהרען אַריבער קיין אַמעריקאַ צום „פעטער בענדער“ דער „פעטער בענדער“ — איהר געשטאַרבענעם מאַן'ס אַ ברודער — איז שוין געהאַט אוועק אַ צייט מיט יאָהרען. האָט טיילמאָל אַ בריוועל געשריבען, טיילמאָל אויף אַ יום-טוב אַ פאָר דאָלאַר געשיקט — האָבען די קינדער שטענדיג גערעדט פון „פעטער בענדער“ אין אַמעריקאַ. אבי וואָס, האָט מען די מאַמע'ן געסטראַשעט: „איך וועל אוועק צום פעטער אין אַמעריקאַ“ — ביז זיי האָבען טאַקע גענומען און געפאַהרען.

צווערשט האָט זי זיי בעוויינט, ווי מען בעוויינט אַ טוידטען — ביז צום ערשטען בריוועל. אויף פסח האָבען זיי די ערשטע פאָר רובעל אַהיים געשיקט, און געשריבען, אַז פאַר רחל'ה'ן און דבורה'לען — זייערע שוועסטער — איז דאָ אַ לעבען, אַז פאַר מיידלעך איז דאָ אַ בעסער אָרט ווי פאַר בחורים, אַז מיידלעך פערדיענען דאָ פיעל מעהר — און אַ שרודך קען זיך אויך פלינקער מאַכען דאָ ווי אין דער היים.

נדן איז ניט אָנגענומען. די אידענע האָט זיך עס געלייגט אויפ'ן שכל, און וואָס טאָקע וועט זיין דער סוף? בלייבען זיצען אלטע מוידען ביז אין גראָהען צאָפּ אַרײַן?

אָבער פּאָהרען, ווי אזוי? — טאָקע די קינדער שרייבען, זיי האָבען אַרויסגעשיקט צוויי שיפס-קארטען (האָבען גענומען אויף אויסצאָהלען) מיט אַ פּאָאר טאָלער אויף הוצאות, — אָבער וועט זי לאָזען צוויי ערוואַקסענע מיידלעך פּאָהרען אַליין אין דער וועלט אַרײַן, אין אַ פרעמדען מקום? שכנים טענה'ן: אַ וועלט מיט מענשען פּאָהרען, זיי וועלען ניט פּערפּאלען ווערען, — אָבער וואָס איז זי חיים'קע שניי-דער'ס ווייב, וואָס וועט לאָזען אַליין ערוואַקסענע מיידלעך אין דער וועלט אַרײַן? איהר מאַן איז דאָך געווען יואל זשאַבלינער. „זי וועט זיך איינשטעלען דאָס לעבען“ און וועט מיטפּאָהרען, קינדער וועט זי ניט אַליין לאָזען, און דאָרט, אין אַמעריקא, — ערוואַקסענע מיידלעך אָהן אַ טאטען און אָהן אַ מאמען, שעהנע לייט קען דערפון ווערען?

אַן אויסגעגעבענעם זעהן מיט אַן אויסגעגעבענע טאָכטער האָט זי שוין אין שטעדטעל געהאט, די אייניקלעך ליעב געהאט אַ געוואַלד, — אָבער פּערפּאלען, זי וועט די קינדער ניט לאָזען אַליין פּאָהרען, און עס האָט נאָך ניט געהאָלפּען. די אינגלעך פון אַמעריקא האָבען געמוזט צושיקען נאָך אַ טיקעט פאַר די מאמע'ן. זי האָט דאָס געוועלבעל איבער-געגעבען דעם אויסגעגעבענעם זעהן, איז געגאַנגען מיט די טעכטער אויפ'ן בית-עולם געזעגענען זיך מיט יואל'ן.

אַראָבגעקומען קיין אַמעריקא, האָט מען זיך גערונגען אַ דירה, און די קינדער האָבען געוואוינט ביי די מאמע. די מיידלעך האָבען באַלד אָנגעהויבען צו פּערדיענען, און „העמס“ זיך געקויפט. די מאמע האָט געפיהרט דאָס בעל-הבתיש'קייט אויפ'ן אלטען שטייגער, ווי אין דער היים. פרייטאג-צורנאכטס האָט ברוך'ל, דער עלטערער זעהן, קדוש געמאַכט, און כאַטש אַמעריקא איז אַ פרייע לאַנד און דאָ האָבען עלטערען איבער קינדער נאָך ניט צו זאָגען, דאָך האָט שרה-ללאַה ניט גערוהט. מילא די אינגלעך זיינען אינגלעך, נאָך די מיידלעך האָט זי געהיט ווי דאָס אויג אין קאָפּ. אַ האַלבע שעה שפּעטער אַהיים געקומען פון שאַפּ — די אידענע האָט ניט גערוהט, אויסגעפרעגט, וואו און ווען ביזטו געווען? און אז אַ יונגער באַי איז אין שטוב אַרײַנגעקומען, — האָט זי זיך אוועקגעזעצט אין אַ ווינקעל און האָט איהם גוט בעטראַכט,

און ניט געוואָלט איין מינוט אָבטרעטען פון ווינקעל און צו אַלעס זיך איינגעהאַרַכט וואָס ער רעדט מיט די טעכטער. איין מינוט זיי ניט אַליין געלאָזט.

מילא, זי האָט זיך שוין צו אַלעס צוגעוועהנט. שבת אין דער פריה הויכט זי זיך אויף און וועקט די קינדער אויף. זי הויכט זיך אויף און נעזומט דעם סדור און געהט אין שוהל אַריין דאוונען. די קינדער אָבער נעהמען דעם אָנבײַסען און — אין שאַפ אַריין אַרבייטען. פיעל מאָל האָט זי זיך געזאָגט: „וואָלט איך מיר דאָס געקענט אין דער היים פאַרשטעלען, אז שרה-לאַה, ר' יואל'ס ווייב, וועט זעהן ווי איהרע קינדער געהען שבת אַרבייטען!“ נור צו צרות געוועהנט מען זיך צו, — האָט זי אין שוהל, ביים סדור, איהר ביטער האַרץ אויסגעגאַסען, און פאַר די קינדער געבעטען, און מן הסתם רוהט יואל אין קבר אויך ניט. נור פאַר איינס האָט זי מורא געהאַט, מורא געהאַט ווי פאַר דעם טויט, ווי פאַר אַ גנבה, — דאָס איז דאָס, וואָס מאַכט זיך אין די גרויסע שטעט מיט מיידלעך. ערוואַקסענע מיידלעך, אַ גאַנצען טאָג ניט אונטער די מאַמע'ס אויג, און אַמעריקאַ איז אַ פרייע לאַנד... האָט זי נאָכגע- שפיערט, און נאָכגעשפיערט. און אז עס איז געקומען אַ זונטאָג און די מיידלעך זיינען אין גאס אַרויס שפאַצירען — האָט זי זיך ניט געפּוילט און נאָכגעגאַנגען, נאָכגעגאַנגען פון דער ווייטענס. און עס האָט זיך אַמאָל שוין געטראָפּען, זי האָט אַ באַי אויסגעפאַטשט אין מיטען דער גאס, ווען ער איז געגאַנגען מיט די טעכטער, און די מיידלעך אַהיים געשלעפט. אַ געלעכטער איז אין גאס געוואָרען. אַן אַלט-מאָדישע אידענע, זי איז אַ „גרינע“, אַמעריקאַ איז אַ פרייע לאַנד... דאָ גיבען די קינדער די מאַמעס צו עסען... בריינגען די „וויידזשעס“ אַהיים. נור „וויידזשעס“ אַהין, „וויידזשעס“ אַהער, — און מיט קיין באַיעס וועט זי זיי ניט לאָזען געהן. אַן אַלט-מאָדישע אידענע.

נור לאַנג דאָס האַרץ האָט זי זיך ניט געהאַט וואָס אָבצועסען. מיט די עלטערע האָט זיך באַלד געמאַכט אַ הימישער שדוך, אַ לאַנדסמאַן, גאָר אַ גליק. ער — אַ פּערדיענער, זי — אַ פּערדיענערקע. נאָך דער חתונה — האָט זיך באַלד אַרויסגעוויזען, אז עס איז ניט געווען אזוי איי-אַיי. קוים האָט זי אָנגעהויבען צו שוואַנגערען, און האָט ניט געקענט געהן אַרבייטען — האָט געפּעהלט אַ האַלבע פּרנסה, און נאָכ'ן ערשטען קינד האָבען, — איז פון איהר גאָר אַ תל געוואָרען. ניט געקענט פון

שטוב ארויסגעהן. נור געלויבט צו גאָט דערפאר. אבי פטור געוואָרען. און מיט די אינגערע האָט זיך אויך באַלד עפעס געמאַכט. אַ גאַליציאַ-נער, אַ גאַנץ פיינער מענש, פון זעהר אַן אַרענטליכען טאַטע'ן אַ פרומען איד. געלויבט איז גאָט, האָט שוין ביידע טעכטער ארויסגע'פטר'ט פון שטוב, און מיט די יונגען איז פּערזאָרגט.

נור, אז זי האָט די מוידען ארויסגע'פטר'ט פון שטוב, איז די פּרנסה אין שטוב קלענער געוואָרען. די ביידע יונגען האָבען אויס-געהאַלטען די שטוב. פּופּצעהן טאָלער אַ מאָנאַט רענט און „געז“, איז אַביסעל שווערליך געווען, האָט דער עלטערער באַי געוואָלט זיינס אַ פריינד זאָל אַריינמופען אַלס „באַרדער“, האָט דער אינגערער ניט געוואָלט, און די טעכטער האָבען אויך ניט געלאָזט, די מאַמע זאָל נאָך אַרבייטען אויף פּרעמדע... געזאָגט האָבען זיי — נור געלד געבען האָבען זיי ניט געגעבען. די אינגערע נאָך די חתונה האָט נאָך אַמאָל אונטערגעשטעקט די מאַמען אַ טאָלער און צוויי, אכער נאָכ'ן ערשטען קינד — האָט זי ניט געקענט. די מאַמע האָט נאָך געדאַרפט אַבשפּאַרען און דער עלטערער טאָכטער, וועלכע האָט שוין געשוואַנגערט מיט'ן צווייטען קינד — אונטערגעשטעקען. נור דאָס איז נאָך גאָר ניט געווען. דער עלטערער יונג, ברוך'ל, וויל חתונה האָבען (שוין צייט געווען, אַן אַכט און צוואַנציגער), און ער האָט טאַקע חתונה געהאַט, און אַרויס-געמופּט פון שטוב. איז די גאַנצע שטוב געפּאַלען אויף יצחק'ן, דעם אינגערען.

טאַקע מען האָט געמופּט אין קלענערע רומס, נור צוועלף טאָלער מוז מען צאָהלען און „געז“ אויך, און אַ מאַמען אויפּצוהאַלטען אויך, — האָבען די קינדער זיך צוואַמענגענומען אַמאָל, און גע'טענה'ט: „אַ מאַמע קען אויסהאַלטען צעהן קינדער, און צעהן קינדער קענען ניט אויסהאַלטען איין מאַמען“ — האָבען אָבגעמאַכט, יעדער זאָל עפעס געבען. ברוך'ל האָט געגעבען אַ דאָלאַר אַ וואָך, ביידע טעכטער אויך אַ דאָלאַר, און „הויז“ זאָל בלייבען „הויז“.

איין טאָכטער האָט געוואוינט דאָן-טאָן, די צווייטע אפּ-טאָן, דער זוהן גאָר אין די בראַנסס. נור זונטאָג נאכמיטאָג זיינען זיך אלע מיט די מענער און די קינדער צוואַמענגעקומען אין „הויז“, פּערבראַכט מיט דער מאַמען אַ פּאַאר שטונדען. די באַבע האָט זיך געפּרעהט מיט די אייניקלעך, נור זי האָט זיי ניט פּערשטאַנען, זיי האָבען גערערט

צו איהר ענגליש; די באַבע האָט גערעדט צו זיי — זיי האָבען ד' באַבע יא פערשטאנען.

די קינדער האָבען גערעדט וועגען זייערע זאכען — „סאָסייעטיס“ און „יוניאָנס“, און די מאַמע האָט געשטעלט עפעס אויפ'ן טיש, און האָט זיך דערמאָנט אָן דער היים, און אַ קרעכץ געגעבען „יואל“, און געגעבען אַ גלעט אַ קינד איבער'ן קעפעל, און דאָס שטיבעל איז גאָר בעלעבט געוואָרען. די קינדערלעך האָבען אָנגעפאָנגען צו וויינען, שלעפּריג געווען, אין דער מאַמע'ס שטיבעל איז אַ גאַנצע רייהע קינדער וועגעלעך געשטאנען, האָט מען די קינדער שלאָפען געלענט, און דער עלטערער זוהן האָט נאָך ביער געשיקט, און אַ צוויי לאַנדסלייט זיינען אויך אַריינגעקומען, האָט מען זיך דערמאָהנט פון דער היים, פון קליינעם שטעדטעל, און דערצעהלט מעשיות, און אָנגערופען פּערגאַנגענע נעמען פון אַ „מאיר מלמד“, „שלמה וואַסערטרענער“ — און די אַלמע אידענע האָט פון צייט צו צייט געקרעכצט „יואל“.

אזוי האָט דאָס שטיבעל געלעבט פון זונטאָג צו זונטאָג.

איז אָבער געקומען, און דער אינגערער זוהן יצחק האָט אויך געוואָלט חתונה האָבען. און ניט קיין וואונדער, שוין אויך אונטער געוואַקסען, און מיט אַ מיידעל געגאַנגען אַ פּאָאר יאָהר. באַלד אַרייַנגעקומען די מאַמע צו זיך, קען ער ניט. אזא טראַגעדיע, און קיין פּער דיענער איז ער אויך ניט קיין גרויסער, און „סלעק“ מאַכט זיך אויך — און גלאַט אזוי — ווי האַלט מען אַ מאַמען באַלד נאָך דער חתונה — אַ יונג ווייבעל. און דער עלטערער זאָגט אויך דאָס זעלבע: „ענג אין די רומס“, און פון די טעכטער איז דאָך אָנגערעדט, שלעפט מען זיך אָב פון טאָג צו טאָג, פון וואָך צו וואָך, און יעדען זונטאָג רעדט מען דעריבער. און די מאַמע פיהלט זיך שוואַך. מיט דער ווינטער, ווי דער ווינטער, אָבער די זומערס אין ניו יאָרק האָבען פון איהר אַ תּל געמאַכט. און דער אינגערער זוהן קען ניט אויפהאַלטען דאָס „הויז“ אַליין, און חתונה האָבען וויל ער.

און פון דער היים שרייבט מען, אז דעם עלטערן ברודער געהט עס ניט שלעכט, און גלאַט אַן אַלמע אידענע וועט זיך אין דער היים בעסער פיהלען, איהרע היימישע מענשען, און דער מאַן, איהר „יואל“ ליענט דאָרט... און וואָס דאַרף מען אין דער היים? אַ קליין

שמעדתעל, — דער היגער טאָלער איז דאָרט צוויי רובעל — און ניר-
יאָרק איז דאָך ניו יאָרק.

עצה'ט מען זיך אהין, עצה'ט מען זיך אהער, מען לעגט זיך
צוזאמען, מען נעהמט דער מאמע'ן א שיפסקארטע און מען שיקט זי
אחיים, די קינדער וועלען איהר שיקען יעדער נור א האלבען טאָלער א
וואָך, וועט זי האָבען איהר הוצאה בריוה. און וואָס איז א האלבער
טאָלער? און א „הויז“ אויפהאלטען אין ניו יאָרק איז דאָך ניט קיין
קליינגקייט.

* * *

אין א שעהנעם דיענסטאג נאָך א פורים־טאָג האָבען זיך די קינדער
מיט די אייניקלעך צוזאמענגעקליעבען ביים האפען פון די האמבורג-
אמעריקאן ליניע בעגלייטען די מאמע אויף די שיף. די מאמע,
אָנגעטהאָן אין דעם שוואַרצען שלייפעל אויפ'ן קאָפּ, וואָס זי האָט זיך
נאָך פון דער היים געהאט מיטגעבראכט, איז געשטאנען ביים אָנלעהן
פון די שיף און האָט געקוקט אויף די קינדער און אייניקלעך, וועלכע
זיינען געשטאנען אין אָפענעם פענסטער פון די האַלל אויף דעם אַמערי-
קאנישען ברעג. עס זיינען געווען איהרע קינדער, וועלכע זי האָט
מיטגעבראכט פון דער היים און האָט זיי דאָ איבערגעלאָזט, און די
אייניקלעך איהרע האָבען אַריבערגערעדט צו איהר, אין אַ פרעמדע
שפראך, וועלכע זי האָט ניט פערשטאנען, און האָבען געפאָכערט צו
איהר מיט די אַמעריקאנער פענדלעך, וועלכע זיי האָבען געהאלטען אין
די הענד. און די אידענע האָט געקוקט אויף איהר גאַנצעם לעבען,
וועלכעס זי לאָזט דאָ איבער אויף דעם ברעג, און די שיף האָט זיך
פאַמעלעך, מיט אַ שטילע ערנסטקייט דערווייטערט וואָס אַמאָל מעהר
פון דעם פענסטער, פון וועלכען עס האָט נאָך געפאָכערט דאָס אַמערי-
קאַנער פענדעל פון איהרס אָן אייניקעל, זי צו ברענגען צוריק פון וואַנען
זי איז אַהערגעקומען, דאָ איבערצולאָזען איהר נאָכקומענשאַפט.

אייפערזוכט

(ערצעהלונג)

אלע פריינד און בעקאנטע האבען געהאלטען מאדאם אויערבאד פאר א שעהנע און האבען מקנא געווען דעם בוכהאלטער אויערבאד זיין גליק.

„וואס פאר א גליקליכער מענש דו ביזט, אויערבאד, פלעגט צו איהם אפטמאל טענה'ען ראזענשטיין, זיין פריינד פון דער יונגער, וועלכער איז פערבליבען אן אלטער בחור, אן אפטער אריינגעהער צו די אויערבאד'ס. „א שעהן ווייב, געראטענע קינדער — ביזט שטענדיג געווען א גליקליכער“.

אויערבאד אליין האט אבער ניט געוואוסט, אז ער איז א גליקליכער. פארקעהרט, אויערבאד האט זיך געהאלטען פאר אן אומגליקליכער, כאטש ער האט ניט געהאט קיין ספעציעלע אורזאכע אויף וואס זיך צו פלאגען. ער האט געוואוסט, אז מענשען האלטען זיין פרוי פאר א שעהנע, נור ער איז שוין געווען צוגעוואוינט צו איהר, און ניט בעמערקט אין איהר קיין בעזונדערען רייז. ער איז איבערהויפט געווען גלייכנילטיג צום לעבען און צו אלצדינג, וואס האט איהם ארומגעריינגעלט.

אמאל האט אויערבאד געהאט אמביציעס א קינסטלער צו ווערן רען. ער האט געפיהלט, אז ער איז פון דער נאטור בעשאנקען מיט טאלאנט, כאטש ער האט ניט געוואוסט אין וואס פאר א פארם עס דריקט זיך אויס זיין טאלאנט. געפרוואוט האט ער אויף אלע פעלער דער: יונגערהייט האט ער געלערענט פיעדעל שפיעלען און געמיינט,

אז ער וועט ווערען א ווירטואז. ער האט זיך אבער באלד געווענרעט צו דער געמיז פון מאלען. ער האט געמאלט, געצייכענט, נור אכגע-שמעלט האט ער זיך ביי דער מוזע פון פאעזיע. ער האט געשריעבען ליעדער, דראמען, סקיצען. די רעדאקטארען אבער, צו וועלכע ער האט געשיקט די פרוכטען פון זיין פערער, האבען זיך ניט פערשטא-נען דערויף, און איבערגעלאזט זיינע הארץ-רייסענדע בריעף אונבע-אנטווארט. אויערבאד איז ניט געווען קיין קעמפפער, א מענש איז ער געווען אז ענטוואסט, און בעדארפט ערמוטיגונג און בעגייסטע-רונג, און ער האט זיך באלד אכגעזאגט פון זיין ליטערארישער קאר-יערע. א מענש מיט אמביציעס איז ער אבער געווען, האט ער זיך איינגערעדט, אז פיהלען די קונסט איז טיעפער ווי אליין צו שאפען די קונסט, און געהאלטען, אז זיין ספעציעלער טאלאנט בעשטעהט אין זיין פיהלען פרעמדעס שאפען. א שעהר-רעדנער איז ער געווען, האט ער געשאפען ארום זיך א קרייז, וועלכע האבען איהם פערעהרט. ער פלעגט דאן שרייבען זיין פאעזיע אין געהיים נור פאר א פאר בעקאנ-טע, פאר וועלכע ער פלעגט פארלעזען מיט א דעקלאמאטארישען טאן. זיינע פארלעזונגען פלעגען ארויסרופען גרויס בעגייסטערונג פון זיינע פריינד. אויערבאד איז געווארען זעהר פאפולער צווישען זיינע פריינד און געהאלטען, אז די אויסאיבונג פון פערזענליכען איינפלוס אויף אן ענגען קרייז מענשען האט מעהר בעדייטונג און איז פיעל מעהר אינטערעסאנטער ווי צו ווירקען אין די עפענטליכקייט דורך דעם אנגענומענעם וועג.

באלד אבער איז געקומען דאס ניכטערע לעבען און האט אן ענד געמאכט צו אלע פערזענליכע און אינדיווידועלע „איינפלוסען“. אוי-ערבאד האט געהאט גליק אין ליעבע, און מיט זיין שעהן דעקלאמי-רען און מיט זיין פאעטישעס אויסזעהן האט ער געפאנגען דאס הארץ פון איינע פון די שעהנסמע מיידלעך אין דעם קרייז, וואו ער האט פערקעהרט, נאך וועלכע פיעלע האבען זיך געיאגט. אויערבאד איז ווירקליך געווען גליקליך. ער האט געפונען אז אויסדרוק פאר זיין קינסטלערישע נשמה איז דער ליעבע, נור די ליעבע האט אבער באלד געבראכט פרוכט און פליכטען. און וואס מעהר פרוכט זי האט גע-בראכט, אלץ גרעסער זיינען די פליכטען געווארען, און אויערבאד איז באלד פערפאלען געווארען אין זיין לאנגווייליגע טאג-טעגליכע

בעשעפטיגונג, פון וועלכע ער האט געצויגען זיין חיונה. אין די טור-
קענע ציפערען פון זיין בוכהאלטעריע וועגען גראמאפאנען איז באלד
פערטריקענט געווארען זיין גאנצער פאעטישער שוואונג, און עס איז
גאר ניט איבערגעבליבען פון די גוטע אלטע צייט. נור א געוויסער
שניט איז זיין קליידונג, אין זיינע לאנגע האר און אויסזעהן, וואס
זיינען געווען דער איינציגער אויסדרוק פון זיין קינסטלערישער און
פאעטישער פערזענליכקייט.

דאס לעבען איז איהם באלד געווארען לאנגווייליג און אונאיני-
טערעסאנט. ער האט זיך ווינציגער שוין אבגעגעבען מיט דעם שטר-
דירען פון זיין קינסטלערישע פערזענליכקייט. ער האט קיין צייט ניט
געהאט דערצו. ער איז אפילו געווארען גלייכגילטיג צו זיין פרוי. ער
האט געוואוסט, אז מענשען האלטען, אז זיין פרוי איז א שעהנע, אבער
ער האט דאס ניט געזעהן. ער האט אין איהר מעהר קיין אינטערעס
ניט געפונען, און ביסלעכווייז איז אויך די ליעבע אויסגעלאשען גע-
ווארען ביי איהם. די ציפערען וועגען די גראמאפאנען האבען אלץ-
דינג איז זיך ארומגענומען. ער האט זיין פרוי ניט געזעהן און ניט
פערשטאנען דעם אינטערעס וואס זי רופט ארויס. ביסלעכווייז איז
ביי איהם אויסגעלאשען געווארען דער אינטערעס צום לעבען, צו זיין
קינסטלערישע פערזענליכקייט, צו שעהנקייט, צו פאעזיע און קונסט
מיט וועלכע ער האט זיך אזוי אינטערעסירט און ער איז געווארען א
קליינטשיגער, קליינטשיגער אינסטרומענט, וואס ווערט בענוצט צו
האלטען בוכהאלטריע איבער גראמאפאנען, און דער אינסטרומענט
ווערט אויפגעהאלטען דורך צוויי, דריי מאָל אין טאָג שפייזונג און
דורך רהען א געוויסע צייט פון מעתילעת, ווי הונדערטער טאיענדער
זיין גלייכענס, ווי מיר אלע...

די אבגעלאזענקייט און דאס גלייכגילטיגקייט צום לעבען האט
באלד געווירקט אויף די בעציהונג פון זיין פרוי צו איהם. אויער-

באד'ס פרוי, וועלכע איז ווירסליך געווען א שעהנע, און געוואוסט דערפון מעהר וויפיעל זי האט געדארפט, האט פון זיד געהאלטען פיעל. זי האט חתונה געהאט פאר דעם יונגען מאן, ווייל ער איז געווען דער אינטערעסאנטסטער פון דעם גאנצען קרייז פון איהרע בעקאנטע, און ער האט זי בענייסטערט מיט זיין קינסטלערישען שוואונג. אבער קוים איז זיין בענייסטערונג אויסגעלאזשען געווארען און זיין ליעבע איז געווארען א שווערע, לאנגווייליגע טאגטעגליכע פליכט פאר זיין ווייב און קינד, איז זי אויך געווארען גלייכגילטיג צו איהם. מאן און ווייב האבען געלעבט א טרויעריגעס, לאנגווייליגעס לעבען, א לעבען פון געוואנההייט און פליכט, ווי הונדערטער טויזענדער זייער גליי-
כען — ווי מיר אלע...

אמאל אין א פארנאכט, אין פריהען פריהלינג, איז אויערבאד אהיים געקומען פון דער ארבייט, א מיעדער ווי געוועהנליך, האט זיך איהם געדאכט, אז דער קליינער „פארלאך“ איז פול מיט אן אראמאט פון ציגארען-רויך. ער האט שוין געוואלט פרעגען די פרוי, אויב עס איז ווער געווען ביי זיי, האט ער זיך אבער צוריקגעהאלטען און גענר-מען בעטראכטען די פרוי אין געהיים. און איהם האט זיך געדאכט, אז א פערדעכטיגע רויטליכקייט בליהט אויף די באקען פון זיין פרוי. איהר ווייסער, פולער האלז, וועלכער קוקט ארויס פון ווייט-אויסגע-שניטענעם רעפארם קלייד, האט זיך איהם געדאכט אין ווארעם, און איהר לייב טיעף, טיעף אונטער'ן קלייד מוז זיין ווארעם און אויפגע-ברויזט. ער האט שוין געזעהן ווי איהרע זיידענע געפאלדעטע האנד-זייגען צוזאמענגעפרעסט אויף איהרע שליפען, ווי ארעמס אין ליעבע וואלטען זיי צוזאמענגעפרעסט. ער האט שוין בעמערקט, ווי א נער-וועזע צוקונג געהט דורך די גאנצע הויבע געשטאלט פון זיין פרוי, ווען זי בעוועגט זיך. איהם האט זיך געדאכט, אז זיי מיידט אויס זיין

בליק, אז זי רעדט אוננאטירליך, אז איהרע הענט ציטערען דערלאנגענער דיג איהם עסען. און איהר פרעהען זיך מיט איהם, און איהר לאכען. אלעס איז אוננאטירליך און געמאכט.

אויערבאד איז געווארען אז אויפגערעגטער. ער האט זיך אבער קאנטראלירט. ער האט זי גאר ניט געפרעגט, אויסגעמיעדען צו רע-דען צו איהר. ער איז צוגעגאנגען צום שפיעגעל און גענומען זיך בע-טראכטען. איהם האט זיך אויסגעוויזען, אז ער איז אלט געווארען דורך די לעצטע פאזאר יאהר, זיינע אויגען און מויל זיינען אריינגע-שטריקט געווארען אין א נעץ פון קנייטשען, וועלכע האבען זיך גע-וועבט אין די ווינקלעך פון זיין פנים. זיינע האָר זיינען נאך גע-דיכט און שטארק, דאך בעווייזען זיך שוין אין זיי זילבערנע פערעם.

ער האט זיך גענומען פערגלייכען מיט זיינע פאטאגראפיען, וואס זיי-נען געהאנגען ארום די ווענד פון פארלאר. די פאטאגראפיען זיינען געווען פיעל און האבען פארגעשטעלט אויערבאד'ן אין פערשידענע פאזען, ווי א קינסטלער בעדארף אויסזעהן, אמאל מעלאנכאליש, אמאל פאעטיש שמיכלענדיג, אמאל דעם קאפ אויף דער האנד פערטראכט, האלמענדיג די פערער אין דער צווייטער האנד, נור איינע איז דארט געווען, וואס ס'האט זי גענומען א פריינד, אויך א קינסטלער א פא-טאגראפיסט, וועלכע האט פארגעשטעלט אויערבאד'ן אלץ פאעט אין א ווייד העמד און א קראגע, מיט'ן אפענעם האלז און צולאזענע האַר. די פאטאגראפיע איז געהאנגען אין מיטען וואַנד און איז געווען בע-פוצט מיט צוויי רויסע בענדער פון א בוקעט מיט בלומען, וואס אויער-באד האט אמאל בעקומען פון א לארבער-קראנץ. די פאטאגראפיע האט גע-צייגט אויערבאד'ן אין זיין גאנצער גלארע. שוין זעהר לאנג האט אויערבאד ניט געקוקט אויף איהר. ער האט זי גאר ניט געזעהן.

היינט האט ער זיך אבגעשטעלט נעבען איהר און גענומען זי גוט בע-טראכטען, און געצויגען א פאראלעל צו דעם, וואס ער איז אמאל גע-ווען, וואס ער האט אמאל געזאלט זיין, און וואס ער איז היינט, — און א איידעלע טרויעריגקייט האט ארומגענומען אויערבאד'ן. ער האט זיך דערמאנט אין זיינע קינסטלערישע אמביציעס און איז טרויעריג געווארען.

אין דער שטיק, פערטראכט און טרויעריג האט ער געגעסען זיין

אבענד-ברויט. — נאכ'ן אבענד-ברויט האט זיך אויערבאך אבגעוואָרן
שען, ראזירט און אנגעטאן א ווייכען קראגען, אויסגעזוכט זיין ברייך
טען „פאעמישען“ קראוואַט וועלכען ער האט שוין ניט בענוצט צייט
יאָהרען.

— קום, ראָזע, לאַמיר אַרויסגעהן אין פּאַרק שפּאַציערען — די
קנאַספּען בליהען אויף די בוימער, האַט אויערבאך בעטאַנט דאָס
וואַרט „קנאַספּען“, ווי ער וואַלט אַ ליעד דעקלאַמירט, מעלאַנכאָליש,
פּערגלאַצענדיג די אויגען.

— די קינדער שלאָפּען נאָך ניט, איד בעדאַרף די קינדער לעגען
— האַט ראָזע אַבגעענטפּערט, וואָס האַט זיך געדאַכט אויערבאך'ן.
אַז זי מירט אויס זיין בליק דערביי.

— קינדער, שטענדיג זאַנסט דו מיר קינדער, לאָז די מוטער לע-
גען די קינדער שלאָפּען — קום, ראָזע, די קנאַספּען בליהען, האַט אויך
ערבאך געוואַנט ווי אין אַ וויינענדיגען מאָן.

ראָזע האַט געקוקט אויף איהר מאן א פּערוואַונדערטע, אַז אַנ-
דערס מאַל, אַז אויערבאך קומט אַהיים פון דער אַרבייט, ענדיגט ער
נאָך ניט אַבצוּעסען און ער נעהמט דעם „פּייפּער“ און קריכט אין בעט
אַריין, טייל מאַל, אַז עס קומט אַריין דער שכן, שפּיעלט ער מיט איהם
אַ קערטעל פון בעט אַרויס. זי מוז איהם דערלאַנגען אין בעט אַריין
אַ וואַרעמע גלאַז טהעע, אַמאָל געהט ער אויך אין מואווינג פּיקטשורס,
זעהר זעלטען ראַזירט ער זיך אין אַבענד — וואָס אין עס היינט מיט
איהם געוואַרען?

זי האַט אַרויפגעוואַרפּען אויף זיך דעם דזשעקעט און אין אַרויס
מיט איהם אין גאַס.

זיי האַבען געוואַהנט אין די בראַנס ניט ווייט פון פּאַרק. עס
איז שוין טאַקע געווען אַ פּריהער פּריהלינג, אַ מילדער וואַרימער ווינ-
טעל — נור די גאַסען זיינען געווען שמוציג, פון צופּייכטען שנעע —
איז אין פּאַרק, פון וועלכען זיי האַבען ניט ווייט געוואַהנט, געווען
פּייכט און טונקעל. אויערבאך וואַלט אין איהם אַן אַנדערס מאַל ניט
אַריינגעגאַנגען, איבערהויפּט האַט ער פּיינד געהאַט צו געהען. יעצט
איז ער געגאַנגען שווייגענדיג נעבען זיין פּרוי, פּערטראַכט. אַז זיי זיי-

נען אריינגעקומען אין פארק אַרײַז, האָט אויערבאָד אָנגעהויבען צו פּאַעטזירען :

— דו הערסט די פּויגלען, אָד, זיי זיינען שוין צוריק געקומען די פּויגלען פון די ווייטע לענדער, און בריינגען מיט זייער ליעד פון די וואַרעמע לענדער.

ראַזע האָט זיך צוגעהערט, זי האָט ניט געהערט ניט די פּויגלען און ניט זייער ליעד פון די וואַרעמע לענדער, אין פּאַרק אין פּייכט פון דעם צולאָזענעם שנעע און זיי האַבען געטראַטען אין דער בלאַטע.

— דו פּיהלסט, ראַזע, דעם געשמאַק פון די קנאַספּען, דו פּיהלסט ווי זיי בליהען. דו פּיהלסט די פּריהלנינגס־קנאַספּען ?

ראַזע האָט געריכט, עס קען זיין אַז די קנאַספּען האַבען גע־בליהט, נור אין דער פּינסטערער נאַכט האָט מען זיי ניט געזעהען, און געפּיהלט האָט מען זיי אויך ניט, נור ראַזע האָט געשוויגען און ניט פּערשטאַנען די ענדערונג, וואָס איז געוואָרען מיט איהר מאַן.

— איד וועל שרייבען אַ ליעד פון די קנאַספּען, ווייסט, ראַזע, דעם פּריהלנינג פּיהלט מען נור ביי־נאַכט, ווען אלע שלאַפּען, יעצט אין דער פּינסטער פּיהל איד מעהר די קנאַספּען ווי ביי־טאָג — איד וועל עס בעזינגען אין אַ ליעד, ראַזע.

אַז זיי זיינען אהיים געקומען צוריק אין זייער וואָהנונג, זיינען שוין די קינדער געשלאַפּען, איהר אַלטע מוטער, וועלכע איז איבער־געבליעבען מיט די קינדער, איז אויך שוין געשלאַפּען און אויערבאָד האָט אַריינגעפּיהרט זיין פרוי אין פּאַרלאָר.

— זעץ זיך ראַזע.

— איד וויל אַריינגעהען זעהן וואָס די קינדער טוען.

— איד בעט דיך, זעץ דיך דאָ, אַט אַ אַהער, קום אין אַ זייט, איד וויל דיך בעטראַכטען פון דער זייט, ווי דאַס ליכט פּאַלט אויף דיין פנים — איד בעט דיך, ראַזע.

ראַזע האָט ווירקליך ניט געוואוסט, וואָס מיט איהר מאַן איז גע־

שעהען. — אזוי פלעגט ער זיך פיהרען אמאל אין די ערשטע צייטען נאך דער חתונה, דאז האט ער ליעב געהאט צו בעטראכטען זי, צו זי צען מיט איהר אליון — און צו פרעהען זיך מיט איהר — צייט יאהר רען זיינען זיי שוין ביידע ניט געזעסען אין פארלאך אליון. צייט יאהרען שוין האט ער נישט באמערקט ווי זי טוט זיך אָן, ווי זי זעהט אויס.

— וואָס איז עס דאָס געוואָרען היינט מעהר מיט איהם ווי אן אנדערס מאל? נור געזעהען, אז ער איז אויפגערעגט, האט זי איהם נאָכגעגעבן — און זיך אַוועקגעזעצט אין דער שיינ פון די ליכט, וואָס איז געפאלען אויף איהר פראַפיל.

— ראָזע, האָסט מיר אויפגעהערט צו ליעבען! איד ווייס, איד בין אויסגעלאָשען — א פערלאָרענער שטערען — און דו ביזט אַ זון. — די זון איז איהר הערליכעם ליכט.

— וואָס פאלט דיר אין!

— איד ווייס, ראָזע, נור פערלאָז מיר ניט, ראָזע, פערלאָז מיר ניט — בעליכט מיט דינע שטראַהלען, זון, דעם אויסגעלאָשענעם שטערען — פיעליכט וועט דער שטערען וויעדער אָנהויבען צו שיינען.

— וואָס טוט זיך מיט דיר, וואָס?

— ראָזע, סוק מיר אין די אויגען אַרײַן. איד וויל זעהען דינע שעהנע גרויסע אויגען. אַ, ווי שעהן זיי זיינען. ראָזע, איד האָב מורא פאַר דיר, אזוי שעהן ביסט דו. — איד בין דיר ניט ווערט, ראָזע. — ווער בין איד, אז איד זאל דיר בעזיצען, א אויסגעלאָשענער שטערען, אַ טרויעריגער בוד־האַלטער, אמאל איז אַנדערש געווען, אמאל, ראָזע, און אויערכאד איז צוגעגאַנגען צו דער וואַנד וואו עס איז געהאַנגען זיין פאַטאָגראַפיע אין „גלאַרײַ“, איינגעגראַבען אין איהר זיין געזיכט און געוויינט.

— וואָס טוט זיך מיט דיר, דוד, וואָס איז? איז ראָזע ערשאָד־קען געוואָרען?

— נור מײַן ניט, ראָזע, אַז איד בין שוין אַ פערפאַלענער מענש,

איך האָב זיך נור פֿערגעסען, אויף איין מאָמענט פֿערגעסען, פֿער־טרונקען געוואָרען אין די ציפֿערען פֿון די גראַמאַפֿאָנען, ווי דאָס וואָלט געווען פֿאַר מיר תּכּלִית, אַ צוועק. — ניין, ראָזע, יעצט זעה איד די גראַמאַפֿאָנען זיינען דאָך נור אַ מיטעל אַ לעבען צו מאַכען, אויפֿצו־האַלטען דעם זינדיגען קערפֿער — אָבער דאָס לעבען, דאָס גרויסע לעבען — דאָס איז דאָך דער צוועק, יעצט האָב איד עס, ראָזע, וועסט זעהען, איד וועל צוריק אָנהויבען לעבען, — צו דיכטען. מיין נשמה וועסט זיך אין מיר, וועסט זעהען, ראָזע, וואָס איד וועל שאַפֿען, איד וועל די וועלט ערשטוינען, וועסט זעהען — ראָזע, וועסט זעהען.

— געוויס, דוד, געוויס, איד האָב דאָך קיינמאָל ניט געצווייפֿעלט אַז דו וועסט צו עפעס קומען, — האָסט דאָך אַ גרויסע פֿאַעטישע נשמה, דוד.

— און דו ביסט אַזוי שעהן, ראָזע, פֿון וואָנען ביסט דו אַזוי שעהן געוואָרען? — גאָט, איד האָב דאָך דיר קיינמאָל ניט געזעהען אַזוי מאַראַליש־גייסטליך, ווי פֿון אַ צויבער־וועלט וואָלסט דו געקומען, און דיין שעהנער שטאַלצער האַלז, ווי דער האַלז פֿון אַ פֿרייען שטאַלצען הירש אין וואַלד, זעץ זיך אַוועק דאָ, ראָזע, איד וויל זעהען ווי דאָס ליכט פֿאַלט אויף דינע האַר, וואַרט, ראָזע, איד וויל דיר אָנ־טאָן ווי אַ געטין, זיך, ראָזע, איד וועל וואַרפֿען אויף דיר אַ טאַגע, אַ רוימישע טאַגע, דו ביסט די מוזע, דו ביסט די מוזע פֿון קונסט, פֿון פֿאַעזי, דו קענסט בענייסטערן, ראָזע — דו קענסט בענייסטערן. זאָג מיר, ווער איז ער? אַ קינסטלער, אַ מוזיקער, אַ מאַהלער — דו בע־נייסטערסט איהם, וואו זיינען מיינע אויגען געווען, איד אויסגעלאָ־שענער שטערן.

— ווער, וואָס רעדסט דו?

— גאָר ניט, גאָר ניט, איד וויל גאָר ניט פֿרעגען, איד וויל נישט וויסען — איד בין דיר ניט ווערט געווען — איד בין דיר ניט ווערט. דו ביסט אַ געטין, די געטין פֿון שעהנטייט. און אויערבאָך איז גע־פֿאַלען צו די פֿיס פֿון זיין און האָט געהאַלט געווען, איד אויסגעלאָ־שענער שטערן.

— דו שעהנע געטין מיינע.

— אָבער וואָס רעדסט דו? נאָס טוט זיך מיט דיר? ווער איז

דאָ געווען? — און א רויטער בלוט-בלום האָט אויפגעבליהט אויף די לענגליך רוהענדע באַקען פון זיין פרוי.

— איד וויל ניט וויסען, איד בין דאָך ניט ווערט געווען — נור עס וועט אנדערש ווערען, יעצט זעה איד, איד ווער ווידער געבוירען אין די ליעבע צו דיר — די ליעבע הויבט מיך ווידער אויף — דו שעהנע געטין מיינע.

און אויערבאך האָט די נאכט ווידער געקושט זיין פרוי מיט אַ טיפע ליידענשאַפט, וואָס ער האָט עס שוין ניט געטאָן צייט די ער-שטע צייט נאָך זייער חתונה.

און ווירקליך איז געשעהן אַן ענדערונג אין אויערבאך'ס לעבען. די גראַמאַפאָנען זיינען ווירקליך נור געוואָרען אַ מיטעל אויפצוהאַל-טען דאָס לעבען, און זיינע קינסטלערישע אַמביציעס זיין צוועק. אויערבאך האָט ווידער אָנגעהויבען צו דיכטען, און פאַרגלעזען זיין דיכטונג אין דעם קרייז פון זיינע בעקאַנטע, אויערבאך האָט ווידער געטראָגען ווייכע אויסגעשנימענע קראַגענס מיט גרויסע ברייטע קינסטל-לערישע קראַוואַטען, געלאָזט נעהמען פון זיך קינסטלערישע פאַטאַ-גראַפיען אין פאַעטישע פּאָזען. אויערבאך האָט ווידער געלעבט אין פאַעזי און ליעבע. אַפּטמאַל פאַר'ן לעצטען גראַשען בלומען געקויפט און געבראַכט דער פרוי אַהיים. אין די אַבענדען האָט ער דער פרוי אָנגעטאָן אין טאַגעס, פערשטעלט זי פאַר די געטין, פאַר די מוזע און געלאָזט זי בעשיינען מיט דעם ליכט אויף איהרע האַר, אין די נעכט האַבען זיי זיך געקושט מיט די טיפע ליידענשאַפט — פון יונגע פער-ליעבטע.

די בעקאַנטע האַבען ניט געוואוסט די אורזאַכע פון די ענדערונג וואָס איז געוואָרען מיט אויערבאך'ען, — אין זייער קרייז האַבען זיך

אָנגעהויבען צו בעווייזען נייע יונגע מענשען, וועלכע האָבען זיך אינ' טערעסירט מיט שעהנהייט, מיט קונסט. — אויערבאָד האָט פאַרגע' לעזען זיין פּאָעזי — און עס איז אזוי געבליבען אז דער קרייז זאָל פּערזאָנשאַלטען אַ ליטעראַרישע אונטערנעהמונג וואו אויערבאָד זאָל צום ערשטען מאל אויפטרעטען אין די ווירקליכקייט פאַר'ן פּובליקום, און מען האָט געזאָמעלט געלד, צו געבען אַ אַמאַטאָרען פאַרשטעלונג פון אַ שטיק אין וועלכע די מאַדאָם אויערבאָד האָט געזאָלט שפּיעלען אַ באַדייטענדע ראָלע.

אזוי האָט יענער אונבעקאַנטער אָנגעוואַרימט מיט זיין פּערבאָר' גענע ליבע אַ שטאַרבּענדען וואַרצעל, און בעלייכטען מיט זיין פּער' באַרגענעם ליכט אַ „אויסגעלאָשענעם שטערן“...

איז אַ געוויסער צייט אַרום איז אויערבאָד ווידער פּערטריבען גע' וואַרען צווישען די ציפּערען פון די גראַמאַפּאָנען מיט וועלכע ער איז געווען בעשעפּטיגט טאָג איין טאָג אויס אזוי לאַנג ווי די זון איז גע' שטאַנען איבער'ן הימעל — און דער צוועק פון דעם לעבען, די שעהנ' הייטען פון די קונסט און פּאָעזי זיינען ווידער אויסגעלאָשען געוואָ' רען. די ליבע צום ווייב האָט זיך פּערוואַנדעלט ווי פּריהער איז אַ פליכט, איז אַ אונאַנגענעהמע פליכט. איז שטוב פיי אויערבאָד'ען איז ווידער געוואָרען דאָס טרויעריגע לעבען פון די צוויי פּאַרטייען. איין פּאַרטיי די פרוי מיט די קינדער און די צווייטע פּאַרטיי דער מאַן. איז די פליכט ווערט פּערפאַלען יעדעס געפיהל פון ליבע, פון לעבען, פון שעהנהייט — און דאָס לעבען ווערט פּערוואַנדעלט אין אַ אונאַנגענעהמען חוב — וועלכעס מען צאָהלט אָב טאָג טעגליך אזוי לאַנג ווי די זון שטעהט איבער'ן הימעל — פאַר דאָס ניט פּערשטענד' ליכע זיין. אויערבאָד'ס געפיהל צו דער ווייב איז אויסגעלאָשען גע' וואַרען. ער טוט זי שוין ניט אָן ביינאַכט אין טאָגעס און קניעט שוין

ניט פאר איהר, די געמיז פון דער מוזע איז אין די אבענדען פערנומען מיט די קינדער וואשען...

נור א ערינערונג איז איבערגעבליבען פון יענע צייט און אויער באך קלערט דעריבער זעהר אפט — וואס איז עס געווען?

עס דאכט זיך איהם אויס אז עס איז נור געווען אז איינערדיג ניש. גאר ניט איז געווען, קיין „ארמאט פון צינארען רויך“, און „קיין צוזאמענגערעסטע האר אין ארימס פון ליעבע“ — עס איז געווען זיין פאנטאזי, און ער ווייסט ניט, אבער ער איז צופרידען דערפון וואס איז נור געווען פאנטאזיע. צו וואלט ער ניט געוואלט, אז עס זאל זיין ווירקליכייט — און אפטמאל דאכט זיך איהם, אז ער בענקט נאך יענעם אונבעקאנטען וואס זאל קומען און ווידער אנציגן דען דעם „אויסגעלאשענעם שטערן“.

ער דערשרעקט זיך פאר דעם געדאנק און אפטמאל שמעהט ער צו צו דער פרוי מיט אונפערשמענדליכע פראגען:

— ראזע, זאג מיר, איז עפעס געווען דענסמאל?

— וואס מיינסטו, וואס?

— דו ווייסט, וואס איד מיינט, דענסמאל אין פריהלינג, איד בין אהיים געקומען — ביסט דו געווען אזוי אויפגערגעגט — זאג מיר, זאג מיר אפען — מיר זיינען פרייע מענשען, מיר זיינען קינסטלער, ווער איז ער געווען?

— וואס מיינסטו, וואס? וואס רעדסטו? איד פערשמעה דיד ניט.

— דו פערשמעהסט מיר, דו ווייסט וואס איד מיינט. זאג מיר, וואס איז געווען דענסמאל — פערטרויע מיר ווי א שוועסטער א ברודער, פערטרויע מיר, אלעס זאג מיר, אלעס — ראזע.

ראזעס בעזארגטע געזיכט ווערט בעלעכט און פערשעהמט, איהם דאכט זיך, אז זי לאזט אראב די אויגען צו דער ערד, איהם דאכט זיך, אז איהר איינגעפאלענער האלז ווערט ווידער אויסגעצויגען שטאלץ און שטארק ווי דער האלז „פון דעם פרייען הירש אין וואלד“ — און

ער ווערט ווארעם דער האַלז, ווי אויסגעצערטעלט אין ליעבע אַרעמס — און איהר גאַנצער קערפער ווערט שטאַרק אַנגעצויגען ווי אַ שטאַר-קער בויגען אין גבור'ס האַנד, און אַ חז'דיגער זיידענער צניעות'דיגער גלאַנץ פאַלט אויף איהר צוזאַמענגעפרעסטע האַר און עס פאַלט אראָב פון איהרע רונדיגע פלייצעס די פליכטען פון פרוי און פון מוטער און זי ווערט די שטאַלצע, די שעהנע געטין, די „מוזע“ און ער פאַלט צו איהרע פיס אין ענטציקונג...

— אַכער וואָס רעדסטו, וואָס? איך ווייס ניט וואָס דו ווילסט? וואָס מיינסטו, וואָס? שטאַמלען איהרע ליפען.

אויערבאָד הערט ניט וואָס ראָזע רעדט, זיין פאַנטאַזיע צושפיעלט זיך ביי איהם, ער זעהט נור ווי עס וועקט זיך צוריק אויף די ליעבע אין איהר — און פון איהר שפראַצט זי צוריק אויף אין זיין האַרץ און ער ווערט בעליעבט און איז שעהן.

און ווער איז ער, דער פרעמדער? אַפּטמאַל האָט אויערבאָד גע-קלערט וועגען איהם אין די טרויעריגע צייט ווען ער איז פערנומען מיט די גראַמאַפאָנען — דער פרעמדער האָט אַרויסגערופען אין איהם ענערגיע, מוט און ווילען צו לעבען, ליעבע צו זיין פרוי און געוועקט אין איהם אַמביציעס.

אַפּטמאַל ווען ער איז געזעסען ביי דער אַרבייט — און ער האָט זיך דערמאַנט אַן פרעמדען — האָט ער אויפגעברויזט, ער האָט אי-בערגעלאָזט די אַרבייט און איז אַרויס אויף דער גאַס, עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז דער פרעמדער איז יעצט ביי זיין פרוי און ער פרעסט איהרע זיידענע האַר אויף איהרע שליופען אין זינע אַרימס פון ליעבע — עס האָט איהם ערציטערט און אויפגעקאַכט — ער איז געקומען אַהיים צוליופען ווי אַ משוגענער, און געזוכט שפורען — וואָלט ער איהם געטראַפען דעם פרעמדען, וואָלט ער איהם געכאַפט ביים האַלז, געשטיקט איהם. ער וואָלט איהם דערשטיקט. נור אַז

ער איז אהיים געקומען און געפונען זיין שטוב ווי תמיד, און זיין פרוי אַנשטאַט אין פרעמדענס אַרימס — פערנומען מיט די הויז זאָ-כען, מיט די קיד, און מיט די קינדער — האָט ער ניט געוואוסט צו ער איז אינערליך ביי זיך צופרידען דערפון, וואָס עס איז גאָר ניט געווען, נור בלויז זיין פאַנטאַזיע — עפעס אינעווייניג אין האַרץ האָט ער געהאַט אַ בענקשאַפט נאָך דעם פרעמדען און דאַכט זיך, ער וואָלט געוואָלט אַז עס זאָל זיין ווי ער האָט זיך פאַרגעשטעלט אין דער פאַנטאַזיע.

דער פרעמדער איז געוואָרען אַ טייל פון זיין לעבען — און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז דער פרעמדער שפּראַכט אַריין ליעבע אין איהם, נייע בעגייסטערונג און נייע קוואַלען פון לעבען — און זיין געפיהל צום פרעמדען איז געווען אַן אויסגעמישטעס.

ער האָט ניט געוואוסט צי ער האָט איהם פיינד, צי ליעב, דאַכט זיך ביידע זאַכען צוזאַמען — ער איז אייפערזיכטיג אויפ'ן פרעמדען, און וואָלט ער איהם דערטאַפט, געוויס, געוויס וואָלט ער איהם דער-שטיקט, דאָך אין אַבענד, אַז ער איז אהיים געקומען האָט ער געזוכט שפורען פון יענעם וועזען, פון דער ליעבע פון דעם אונבעקאַנטען אויפ'ן ווייבס האַר... און אויערבאָד'ן האָט זיך געדאַכט, אַז ער איז פערבונדען מיט דעם פרעמדען דורך אַ אונזעהבאַרע קראַפט — דורך ליעבע — אַז ביידע זיינען זיי ווי זייערע וואַרצלען וואָלטען זיך צוזאַ-מענגעטראַפען טיעף אין דער ערד, און האַכען זיך צוזאַמענגעוואַקסען און ציהען לעבען איינער פון אַנדערען — און אַפטמאָל האָט זיך איהם אויסגעוויזען, אַז עס איז גאָר ניט דאָ קיין פרעמדע, נור אַלע, מיר אַלע זיינען טיעף איינגעפלאַנצט אין די ערד. — נור די ליעבע איז אונזערע ערד — מיר האַכען געלאָזט אונזערע וואַרצלען אין די ליעבע — מיר אַלע זיינען קינדער פון ליעבע, בוימער וואָס וואַקסען אויף אַ ערד פון ליעבע און בעגעגענען זיך די וואַרצלען און פלאַנצען זיך איין איינער אין אַנדערען, מיר טרינקען איינער פון צווייטען די קראַפט

פון לעבען. מיר אלע קינדער פון די ערד זיינען קינדער פון דער
ליעבע — מיר אלע זיינען איינער מיט'ן אנדערען צונויפגעוואקסען
און איינגעפלאנצט דורך די גרויסע מוטער ליעבע — — —

א פערשוואונדענער מאן.

(ערצעהלונג).

אין די גאלעריע פון די פערשוואונדענע מענער איז געווען אַנֶי געגעבען זיין בילד, א סימפאטיש־אינטעליגענט געזיכט פון א אידישען ארבייטער, דארנטער איז געווען צוגעשריעכען: „פּנחם גאלדמאן, קומט פון שטערטעל קאלושין, אין פוילען, אכט יאהר אין לאַנד, פיער יאהר פּערהיראט, איבערגעלאזט א ווייב מיט צוויי קינדערלאך, וועלכע געהן אויס פאר א שטיקעל ברויט. ווער עס ווייסט פון איהם דער זאל צו וויסען געבען“. דאס געזיכט פון דעם געזוכטען מאן איז מיר פארגעקומען בעקאנט, און איך האב זיך אויף דעם בילד מעהר אב־געשמעלט ווי אויף די אנדערע. איך האב מיך ניט געקענט דערמאנהען וואו איך האב דעם יונגענמאן בעגעגענט. נאר מיך האט זעהר פער־וואונדערט, וואס דער יונגענמאן, וואס האט אזא בלייד, ליידענד געזיכט, מיט גרויסע דערשראקענע אויגען (איך האב עס געדענקט פון פריהער), זאל האבען אזא פערשטיינערט הארץ און איבערלאזען א פרוי מיט צוויי קינדער און ניט זארגען פאר זיי. איך האב איהם באלד פּערגעסען. נור איינמאל, אין א פארנאכט, ארויסגעהענדיג פון מיין וואהנונג אויף אן איינזאמען שטעגעל, וואס פיהרט אויסער דער שטאדט ארויס, האב איך בעגעגענט א מענשען געהענדיג איינזאם, אין א זייט, קוקט זיך מיט שרעק אום, אויב מען געהט איהם ניט נאך, און קוקט מיך אן מיט בעטענדע, חשד'יגע אויגען. איך האב איהם באלד דערקענט. איך האב זיך אויף דערמאנהענט פון וואנען איך קען איהם. אז דאס איז דער זעלכער יונגענמאן וואס זיין בילד איז געווען אין די גאלעריע פון פערשוואונדענע מענער, וועלכען איך

פלעג צייטענווייז בעגעגענען אויף דעם איינזאמען שפאציער, וואס איז וויסט פון מענשען, און וואס ביז איצט האב איד גאר ניט אין בעטראכט גענומען.

און כדי ניט איבערצושרעקען דעם אנטלאפענעם, האב איד איהם דאס מאל ניט מעהר אנגעקוקט ווי אן אנדערס מאל, און איד האב איהם דורכגעלאזט ווי אונבעמערקטערהייט.

אין א פאאר טעג ארום האב איד וויעדער אין די צייטונג געלעזען אן אנאנס פון דער פרוי פון דעם יונגענמאן: „פנחס, קום אהיים, פארוואס ביזטו אוועק פון מיר? דאס קינד וויינט און פרעגט וואו איז פא, און איד ווייס איהם ניט וואס צו ענטפערען.“ איד האב ביי מיר בעשטימט, אז איד וועל דעם יונגענמאן די צייטונג ווייזען מיט דער אנאנס. איד האב די צייטונג צו מיר גענומען און בין ארויסגע- נאנגען אין דער בעשטימטער שטונדע אויף דעם שפאציער, וואו איד פלעג איהם בעגעגענען. ער איז געזעסען אויף א שטיין, אין מיטען פעלד, און איז געווען פערטיעפט אין א בוך. איד האב שוין פריהער אייניגע מאל איהם בעגעגענט לעזענדיג, און ס'האט מיר נאך מעהר פערוואונדערט, וואס אן אינטעליגענטער מענש, וועלכער האט די בע- דערפעניש ביכער צו לעזען, קען איבערלאזען א פרוי מיט קינדער און זיך מיט זיי ניט אינטערעסירען. איד האב זיך אונטערגע'גנב'עט הינטער איהם, ער זאל מיר ניט בעמערקען, און געשטעלט זיך הינטער זיינע פלייצעס און אויסגערופען:

— פנחס גאלדמאן!

ער האט זיך מיט שרעק אומגעקוקט, בעמערקט מיר, א שמיכעל איז פערגליווערט געווארען אויף זיינע ליפען און האט געזאגט קאלט, מיט פעראכטונג:

— איהר האט דאך מיר שוין לאנג נאכגעשפירט. פארוואס האט איהר ניט ביז איצט אויף מיר אנגעגעבען? נעהמט מיר, איד ביז גרייט.

— איד האב אייך ניט נאכגעשפירט, און איד ביז אויך ניט געקומען אייך צו ארעסטירען, עס איז ניט מיינע ביזנעס. נור איד האב אייך געוואלט ווייזען אן אנאנס וועלכע וועט אייך פעראינטערע- סירען, און וועלכע איהר האט וואהרשיינליך ניט געזעהן.

איך האב ארויסגענומען די צייטונג און איהם געוויזען די אנאנסע פון זיין פרוי.

— שוין געזעהן — האט דער יונגערמאן אבגעשטופט מיט דער האנד — מיין קינד רופט מיך, פרעגט אויף מיר, איך ווייס... — און דער שמייכל איז ניט אראב פון די ליפען.
— וואס, עס איז ניט וואהר ?

— יא, עס איז וואהר. מען האט בעצאהלט, האט מען געדרוקט. נור ניט מיין ווייב האט עס געשריעבען און ניט מיין קינד פרעגט נאך אויף מיר.

— עס איז ניט אייער פרוי און אייער קינד ?

— איז אמעריקא האט מען ניט קיין ווייב, און מען האט ניט קיינע קינדער — האט דער יונגערמאן אבגעענטפערט קורץ און שארף.
— עס איז דאך אזוי פיעל מענשען... — וויל איך זאגען.

— אזוי פיעל מענשען... איך בעט אייך, — ווענדעט זיך צו מיר דער יונגערמאן, אז איהר ווילט אנווייזען אויף מיר ווייזט אן. עס איז וואהר: איך בין אנטלאפען פון מיין ווייב און קינד. איהר האט עס רעכט צו טהאן אלס אנשטאנדיגער מענש. איך בין א פערברעכער נאכ'ן אמעריקאנעם געזען. אז איהר ווילט עס ניט טהאן, טא לאזט מיך צורוה.

דעם טאג האב איך מיט איהם מעהר ניט גערעדט. מיר האבען זיך אבער געטראפען טאג-אין, טאג-אויס. איך האב אויף איהם ניט אנגעוויזען, און ער האט אויפגעהערט מורא צו האבען פאר מיר. מיר פלעגען זיך בעגעגענען ווי גוטע אלטע בעקאנטע און פערפיהרען געשפרעכען וועגען אלעס אין דער וועלט, נור ניט וועגען זיין פרוי מיט די קינדער. עס האט זיך ארויסגעוויזען, אזוי ווי זיין געזיכט האט עדות געזאגט אויף איהם, אז ער איז זעהר אן אינטעליגענטער יונגערמאן, א בעלזענער, און ער האט מיך נאך מעהר פעראינטער-רעסירט. און איינמאל ווען איך האב אין די צייטונג וויעדער געלעזען א הארץ-דייסענדע אנאנסע וועגען די קריטישע לאגע פון זיין פרוי מיט איהרע קינדער, האב איך בעשלאסען צו פערפיהרען מיט איהם א געשפרעך און, ווי ווייט מעגליך מיט גוטען צו ווירקען אויף איהם, אז ער זאל צוריקגעהן צו זיין פאמיליע און וויעדער זיך איינשפאנען

אין דעם כאמוט אריין שלעפען דעם יאך פון לעבען. וואס ער האט אזוי עקשנות'דיג פון זיך אבגעווארפען.

דאס מאל, אז איך האב איהם געוויזען די צייטונג מיט דער טרויעריגער אנאנסע איז ער ניט אזוי אויפגעבראכט געווארען ווי פריהער. עס האט זיך בעמערקט אין איהם שוין לענגסט א פערלאנג אויסצורעדען זיך פאר מיר. ער האט די אנאנסע דורכגעלעזען מיט הארץ-קלאפען איז רויט געווארען, דערנאך בלייב, פערשטעלט זיך די אויגען מיט די הענד און אן א זייט פערבויגען דעם קאפ.

איך האב זיך אבגעדריעהט פון איהם כדי איך זאל איהם ניט שטערען.

פלוצים האט ער אויסגעדריעהט זיין קאפ צו מיר, און מאכט צו מיר אזוי :

— איהר מיינט דאך אוודאי, אז איך האב אזא פערשטיינערט הארץ, וואס מיך ארט ניט מיינע קינדער'ס געוויין?

— ניין, אזוי מיין איך ניט. געוויס האט זיך געטראפען מיט אייך אדער מיט אייער פאמיליע אן אויסערנעוועהנליכע פאסירונג. וואס האט אייער הארץ אזוי פערשטיינערט.

— איהר מיינט א טראגעדיע, א דריטע פערזאן אריינגעמישט זיך. מיין פרוי אדער איך אונגעטריי געווארען?

— יא, — שאקעל איך מיט'ן קאפ.

— ניין, ניט פון די אלע זאכען. קיין אויסערנעוועהנליכע פאסירונג האט זיך אין מיין פאמיליע ניט געטראפען. דאס וואס איז געשעהן צווישען מיר און מיין פרוי געשעהט ביי ניינציג פראצענט פון די פארלאך וואס האבען חתונה. נור אנדערע האבען אפשר קיין צייט ניט אדער ווילען זיך אליין ניט אבגעבען דין וחשבון פון זייער לעבען. איך האב געוואגט אריינצוקוקען אין דעם לעבען פון היינטיגען אידישען ארבייטער ביי אונז אין אמעריקא, און איך גלויב, ווען אנהערע וואלטען דאס געטהאן וואלטען זיי געהאנדעלט אזוי ווי איה.

— וואס איז געשעהן?

— גאר ניט איז געשעהן. נור בעטראכט גוט מיין לעבען. ניט מיין לעבען אין שאפ ביי דער ארבייט—דאס איז א זאך פאר זיך—נור מיין פרוואט-לעבען, ביי מיר אין דער פאמיליע, ווען איך קום שוין אהיים פון דער ארבייט. דאס איז דאך די גאנצע בעצאהאלונג פאר דעם

גאנצען טאג שווערען יאך. בעטראכט עס גוט. בעטראכט מיין לער-
בען און מיין פאטער'ס פאמיליען-לעבען און איהר וועט פערשטעהען.
— איך האב חתונה געהאט, — הויבט אן דער יונגערמאן, מיט א
טרויעריגען, ניעדערגעשלאגענעם טאן — ווי אלע אנדערע היינטיגע
יונגע לייט, אויס ליעבע. מיין פאטער אין קליינעם שטעדטעל,
דארט אין דער היים האט ניט חתונה געהאט אויס ליעבע. איך
געדענק ווי מיין מאמע א קראנקע, וועלכע איז אבגעלעגען איהר
גאנצען לעבען אין בעט, פלעגט צייטענווייז לאכען אויס מיין טאמען.
ווען ער איז אהיים געקומען פון מארק א מיעדער שלעפענדיג די זעק
מיט ווייץ: „ער האט זיך דאך געדונגען מיט'ן טאמען וועגען נדן.
ער האט געקריגען נדן מיינע קראנקע פיס — א שעהנעם נדן, וואס?“
מיין פאטער האט ניט געקענט מיין מאמען פאר דער חתונה, זיי האבען
חתונה געהאט, ווי מען פלעגט חתונה האבען ביי אידען אין קליינע
שטעדטלאך — ווייל טאטע-מאמע האבען זיך אויסגעגליכען צווישען
זיך אין נדן. א שעה פאר דער חופה האט מיין זיידע געוואלט אהיים
שלעפען דעם חתן מיין טאמען, דערפאר, וואס צום נדן, וועלכען מיין
מאמע'ס פאטער האט צוגעזאגט האט געפעהלט צוואנציג רובעל. פאר
די צוואנציג רובעל האט מען געוואלט העם שידוך אבלאזען און איך
וואלט נאר ניט געווען געקומען אויף דער וועלט — אלץ צוליעב
צוואנציג רובעל. דאכט זיך, וואס קען זיין פאר א לעבען צווישען
א פאאר פאלק, וואס האט זיך קיינמאל ניט געהאט געקענט, נור
האבען חתונה געהאט ווייל מיין זיידע, מאן מאמע'ס פאטער האט
צוגעלעגט די צוואנציג רובעל צום נדן? וואס פאר א צוזאמענלעבען,
וואס פאר א בשותפות'דיגעס קען זיין צווישען אזעלכע צוויי מענשען?
און דאך—

א וואך נאך מיין טאטע-מאמע'ס חתונה האט זיך ארויסגעוויזען,
אז דאס ווייבעל איז א קראנקע — מען האט מיין טאמען אבגענארט.
מיין מאמע איז איהר גאנץ לעבען אבגעלעגען אין בעט. מיין זיידע,
מיין פאטער'ס פאטער איז געקומען צו פאהרען, פרובירט ווירקען אויף
מיין טאמען, אז ער זאל זיך נט'ן, ווייל מען האט איהם אבגענארט. מיין
פאטער האט אבער געענטפערט, אז נאך דער חתונה איז עס שוין זיין
מוזל, זיין גורל. און ניט נור האט מיין פאטער געדולדיג געטראגען זיין
גורל, ניט נור איז מיין פאטער געטריי געבליבען מיין מוטער זיין גאנץ

לעבען, ווי א אידישער מאן קען נור זיין געטריי זיין ווייב, נור ער איז געווען פערליעבט אין מיין מאמען, אין זיין קראנק ווייב, וועלכע ער האט קיינמאל נישט געזעהן אן אנגעטהאנענע, א געהענרע, א לאכענדע. עס האט מיך שטענדיג געריהרט ווען איך האב געזעהן ווי מיין טאטע פלעגט צוגעהן צו מיין מאמע'ס בעט בעפאר ער האט פערלאזט די הויז, מארגענס, און זי פרעגען מיט צערטליכקייט: „שרה'לע, ווילסט עפעס?“ אדער ער פלעגט זיך אויפכאפען פריהמארגענס, מאכען פלינק דעם אויך ווען, כדי אכצוקאכען א ביסעל ווארעמס פאר מיין מאמען. אהיים געקור מען איז אכענר א מיעדער, פון א גאנצען טאג ארומלויפען אין מארק — ער איז געווען א מעקלער ביי די פויערען — האט ער פריהער נישט געוואלט עסען, ביז מען האט צוגערוקט דעם טיש צו דער מאמע'ס בעט. ער האט זיך געזעצט אויפ'ן ראנד פון בעט און די מאמע האט גע- מוזט מיט'עסען ביים טיש.

שבת אין דער פריה בעפאר ער איז אוועק דאווענען, האט ער איהר געהאלפען די שבת-הויב אנטהאן, און אז ער איז אהיים געקומען פון דאווענען א גליקליכער און געזעהן די מאמע ארויסקוקענדיג פון בעס אין איהר שבת-הויב, האט ער גליקליך געשמיכעלט: „גוט שבת, שרה'לע!“ און איז א גוטער געווען א גאנצען טאג.

איהר גאנץ לעבען איז מיין קוטער אבגעלעגען אין בעט. זי האט געהאט שוואכע פיס און נישט געקענט געהן. שבת נאכמיטאג, אז די זון האט אריינגעשיינט אין די פענסטערלאך, האט דער טאטע צוגערוקט דער מאמע'ס בעט צום פענסטער, אז זי זאל זעהן די שפאצירענדע און מיט-לעבען. אין דער וואכען האט ער נעביד קיין צייט נישט געהאט. דאס אלעס האט ער געטהאן נישט אויס לייעבע — ווי האט מיין פאטער, וועלכער איז געווען א פרומער איד געוואוסט פון די זאכען, — נור אויס צוגעבונדענקייט צו דער פאמיליע. א פאמיליע איז געווארען אן אייגענע צוזאמענגעוואקסענע זאך, ווי דער בוים דא. אט איהר זעהט דעם בוים? — ווייזט ער מיר אויף אן אלטען אויסגעוואקסענעם דעמב מיט צודרעהטע צונויפגעוואקסענע צווייגען — זעהט, ווי זיי האלטען זיך אלע אינאיינעם, אלעס וואקסט ארויס פון איין שטאם, פון איין בוים-שטאם. אזוי איז געווען מיין פאטער'ס פאמיליע — דער טאטע, די מאמע, די קינדער — אלעס איז געווארען

איינס צונופגעוואקסען, משפחה'דיג ווי איין קערפער, ווי איין לעבען מיט איין נשמה.

יעצט נעהמט מיין לעבען.

איך בין פריה אוועק פון דער היים. געמוזט פאר זיך אליין זוכען א שטיקעל ברויט צו פערדיענען. קיין בעשטימטע מלאכה ניט גע-קענט. אלעס פערטיג געווען צו טהאן. ארומגעוואלגערט זיך אין דער וועלט ביז איך האב זיך דערשלאגען קיין אמעריקא. דא האב איך געטהאן וואס אלע יונגע לייט טהוען: געארבייט אין שאפ, געקרא-גען עטוואס געלד. אויסגעלערענט זיך פלעכטען קאפעלושען און גע-מאכט א לעבען ווי ווייט איך האב געקענט. ווי ווייט צייט געהאט האב איך זיך צו א ביכעל צוגעכאפט. קיין פריינד, קיינע אייגענע, א חוץ „שאפ ברידער“, „יוניאן ברידער“, „סאסייעטי ברידער“ האב איך נישט געהאט. א סך ברידער, גאר נישט קיין פריינד! איך האב זיך דערמאנט אן מיין טאטע'ס הויז און געבענקט נאך א פאמיליע, נאך אייגענע. אבגעארבייט א פינף, זעקס יאהר, אבגעשפארט עטליכע דאלאר, געמיינט איך האב מיליאנען, געוואנט צו קלעהרען וועגען חתונה האבען. געזוכט האב איך, פערשטעהט זיך, נישט קיין געלד, נור דעם מענשען, דעם פריינד. געוואלט האבען א משפחה און איך האב עס אויך געפונען. א „סאסייעטי ברודער“ האט מיר א זונטאג געבראכט א היים צו זיין מוטער און דארט האב איך „זי“ געטראפען. זי איז געווען א הויכע מיידעל, א בלאסע מיט דערשראקענע אויגען ווי ביי א הירש, גערעדט מיט שרעק, מיט הארץ-קלאפונג אביסעל. זעלבסט-פערשטענדליך האב איך זיך איינגעליעבט אין איהר, אפשר רחמנות געקראגען, ווער קען זיין גלייכגילטיג צו א מיידעל מיט בלייכע באקען און דערשראקענע אויגען, ווען איהר זייט א בחור, זוכט א שידוך, און האט א פאאר הונדערט דאלאר אין די בענק.

באלד ביים אנפאנג האבען מיר איינער דעם צווייטען אבגענארט. איך האב איהר געזאגט, אז איך פערדיען מעהר ווי עס איז אין דער ווירקליכקייט. איך האב געבארגט ביי פריינד דזשולערי, א גאלדענעם זייגעריל, א בריליאנטענעם רינגעל. נאך וואס איך האב דאס געטהאן? ווייל איך האב געוואלט מאכען מעהר איינדרוק, געוואלט איך זאל אויסזעהן מעהר „גליק“, כדי מען זאל זיך נאך מיר מעהר יאגען. זי האט מיר אויך גענארט. געזאגט אז זי ארבייט ניט אין קיין שאפ, נאר

אין סיוזאן העלפט זי אביסעל אויס איהר שוועסטער אין דעזינינג. דער נאך בין איך געוואהר געווארען אז דאס שאפ האט פון איהר דאס גאנצע חיות ארויסגעצויגען. און דאס גאנצע שלעכטיגקייט, ניין ניט קיין שלעכ טינקייט ניר גלייגלטיגקייט וואס זי האט ארויסגעוויזען צו מיר, דורך אונזער גאנצע לעבען איז געווען נקמה נעהמען פון מיר, פון איהר מאן, פאר איהר יונגער און איהרע פרישע טעג וואס זי האט בעגראבען אין שאפ. נור וועגען דעם שפעטער. הכלל, זי האט מיר גענארט אזוי ווי איך זי. ביז נאך דער חתונה האב איך ניט געוואוסט אז זי האט אינגערע שוועסטער, שעהערע און געזינטערע פון איהר. מען פלעגט זיי פון הויז ארויסשיקען ווען איך פלעג אהין קומען. די קליידער און די העטס וואס זי האט געטראגען איז אויך ניט געווען איהרע נאר געבארנטע. נאר דאס איז א קלייניגקייט... מיר האבען חתונה געהאט. דאס ערשטע יאהר נאך דער חתונה, האבען מיר נאך געשפיעלט דאס פערליעבטע פאאר-פאלק ווי חתונ-כלה. און דאס איז טאקע אפשר געווען דאס גליקליכסטע יאהר אין מיין לעבען. זעלבסט-פערשטענדליך, האב איך זי ניט געלאזט געהן ארבייטען. איך פערדיען דאך עפעס מיינע „דרייסיג“ דאלאר א וואך, אזוי האב איך דאך איהר גשאנט. אין אמת'ן האב איך אבער פערדיענט אכטצעהן דאלאר אין סיוזאן. פלעג איך פון די בענק ארויסנעהמען צעהן דאלאר א וואך, צו לייגען צו די וויידזשעס און עס אהיים ברענגען. זי האט מיך אויך געהאלטען אין איין נארען, געפוידערט זיך די בלייבע באקען הינטער מיינע פלייצעס, און גע-האלטען זיך אין איין גרויסען, אז דער סיוזאן וועט קומען וועט זי ארויס-העלפען איהר שוועסטער, די „דעזיניערין“, און פערדיענען איהרע דרייסיג-פערציג דאלאר א וואך. דער „סיוזאן“ איז אבער ניט געקומען, קיין שוועסטער א „דעזיניערין“, איז אויך ניט געווען. מיר האבען געוואוסט אז מיר זאגען איינער דעם אנדערען ליגענס, און מיר האבען עס אנגעהאלטען. נאר באלד איז געקומען דאס ערשטע קינד און מיר האבען אויפגעהערט צו זאגען איינער דעם אנדערען ליגענס. דאס געלך אין באנק האט זיך געענדיגט. מיין ווייב האט שוין געוואוסט אז איך פערדיען ניט מעהר ווי אכטצעהן דאלאר א וואך, האט זי זיך שוין אויפגעהערט צו שעהמען זיך פאר מיר מיט איהרע בלייבע באקען, האט זיך שוין ניט בעריהמט מיט איהר שוועסטער די „דעזיניערין“. צווישען אונז האט זיך אנגעפאנגען א וואכעדיגער לעבען. מיר האבען

זיך געהאלטען אין איין דינגען. מיין ווייב האט געזאגט אז א מאן
 וואס פערדיענט אכטצעהן דאלאר א וואך איז א שלים'מזל'ניק, א גאר-
 ניט, יעדער באי פערדיענט היינט אכטצעהן דאלאר א וואך. און
 איד האב גע'טענה'ט, אז א פרוי מוז צוהעלפען א מאן. איד האב
 געמוזט אבגעבען דין וחשבון פון יעדען גראשען וואס איד האב אויס-
 געגעבען. איד האב זיך אפילו ניט ערלויבט אויסטרינקען א גלאז ביער.
 און באלד איז מיין שטוב געווארען צוטהיילט אין צוויי פארטייען.
 איין פארטיי . מיין ווייב מיט מייע קינדער (איד האב שוין צו יענער
 צייט געהאט צוויי), און די אנדער פארטיי — איד. מיין ווייב און
 די קינדער האבען מיר געהאלטען פאר א פערד, וואס געהט ניט גוט,
 פאר א קלאגעדיגע בהמה וואס גיט ווינציג מילך. און איד האב זיך אויף
 געהאלטען פאר א בהמה וואס מען גיט ווינציג עסען, און מען וויל זי
 זאל האבען כח וואס מעהר צו ארבייטען... ווארום אין אמת'ן מיט
 וואס בין איד געווען מעהר פון א בהמה? אין דער פריה האב איד
 זיך אויפגעכאפט מיט טאג צוגלייך, מיט געוואלד איבערגעריסען דעם
 שלאף פון מייע אויגען, און זיך געלאזט אין א „על“ געפאקט מיט
 ארבייטער פון די בראנקס וואס האבען זיך געשלעפט דאן-טאון צו
 דער ארבייט. איינער איז געזעסען אויפ'ן צווייטען און אויף אלע
 פנים'ער איז נאך געלעגען די צערטליכקייט פון שלאף. אייניגע פון
 זיי האבען נאך געכאפט א ביסעל שלאף אין קאר. אזוי האבען מיר
 זיך געשלעפט ביז צו אונזער געפענגניס, דעם שאפ, אין וועלכען א
 גאנצען טאג האבען מיר געעסען אין זיך דעם שטוב פון שטרוי.
 אין אבענד, אז גאט האט געהאלפען, און עס האט זיך נאך געמאכט
 א שעה „אווערטיים“, ווער איז נאך געווען אזוי גליקליך ווי איד...
 נאכהער זיך וויעדער געשלעפט אין דער איבערגעפאקטער קאר, וועלכע
 האט געשטיקט פון ענגשאפט, פון דעם מענשען'ס שווייס, אהיים גע-
 קומען א מיעדער, א דענערווירטער. נישט געהאט קיין צייט צו א קינד
 א ווארט אויסריידען, א שמייעל צו טאהן. ווי אזוי זאלען מייע
 קינדער מיר פיהלען, פערשטעהן, אז איד האב קיינמאל קיין צייט ניט
 געהאט אפילו זיי אנקוקען? און ווער רעדט נאך וועגען ליעבע!
 איד האב קיין צייט ניט געהאט מיין ווייב א צערטליך ווארט צו זאגען.
 צו א צערטליך ווארט דארף מען צייט, דארף מען שטימונג, דארף מען
 מוטה. א געפאלענע, אויסגעארבייטע בהמה, קוים דעם עסען ארייני-

געכאפט און זיך אנדערגעלייגט א טוידטער אויפ'ן בעט, מיט די שטיי-וועל. טהיילמאל אז די נאטור האט געפאדערט — געקראכען ווי א בהמה... קיינמאל קיין צערטליך ווארט ניט געזאגט... ניין, ניין, ניין, איך בעשולדיג ניט מיין ווייב וואס זי האט מיר געהאלטען פֿאר א בהמה, וואס ארבייט אפ פאר'ן עסען... איך בין אנדערש ניט געווען. דאס לעבען האט מיר אזוי געמאכט.

ליעבע איז א גרויסע זאך. א מענש קען אהן ליעבע ניט לעבען, נור א טייערע זאך. עס פערלאנגט צייט, און א ארבייטער קען זיך ניט ערלויבען אזא לוקסוס... עס קאסט צופיעל געלד.

נור דאך האב איך זיך געהאט א אייגען ווייבעל; א היים. מיין אייגענע היים נאך דער ארבייט. א פערטעל, א האלבע שעה האב איך זיך געפונען צווישען מיינע אייגענע, צווישען מיין משפחה. נור באלד איז אויך מיין היים צושטערט געווארען און מיין גאנצעס לעבען איז געווארען איין „שאפ“.

מיט די אכטצעהן דאלאר א וואך האבען מיר קיין לעבען ניט געקענט מאכען. רענט איז געווארען טהייערער, די קינדער האבען בעדארפט דאס זייעריגע. איך האב זיך געשטרימען געגען דעם. ניט געוואלט מיין הויז צושטערען. באלד האב איך אליין צווישען מיינע „שאפ“ ברידער“ געזוכט בארדערס. מיין הויז איז פול געווארען מיט פרעמדע. איך האב שוין ניט גענעסען מיט מיין פאמיליע, איך האב שוין ניט געשלאפען מיט מיין פאמיליע. איך האב שוין גענעסען אין דעם „שאפ“, איך האב שוין געשלאפען אין א „שאפ“, מיין היים, מיין פאמיליע איז געווארען א שאפ. איין גרויסער טרויעריגער שאפ. וואו איך בין געגאנגען איז מיר דער שאפ נאכגעגאנגען. אפילו אין די פער-בארגענסטע סודות וואס א מאן האט מיט זיין ווייב... אומעטום האט זיך דער שאפ אריינגעריסען. מיין לעבען איז געווארען איין גרויער, גרויער טאג. אין דער וואכען, אום שבת, אום יום-טוב, שמענדיג שאפ, אהן א יום-טוב, אהן א אכרוה.

איך בין געווארען א בארדער ביי מיין ווייב און קינדער, אהנע האפנונגען אמאל אן אייגענעם לעבען צו פיהרען. ביז מיר איז מיאום געווארען אזא לעבען צו פערטראגען. איך האב עס געוואלט סטאפען, אויפהערען. אלעס זאל געשעהן, נאר ניט דאס. אן ענדע צו מאכען פון מיין לעבען? איך האב וועגען דעם אויך געקלעהרט. ניין, א מכה

די וועלט! מאבען זיי נאך בעקוועהם, אליין אוועקגעהן? ניין! האט מיר די וועלט בעשאפען, לאז זי מיר טראגען. נור ווייטער שלעפען דעם יאך אין וועלכען זיי האבען מיר איינגעשפאנט, וויל איך ניט. איך האב זיך „צובריקעוועט“. אבגעשטעלט זיך אין מיטען און וויל ווייטער ניט געהן, לאזען זיי מיר שלאגען מיט בייטשען — איך וויל ווייטער ניט געהן.

איך בין א בהמה וויל איך אויך האבען אן עקשנות!

דער יונגער מאן האט אבגעהאקט אין מיטען, און האט מיך אנגעקוקט מיט גליהענדע אויגען, ווי ער וואלט מיר געווען געהאלטען פון די וואס האבען איהם איינגעשפארט אין יאך פון לעבען און איז גרייט געווען ארויפצופאלען אויף מיר און נעהמען נקמה פון מיר. אבער איך האב איהם גלייך געקוקט אין די אויגען אריין. איך האב איהם פארשטאנען און איך האב זיך אנגערופען צו איהם:

— אבער וואס איז זי מיט די קינדער שולדיג? די נאטור האט זי בעשאפען מיט מוטערשאפט און זי געלערענט ווי אזוי צו קעמפפוען פאר איהרע קינדער, זיי צו ערציהען, און זי טהוט עס ווי ווייט זי קען עס.

— יא, איך ווייס אז זי איז ניט שולדיג, — קיינער איז ניט שולדיג דיג, מיר אלע זיינען שולדיג. זי איז א מיעדע, זי געהט אויפ'ן וועג און פאלט, לייגט זי ארויף די הענר אויפ'ן צווייטען מיעדען וואס געהט נעבען איהר. איך ווייס עס. דער שאפ האט פון איהר דאס לעבען ארויסגענומען, איהר יונגע, איהר קראפט. זי איז מיעד און זי האט געזוכט א מאן ביי וועמען זי זאל זיך אויסרוהען פון דער ארבייט פון שאפ. זי האט מיך געפונען. זי האט רעכט. אבער איך האב דאך אויך רעכט צו סטאפען אזא לעבען. אראבצואווארפען די הענד פון מיינע מיעדע פלייצעס. צו וואס אזא לעבען? וואס פאר א טעם האט עס? און וואס פאר א נוצען וועט עס ברענגען? וועמען? מיינע קינדער? איז דען ניט גלייכער אז איך ערציה זיי גאר ניט צו אזא לעבען. פיעל דענקען אזוי ווי איך, ניינציג פראצענט פון אונזערע אידישע יונגע לייט לעבען אזוי ווי איך, נאר זיי האבען קיין מוטע ניט אן ענדע צו מאכען פון אזא לעבען. איך האב דעם מוטע געהאט און איך האב עס געטהאן.

— און איהר וועט עס אויך ניט טהאן. איהר האט זיך נאר א ביסעל צובריקעוועט. באלד וועט איהר אליין געהן ווי דער אקס אין כאמוט אריין און וועט ווייטער שלעפען דעם יאך, איהר קלעהרט שוין וועגען דעם — האב איך איהם געזאגט.

דער יונגער מאן איז בלייב געווארען, דערשראקען האט ער אנהגעכאפט מיין האנד?

— פון וואנען ווייסט איהר אז איך קלעהר אזוי?

— פון אלע אייערע רייד. אלע אייערע רייד זיינען מיר געווען א פערענטפערונג פאר וואס איהר האט דאס געטהאן. איהר קלעהרט יעצט וועגען דעם ווי ווייטער צו פיהרען דעם לעבען, ווארום ווען איהר וואלט ניט געטראכט וועגען דעם, וואלט איהר ניט גערעדט וועגען דעם.

— יא, איך האב בעשטימט ביי זיך אנצופאנגען אויף דאס ניי, שוין זייט א פאאר טעג זאג איך מיר, אז דאס איז אפשר די שולד פון די גרויסע שטאדט. מען האט קיין צייט ניט אין א גרויסער שטאדט אויף א פערזענליכען לעבען. די גרויסע שטאדט איז איין גרויסער מארק, אלעס לעבט אויף דעם מארק. אומעטום אין די גאס, אין שאפ, אין קאר, אין דער היים. איך האב בעשטימט, איך וועל פרואווען איבערפאהרען אין א קליין שטעטלעך, וואו דער רעש איז ניט אזא גרויסער, און איך וועל זיך פרואווען איינהערען אין געזאנג פון מיין פערזענליכען לעבען אין א קליינעם רוהיגען ארט. איך האב וועגען דעם מיין ווייב געשריעבען. אבער פון וואנען ווייסט איהר דאס? און וואס איז דאס? זייט איך בין אוועק פון דער היים און בעשטימט אז ענדע צו מאכען פון דעם לעבען — קומט מיר אליין אויפ'ן זינען ארויף פערשיעדענע פראיעקטען ווי אזוי צו ענדערען מיין לעבען, ווי צו געפינען א בעסערען אויסוועג. און מיין גאנצע בעקאנטשאפט מיט אייך איז געווען נור צוליעב דעם, וואס איך האב אייך געוואלט פרעגען אז עצה, אז איך האב בעשטימט צו ענדיגען.

— יונגער מאן, איהר וועט ניט פאהרען — האב איך איהם געזאגט קלאפענדיג איהם איבער דער פלייצע. — יעדער פון אונז זאגט זיך דאס זעלבע, און מיר האלטען אין איין זוכען אויסבעסערען, און מיר שטעלען זיך פאר אז אין דער צוקונפט וועט אלעס זיין בעסער. דאס נארט אונז אזוי דער לעבען. דאס איז דאס געזאנג וואס מיר הערען, וואס דער טוירט שיקט פאר זיך צו אונז אום אונז אריינגארען

איז טוידט. איז דעם ערשטען טאג פון אונזער לעבען האבען מיר שוין דעם געדאנק פון טוידט. דאס איז די צוקונפט... אזוי געהן מיר נאך דעם געזאנג, ביז מיר געפינען זיך פלוצלינג אין מיטען דעם טוידט, און מיר קוקען זיך אום וואו איז עס די צוקונפט געווען, וואס מיר הערען זינגען וועגען איישר.

דער יונגער מאן איז פערשוואונדען געווארען פון דעם איינזאמען שפאציער, איך האב שוין לעצטענס געהאט פערגעסען אז איישר. ביז פלוצלינג האב איך איהם בעמערקט אין א פול־געפאקטער קאר פון „על“. וועלכע איז געלאפען מיט ארבייטער צו דער ארבייט. ער איז געזעסען איינגעזאלצען ווי א הערינג צווישען די ארבייטער, און דער שלאף איז נאך געלעגען אויף זיינע אויגען. באלד איז די קאר פערשוואונדען, דורכגעלאפען פערביי מיר ווי א חלום, און מיר האט זיך עס געדאכט אז די גאנצע קאר איז פול געווארען מיט אזעלכע יונגע לייט. אלע זיינען געווען עהנליך אויף איהם. ניין, אלע זיינען געווען ער, מיט די זעלביגע טרויעריגע בלייבע געזיכטער, מיט די פער־חלום־טע אויגען וועלכע ווילען זיך נאך ניט שוידען מיט'ן שלאף. און אלע פיהרען זיי א אונזיניג לעבען, אהן א טעם און אהן א צוועק, ווייל זיי ווערען גע־יאגט פון דעם געזאנג וואס דער טוידט שיקט פאראויס פאר זיך — די צוקונפט!

א שטילער גארטען.

(ערצעחלונג)

ווען דער קליינער שמעון איז געשטארבען האבען זיינע צוויי זיחן, — נאטע און אנשעל — געשווארען ביים קבר, אז זיי וועלען דער מאמע ניט פערגעסען, און זיי וועלען תמיד אין פאטער געדענקען אזוי לאנג ווי זיי וועלען לעבען.

— דו זארג דיך ניט, טאטע, האט דער עלטערער נאטע ארייני געשריען אין קבר אריין, „ווי וויל מייק אראנדזשעמענטס פאר דער מאמען“ —

די שוועגערין, נאטע'ס ווייב, האט דאס דערהערט אין זי געווארען מעהר דרייסט צום טויטען ווי זי איז געווען ביז איצט, און זי האט דערפאר פון שווער פערלאנגט:

— איהר זאלט זיך לויפען און מיהען פאר מיין איינציג קינד, אייער אייניקעל.

נור זי האט נאך ניט געדויזשעט אויסצורעדען דעם גאנצען שפרוד האט איהר שוין פערקאפט די צווייטע שוועגערין, אנשעל'ס ווייב.

— וואס עפעס פאר איהר איינציג קינד אליין? — פאר אלע זיינע קינדער, פאר אלע זיינע אייניקלאד זאל ער זיין א מליץ יושר. — און ניט נור בלויז פאר זיינע קינדער אליין, נור פרעמדע קינדער אויך — פאר די גאנצע וועלט, פאר אלע יונגע לייט, וואס וועלען בעדארפען איצט אין פייער געהן. אוי, אוי, אז מען זאל זיי פערזעהן, אז די קויל זאל זיי מיידען — איז א פרעמדע אידענע, וועלכע האט זיך פונקט געפונען אויפ'ן גוטען ארט — צוגעקומען צום אפענעם קבר און אריינגעשריען, ווי זי וואלט זיך געוואלט בענוצען מיט דער

אומזיסטיגע געלעגענהייט, וואס דער קליינער שמעון פאקט זיך אויף יענער וועלט, מיט איהם א תפלה'לע מיטצוגעבען צו די איהריגע... איך ווייס ניט, אויב דער קליינער שמעון וועט ריכטיג אויספיהרן רען די שליחות וואס די לעבעדיגע האבען איהם ביים לעצטען אנשייד פון זיי מיטגעגעבען. נור געהערט די שליחות האט ער געוויס. ווארום אז דער קליינער שמעון האט דערהערט די ווערטער פון עלטסטען זוהן: „טאטע, זארג דיך ניט, ווי וויל מייך אראנדזשעמענטס פאר דער מאמען“, האט א לייכטער שמייכל א שוועב געטהאן אויף זיינע בלייבע געשטארבענע ליפען, און די גרויע שטייפע האאר פון די וואנסעס האבען זיך בעוואויגען — און אזוי מיט דעם שמייכל איז ער אריין אין גרוב אריין. ווארום דער קליינער שמעון האט זיך געמוזט דערמאנען אין די אפטע פערשפרעכונגען פון זיין זוהן, וועלכער איז געווען „גוט אפ“:

— „טאטע, זארג זיך ניט, ווי וויל מייך אראנדזשעמענטס“.

געבראכט האט דער קליינער שמעון פון זיין קליין שטערטעל איז פוילען קיין אמעריקא זיין שער מיט די אויסגעדארטע הענד, זיין שמייכל אויפ'ן פנים, זיין ווייב נעכע, אן אויסגעדארטע געטרייע חבר'טע, זיינע צוויי יונגען, אנשעל און נאטע, און אוועקגעשטעלט זיך ארבייטען. שטענדיג געארבייט. האט ער ניט געהאט וואס צו ארבייטען, איז ער טרויעריג געווען, איז איהם לאנגווייליג געווען — האט ער זיך געהאלטען פאר א איבריגען. שבתים און יום-טובים זיינען דורכגעגאנגען איהם אין לאנגווייליגקייט און בענקעניש נאך דער אר-בייט, אזוי ווי די שער און די נאדעל זיינען געווארען א טהייל פון זיין קערפער און ווען ער האט זיי ניט געהאט, האט איהם עפעס געפעחלט און אהן זיי האט ער ניט געקענט לעבען.

איז דער וואכענס ביי דער ארבייט האט ער געבענקט נאך שבת. אז דער שבת זאל קומען — וועט ער זיך אויסרוהען. נור קוים איז דער שבת געקומען און דער קליינער שמעון האט זיך גוט אויסגעשלאפען האט ער זיך שוין ארוםגעדריעהט פאר לאנגווייליגקייט און ניט געהאט וואס מיט זיך צו טהאן. קיין בעקאנטע, קיין פריינד האט ער ניט געהאט. ער האט געקוקט אין הימעל אריין, געזוכט א שטערען.

— וואס קוקסטו, וואס איילסטו דיך אזוי? — האט נעכע

געפרענט.

— עם ווילט זיך שוין צוריקגעהן צו דער ארבייט. א צו לאנגער שבת.

אזוי האט דער קליינער שמעון אבגעלעבט זיין לעבען. די קינדער זיינע זיינען פריה אוועק פון הויז, געזארגט פאר זיך אליין, איבער-געבליבען אליין מיט נעכע'ן — א געטרייע אויסגעהארעוועטע אידענע. אין די אבענדען, סאי זומער און סיי ווינטער זיינען זיי בידע אב'געזעסען אין די „קיטשען“. דער פארלאר איז געווען שעהן אויפ'גערוימט, און בעדעקט מיט פיקטשורס, אבער קיינער האט איהם ניט געזעהן ביי טאג, אין איהם איז מען נור געשלאפען. געוואהנט האט מען אין קיטשען ביים קיכעל — געזעסען און געשוויגען, טהייל מאל האט מען זיך דערמאהנט אן א בעקאנטען פון דער היים פון קליינער שטעדטעל.

— דו געדענקסט דעם לאנגען שמואל פון דער היים? האט דער קליינער איד פלוצלינג געפרעגט זיין ווייב.

— דעם, וואס די טאכטער איז אוועק מיט א סאלדאט?

— יא.

— וואס האסטו זיך עפעס דערמאהנט אן לאנגען שמואל?

— גלאט אזוי.

אדער מען האט זיך דערמאהנט אן א געסעל פון שטאדט:

— דו געדענקסט דאס אונטער-געסעל אין דער היים?

— וואו די מוהמע ברכה האט געוואהנט?

— יא, דארט וואו דאס קליינע פלומפעל איז געשטאנען און שבת

נאכמיטאג איז מען געגאנגען מיט דער שעפ שעפען פריש וואסער.

— יא, וואס האסטו זיך עפעס דערמאהנט אן קליינעם אונטער-

געסעל?

— גלאט אזוי.

טהייל מאל האט זיך א זעהן דערמאהנט אן טאטע מאמע און שפעט אין אבענד פלוצים אומגעריכט אריינגעפאלען אין קיטשען אריין.

— גיב נאר א קוק ווער עס איז דא! נאטע איז דאך דא! אויף

משיח'ן וואלט איד זיך גיכער געריכט. וואס מאכט מען? וואס מאכט דאס ווייב און די קינדערלאך?

— אלל-רייט.

— אפשר וועסטו טרינקען א גלעזעלע רויטען בוריקעס-בארשט?
האסט דאך דאס שטענדיג אזוי גערן געהאט. דער מאמע'ס א גלעזעל
בארשט.

— און דו, טאטע, ארבייסט נאך אלץ אין ברוקלינער שאפ?

— וואס זאל מען טהאן? מען מוז דאך מאכען א לעבען!

— ער האט שוין טאקע קיין כח ניט. ביי נאכט קרעכצט ער א
זאנצע נאכט אויף די זייטען — דערצעהלט די מאמע.

— נו, טאטע, זארג דיד ניט, „ווי וויל מייך אראנדזשעמענטס“.
איבעררעדען מיט אנשעל. אויף די אלטע יאהרען וועסטו ניט דארפען
ארבייטען.

דער קליינער שמעון האט געשמייכעלט — דאס זעלבע גוטע
בלייבע שמייכעלע, וואס עס האט יעצט געשוועבט אויף זיינע ליפען.
ווען מען האט איהם אין דער ערד אריינגעלעגט.

און עס איז דורכגעגאנגען וויעדער א האלב יאהר, און מען האט
קיין קינד אין די אויגען ניט אנגעזעהן. געוואהנט האט מען ווייט
איינס פון אנדערען. און האט מען זיך געקליבען צופאהרען זעהן
אן אייניקעל, האבען די אלטע פערבלאנדזשעט אין וועג.

— א, שוין ווארטען אויף פסה, חול המועד וועלען מיר צוגעהן
זעהן די אייניקלאך.

און וויעדער איז א האלב יאהר ארום האט זיך א זעהן אריינגע-
געכאפט:

— נו, טאטע, דו ארבייסט נאך אין שאפ?

— וואס זאל מען טהאן? מען מוז דאך מאכען א לעבען, דער

מאמען פרנסה געבען.

— זארג דיד ניט, ווי וויל מייך אראנדזשעמענטס...

און באלד וויעדער פערגעסען געווארען, ביז די קינדער האבען
געהערט, אז דער טאטע איז געשטארבען.

זיין טויט איז געווען שטיל אזוי ווי זיין לעבען, פערגעסען. נאך
זיין לויב איז נאכגעפאהרען איין וואגען, די אלמנה מיט די צוויי
קינדער און די צוויי שנור, און זיי האבען דעם טאטען מיטגעגעבען
די שליחות אויף יענער וועלט, דערפאר וועלען זיי מאכען „אראנדזש-
מענטס“ פאר דער מאמען.

די אלטע נעכע איז געשטאנען ביים קבר, זי האט געוויינט, קיין שליחות, אז ער זאל זיך לויפען און מיהען פאר איהר, האט זי איהם אויך ניט בעפוילען. זי איז געשטאנען א שטומע די גאנצע צייט און געזעהן ווי די צוויי גוים שיטען צו איהר קליינעם שמעון. נור נאך דעם ווי מען האט שוין איבער דעם קליינעם שמעון אלע אנגע-זאגט, אלעס וואס איז איהם געקומען לויט דעם דין, האבען זיך אלע אויפגעהויבען אוועקצוגעהן, און זי איז שטעהן געבליבען ביים קבר און אויסגעשטרעקט די הענד, און די קינדער האבען זי אוועקגענומען ביי די ארמס און געזאגט צו איהר: קום, מאמע! האט זי זיך נארוי ארומגעקוקט מיט איהרע אויסגעלאשענע אויגען, וועלכע הא-בען דעם גלאנץ געהאט ווי די אויגען פון א שטומע בהמה, און גע-פרעגט:

— וואו?

האבען זי די צוויי זיהן אוועקגעפיהרט פון קבר און געזאגט צו איהר:

— זארג דיר ניט, מאמע, „ווי וויל מייך אראנדזשעמענטס“.

פון קבר האבען זיך ביידע זיהן געריסען איבער דער מאמען. יעדער איינער האט געוואלט, אז די מאמע זאל זיצען ביי איהם שבעה. געבליבען איז זי ביים עלטערען, ביי נאטען, וועלכער איז געווען א סיי-סמען און האט געהאט איין קינד און איז געווען בעסער אב פון אנשעל'ן. נאך די ערשטע אכט טעג איז די מאמע געקומען צו גאסט צום צווייטען זיהן. אזוי האט זי זיך א פאאר וואכען ארומגעוואלגערט פון איין זיהן צום אנדערען, ביז מען איז זי געגאנגען אריינגעבען אין אן אנשטאלט פאר אלטע לייט. נור איידער די קינדער האבען געמאכט „אראנדזשעמענטס“ די מוטער צו בעזארגען אין אן אנשטאלט, איז זי שטילערהייט אוועקגעגאנגען צו איהר מאן.

א קבר אין שכנות ביי איהר מאן איז שוין ניט געוועזען. שוין געווען פערנומען. און איבערהויפט איז דער טהייל סעמעטערי, וואו דער מאן איז געלעגען, געווען צו טייער פאר א אידענע... האט מען זי בעגראבען אויף א נייעם טהייל סעמעטערי, וואו ס'איז געווען ווייט פון שטאדט און עס האט געקאסט ביליג א קבר. זיינען דאס אלטע פאאר געלעגען צוטהיילט נאכ'ן לעבען: ער איז געלעגען צווישען

פרעמדע אירען אויף איין טהייל סעמעטערי און זי איז געלעגען צווישען
פרעמדע ווייבער אויף אן אנדער טהייל סעמעטערי.

פערגעסען זיינען די אלטע געווען ביי זייער לעבען און פערגע-
סען זיינען זיי געווארען ביי זייער טויט. זייערע קברים זיינען באלד
פערטראגען געווארען צווישען ים „פערגעסענע“ ווי זיי זיינען און
זיי האבען קיינעם ניט געהאט, נור דאס שטיקעל הימעל איבער זיך,
און דאס קליינע בערגעל ערד וואס זיי האבען פערמאגט אויף זיך.

אבער מעהר האבען זיי ניט בעדארפט. אין ווינטער זיינען
די קברים געווארען צוגעדעקט מיט א דעק פון שנעע און זיינען אב-
געווישט געווארען פון דער ערד, אבער ווען דער לעבער זומער איז
געקומען און די זון האט אויפגעדעקט די אויבערפלעכע פון דער ערד
פון שנעעדעקע, זיינען די צוויי קברים אויך ענטפלעקט געווארען.
דער ווינד האט געבראכט אויף זייערע בערגלאך זוימען-שטויב פון
בלומען און גרינסען, וועלכע ער האט אראבגע'גנב'עט פון די רייכע
קברים און איינגעפלאנצט אין די בערגלאך פון די ארימע. בייטאג
האט די זוהן צוואווארימט, צוהיצט און ענטבליהט די שטויבלאך בלי-
העכטס, און ביינאכט האט דער רעגען זיי טיעף איז דער ערד פער-
פלאנצט, און דער טהוי, פריה און שפעט, האט זיי בעוואסערט. און
איבער דעם קבר פון קליינעם שמעון מיט זיין ווייב נעכע, כאטש צו-
שיידט און צוואווארפען אויף צוויי בעזונדערע פעלדער, האבען גע-
בליהט מיט געלע פעלד-בלומעלאך בלויע וואסער-לייליען, מיט ווייסע
האניגקעפלאך, מיט יאשמין און מיט בלויע אויגעלאך. די קברים
זיינען פערוואנדעלט געווארען אין שטילע בליהענדע גערטנער, וועלכע
קיין אויג האט ניט בעמערקט נור זיינען בעוואכט און אכגעהיט גע-
ווארען פון די שטילע בעהאלטענע האנד פון דער נאטור.

טהיילמאל האבען זיך די ברידער, נאטע און אנשעל, צופעליג בע-
געגענט אין א געפאקטע קאר פאהרענדיג פון דער ארבייט, אדער אין
א האלל פון א מיטינג.

— האללא, נאטע!

— האללא, אנשעל!

— מען דארף אמאל ארויסגעהן צו די אלטע אויף דער סעמע-

טערי זעהן וואס זיי מאכען! האט איין ברודער געזאגט.

— מען דארף, איי עם רעדי. נעקסטען זונטאג איבער א וואך,

מיר'ן זיך טרעפען ביי ברוקלין ברידוש צוועלף בייטאג. ווילסט? האט דער צווייטער געזאגט.

— אלל־דייט, פון נעקסטען זונטאג איבער א וואך, געדענק.

די ברידער האבען געוואוסט, אז זיי וועלען זיך ניט טרעפען און זיי זיינען ניט געגאנגען אויך, געווען נויטיגערע זאכען. אזוי זיינען דורכגעגאנגען יאהרען און טאטע־מאמעס קברים זיינען געווען בעהאלטען פון יעדען לעבעדיגען אויג, און געבליהט זיך אין דער שטיל — שטילע גערטנער...

אמאל, אמאל האט זיך געמאכט, אז איינער פון די ברידער האט זיך פערוואנדערט אויף דעם בית־עולם מיט דער לוייה פון א סאסייעטי־מאן (האט געדארפט שטראף בעצאהלען, ווען ער וואלט ניט געקומען). האט ער זיך דערמאהנט אן טאטע'ס קבר. זומער איז עס געווען, איז ער עס געגאנגען אויסזוכען, לאנג, לאנג האט ער געזוכט צווישען די פערוואקסענע גרעזער דעם טאטע'ס קליינע מצבה. אז ער האט עס געפונען איז ער שטעהן געבליבען אן ערשראקענער און א פערוואונדערטער: וועלכע געהיימע האנד האט פערפלאנצט אין דער שטיל דעם נארטען אויפ'ן פאטער'ס קבר?

און ער האט ניט געוואוסט אז דער שטילער ווינד און די גוטע מאמע ערד האבען אפילו אן דעם קליינעם שניידעריל ניט פערגעסען.

מ י ל ד .

(א בילד)

אז מירעלע איז אריינגעקומען אין די הויכע חדשים, האט זי דערפיהלט ווי איהרע בריסטען ווערען שטייפער, אנגעפילטער, און א זעטיגקייט שטעכט איהר אין די ווארצלען. זי האט געפרואווט אַנֶ-נעהמען מיט איהרע צוויי ווייכע הענר איהרע א ברוסט און אויף דעם ווארצל איז געבליבען הענגען א טראפען מילך... זי האט זיך דער-שראקען דערפאר. זי האט קיינעם ניט פערטרויט, אז זי טראגט. כאטש דער מאן, די מוטער און די גאנצע משפחה האבען שוין לענגסט געוואוסט דערפון, און גע'סוד'עט זיך אין די אויערען, און געלאכט און געפרעהט זיך אין די ווינקעלאך.

עס איז געווען דער ערשטער טראגען נאך דער חתונה. מירעלע איז נאך א קינד געווען צו דער חתונה, קוים אכטצעהן יאהר אלט. דער חתן האט זיך דוקא איינגעשפארט, אז ער וויל נישט ווארטען, און איהר מאמע, אן אלמנה, האט קיין אנדער עצה נישט געהאט.

דאס כלל ווערען, חתונה האבען און טראגען איז אויף איהר אלזא געקומען אזוי פלוצלינג, אזוי געשווינד, איינס נאכ'ן אנדערען, אז זי האט קיין צייט ניט געהאט זיך אריינצוטראכטען אין איהר לאגע און געפינען זיך דערינען. און ביז איצט, ביז צו דעם מאמענט, ווי זי האט בעמערקט מילך אין איהר ברוסט, האט זי זיך געשעהמט מיט איהר חתונה האבען. זי האט געקלעהרט, אז אלע ווייסען דאס וואס זי האט אבגעטהאן מיט איהר חתן, מיט איהר מאן, נאכדעם ווי זיי האבען חתונה געהאט... אלע ווייסען, וואס חתונה האבען איז

אזעלכעס... עם שטעהט אויפ'ן שטערן אנגעשריעבען. און אז זי האט זיך פריהמארנגענס אנגעטהאן אין שלאף-ראק, האט זי זיך גע-שעהמט אריינצוקומען אין שטוב אריין, וואו די מאמע האט געווארט אויף איהר מיט'ן אנכייסען. די מאמע, די דיענסט-מיידעל, אלע ווייסען דערפון...

נאך מעהר האט זי זיך געשעהמט ווען זי האט אנגעהויבען צו טראגען. א לאנגע צייט האט זי קיינעם ניט אויסגעזאגט דערפון. כאטש די מאמע האט גוט דעם חשובן געהאלטען... אז עם האט זיך אנגעהויבען צו ווייזען, האט זי געפרוואווט פארשטעלען מיט דעם, וואס זי האט נאר געטראגען ברייטע שלאף-קאפטענס, און אז איינמאל האט זי די מאמע אין א ווינקעל גענומען, און געזאגט איהר מיט פרייד אויפ'ן פנים און מיט טרעהרען אין די אויגען: „קינד מיינס! נחת וועל איך דאך דערלעבען פון דיר“, און איז ארויפגעפאלען אויף איהר האלז מיט קושען און טרעהרען, איז מירעלע רויט געווארען ווי א שטיק פייער, ארויסגעמאכט זיך פון דער מאמעס ארים, איז אריין צו זיך אין שטוב אריין, פערמאכט זיך און קיינעם ניט געוואלט זעהן. איהר מאן, וועלכער איז געווען א בוכהאלטער אין א געשעפט און איז שפעט אהיים געקומען פון דער ארבייט, האט מירעלען ניט געפונען ביים טיש, און אז ער האט געוואלט אריינקומען צו איהר אין צימער, האט ער געפונען די טהיר צוגעשלאסען, האט די מאמע געזאגט:

— לאז, זי איז דאך א קינד, שעהמט זיך נאך.

און זיי האבען ביידע אנגעהויבען צו לאכען.

מירעלע האט אין דער צווייטער שטוב מיט די פיס געטופעט.

האבען דער מאן און די מאמע געבעטען זיך:

— קינד, מירעלע, געדענק אין גאט, נעהם עפעס אין מויל.

— עם איז דאך א מענשליכע זאך. דיין מאמע האט זיך אויך

געשעהמט — האט די מאמע אריינגערעדט דורך דער טהיר.

אבער מירעלע האט ניט געוואלט דעם אבענד צום טיש קומען...

יעצט, מיט אמאל, ווי זי האט דערפיהלט די מילך אין די בריסט,

האט זי זיך אויפגעהערט צו שעהמען... פערקעהרט, עם איז איהר

עפעס קלאהר געווארען, אז א גרויס גליק איז איהר געשעהען און זי

בעדארף מיט דעם שטאלצירען. אבער דאס גליק איז פאר איהר אליין.

פאר קיינעם ניט — פאר איהר. איהר מילך פאר איהר קינד. זי האט דערזעהען, אז עס איז דא געשעהן א וואונדער, וואס גאט טהוט מיט יעדע יונגע מאמע און שיקט אריין מילך אין די בריסטען פון די מוטער בעפאר דאס קינד ווערט נאך געבוירען, און זי איז אויך פון די מוטערס, און גאט האט מיט איהר אויך דאס וואונדער געטהאן. איז זי גליקליך און שטאלץ געווען דערויף. עס איז איהר שוין יעצט ניט אנגעגאנגען דעם מאן'ס שמייכלע, דער מוטערס סוד'ען זיך אין די ווינקעלאך און די מענשען'ס בליקען. זי בעווייזט זיך שוין אין גאט. קיינער איז איהר שוין נישט אנגעגאנגען. זי האט געפיהלט, אז עפעס וואס איז מיט איהר געשעהן, וואס שטעהט העכער פון דער גאנצער וועלט. און זי דארף קיינעם ניט — נאר זיך מיט איהר גליק....

פלעגט זי זיך איינשליסען אין איהר צימערל אויף שעה'ן לאנג, ארויסקומען די בריסטען, דריקען מיט די פינגער און בעטראכטען דעם טראפען מילך וואס בעווייזט זיך אויף דעם ווארצל, פערזוכען מיט די ליפען דעם טעם דערפון — אד, ווען זי וואלט געקענט קושען די בריסטען — האלזען איהרע בריסטען...

און דערנאך פלעגט זי ארויסקומען פון איהר שטיבעל, א שטאלצע, פאראויס ווייזענדיג איהר בויך, איז געגאנגען פאמעלאך, פאמעלאך, אז עס זאל איהר גאר ניט געשעהן: ווען זי האט זיך אוועקגעזעצט — האט זי געזאגט מיט א רוהיגע שטאלצקייט:

— מאמע, דערלאנג מיר דאס פוסען-בענקעל.

זי האט געפיהלט אז זי איז איצט די מאמע און אלע בעדארפען זי בעדיענען....

נאר לאנג פרעהען זיך מיט איהר קינד איז מירעלעך ניט בא-שערט געווען, נאך צוויי וואכען, קוים וואס זי האט צייט געהאט גוט זיך אנצוקוקען אין איהר קינד'ס פנים'ל, איז דאס קינד געשמארבען. עפעס וואס איז געשעהן דערמיט און עס איז ניט געווארען. מירעלע האט ניט פיעל געטרויערט נאך'ן קינד. זי האט עס ניט געדענקט, ווארים דאס קינד האט געהאלטען אין איין בייטען זיין צורה. יעדען מאג האט עס אנדערש אויסגעזעהן, און זי האט ניט געהאט קיין בילד דערפון. איבריגענס האט זי די מאמע געטרויסט דערמיט, אז זי

מיט'ן מאן זיינען יונג, און זיי וועלען באלד קענען פערריכטען דעם היזק.... נור עס איז איהר א שאד געווען די מילך. בריסטען האט זי געהאט פולע. די מילך האט איהר געשטאכען אין דעם ווארצעל, און אז זי האט זיך בעוואויגען האבען די שווערע בריסטען איהר וועה געטהאן און קיינער איז ניט געווען, ווער עס זאל די מילך אויסזויגען... דורך די צוויי וואכען וואס דאס קינד האט געזויגען איז מירעלע שוין געוואהנט געווארען, אז ווען די בריסטען הויבען אן איהר שווער צו ווערען — האט זי צוגענומען דאס קינד צו זיי — און ווען דאס קינד האט געזויגען, האט זי דערפיהלט א דערלייכטערונג. זי האט דער-פיהלט ווי דאס מייילכעל, וועלכעס זייגט אין זיך די מילך אריין, טהוט איהר גוטס. און זי גיט זיך איבער דעם מייילכעל מיט'ן גאנצען ווילען, און זי האט דאס געפיהל געהאט ווי א גרויס שטיק לעבען פון איהר געהט איבער צום צווייטען, און דאס האט איהר גוט געטהאן... זי האט געבענקט נאך אזא מייילכעל וואס זאל פעסט ארומקלאמערען זיך ארום איהר ברוסט, און אריינזויגען אין זיך איהר מילך-קראפט, און זי זאל וויעדער געפינען די בערוהיגונג און גליק וואס זי האט גע-פיהלט, ווען דאס קינד האט געזויגען.

דאס אכציהען מיט די פינגער, אויך מיט א גלעזעל, וואס דער דאקטאר האט איהר פערשריעבען, האט זי ניט בעפריעדניגט. זי האט בעדארפט, אז אין דער צווייטער קראפט, וועלכע ציהט פון איהר די מילך אפ, זאל ניט זיין א טויטע מעכאנישע זאך, נור א לעבעדיגער ווילען... מיט ענערגיע, מיט א קאפריז, וואס ווען עס וועט וועלען זאל עס א סך אין זיך אריינזויגען מיט ענערגיע, און ווען עס וועט וועלען זאל עס גאר ניט וועלען זויגען — זי האט בעדארפט די בע-פריעדניגונג און געבענקט דערנאך, ווי מען בענקט נאך לעבען...

די מאמע האט זי געטרייסט, אז די מילך וועט איהר באלד פערשווינדען אויס די בריסטען, און זי וועט ניט מעהר ליידען, אבער דאס האט זי גאר ניט געוואלט. די מילך אין איהרע בריסטען, דאס איז געווען איהר גליק — און זי האט עס געוואלט אבהיטען — זי האט נור געזוכט א מייילכעל, און די בענקשאפט נאך א מייילכעל האט זי מעהר געפייניגט און בעגליקט ווי די בענקשאפט נאך'ן מאן....

די בענקשאפט האט זי געיאגט אין די גאס אריין, אין די גערטנער, וואו קליינע קינדער האלטען זיך אויף. ווען זי האט דערזעהן קליינע

קינדער אין די וועגעלאך, איז איהר מיט אמאל עפעס אזוי מאדנע געווארען, דאס הארץ האט איהר אנגעהויבען צו קלאפען. זי איז רויט געווארען. די בריסטען האבען זיך אנגעהויבען אנצופילען, צו שטארקען זיך, און שווער צו ווערען. די מילך האט געשטאכען אין דעם ווארצעל און געוואלט ארויס...

זי איז צוגעגאנגען צו א קינדער-וועגעלע, נעבען וועלכען א יונגע מאמא איז געזעסען און געשטריקט עפעס. עס איז געווען א שעהנער זונען-טאג נאך מיטאג. דאס קינד איז געלעגען האלב אויפגעדעקט און געשפיעלט זיך מיט די נאקעטע הענטעלאך. זי האט געקוקט אויפ'ן האלב-נאקעטען קינד, בעטראכט זיין ווייך מייכלעך, די רויטע ליפעלאך און דאס נאם צינגעל, און זי האט מיט אמאל דערפיהלט אז אהן-אויסגעהאלטענעם פערלאנג צוצולייגען דאס קינד'ס מייכלעך צו איהר שוועשענדיגע בעשווערטע בריסט. עס האט זיך איהר גע-דאכט ווי דאס גאנצע בלוט אין איהרע אדערען שטראמט אריין אין איהרע בריסט און עס וויל ארויס פון איהר, און דאס מייכלעך קען עס ארויסציהען מיט אזא גליק, אז עס ווילט זיך אויסגעהן אבי צו האבען דאס גליק. עס איז איהר ווארעם געווארען, דאס הארץ האט איהר אנגעהויבען צו קלאפען, הענד און פיס צו ציטערען און א שעהמוועדיג געפיהל האט זי ארומגענומען. צום סוף האט זי עס דאך ניט געקענט איינהאלטען. טרעהרען האבען ארויסגעשפראצט פון איהרע שעהנע פולע אויגען, און זי האט אנגעכאפט די יונגע מאמע וואס איז גע-זעסען אויף דער באנק און איז געווען פערטיעפט אין איהר שטריקען. זי האט זי אנגעכאפט ביי די הענד און געזאגט מיט א ציטערענדע שטימע:

— אה, וואס פאר א שעהן קינד! לאזט מיר קושען אייער קינד. די מוטער האט אנגעקוקט מירעלען און דערזעהן די טרעהרען אין איהרע אויגען, און ווי איין פרוי די צווייטע, האט זי מיט אמאל אלעס פערשטאנען. זי האט ארויסגענומען איהר קינד פון וועגעלע און אריינגעלעגט עס אין מירעלע'ס ארם. מירעלע האט געקושט דאס קינד, דאן האט זי געווארפען א שטומען בעטענדען בליק אויף דער יונגער מוטער. די יונגע מוטער האט לייכט געשמיכעלט און געשאקעלט מיט'ן

א.פ.

מיט א פלינקע פרייד האט מירעלע פלינק אויפגעפענט איהר
קאפטענדיל און איהרע פולע בריסט אריינגעשטעקט אין דעם לעבע-
דיגען קינד'ס מיילכעל.

און זי האט זיך אין גאנצען איבערגעגעבען צום קינד....

מיט דאנקבארקייט האט מירעלע אנגעכאפט דעם קינד'ס מוטער'ס

האנד און געקושט זי.

די יונגע מוטער האט אנגענומען מירעלע'ס קאפ. די צוויי

מוטערס האבען זיך אין די אויגען אריינגעקוקט. זיי האבען זיך פער-

שטאנען און צוקושט זיך.

און פון דענסמאל האט זיך מירעלע יעדען טאג ארויסגע'גנב'עט

אין דעם שטאדט'ס גארטען. דארט האט שוין געווארט אויף איהר

די מוטער מיט'ן קינד און זי האט זיך איבערגעגעבען איהר גליק.

א לאנגע צייט האט מירעלע אויפגעהאלטען די מילך אין איהרע

בריסטען אין געהיים פון דער מוטער און מאן....

שמי"א, א מענש ווערט געבוירען.

(א בילד)

אין דעם באַארדינג הויז וואו מיסעס ראזענצווייג איז געשטאנען איבער'ן זומער, האט מען זי נאך גערופען מיט איהר מיידעלשען נאמען. בעסיע עפשטיין, ווארים ערשט אין פאריגען זומער איז דאס יונגע קוים צוואנציג יעהריג מיידל דא געווען מיט איהר פאטער און זי האט געהאלטען אין איין טאנצען מיט די באיעס, אז מען האט זי ניט געקענט אפרייסען. און דער פאטער האט זיך געהאלטען אין איין סוד'ען מיט מיסטער פליישמאן, מיט דעם אייגענטהימער פון האטעל „לינקאלן" וועגען א שידוך פאר זיין טאכטער, (ווארים מיסטער פליישמאן האלט ניט בלויז א באַארדינג הויז, נאר איז אויך א שטיקעל שדכן, און צו איהם קומט מען ניט אזוי זיך אויסצורוהען, ווי מעהר א שידוך צו טהאן). און דאס יאהר איז דאס מיידעל שוין געקומען אלס א ווייבעל, אלס מיסעס ראזענצווייג.

זי איז געקומען מיט איהר מוטער, און די פרויען וועלכע האבען געבראכט זייערע טעכטער צו פליישמאנען שדוכים צו טהאן, האבען זיך געקענט אויף ווייבערשע זאכען, און זיי האבען זיך גע'סוד'עט אין די אויערען: אז דער האטעל וועט זיך באלד פערמעהרען מיט נאך א באַרדער וואס וועט ניט קומען מיט דער באהן צו פאהרען...

געקוקט האבען זיי דערביי אויף מיסעס ראזענצווייג, און גע' מיינט האבען זיי דערמיט זי, כאטש קיינער האט ניט פערשטאנען וואס די ווייבער מיינען דערמיט, ווארום מען האט אויף מיסעס ראַזענצווייג נאר ניט אנגעזעהן...

און די פרויען האבען רעכט געהאט. מיסעס ראזענצווייג איז שוין טאקי געווען אין די הויכע חדשים, כאטש זי האט געקענט איהר טראגען אזוי קונציג בעהאלטען.

די מאדע איז איהר צו הילף געקומען, עס איז פונקט געווען דער סטייל פון טראגען ברייט-געשניטענע קליידלאך און זשאקעטען מיט ברייטע קאראלינען. מיסעס ראזענצווייג האט זיך געשעהמט מיט איהר טראגען, ווארום די מעהרסטע געסט וואס האבען זיך געפונען אין דער בארדינג הויז זיינען געווען איהרע בעקאנטע, וועלכע האבען זי געקענט אלס מיידעל. מיט די באיעס האט זי געמאנצט פאריגען יאהר, און מיט די מיידלאך האט זי געשטיעפט און געשפאט פון די באיעס. איז עס איהר אביסעל אונאנגענעהם געווען. זי האט זיך נאך געהאלטען ווי זי וואלט געווען א מיידעל, געמאנצט און בע-וואגען זיך, כאטש די מוטער האט זי געהיט און יעדעס מאל דערמאהנט: — בעסיע, גערענק, גיב אכטונג וואס דו טהוסט! האט זי די מוטער ארויסגערופען און אוועקגעשעלפט פון טאנצען ווען בעסיע האט זיך פערגעסען.

מיסעס ראזענצווייג פלעגט פערשעהמט ווערען; יעדעס מאל, ווען די מוטער האט זי דערמאהנט, איז א רויטליכקייט געקומען איבער איהר פנים, ווי זי וואלט עפעס זעהר א שעהמעדיגע זאך געטהאן און האט זיך ברוגז'דיג אוועקגעזעצט ביי דער מאמען אין א ווינקעל און צוגעקוקט ווי אנדרע טאנצען...

איז באארדינג הויז ביי מיסטער פליישמאן איז זעהר פּרעהליך און לוסטיג צוגעגאנגען, ווארים ווי שוין געזאגט איז מיסטער פלייש-מאן געווען אן אנגענעהמער מענש, א מאדערנער מיט א שעהן בערדעל און א שעהן בייכעל, פאר יעדען געהאט א גוט ווארט, איז געווען א גרויסער „עדמירער“ פון פרויען, געקענט זיי אונטערהאלטען מיט גלייכווערטלאך און זיי האבען איהם זעהר געגליבען.

נאר אם מעהרסטען האט זיין באארדינג הויז גע'ש'ט דערמיט, וואס דארטען ווערען מיידלאך שנעל כלות, און געפינען זיער גליק. ווארים מיסטער פליישמאן, וועלכער איז געווען אין ווינטער צייט א שדכן, האט זומער אין זיין באארדינג הויז איינגעלאדען די יונגע לייט, וואס עס האט זיך איהם געדאכט, אז ער האט עפעס פאר זיי פאסענד...

און אן אנשטאנדיגער מענש איז ער געווען, מיסטער פליישמאן, א מיטגליעד אין פערשיעדענע סאסיעטיס, און שבת און יום־טוב מיט דער ווייב אין צילינדער הוט געגאנגען דאוונען אין שוהל אריין איבער איסט בראדוויי, — אז אלע זאלען זעהן — האבען די פאטערס איהם אנפערטרויט זייערע טעכטער אין באַארדינג הויז איבער'ן זומער, און געוואוסט, אז מיסטער פליישמאן וועט אויפפאסען, אז די מיידלאך זאלען מיט די באיעס נישט ווייט פערנגעהן, נאר „דזשאסט" אזוי פיעל, וויפיעל עס איז נויטהיג פאר דער פארטי...

דורך דעם האט א גאנצען טאג אין פליישמאן'ס באַארדינג הויז ניט אויפגעהערט צו שפיעלען און די מיידלאך מיט די באיעס צו טאנצען. האט מען ניט געטאנצט, האט מען אין קארטען געשפיעלט מיט איין ווארט, מען האט זיך געהאלטען אין איין אמוזיקען. די בארדערס האבען זיך גענוי אלע געקענט פון פריהערדיגע יאהרען, וואס זיי פלעגען פערקעהרען ביי פליישמאנען. און ווייל זיי פלעגען זיך אינטערעסירען איינער מיט'ן אנדערען צוליעב שדוכים, האט איינער פון אנדערען געוואוסט ניט בלויז זיין געשעפט און געלד אנגעלעגענ-הייטען, נאר אויך פון די אינטימסטע פאמיליען סודות... אין באַארדינג הויז פלעגען זיך געפינען בחורים וואס זיינען געווען פראפעסיאנאלע שדוכים זוכערס, און אויס געוואהנהייט, אדער געטריבען פון האפנונג פלעגען זיי יאהר איין יאהר אויס פערפאהרען צו פליישמאן'ען: עס וועט זיך דאס יאהר עפעס מאכען... אדער א טאמע וועלכער האט זיך שוין האלב מיאש געווען צו זוכען אייניקלאך פון זיין טאכטער, האט זיך די לעצטע פראבע געמאכט אין פליישמאן'ס באַארדינג הויז. ביי פליישמאן'ען האט יעדער צד געקענט געפינען א פאסענדען צד, די עקזעמפלארען זיינען געווען אזוי פערשיעדענארטיג, האט זיך פאר יעדען געקענט טרעפען עפעס פאסענדעס, אזוי ארום איז פלייש-מאן'ס באַארדינג הויז איבער'ן זומער געווארען א ווירקליכער יאהר-מארק פון שידוכים....

אז בעסי עפשטיין (אזוי האט זי געהייסען מיט איהר מיידעלשען נאמען) האט זיך געהאט פריהעריגעס יאהר געוויזען אויף דעם מענש-ליכען מארק, האט זי ארויסגערופען א סענסאציע. זי האט מיט איהר ערשיינען אבגעצויגען א סך חתנים פון אנדערע כלות. ארום בעסי'ן האבען זי די יונגע לייט געראיעט ווי די ביהנען ארום א פעטע בלום...

זי האט ארויסגערופען צו זיך קנאה פון די אנדערע מיידלעך, נור זי האט פאר קיינעם ניט מורא געהאט. זי איז געווען שענהער, פלינקער, געשיקטער און בע'ח'טער פון אנדערע כלות, און גערוימט האט מען זיך אין אויער, אז זי האט מעהר גע'לד אויך פון אנדערע כלות. בעסי האט אים מעהרסטען געטאנצט פון אנדערע מיידלעך. בעסי האט זיך אים בעסטען אמוזירט, און בעסי'ס הענד און ארעמס זיינען געפלויען פון איין בחור צום צווייטען. אלע האבען געמיינט, אז בעסי וועט געוויס פון באארדינג הויז ארויסגעהן א כלה — ערשט דער סיזאן האט זיך געענדיגט און פליישמאן, דער געניטער שדכן, האט ניט געקענט אנרופען קיין נאמען און האט זיך ניט געקענט אבשטעלען אויף קיין איין יונגענמאן, וועלכער זאל האבען בעסי'ן געפעלען. אויך דאס יאהר זיינען זיך איינגע יונגע לייט צונויפגעפאהרען צו פלייש-מאנ'ען מיט'ן געדאנק צו בעגעגענען די פאר-איאהריגע בעסי — ערשט די בעסי איז געקומען א חתונה-געהאטע. די יונגע לייט זיינען געבליבען ווי אבגעשמיסענע, און ניט נור בלויז די יונגע-לייט, נור פליישמאן, דער שדכן, האט ניט געוואוסט פאר וואס בעסי איז פער-פאהרען צו איהם נאכדעם ווי זי נויטהיגט זיך שוין ניט אין קיין שידוך.

בעסי האט זיך געהאלטען ווי א מיידעל. דער מאן איז ניט גע-ווען. ער פלעגט קומען איין מאל אין צוויי וואכען אויף א זונטאג, און איז ער געקומען, האט מען איהם אויך ניט אנגעזעהן, א מיעדער, א קליינטשיקער, א שטי'לער (עפעס א מאנופעקטשורער פון צאהן-שטעכערס), איז ער געשלאפען א גאנצען זונטאג, און די באיעס הא-בען זיך געשארט ארום בעסי'ן ווי פאריגעס יאהר. אויסערליך האט זיך בעסי גאנץ וועניג געענדערט. זי איז געווען דאס זעלבע מיידעל מיט דעם ריינעם מיידעלשען פנים ווי פאריגעס יאהר. נאר אין די אויגען האט זיך געהאלטען א פערשטיקט פייערל, וואס האט צו וויסען געגעבען, אז דאס מיידעל האט שוין גענאסען פון דעם ערדישען גליק... און דאס בעוואוסטזיניגע, פערשאיטע פייערל האט צו זיך נאך מעהר צוגעצויגען די יונגע לייט... דאס טראגען, ווי שוין געזאגט האט בעסי געקענט קונציג בעהאלטען, אז נור געצעהלטע האבען געוואוסט דערפון. די יונגע לייט האבען זיך בעצויגען צו איהר ווי צו א מיר-דעל, האבען איהר קאמפלימענטען געזאגט, בעהאלטען זיך מיט איהר

אין די פארנאכטען אין די ווינקלאך... איהר האנד האט יעדעס מאל אן אנדער בחור געגלעט, און זי גערופען מיט איהר מיידעלשען נאמען בעסי, און עס זעהט אויס, אז בעסי האט געגליכען זיך צו פערגעסען אז זי איז שוין א וויבעל. זי האט געלאכט און געפרעהט זיך מיט די בחורים. נור טהיילמאל, אז די בחורים און די מיידלאך זיינען גע- שפרונגען אראב פון די טרעפלאך, איז בעסי געגאנגען פאמעלאך, געלאסען, קיינער האט עס ניט בעמערקט... און טהיילמאל ווען בעסי האט זיך פערגעסען און געלאזט זיך אין א פלינקען טאנץ מיט א באי, האט זי די מוטער דערמאנט — געדענק אין גאט, בעסי, איז א שטילע פערשעהמטע רויטליכקייט געקומען אויף איהר צארט געזיכט, און בעסי האט זיך אוועקגעזעצט אין א ווינקעל און צוגעקוקט ווי די פארלאך טאנצען...

נור קיינער, א חוץ די געניטע אלטע מאמעס האבען אין דעם קיין בעזונדערע זאך ניט בעמערקט, און עס איז קיינעם גאר ניט איינגעפאלען...

נור איינמאל, אין א זונטאג צום סאפער, ווען אלע געסט אין באַארדינג הויז האבען זיך אויסגעפוצט אין די שעהנסטע פיינסטע קליידער, וואס זיי האבען נור געהאט אין זייער גארדעראבע, און דער טאנץ-מייסטער (וועלכער איז א גאנץ יאהר א ראזירער אין דער שטאדט, אין באַארדינג הויז איז ער א טאנץ-מייסטער) האט ארויסגענומען פון זיין קאסטען א שטיקעל ניו יארקער פראק, ווארים אין אבענד האט געוואלט זיין דער גרויסער טאנץ, איז מיסעס ראזענצווייג, וועלכע אלע זיינען געווען געוואהנט, אז זי זאל ארויסגלאנצען מיט איהר טור-אלעט פון אלע מיידלאך — געקומען צום טיש אין א ווייסען לויזען טולענעם נאכט-קאפטענדעל און א לויז ברייט זיידען קלייד, געגאנגען איז זי פאמעלאך אין דער שטיק, און אוועקגעזעצט זיך מיט איהר מאמע ביי איהר טישעל. ביים טיש האבען עס נאך וועניג מענשען בעמערקט, נור נאכ'ן טיש, ווען די געסט האבען זיך אנגעהויבען צו קלייבען אין זאאל אריין, וואו דער גראמאפאן האט שוין געשפיעלט און דער טאנץ-מייסטער אין זיין פראקעל, מיט די דינע פיסלאך, האט שוין געווארט אויף די טענצערינס — איז בעסי אריינגעקומען אין זאאל אריין אנגעלעהנט אויף דער מאמע'ס ארעם, געגאנגען פאמעלאך, טריט ביי טריט, איהר קאפ האט זי געהאלטען שטאלץ אין דער הויך.

און א מיידעלשע אונשולדיגע פערשעהמטקייט האט גערויטעלט איהרע צארטע מיידעלשע באקען. די האאר זיינען איהר געווען פערקעמט ווי ווען זי איז נאך געווען א מיידעל, האלכ אין שרינט, אין רונדיגען קאקס, און איהר דינער איידעלער נאקען און קאפ זיינען נאך גאנץ מיידעלש געווען. איהר בויך האט זי פאראויסגעשיקט פאר זיך, מיט א געוויסע שטאלצקייט און רוהיגקייט, ווי זי וואלט געווען שטאלצירט דערמיט, וואס די נאטור האט בעשאנקען זי מיט דער גרעסטער און שטאלצער אויפגאבע — א מענש צו געבוירען... און מען האט ניט געוואוסט וואס עס האט ארויסגערופען די צארטע רויטליכקייט אויף איהר פנים, צי די ארימע שעמוועדיגקייט וואס אלע ווערען געוואהר, אז זי האט איהר אונשולד פערלארען, צי די צנועות'דיגע בעשיידענ-הייט פון א קעניגין (ווען זי טהוט צום ערשטען מאל אז די קרוין אויפ'ן קאפ) איבער די עהרע וואס מען האט איהר צוגעטהיילט אז זי זאל א מענש געבוירען...

דאס פרויען-אויג, וואס איז מעהר עמפפינדליך אויף פרויען-צארטקייט, האט גלייך בעמערקט בעס'ס ענדערונג, און א סוד'ען און א מורמלען איז ארומגעגאנגען איז זאל פון איין פרוי צו דער צווייטער. די באים האבען עס באלד ניט בעמערקט, און ווען די ערשטע פאארלאך האבען זיך געלאזט וואלצירען, איז א יונגערמאן, וואס איז געווען בעס'ס אן אנהענגער נאך פון די מיידעלשע יאהרען און אלע האבען געמיינט, אז איהם וועט ווערען אנפערטרויט בעס'ס גורל, צוגעגאנגען צו איהר און געזאגט מיט זיין געוואהנטען טאן:

— בעס'ס, דער וואלצער קומט מיר, איהר האט מיר פערשפראכען, און געוואלט זי ארומנעהמען ביי דער טאליע, צו העלפען איהר אויפ-שטעהן.

די הייטלעך פון בעס'ס אויגען האבען זיך אראבגערוקט איבער איהרע אויגען-אפעל, און א צנועה'דיגער, פערשעהמטער בליק האט זיך ארויסגעריסען מעהר פון איהרע שווארצע געדיכטע ברעמען איידער פון איהרע פערשלאסענע אויגען. זי האט גארניט געזאגט, נור אויף איהרע ליפען איז ערשינען א לייכט שמייכעלע, ווי א ווינטעל וואלט עס ארויפגעבלאזען, און זי האט איהרע מיידעלשע לייכטע הענדר פערלעגט

אויף איהר בויד, ווי זי וואלט געוואלט עפעס בעשירמען און בעשיצען... דער יונגערמאן האט געקוקט אויף איהרע הענד, געזעהן דאס פערט-שעהמטע שמייכלען, בעמערקט דעם ווייסען לויזען קאפטען — און פון אלעם שוין געוואוסט. א רויטער שטראם בלוט האט איהם מיט אמאל געגעבען א שלאג אין פנים אריין. עס איז געווען, ווי ער וואלט געשטאנען פאר עפעס פרעמדעס און אינבעקאנטעס. און א שרעק איז איהם בעפאלען וואס ער איז צוגעגאנגען צו איהר אזוי פריי און בע-ריהרט זי מיט זיינע הענד, פונקט אזוי ווי איינער פאלט אריין מיט א פערשייט לאכען אין א פרעמד טעמפעל און געפינט ארום זיך מענשען בעטען... דער יונגערמאן האט זיך טיעף פערבויגען פאר בעס'ן און איז אוועק.

פון דענסמאל אן האבען די יונגע לייט אויסגעמיעדען בעסיען, זיי האבען איהר שוין מעהר ניט גערופען מיט'ן מיידעלשען נאמען בעסיע עפשטיין, נור מיסעס ראזענצווייג. קיינער האט ניט געוואגט צוצוגעהן צו איהר און איהר האנד צו בעריהרען ווי אמאל. מען האט זי נור פון דערווייטענס מיט עהרפארקט געגריסט. ארום איהר איז שטיל געווארען. עס איז געווען ווי מען וואלט עפעס מורא געהאט צוצוגעהן צו איהר. איהרע שטארקסטע אנהענגער, פריינד, וועלכע זיינען אמאל נישט אב-געמראטען פון איהר — האבען זי מיט אמאל אויסגעמיעדען, און ווען מיסעס ראזענצווייג האט זיך אין זאאל געוויזען, האט דער זאאל זיך געקענט ווי פעהרילכט ווערען פון לאכען און רוישען. איז באלד שטיל געווארען. איינציגנווייז האבען זיך די יונגע באיעס מיט די מיידלאך ארויסגעשארט פון זאאל און זי געלאזט אליין מיט די אלטע ווייבער. מיסעס ראזענצווייג איז אויך מיט אמאל געווארען א גאנץ אנדערע. זי האט זיך אליין געהאלטען פון דערווייטענס פון אלע, איינזאם שפא-ציערט אויף בעזונדערע וועגעלאך, אנגעלענט אויף איהר מוטער'ס ארימס. מיט'ן טראגען האט זי זיך ניט מעהר געשעהמט, פערקעהרט א געוויסער שטאלץ איז געלעגען אין איהר יונגען מיידעלשען קאפ, ווען זי האט פערביי שפאציערט די באיעס און געשיקט די בויד פאראויס פאר זיך.

און ווען די באיעס האבען זי געזעהן פון דערווייטענס אנקומען. האט איינער צום צווייטען געזאגט:
— שווייגט שטיל, מיסעס ראזענצווייג געהט.

א מיידעלשע רויטליכע פערשעהמטקייט האט געצייגט איהר פנים
און מיט א שטאלצען קאפ ווי א יונגע קעניגין איז זי פאר די באיעם
פארבייגעגאנגען און קוים זיי געגריסט מיט איהר שטאלצען קאפ....
און ניט נור צו מיסעס ראזענצווייג האט זיך געפיהלט אזא בעציהונג,
נור אויף צו מיסטער ראזענצווייג. ווען ער איז דעם נעקסטען זונטאג
אין בארדינג הויז אראבגעקומען איז ער שוין ניט געגאנגען שלאפען
אויף א לאנגען טאג, ער איז געגאנגען שטאלץ ביי זיין ווייבס זיט, די
אויגעלאך האבען איהם שווארץ געפינקעלט און ער האט צו אלע קרום
געשמייכעלט, און די באיעם האבען איהם שוין ניט גערופען מיסטער
צאהנשמעכער — נור ער איז מיט אמאל אין זייערע אויגען געווארען:
— מיסטער ראזענצווייג!

די טוין פיק.

(ערצעהלונג)

מיין פריינד'ס פרוי בערטהא זילבערשטיין איז קיינמאל ניט געווען סאר מיר אנדערש נור די פרוי פון א פריינד, וואס מען עהרט אין איהר ניט נור בלויז איהר אייגענע מענשליכע ווירדע, נור אויך דעם מאן'ס כבוד, און די קינדער'ס ריינקייט... איך האב געוואוסט אז זי איז א שעהנע. דאס געזונדהייט פון איהר בלוט, וואס האט ארויסגעשפריצט פון איהרע לענגליכע באקען, האט אזוי אנגענעהם גענלעט דאס אויג ווי א אויסגעשטאנענער עפעל, אדער א הארטע, רייפע בארנע אויפ'ן בוים... דער רונדיגער רוקען און די אראכפאלענדע פלייצעס וואס האבען שטענדיג ארויסגעקוקט פון איהר ווייט אויסגעשניטענע רעפארם-קליידער האבען פרעהלאך געמאכט יעדעס הארץ, און ארויסגערופען אזעלכע אנגענעהמע היימישע געפיהלען, ווי עס רופט ארויס א לייכטענ-דער לאמפ דורך א פענסטער אין א טונקעלע נאכט... נור דאס אלעס האב איך ערשט שפעטער ערפאהרען. מיין פריינד'ס פרוי איז פאר מיר ניט געווען קיין פרוי, נור בערטהא, בערטהא זילבערשטיין, סאלאמאן'ס ווייב.

און עס האט אויך אנדערש ניט געקענט זיין. האט איהר אמאל געזעהן א פרוי, ווען זי שוואנגערט? א פרוי, ווען זי זויגט איהר קינד? אדער א פרוי, ווען זי שפיעלט זיך מיט איהרע קינדער ביי א היימיש בעדעקמען טיש, אין איהר ווארימער שטוב, אין א קאלטע ווינטער-נאכט?... די פרוי וועלכע איהר האט געזעהן אין איהר נאקסט-ווייב-ליבעס וועט קיינמאל, קיינמאל ניט ארויסרופען ביי אייך קיין שלעכטע געדאנקען. און ווי פערדארבען איהר זאלט ניט זיין — וועט דער

אנבליק פון א פרוי, ווען זי זויגט איהר קינד ארויסרופען אין אייך נור איידעלקייט, און עפעס א מענליכע מיטלייד צו איהר, איהר ווערט איהר פריינד און איהר זייט בערייט זי צו בעשיצען...

בערטהא זילבערשטיין האב איך געזעהן אין איהר ווייבליכע מיסיאן. איך האב געזעהן ווי זי האט זיך איינגעארדענט איהר הויז, מיט וואס פאר א ליעבע זי האט אויפגעבויט איהר קליינע היים. יעדען אבענד, ווען איך בין אריינגעקומען צו די יונגע פאאר נאך זייער חתונה, האב איך געפונען עפעס נייעס, אדער א נייע בילדעל אויף די וואנד, אדער א נייע אויסהעפטאכץ אויפן טיש, אדער א נייע פלאנץ אין א ווינקעל פון צימער. זי האט געהאט די אייגענשאפטען אויסצוגיסען פון איהר וועזען אויף אלעס, צו וואס זי האט זיך צוגעריהרט, און די ווארימקייט פון היים וואס זי האט געשאפען איז שוין גענוג געווען זי אוועקצושטעלען אין מיינע אויגען פאר אזא ריינקייט, אז יעדער שלעכטער געדאנק וואס וואלט מיר איינגעפאלען אין מיין קאפ וועגען איהר האט נור געקענט ארויסרופען א געפיהל פון שעחם און פערדרום... איך האב זיך שוין דאן צוגעוועהנט צו איהר אזוי, אז איך האב זי בעטראכט, ווי מען בעטראכט א שוועסטער, א טאכטער, א מוטער — אבער קיינמאל ניט ווי א מאן בעטראכט א פרוי...

איך פלעג אפט אריינקומען צו בערטהא'ן אין שטוב, ווען מיין פריינד סאלאמאן איז ניט געווען אין דער היים. סאלאמאן איז געווען א רייזענדר פאר א גרויס האלסייל געשעפט, פלעגט זיך זאמען אין וועג וואכען-לאנג. אז איך האב בעזוכט די זילבערשטיינס האב איך געטראפען בערטהא'ן אדער זי האט געזויגען איהר ניידגעבוירען קינד אדער זי האט עס געבארען. און די מוטער וועלכע איז געווען אין ווייסען אנגעטהאן, מיט ארויפגעקאשערטע ארבעל, מיט דעם ווייסען הויבעל אויפ'ן קאפ — און דאס נאקעטע קינד וואס איז געלעגען נעבען איהר און די קלאהרע, ריינע, ווייסע קינדערשיוועש וואס איז געווען פערשפרייט ארום איהר — דאס אלעס האט בעשאפען ארום בערטהא'ן אזא מוטערליכע צערטליכקייט. אז מען האט געפיהלט אין איהר נאעהענט-קייט איידעלער און ריינער, און עס האט ביי מיר, ביי דעם אלטען בחור, וועלכער האט זיך געהאלטען אין איין ווארימען אין פרעמדע נעצען — ארויסגערופען די גרעסטע אכטונג און די ריינסטע געפיהלען, און איך

בין דאנקבאר געווען מיין פריינד'ס פרוי, פאר די גוטע און ריינע
 געפיהלען וואס זי האט ערוועקט אין מיר...
 איין מאל אין אבענד, אין א שבת אויף דער נאכט, בין איך
 אריינגעקומען צו די זילבערשטיינס אין שטוב אריין. עס איז געווען
 ווינטער. אין דרויסען האט דער שנעע געשיט געשמאק, און אינגלאך
 און מיידלאך האבען זיך געטראגען מיט די שליטענס איבער דער ברוק
 פון דער גאס; אין שטוב ביי די זילבערשטיינס האב איך געפונען א
 היימישע געזעלשאפט. מען האט געטרונקען טהעע, געגעסען קענדיס
 און געשפיעלט אין קארטען. עס זיינען געווען א צוויי-דריי גוטע
 פריינד, סאלאמאן'ס קאלעגען פון געשעפט. בערטהא אין מיטען
 צווישען זיי. די געזעלשאפט איז אזוי געווען פערטיעפט, פערטרונקען
 אין די קארטען, אז זיי האבען צומאל ניט בעמערקט מיין אריינקומען.
 סאלאמאן, דער בעל הבית, איז געזעסען אהן א ראק, דער גרויסער
 שטערן, וואס האט פערקאפט זיין ליסינע האט געשוויצט און ער איז
 געווען אזוי פערקאכט אין די קארטען, אז ער האט געהאלטען אין איין
 ארייניאגען זיין פרוי אין געלד, און אז ער האט עס געוואונען פון איהר,
 האט ער אזוי טראומפירט דאריבער, ווי ער וואלט געלד ארויסגעקראגען
 פון זיין ערגסטען שונא. בערטהא האט מיך בעמערקט, און האט זיך
 אבגערופען:

— הענרי, זעצט אייך אוועק נעבען מיר, עס געהט מיר ניט היינט
 — אפשר וועט איהר מזל'דיג זיין.
 — וואס עפעס מזל'דיג פאר דיר, ער וועט פאר זיך מזל'דיג זיין,
 געבען קארטען — האט דער מאן געזאגט.
 איז א פאאר מינוט ארום בין איך שוין אריינגעצויגען געווארען
 אין'ס שפיעל, און געווארען פערקאכט דערינען, ווי א טראפען זידענדיג
 וואסער פאלט אריין אין א קאכעדיגען טאפ. מיר האבען געשפיעלט
 אין אקע, און איינער האט דעם אנדערען אונטערגעיאגט ווי מיר וואלטען
 מורא געהאט, א מינוט ניט צו פערלירען פון שפיעל.
 נור איך בין ניט געווען מזל'דיג, ניט פאר מיין שכו'טע און ניט
 פאר מיר. אונז בידע איז עס ניט געגאנגען. קארטען האבען מיר
 געקראגען מעהרסטענס שלעכטע, ניט אינטערעסאנטע, „שראגעס“,
 און האבען מיר אמאל געוואלט שפיעלען — האט זיך אונז דוקא ניט
 איינגעגעבען: האט דער צווייטער דוקא א בעסערע קארט געהאט.

— דער ווינקעל איז ניט מזל'דיג, הענרי, אנטלויף פון איהר —
 זאגט דער מאן.
 — אפילו צו וויסען די קאפאטע צו פערשפיעלען, בלייב איך אויף
 מיין פלאץ — רוף איך אויס. גיב קארטען.
 אפשר וואלט גאר א יושר געווען, אז מיר זאלען שותפות מאכען;
 צוויי שלים מזל'ניקעס, — רופט זיך אפ בערטהא.
 — איך בין גרייט.
 — צוויי קבצנים געהען טאנצען — לאכט דער מאן.
 מיר האבען געוואלט שותפות מאכען, אבער די מעהרסטע פון עולם
 האבען פראטעסטירט. עס וועט ניט זיין אינטערעסאנט.
 — דאן דארף מען זיי צוועצען אין אנדערע ווינקעלאך. שותפים
 זיצען ניט צוזאמען.
 — וואס, איהר האט מורא פאר שקרות?
 — ניין, נור עס פיהרט זיך שוין אזוי.
 און דאס האבען מיר ניט געוואלט. עס איז געווען, ווי מיר
 וואלטען איינער מיט דעם אנדערען סימפאטיזירט. אונזער ביידענס
 שלים-מזל, דאס וואס איז אונז ניט געגאנגען אין די קארטען — האט
 אונז ביידע דערנעהנטערט, און מיר האבען זיך ניט געוואלט שידען.
 ביים טיש איז עפעס אויסגעקומען ווי צוויי פארטייען. איין פארטיי,
 די גליקליכע, דאס איז געווען דער מאן מיט זיינע פריינד, און די אנדערע
 פארטיי, די אונגליקליכע — בערטהא און איך. און צווישען אונז ביידע
 איז געווארען א שטילע, ניט אבגערעדטע פערבינדנים: מיר האבען
 איינער דעם אנדערען די קארטען געוויצען; אז זי האט געשפיעלט
 האט מיין הארץ געקלאפט און איך האב דוקא געוואלט, אז זי זאל
 געוויינען, און דאס זעלבע איז געווען, ווען איך האב געשפיעלט. —
 אפט איז מיר אויסגעקומען צו שפיעלען געגען איהר מאן, ניט נור האט
 זי מיר געהאלפען צו שפיעלען, געגעבען עצות, איינגעשטעלט געלד
 פאר מיר, נור ווען דער מאן האט וויעדער אמאל שליסליך געוואונען,
 האט זי איהם אנגעקוקט ביז מיט פיינדשאפט, ווי ער וואלט די מיאוס-
 טע זאך געטהאן.
 — שארט ניט, הענרי, דעם וואס עס געהט ניט אין קארטען —
 געהט אין ליבע — האט זי מיך געטרייסט, און מיר האבען זיך וויעדער
 גענומען געשמאק צום שפיעלען

איינמאל האבען מיר ביידע געשפיעלט געגען איהר מאן. דאס שפיעל האט זיך זעהר אנגעצויגען און אריינגעיאנט אין געלד אריין. דער מאן האט געהאט אויפ'ן טיש מלכות, זי א קאליר און איך צוויי טיין; איך האב געוואלט אפשרעקען מיט מיינע טיין און אריינגעיאנט אין געלד; דער מאן, זעהט זיך אויס, האט געהאט א גוטע קארט, מלכות, און ניט געלאזט זיך אפשרעקען. ער האט געווארפען מיט געלד. איך האב אנגעהויבען צו צווייפלען און געוואלט אוועקגעהן, נור זי האט מיך ניט געלאזט.

— לאזט אייך ניט, הענרי, — איהר מיט אייערע טיין אנטלויפט געגען זיינע מלכות? שעהמט אייך, איך וועל געבען דאס געלד: די פינף מיט נאך צעהן! — און אין דעם דערפיהל איך, ווי עפעס ווארימעס ריהרט אן מיין קניע, איך לייג צו מיין האנד, און דערשפיר איהר האנד. זי שטעקט מיר עפעס איין. איך דערטאפ א קארד אין מיין האנד. איך האב איהר מורא צו קוקען אין די אויגען אריין. דאס הארץ האט מיר אנגעהויבען צו קלאפען, און די הענד צו ציטערען — איך קוק אין מיינע קארטען — איך האב א דריטע טויז — די טויז פיק — און מיט איין קלאפ אבגענומען פון מאן ניט נור דאס געלד וואס איך האב גע- האט פערלארען, נור אויך וואס זי האט געהאט פערשפיעלט דעם אבענד. — חא, חא, חא — האָב איך דערהערט איהר לאַכען און פרייד, נור אין איהר לאַכען און פרייד האב איך אויך געהערט. ווי איהר הארץ האָט געקלאָפּט.

איך האָב איהר געקוקט אין די אויגען אריין. אין איהרע אוי- גען האָב איך מיט אַמאָל בעמערקט אַ גאַנץ אַנדער ליכט, וואָס איך האָב עס ביז איצט ניט געזעהן, עפעס אַ פּערשארט פּיערעל האָט זיך אַרום- גערוקט אין איהרע אויגען-ווינקלעך און אַרויסגעשטראַהלט, פּערלאַנג גענדיג עפעס צווישען די הערלאַך פון איהרע הייטלאַך. איך האָב בע- מערקט אין די ליכט בלוט פאַרבען פון איהר פנים, אַ ציטערען, און עס איז מיר געווען, ווי אַלעס אין איהר ווינקט און איז פול מיט גע- היימיניסע. איהרע צייהן ציטערען און ווינקען, איהרע פינגער ציטערען און ווינקען — אַלעס האָט זיך אין איהר מיט אַמאָל געענדערט, און איך האב זי געזעהן אין אַ גאַנץ אַנדער ליכט... איך האָב אַ פאַר וואַכען אויסגעמיערען איהר הויז, אויס שרעק, זי, זעהט זיך אויס, האָט זיך מיט מיר אויך ניט געוואַלט בעגעגענען;

זי האָט אויסגעמיערען די געזלעשאַפט, אין וועלכע זי האָט מיך גע-
קענט טרעפּען. נור מיך האָט עס ניט געלאָזט רוהען מעהר. אַיך האָב
קיין רוה ניט געהאַט ביינאַכט אויף מיין געלעגער. אַיך האָב זיך
ניט געקענט מעהר מיט פּלייס איבערגעבען צו מיינע געשעפטען.
אַיך האָב זי געזעהן שטענדיג אין דעם סוד'דיגען ליכט וואָס האָט
דענסטמאַל פּערהערליכט איהר אויג. אַיך האָב געזעהן, ווי דאָס
רויטליכקייט פון איהר פנים ציטערט. און אוועק איז פון איהר
די ריינע ווייבליכע אונשולד, אין וועלכע אַיך האָב זי שטענדיג גע-
זעהן. איהר זייגען דאָס קינד, איהר באַדען דאָס קינד האָט אין מיר
שוין אנדערע געדאַנקען ערוועקט... דער רונדער רוקען און די אַראַב-
פאַלענדע פּלייצעס האָבען מיך גערופּען ווייטער, און אַיך האָב געהאַט
דאָס געפיהל, ווי דאָס רויטליכקייט, וועלכעס האָט דענסטמאַל גע-
ציטערט אויף איהר פנים, איז אויסגעגאַסען אויף איהר גאַנצען
גאַסעטען קערפּער; איהר קערפּער איז אין בלוט פּערגאַסען און ער
ציטערט...

אַיך האָב פיינט געקראַגען מיין פריינד און איהם אויסגעמיערען.
זיין גליקליכע וואַרימע היים האָט שוין ערוועקט אין מיר קנאה: פאַר
וואָס קומט עס איהם? אַיך האָב זיך שוין אין מיינע געדאַנקען גע-
מאַסטען מיט איהם און זיך געפונען פיעל מעהר ווערטע צו געניסען
דאָס גליק מעהר פון איהם. — און אַיך האָב אַזוי לאַנג ניט רוהען גע-
קענט, ביז אַיך האָב אויסגעזוכט אַ גינסטיגע געלעגענהייט, און ביז
אַריין צו איהר אין שטוב, ווען דער מאַן איז אין דער היים ניט
געווען.

געפונען האָב אַיך זי, ווי אימער, בעשעפטיגט מיט איהרע קינדער.
זי האָט געבאַדען איהר קליין יונג מיידעלע, נאָר דאָס נאַקעטע קינד,
און די ריינע ווייסע קינדער-וועש וואָס האָבען שטענדיג ערוועקט אין
מיר אַזעלכע היימישע בענקענדע געפיהלען — האָבען יעצט אין מיר
גאַנץ אנדערע געפיהלען ערוועקט. אַיך האָב געקוקט אויף דער מוטער,
און, זעהט זיך אויס, אַז זי האָט אויף געמוזט דאָס זעלבע לעצטענס
איבערלעבען וואָס אַיך. עס איז אוועק פון איהר יענע רוהיגקייט
און זעלבסטפּערשטענדיכקייט, וואָס זי האָט שטענדיג געהאַט,
ווען אַיך האָב זי איבעראַשט מיט אַ בעזוף אין מיטען העלען טאַג.
זי האָט זיך דערשראַקען, איז רויט געוואָרען ביי מיין אַריינקומען;

זי האָט אויסגעמיערען מיין בליק ווי איד איהרען, נור אין דער לופמען האָב איד דערפיהלט ווי איהרע צייהן און הענד ציטערען.

— אַה, איהר זייט עס, הענרי, איד האָב זיך אזוי דערשראָקען, האָט זי געזאָגט מיט האַרץ-קלאַפּעניש.

— פאַר וואָס האָט איהר זיך דערשראָקען? — האָב איד אויך געפרעגט מיט האַרץ-קלאַפּעניש.

— גאָר ניט, אייך ניט געזעהן אזוי לאַנג.

מיר זיינען געזעסען אַ לאַנגע וויילע מיט ציטערענדע הערצער, און אויסגעמיערען זיך די בליקען. מיר האָבען מיט די צינגער גע-בלאַנדזשעט אין פרעמדע וועלטען — און עס האָט זיך ניט געקלעפט איין וואָרט צום אַנדערען.

פּלוצלונג האָט זי זיך אָבגערוּפּען מיט שרעק:

— עס איז געווען די טויז „פּיק“.

— יא, — האָב איד געענטפּערט.

— מען זאָגט, עס איז די קאָרט פון טויט — האָט זי זיך אָבגע-רוּפּען, און איד האָב געזעהן, ווי איהרע שוואַרצע האָהר פּאַלען אראָב איבער איהר קאָפּ מיט טרויעריגקייט.

— זי איז אויך די קאָרט פון ליעבע — האָב איד אָבגעענטפּערט.

— עס איז אַלץ איינס, — האָב איד געהערט אין דער שטיל

איהר שטימע.

אַ לאַנגע וויילע האָבען מיר געשוויגען, דאָן האָט זי זיך פּלוצלונג

אָבגערוּפּען:

— הענרי, איד בעט אייך, קומט ניט מעהר.

— פאַר וואָס?

— איד ווייס ניט פאַר וואָס, נור קומט נישט, איד קען אייך ניט

זעהן זייט דענסטמאל.

— וואָס האָב איד אייך שלעכטעס געטהאָן? — שמייכעל איד.

— איד האָב מורא, הענרי, איד ווייס ניט וואָס עס איז גע-

שעהן, נור זייט דענסטמאל בין איד ניט רוהיג, איז מיר עפעס — און זי איז ארויפגעפאלען פּלוצלונג אויף מיין האַלז און זיך צוואוויינט.

איין וואַפע פערמאָגט די פרוי, וואָס איז שטאַרקער פון מאַן'ס

באָגעהר — און דאָס זיינען טרעהרען. — איד האָב איהרע טרעהרען ניט

געקענט אויסשטעהן; איד האב איהר צוגעזאגט, אז איד וועל זי מעהר ניט בעזוכען.

א לאנגע צייט האב איד מיין ווארט געהאלטען, נור פערגעסען זי האב איד ניט געקענט. איד האב פון דאן אן זי ניט מעהר גערקענט זעהן אין מיין געדאנק אזוי ריין און אונשולדיג ווי איד בין גער וואהנט געווען, עס פערפאלגט מיר איהר וויבליכעס און זינדיגעס. איד האב פערדרוס פון דעם — נור איד קען זיך ניט העלפען, דערמאן איד זיך אן איהר, שוועבט אויף פאר מיינע אויגען עפעס ריינעס און אויך זינדיגעס. — דאס מוטערליכע צערטליכקייט האט זיך אויסגעמישט אין איינעם מיט ווייבערשעס, בעגעהרענדעס, ווי צווישען אונז וואלט געווען געשעהן עפעס א וויכטיגע פאסירונג.

אין געזעשאפט האב איד זי נאך געטראפען א פאך מאל. נור יעדעס מאל איז עפעס געווען פיינליכעס — אונאנגענעהמעס אין אונזער בעגענען זיך. זי איז רויט געווארען און האט אויסגעמיערען מיין בליק, און געפיהרט אן אוננאטירליכען געשפרעך. מענשען האבן בען דאס בעמערקט און אנגעהויבען זיך צו סוד'ען. איד האב שוין אין גאנצען אויסגעמיערען זי צו טרעפען, דאס האט נאך מעהר ארויסגערופען פערדאכט.

אין א געוויסע צייט ארום בין איד געוואהר געווארען, אז זי איז זיך צוגאנגען מיט איהר מאן. איד האב אויך מעהר קיין רוה ניט גערקענט געפינען. עס איז געווארען אויסגעמעקט אין מיר א ריין און א קלאהר געפיהל, וואס איד האב געהאט נישט א פריינד און צו א פרוי, און וואס דאס געפיהל האט מיר געמאכט בעסער און איידעלער. צווישען אונז איז דורכגעלאפען א טויז „פיק“.

דער מאַגנעטישער. (ערצעהלונג)

אַז איד בין אַהיים געקומען אין אבענד אויף מיין וואָהנונג, וואָס איד האָב געהאַט ביי אַ פרוי אָן אַלמנה, האָב איד דערהערט טריט אין געבענצמער, וואָס איז מיט מיר אין שכנות. איד האב זיך גע-פרעהט, וואָס די פרוי האט שוין אַבגעגעבן דאָס לעדיגע צימער, אַז זי וועט מיר מעהר ניט פערקלאַגען דעם קאַפּ. איד האָב זיך ניט אינטערעסירט ווער מיין שכן איז, איד בין זעהר וועניג געזעסען אין דער היים. פריה ארויסגעגאנגען און שפעט אַהיים געקומען און מיט מינע שכנים וועניג פערבראַכט. איד האב זיך שוין געקליבען צו פערלאַזען מיין שטוב, ערשט די פרוי קלאַפּט אין מיין טהיר:

— מיסטער גאַרדשטיין, טהוט עס מיר צוליעב, קומט אריין אין קיטשען אויף אַ גלעזעלע טהעע, איהר וועט זיך בעקענען מיט אונזער נייעם באַרדער.

די אַלמנה האָט געהאַט צוויי טעכטער, איינע אָן עלטערע מיידעל וועלכע איז געקומען פון דער היים שוין אָן ערוואַקסענע, און צוליעב עפעס אָן אורזאכע האָט זי זיך ניט געקענט צופאַסען עפעס אַ שידוך און איז געבליבען אַ „פערזעסענע“: און איינע אַ יונגע, וואָס איז גע-קומען פון דער היים נאָך גאַר אַ קינד און דאָ האָט זי זיך ערצויגען. די צוויי שוועסטער זיינען געווען ווייט איינע פון די אַנדערע, ווי זיי וואַלטען געקומען פון צוויי בעזונדערע וועלטען. די עלטערע, וועלכע איז דאָ באַלד צו דער ארכייט געגאנגען, האָט זיך ניט געקענט אויס-לערנען קיין ענגליש, האָט געלעזען אַלץ די אידישע ביכלעך, איז גע-ווען צוריקגעהאַלטען, שעמעוודיג. און ווי אַלט זי איז ניט געווען האָט זי זיך יעדעס מאל נאָך גערויטעלט אין דער געגענווארט פון אַ

פרעמדען בחור. און כאטש איהר פנים איז שוין געווען אויסגעלאשען, צוקנייטשט, איינגעצויגען, ווי אז עפעל וואס ליגט לאנג אין דער ווא-רימקייט, האט זיך דאך אין איהרע אויגען אויפגעהאלטען א טהויר-ריינע אונשולד, זיי זיינען בעהויכט געווארען מיט א מידעלשע קלאהרקייט, און טהיילמאל, ווען עס האט זיך אין איהר דערוועקט איהר מידעלשער חלום, האבען די אויגען געקריגען די הערשאפט איר בערען פנים, און עס איז געווען ווי זי וואלט צוריק א יונג מידעל גע-ווארען. די שוועסטער איהרע, פערקעהרט, כאטש זי איז נאך יונג גע-ווען, איהרע באקען רונדיג, רייף, פריש, דער שניט פון איהר מויל שארף און די האאר האבען פון איהר שטערן ארויסגעשפראצט מיט שטארקייט, מיט חוצפה — דאך האט זי אין די אויגען בעהאלטען א מיעדקייט און זיי זיינען טהיילמאל ווי אויסגעלאשען געווארען...

די מוטער האט, זעלבסטפערשמענדליך, אלע איהרע נייע באך-דערס איינגעלאדען אין אבענד אין קיך אריין אויף טהעע אדער אויף אבענדרויט ניט בלויז אויס ריינע מענשליכע געפיחלען, נור זי האט אויך געהאט אן אויסרעכנונג דערצו.

איז קיך האב איר שוין געפונען דעם נייעם בארדער. עס איז גע-ווען א לוסטיגער יונגער מאן, אפילו שוין ניט קיין יונגער. אזעלכער, וואס די וויבער רופען א שעהנער. שווארצע געדיכטע האהר מיט וויי-בע „מאגנעטישע“ אויגען, א פנים א נאריש, א גאך ניט זאגענרעם, אזעלכעם, דאכט זיך, וואס קען אים בעסטען דיענען פאר אן ארווער-טייזינג פיגור אין א שארפענסטער פון א מעגליכען קליידער-סטאר. א פעטער נאז, מיט צוויי גליידגעשניטענע ליפען, די נאז אביסעל פערלעגט, און דאס האט צוגעגעבען זיין שטים א וויינענדיג-הייזעריגען קלאנג, וואס געפעלט אזוי פרויען. דער בארדער איז באַלד בעפרייג-דעט געווארען מיט דער משפחה, אין א פערטעל שעה ארום איז ער שוין א היימישער געווען אין זיין נייעם פלאץ מעהר פון מיר, וואס איר האב דארט געוואהנט שוין אייניגע יאהר. גערוהמט דעם באַרשט, וואס די אידענע האט געמאכט. דערנאך האט ער געזאגט א גוט ווארט צו דער עלטערער — אז זי האט שעהנע הענד, ווי זי וואלט קיינמאל ניט געארבייט, און דערביי האט ער געקוקט מיט זיינע „מאגנעטישע“ אויגען צו דער אינגערער.

דערצעהלט האָט ער ליגענס אויף וואָס די וועלט שמעהט: אז ער האט שוין געהאט אן אייגענע ביזנעס אין די סאומה פאר די שוואַרצע, נור מען האָט איהם אָנגעזעצט און ער האָט געמוזט אַוועק; אז ער איז געווען אַ סילעסמאן אין אַ גרויסען „דרייגורס“ סטאָר: יעצט פערקויפט ער „דזשולערי“ אויף אויסצאהלען. נור פון זיין ענגליש רעדען האט מען אנגעזעהן, אז דער יונגער מאן האט ניט גע- מוזט פיעל פערקעהרען אין ענגליש-שפרעכענדע קרייזען, און אז ער געפינט זיך איבערהויפט ניט לאַנג אין לאַנד. און כאַטש די פרויען די מאַמע מיט די טעכטער, האָבען גלייך דערפיהלט, אזוי ווי איד, אז דער יונגער מאַן זאָגט ליגענס, דאָך זיינען זיי אין איין פערטעל שעה אַלע דריי געווען פערליעבט אין איהם. די אינגערע האָט שוין אָבעלעגט דעם וויזיט, וואָס זי האָט געזאָלט מאַכען צו אַ חבר'טע, און איז געבליבען דעם אבענד אין דער היים. ביי דער עלטערער האָ- בען די אויגען אנגעהויבען צו גליהען, רויטע בלוט-פלאַמען האבען געשלאָגען אויף איהר פנים.

— שאַרט ניט, מיט מיר קען מען אַלצדינג רעדען. איד בין אַ מענש אַן אָפענער, וואָס אויף דער לונג דאָס אויף דער צונג. פאַרוואָס איד האָב ניט חתונה געהאַט, פרעגט איהר. אַהאָ, עס האָבען זיך מיר שוין געמאַכט רייכע פאַרטייען, פיינע פאַרטייען, פאַרטייען וואָס ווען איד וואָלט געוואָלט, וואָלט איד היינט צוטאָג געווען דער אייגענע טהימער פון אַ גרויסען ביזנעס, פון אַ פינף-פלאַריגען דרייגורס סטאָר. עס האט זיך אין מיר פערליעבט מיין פרינציפאַל'ס טאכטער — ניט ער אַ קרעכץ אַב, און פערגלייסט די שעהע אויגען זיינע — אין סט. לואיס, וואו איד בין געווען אַ סילעסמאן. איין-איינציגע טאָכטער פון אַ רייכען מאַן. אַה, איד וואָלט שוין היינט גוט אַב געווען. גוט אַב.

— פאַר וואָס האָט איהר טאַקע דאָס ניט געוואָלט, אַז איינציגע טאָכטער פון אַזאַ רייכע ביזנעס? — פרעגט די מאַמע.
— איז שוין דאָ אַ „ריזאָן“ דערביי, איז שוין דאָ.
— די כלה איז איהם אודאי ניט געפעלען, אַל בעטש יו, די כלה — זאָגט די מאַמע צו די שווייגענדע און ערנסט-זיצענדע טעכטער.
— זעהט איהר, איהר האָט געטראָפּען. ביי מיר איז די פיירסט
דאָך — די גורל — ווארפט ער זיין ווייכען בליק אויף דער אינגערער

— איך קוק ניט אויף קיין געלד, געלד איז ביי מיר גאר ניט. די מעין טהינג איז ביי מיר דאס מיידעל; אז דאס מיידעל זאל מיר גע-פעלען, קען איך מיט איהר חתונה האבען אזוי ווי זי שטעהט און געהט. איך האב, גאט צו דאנקען, צוויי געזונדע הענד מיט צעהן פינגער, און ווען דאס מיידעל וועט מיר נאך געפעלען אזוי, אז זי זאל מיר זיין „א ריכטיגע בעגלייטערין אין מיין לעבענס-וועג“. — דריקט ער מיט די האנד די אינגערע און קוקט דערביי מיט די גלאטיג-פייכטע אויגען אויף די עלטערע — וועל איך מיר שוין מיין שטעלע אין לעבען אייננעהמען, וועל איך שוין צו עפעס קומען.

— האט זיך אייך גאר ניט ביז יעצט געמאכט א מיידעל, וועלכע זאל אייך האבען געפעלען? — זי איז אוראי נאך נאר ניט געבוירען געווארען — וואס? זאגט די מאמע.

— איך זוך ניט קיין שעהנע און אויך ניט קיין יונגע, רויטע בעקעלאך איז ביי מיר גאר ניט, היינט אָנגעשמירט — מאַרגען נישטאָ — קוקט ער ערנסט און טרויעריג אויף דער עלטערער. איך זוך א בעל־הבית'ישע קינד, פון א פיין הויז אַרויס, א מיידעל וואָס זאל זיין א גוטע באַלעבאַסטע, א גוטע מאַמע צו מיינע קינדער, און א גוטע פרוי צום מאן; אז איך וועל אַהיים קומען זאל איך געפינען מיין שטיבעל, מיין היים, וואַרעם, גוט, אנגענעהם — א טרייע פריינדין אין מיין לעבענס-וועג — קוקט ער מיט זיינע גלאַטיגע ווייכע אויגען אויף די עלטסטע — דאס זוך איך, און, אז איך וועל געפינען, וועל איך ניט פרעגען אויף קיין געלד, ניט אויף קיין יאהרען — אויף גאר ניט. אוראי אז עס זאל זיך מאַכען און דאָס מיידעל זאל נאָך דערצו זיין א יונגע, מיט רויטע שעהנע בעקעלאך, און מיט אַן אַמעריקאַניש ער-ציהונג, גוט ענגליש ריידען, וואַרים אַ ביזנעס-מאַן בעראַרף האַבען א פרוי וואָס רעדט א „ניים“ ענגליש — דריקט ער פעסטער די האַנד פון די יונגע און קוקט איהר אין די אויגען אריין. — אבער עס מאַכט ניט אויס, אז ניט ענגליש, קיין בוך-קיפּינג וועט זי ביי מיר ניט דאַרפען פיהרען; זאל זיך מיך טרעפען א מיידעל פון דער היים, א היימישע, א גוטע, א בעל־הבית'ישע טאַכטער, וואַרים אַ ווייב זאל מען זיך נור נעהמען אַ היימיש מיידעל — קוקט ער מיט די אויגען אויף דער עלטערער.

איך בעדארף אייך ניט זאָגען, אז איך האָב דעם יונגען מאַן פיינט געקראָגען — ווי אַ שטיק אונריינעם, און איך האָב ניט געקענט פער-שמעהן פאר וואָס די פרוי, ביי וועלכע איך האָב געוואָהנט, וואָס איז דאכט זיך געווען זעהר קלוג, האָט ניט איינגעזעהן די פאלשקייט פון דעם מענשען, וועלכע איז געלעגען פון אויבען אויף.

אין אַ פאַר טעג אַרום איז דער יונגער מאַן געוואָרען אַזאַ היי-מישער אין שטוב, אז עס האָט זיך געדאכט פאר אַ פרעמדען, אז דער יונגער מאַר איז דער בעל־הבית פון שטוב. אז איך בין איין אַבענד אַהיים געקומען, האָב איך דערפיהלט די ריחות פון פערשיעדענע עסען-וואַרג וואָס האָבען זיך געלאָזט הערען פון דער קיך, וואָס מען האָט ביז איצט איז דער שטוב ניט געהערט. עס האָט געשמעקט מיט געבראַ-טענס, מיט אַנגערייטע קאַשע, מיט עפעל סאַוס, און איך בין גע-וואָהר געוואָרען פון אַלע לעקערייען וואָס דער יונגער מאַן האָט ליעב. דאָס גאַנצע הויז האָט געלעבט פאר דעם יונגען מאַן. הענרי האָט מען איהם גערופען, און פון פריהמאָרגען אַז האָב איך שוין געהערט וואָס הענרי האָט ליעב צו עסען. — אז דו וועסט אַהיים קומען, זאַלסטו ניט פערנעסען מיטצוברענגען באיענען, — דו ווייסט דאָך, אז הענרי האָט גערן מאיענען, אין אַלע עסענס האָט ער גערן מאיענען — האָט די מוטער אָנגעזאָגט די עלטסטע טאַכטער — און דו, בערטהא, געהסט אַדורך דעם דייטשען גראַסער, קויף מיט פראַנקפורטערס — האָט די מאַמע אָנגעזאָגט די אינגערע.

איך בעדארף אייך אויך ניט דערצעהלען, אז ניט נור בלויז האָ בען זיך ביידע טעכטער געהאַלטען אין איין פּוצען פאר דעם יונגען מאַן, נור אפילו די מאַמע, די טרויעריגע אַלמנה, וואָס צעהן יאָהר זייט איהר מאַן'ס טויט האָט זי, דאכט זיך, קיין שפיעגעל ניט בענוצט, האָט אויך מיט אַמאָל אָנגעהויבען צו בענוצען ווייבערשע כלי זיין: ווי בונטע בענדער אין די האַהר, אויפפאַלענדע קאַפטענדלעך; און די עלטערע טאַכטער, דאָס צנועה'דיגע מיידעל, וועלכע האָט שטענדיג געהאט ווי פערנליווערטע טרעהרען אין די אויגען, און די אונמוטה און דער וועהטאָג איז געלעגען אויף איהר פנים — איז מיט אַמאָל אַ גאַנץ אַנדערע געוואָרען. איהר פנים האָט זיך געהאַלטען אין איין „רויטלען“, איהר קליידונג איז יעצט געווען זאַרגעפּלטיג צוגעפּאַסט צו איהר טאַליע, איהר בעווענונג יונגער, פלינקער. איבער דעם גאַנ-

צען הויז איז געקומען ווי א בעפרייאונג, א בעלעכונג, עס איז אראב פון דער הויז דער אונמוטה, וואס האט בעהערשט די שטוב זייט איד האב זי געקענט. די פענסטער און די פאלס זיינען רעגעלמעסיג געווארען געוואשען. פארהיינגלעך האבען הימישער און ווארימער געמאכט די שטובען, דאס מעבעל אבגעווישט, געפינקעלט; עס האבען זיך שוין געוויזען פרישע בלומעלעך אין די סאוועניער-גלעזער, אין וועלכע עס האבען ביז יעצט אלטע פאפירענע צווייגלעך גע-שמעקט. עס זיינען פערשוואונדען די שפיגעל וואס האבען געפלאכטען זייערע נעצען פאר די פליגען אין די ווינקלען פון די שטובען. אין דער הויז האט אריינגעשוינט די זון. און אז איד בין אין אבענד אהיים געקומען, האט פון דער קיך, אין איינעם מיט די געשמאק פון די עסענווארג אויפגעהילכט דאס פרעהליכע לאכען פון מיידעלשע שטימען...

איד האב ווירקליך ניט געקענט פערשטעהן די פרוי מיט איהרע טעכטער. עס האט מיך זעהר פערדראסען אויף די פרוי, וואס זעהט ניט איין, ווי דער יונגער מאן נארט זי אפ, און צום ענדע וועט ער דאך ביידע איבערלאזען און אוועקגעהן. איד האב זיך צוריקגעהאלטען פון צו מאכען יעדע בעמערקונג, ווייל איד האב זיך ניט געוואלט אריינמישען אין די פערזענליכע אנגעלעגענהייטען פון מיין ווירטהין. מיין ווירטהין האט מיך ניט איין מאל געצויגען ביי דעם צונג: — איז ער ניט א „מאגניפיסענט“ יונגער מאן, אט אונזער נייער בארדער — עס איז דאך א פערנעניגען צו ריידען מיט איהם, ניט וואהר?

— איד האב ניט דאס גליק געהאט פיעל צו פערברענגען מיט מיין נייעם שכן, דורך דעם האלט איד זיך צוריק פון צו מאכען יעדע בעמערקונג, — האב איד קלוג אבגעענטפערט. — וואס דען, ווי איהר, וואס האלט אין איין בלאזען פון זיך מיט אייערע ביכלעך. א יונגער מאן איז לוסטיג, לעבעדיג, אויפגע-רוימט, ניט ווי איהר, א געפרויערענער הוקען, — האט די אירענע גע-זאגט צו מיר מיט א גוטמוטהיגען געבייזער. נאר דאס לוסטיגע און דאס לעבעדיגע איז שוין אבער צופיעל געווארען. אין דעם שכנות'דיגען צימער מיינעם איז בינאכט גע-ווארען אונרוהיג... איד האב עס ניט געקענט דערגעהן, וועלכע איז

דאָס די נאַכט־גאַסט, וואָס שטערט מיין שלאָף, צי די עלטערע, צי די אינגערע. נאָר חושד געווען האָב איך אַלעמען, אַ קשיא אויף ווייבער? ...

איז די בליקען פון די מיידלעך, ביי די עלטערע, ווי ביי די אייניגערע, האָט זיך אריינגע'גנב'עט עפעס חוצפה'דיגעס און פרעכעס, ווי דאָס געפיהל פון גליקזעליגקייט וואָס זיי האָבען גענאָסען וואָלט זיי מעהר זיכערקייט אין לעבען געגעבען... איך האָב אָבגעמאַכט מיין מיינד אַ שמועס צו טהאָן מיט דער מוטער און זי אויפמערקזאַם צו מאַכען אויף דער געפאהר וואָס זי קען ברענגען אויף די קעפּ פון איהרע ביידע טעכטער מיט איהר אונפאַרזיכטיגקייט. איבערצוצייגען איהר, אַז דער יונגער מאַן איז אַ שאַרלאַטאַן און מיינט ניט ערנסט, האָב איך די מוטער אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז דיר „מאַגניפּיסענט“ מאַכט תו'דעלעך צו ביידע טעכטער און פערפיהרט ביידע.

— און מיר דוכט זיך, אַז עס איז שוין צו שפעט אויך, ווארים ביי איער „מאַגניפּיסענט“ איז ביינאַכט אונרוהיג, און איך קען ניט רוהיג שלאָפען, — האָב איך דער פרוי געגעבען צו פערשטעהן. — וואָס זאָגט איהר? אַ בראַך איז נאָך מיינע יאָהרען, וואָס הער איך? וואָס זאָגט איהר, וואָס?

איך האָב די אידענע אָנגעקוקט מיט ערשטוינונג. האָט זי ווירקליך ניט געזעהן, וואָס עס געהט פאַר? און איך פרעג זי מיט פערוואונדערונג:

— און איהר האָט עס ניט געוואוסט? וואו זיינען איערע אויגען געווען ביז יעצט? איהר זייט דאך, דוכט זיך, אַ קלוגע איד דענע און ווייסט אַלצדינג, און דאָס וואָס געהט אייך אַן אַם מעהרסטען האָט איהר ניט געזעהן?

— וואָס זאָגט ער? מענש, וואָס זאָגט ער? עס קומט אַ יונגער מאַן, אזא שעהנער, אַ פיינער, און רעדט אזוי זיס, אזוי אנגענעהם, אַז עס איז אַ פערגעניגען איהם צו הערען. ער איז דאך אזוי „מאַגניפּיסענט“, אַז עס איהם אויסצוקושען אַלע זיינע ביינער — עס איז דאך אַ פערגעניגען צו זיען מיט איהם און צו הערען איהם ריידען.

— אַז עס איז אַ פערגעניגען — האט איהר דאָס פערגעניגען געהאט, און אַז אייך איז לייעב, איז מיר ניהא, — זאג איך און וויל שוין אוועקגעהן.

— וואס זאגט איהר? וועמען איז ליעב? וועמען איז זיס?
 ביטער איז מיר, נישט זיס. אז ער האט בעדארפט צוברעכען העגד
 און פיס בעפאר ער איז אריינגעקומען אין מיין הויז אריין. איך געה
 ארויף, מאד איך דארט א תל פון זיינע זאכען. ניט איין מינוט מעהר
 אין מיין שטוב! ווער האט זיך געזאלט ריכטען, א מענש רעדט אזוי
 שעהן, איז אזוי גוט ליעבליך צו אלעמען, אז עס איז א פערגעניגען...
 געה, רעכען זיך — א מענש איז אזוי „מאגנעטיש“... — ווער האט זיך
 געזאלט ריכטען, ווער?

אין אבענר אז דער יונגער מאן איז אהיים געקומען, האט ער
 געפונען זיינע זאכען ארויסגעשטעלט אין קארירדאר און דאס צימער
 פערשלאסען, אין די קיך זיינען געזעסען ביידע טעכטער און האַבען
 געוויינט.

— איך וויל זיין טריפה פרצוף ניט אנקוקען, איך וויל איהם מעהר
 ניט זעהן — האָט די מאמע געשריען פון די פערמאכטע קיך — א
 מענש רעדט אזוי שעהן, אזוי גלאטיג, איך וויל איהם ניט מעהר
 אנקוקען.

און די אידענע האט די קיך פערשלאסען מיט'ן שליסעל ניט נור
 בלויז פאר איהרע טעכטער, נור פאר זיך אליין אויך...

אין די שטוב פון מיין ווירטהיז איז וויעדער טרויעריג געווארען.
 די געשמאקע ריחות פון מאיענעז און געבראטענס זיינען פערשוואונדען.
 אין די אבענדען איז אין די שטובען פינסטער געווען. דאס פרעהליכע
 לאכען האט זיך שוין מעהר ניט געהערט. וויעדער האבען די שפיגען
 געוועבט זייערע פלינגעצען אין די פאפירענע בלומען, וואס זיינען
 געשטאנען אין די סאוועניר גלעזער. א טרויער און א אומעט האט
 ארוימגעכאפט דאס גאנצע הויז. די יונגערע טאכטער האט זיך ארויסגע-
 ננב'עט און איז אין די אבענדען פערשוואונדען.

אין די געז בעלויכטענע קיך זיינען געזעסען די מאמע מיט די על-
 טערע טאכטער. אוועק איז דער לעצטער מיידעלשער בליק, וואס האט
 זיך אזוי לאנג אויפגעהאלטען אין די אויגען פון די עלטערע מיידעל...
 מאמע און טאכטער זיינען עהנליך געווארען; די מאמע האט זי גע-

האלטען אין איין בערויערען, און די טאכטער האט זיך געהאלטען אין איין קרויעגען, אז זי בעדארף ניט קיין רחמנות. פון דעם „מאנגעמישען“ איז, זעלבספערשטענדליך, קיין ווארט ניט מעהר גערעדט געווארען. נור טהיילמאל, ווען די מאמע פארקלעהרט זיך, זאגט זי מעהר מיט נייגעריגקייט ווי מיט כעס:

— א מענש רעדט אזוי גלאטיג, אזוי שעהן, אז עס איז א פערגען-ניגען...

דאס לעצטע ביסעל רויט בלוט, וואס דאס מידעל פערמאגט, שלאגט ארויס אויף איהר פנים ביי די ווערטער, ווי די לעצטע רויטע שטראהלען וואס די זונן שיקט ווען זי געהט אונטער. איד האב זיך קיינמאל ניט געקענט מוחל זיין וואס איד האב פערטריבען די פרייד פון דער שטוב. און זיי — די פרויען, די טעכטער מיט דער מאמע, האבען מיר עס אויך ניט געקענט מוחל זיין. אין זייערע בליקען האב איד דערפיהלט דעם פערדרום אויף מיר, און איד האב מיין לאנג יאהריגע בארדערשאפט פערלאזען...

דער רויטער העט.

צייט א פאאר וואכען האט זיך אדאלף לעווינשטיין געפונען אין א נערוועזען און אונרוהיגען צושטאנד. די אורזאכע דערפון איז געווען אזא קליינע און אזא אונאנגענעהם־העסליכע, אז עס איז געווען א שאנד וועמען צו פערטרויען, אפילו דעם נאהענסטען מענש. אמאל ארויס־געעהנדיג פון זיין אפיס אויף בראדוויי, אין א פארנאכט, האט אדאלף בעגעגענט אין א ווינקעל נאם שטעהן א טונקעל ברונעמע פרוי אין א רויטען העט אנגעטהאן. עס האט זיך איהם געווארפען אין די אויגען דער רויטער העט פונדערווייטענס, און פערטראכט האט ער אבי געשטעלט זיין בליק אויף דער פרוי, גאר ניט קלעהרענדיג דערביי. זיין בליק האט זיך בעגעגענט מיט א פערשייטען, פערפיהרערשען בליק פון א גאסען פרוי, וועלכע האט איהם איינגעלאדען צו איהר טונקעל־ברוינעם קערפער מיט א פריינדליכען פרעכען שמיכעל. אדאלף האט אויסגעמיערען איהר בליק און איז ווייטער געגאנגען זיין וועג. ער האט געפיהלט, אז די פרוי קוקט איהם נאך, און געטראכט, אז עס איז גענוג ער זאל זיך אומקוקען וועט ער וויעדער בעגעגענען איהר בליק, און ווען ער וויל, געהט זי נאך נאך איהם, און אז ער האט די מעגליכקייט צו זיין מיט אן אנדער פרוי, מיט א גאנץ נייער פערזאן, וועלכע ער קען ניט, און דערגעהן די געהיימנים פון א גאנץ אונבעקאנטען וועזען...

אדאלף האט, פערשהמט פון דעם געדאנק, זיך פערוואונדערט וואס איהם איז עפעס פלוצלונג אזעלכע אונאנגענעהמע געדאנקען געקומען אין קאפ אריין, און געטראכט זיך: ווער ווייסט אויף וואס פיר א געהיימע אנשטעקענדע קריינק די פרוי איז קראנק. זי זעהט אזוי אויס, האט ער זיך געטראכט. און אדאלף האט געהאט דאס געפיהל ווי א פלעשעלע סם אויפגעפראפט שטעהט אויף א געדעקטען טיש

מיט א גלעזעלע אנגעגרייט, און פערואונדערט זיך, וואס די ארטיגע מאכט גיט וועניג אכטונג אויף אזעלכע געפאהרען — אז אזא פרוי קען שטעהן אין מיטען גאס צווישען מענשען. עס איז דאך אזוי ווי א גרוב אויסגעגראבען אויף א וועג וואו מענשען געהן פערביי

ער איז אריין צו „לאפט“ אין קענדי סטאר און געקויפט א פונט „קערשען“, און אראבנעלאזט זיך אין לאך פון סאבוויי — וואו ער איז פערטרונקען געווארען אין שטראם וואס שטראמט נאך דער בראנקס.

אז אדאלף איז אריינגעקומען אין לאנגען קאררידאר פון זיין היים, האט ער געפונען דעם דיינינג רום אין פיסטערניס, האט ער גערופען דורכ'ן קאררידאר:

— העללא בעססי!

— קום אריין, דא, איך בין ביי דער בייבי.

אדאלף איז אריין אין ליכטיגען ריינעם שלאפצימער, א היימיש קייט און א ווארימקייט האט איהם ארומגענומען פון די ליכטיגקייט. דאס וויבעל זיינס האט ער געטראפען שטילען דאס קליינע קינד, און דער אינגעל, „ליטטל פעטי“, האט זיך געשפיעלט מיט'ן בער אויפ'ן דיוואן. אויף דעם ברייטען, גרויסען בעט איז געווען פערווארפען געוואשענע וועש, וועלכע די פרוי האט געהאלטען אין פארנאנדערלעגען אין דעם אפענעם שיפלאר.

— גיב איהם ניט קיין שאקאלאר, פליעז, ער האט בויכוועהטאג,

— האט דאס ווייב געוואונקען אויפ'ן אינגעל.

אבער „ליטטל פעטי“ האט שוין בעמערקט די „טשעררים“ וואס דער פאטער האט געהאלטען אונטער'ן ארעם, און אנגעהויבען זיך צו רייסען.

— נור איינע, עס וועט איהם גארניט שאדען. ער האט אזוי גערן.

— מאכסט איהם קאליע, אדאלף, ער זועט ניט וועלען דערנאך די

מילך טרינקען.

„ליטטל פעטי“, וועלכער איז מיט זיינע דריי יאהר געווען אזוי פעט, אז עס האט זיך געדאכט, אז די מוטער האט איהם אנגעלאדען מיט פלייש, צו פערזארגען איהם מיט שפייז אויפ'ן לעבען לאנג, האט געמוזט פאר די שאקאלאר טשערי אויסטרינקען צוויי גלעזער מילך און אויפעסען אן איבריג טעלעריל מיט קאשע, און דערנאך ערשט פאר

דעם געהן שלאפען. א צו הויכער פרייז פאר א שאקאלאד אפילו פאר א קינד.

— און וואס מאכט די בייבי?

— אזוי ווי איד. דו ווייסט דאך אז ווען איד פיהל זיך גוט, פיהלט זיך די בייבי גוט, שלאף איד ניט — שלאפט זי אויך ניט. עס איד, וויל זי אויך עסען. האב איד ניט קיין גוטען טאג — האט זי אויך ניט. — זי געהרט זיך מיט דיין שפייז, — האט אראף געלאכט און געקושט די פרוי אויף דעם מיט בלויע אדערן דורכגעצויגענעם הארץ. ער האט מיט זיין באק אנגעהרט דער בייבי'ס געזיכטעל און דער-פיהלט דעם זיסען טעם פון זיין פרוי'ס מילך, וועלכע האט זיך געהערט פון קינד... און א ריינקייט האט איהם ארומגענומען. ער האט דאס געפיהל, ווי ער האט זיך גערעטעט פון א גרויס אונגליק און געפינט זיך וויעדער אין א קינדערשער זויבערקייט אין וועלכער זיין היים, זיין ווארעמע היים האט איהם אריינגעבראכט...

ביינאכט, ווען אדאלף האט זיך געפונען מיט זיין נאקעט לייב אליון, איז איהם וויעדער געקומען אויף די געדאנקען די טונקעל-ברונעטע פרוי מיט'ן רויטען העט, וועלכע ער האט געטראפען אין עס פון גאס היינט פארנאכט. ער האט יעצט ערשט כעמערקט דעם רייז פון איהר געהיימען פערפיהרערישען בליק, וועלכער קומט פון בלווי אבגעפארבטע אויגען, וואס זעהען אויס ווי אונטערגעשלאגען... ער האט יעצט ערשט דערפיהלט דעם פערצויבערטען רייז, וועלכער ליעגט אין אזא פרוי, און מיט דער גאנצער זיסקייט פון דער תאוה האט ער זיך איבערגעגעבען מיט'ן געפיהל און געדאנק צו די אוצרות פון די פערבאר-גענע געהיימניסען וואס ליגען בעהאלטען אינ'ם וועזען פון א זינדיגע פרוי... עס האט איהם גערייצט די טונקעל ברוינע פארב פון איהר הויט, די פערפיהרערישע קרענקליכע אויגען, און מייסטענס דער רויטער העט. דער רויטער העט אויף איהר קאפ, האט זיך איהם אויסגעוועזען, איז א טהייל פון איהר לייב... אומזיסט האט ער זיך אליון געפרופט אבשרעקען מיט די אנשמעקענדע פערבארגענע קראנקהייטען וואס קוקען ארויס פון די אויגען פון דער פרוי. די פערבארגענע קראנק-הייטען זיינען געווארען א טהייל פון די זיסקייטען פון די תאות פון

דער פרוי — נאך וועלכער זיין גאנצער נאקעמער לייב האט יעצט גע-
 ציטערט... עס איז געווען — ווי די קראנקהייטען קוקען ארויס פון
 איהרע אויגען און זיי ציהען צו זיך מיט א זיסען אנציהענדען בליק,
 ווי זיי וואלטען איינגעלאדען פערטרונקען צו ווערען אין זייער טיעפע-
 ניש... עס איז געווען א טהייל פון די רייצענדע געהוימניסע, וועלכע ער
 האט געגלוסט צו ענטפלעקען. און מיט דער גאנצער פאנטאזיע און
 געפיהל פון א יונגען, געזונדען, ענערגישען מאן האט ער זיך איבער-
 געגעבען אין די געהוימניסען פון דער זינדיגער גאסענ־פרוי...

ער האט זיך אויפגעכאפט פריהמארגענס א פערשהמטער און
 א בעליידיגטער. נעכען איהם איז געלעגען אין צווייטען בעט זיין
 יונגע פרוי מיט'ן קינד ביי דער זייט. דאס צימער איז נאך פול גע-
 ווען מיט יענעם פערזענליכען היימישען ריח וואס א שלאף־צימער האט
 פאר יעדען מענשען. דאס צימער איז געווען אַנגעוואָרפען מיט גע-
 וואשענע געפרעסטע וועש, מיט פערזענליכעס. דאס קינד האט גענאָ-
 רעט זיין פנים'ל אין די מוטער'ס נאקעטע ברוסט, און די מוטער, א
 שלאָפענדע, ווי אַ שוואַכע פויגעל, האָט זיך איבערגעגעבען אין גאָט'ס
 רשות, אין גאָט'ס חסד... דאָס געזיכט איהרס איז געווען ווי פון
 אַ קליין אונבעהאַלפען קינד. איהר קינדישער דינער האָלז האָט זיך
 געצויגען אין די אָדערען, האָבען געאַרבייט אין איהם, ווען דאָס קינד
 האָט זיך ביי איהר געשטילט. איהרע האָהר, וועלכע האָבען זיך ארויס-
 געריסען פון איהר זיידענער שלאָפהויב, האָבען זיך פערוואָרפען אי-
 בער איהר יונגע דינע ברוסט, וועלכע האָט נאָך געדארפט האָבען אַ
 בעשיצער. אַלעס אין דער שטוב איז געווען אַזוי פערזענליך פערבאַר-
 גען — זיינס — אַז ער וואָלט געווען געהאַלטען פאר'ן גרעסטען
 פערברעכען ווען אַ פרעמד אויג וואָלט געוואַגט אריינצוקוקען דערי-
 נען... און ווי אַזוי האָט ער אין דער שטוב פון זיין נאָקעט ווייב און
 נאָקעט קינד — אין זיין הייליגקייט, אין זיין פערזענליכע זויבערקייט
 — געקענט האָבען אַזעלכע געדאַנקען? ווי אַזוי האָט ער געקענט די
 פרוי, בעלאָדען מיט זינד, מיט נאָס, מיט קרענק, אריינברענגען כאָטש
 אפילו אין זיין פאַנטאַזיע, אין זיין געדאַנק נור, אין דעם שלאָף־צימער
 וואו זיין ווייב און קינד געפינען זיך?...

אז ער איז געפאָהרען צו זיין בעשעפטיגונג, האָט זיך אין איהם ערוועקט די גאנצע ענערגיע זיינע וואָס האָט איהם מיט אזאָ קראַפֿט געשטויסען אויפֿ'ן וועג פון זיין קאַריערע. ער האָט זיך מיט דעם גאַנצן צען געדאַנק איבערגעגעבען צו זיינע אַמביציעס וועגען די צוקונפֿט. נור טאַקע די געדאַנקען וועגען זיין צוקונפֿט האָבען איהם געשמיסען ווי מיט שטעכעדיגע ריטער איבער זיינע זינדליגע געפיהלען. ווי אזוי האָט ער געקענט, ער, אַ יונגער, פּעהיגער לאַיער, וועלכער האָט אַמ־ביציעס גאַר אין גיכען צו ווערען אַ ריכטער איבער מענשען — ווי אזוי האָט ער געקענט האָבען אַזעלכע זינדיגע געדאַנקען? ער, וועלכער גלויבט אזוי שטאַרק אין אַ געזונדען, מענשליכען מאַראַלישען לע־בען — און דאָס איז זיין גאַנצער פונדאַמענט, דאָס איז זיין גאַנצן פּער־מעגענט, מיט דעם קומט ער ארויס אויף דער פֿלאַטפּאָרמע פאַר זיינע וועהלער און רעדט וועגען די נויטווענדיגקייט אַבצוהימען די מאַראַל; ער, וועלכער הייסט זיך אויסקלייבען פאַר אַ ריכטער, ווייל ער וועט שטעהן ווי אַ סאָלאַרט אויף דער וואַך פון „מאַראַל“ — ער טראַגט זיך אַרום מיט אַזעלכע אונריינע געדאַנקען און געפיהלען.

דעם ערשטען האַלבען טאַג, ווען די זון האָט נאָך אַריינגעשיינט אין די פענסטער פון זיין אַפּיס, איז ער בעפרייט געוואָרען פון זיינע זינדיגע געדאַנקען. ער האָט געאַרבייט אַ גאַנצען טאַג זעהר ענערגיש. דורכגעקוקט אייניגע זעהר ערנסטע „קייסעס“, וועלכע ער האָט צו פּערטהיידליגען, דיקטירט בריעף, אינטערעסירט זיך מיט אַ יתומים־אַנשטאַלט פון וועלכער ער איז געווען ווייס־טשערמאַן, האָט אָנגענו־מען אייניגע איינלאַדונגען צו קומען אויף גרינדונגס־פּערזאָמלונגען פון וואוילטהעטיגע געזעלשאַפטען, דורך וועלכע ער האָט געהאַפּט צו געווינען פּאָפּולאַריטעט ביי די מאַסען. נור קוים איז געקומען פאַרנאַכט און אין זיינע פענסטער האָט אָנגעהויבען אַריינצודרינגען דאָס עלעקטרישע ליכט, וועלכעס האָט זיך אָנגעצונדען איבער בראַדוויי, און אין איינעם מיט'ן ליכט יענער וואַרעמדיגער רוישענדיגער ברום וואָס עס הערט זיך פון „בראַדוויי“ ווען די טויזענדער און טויזענ־דער יונגע מיידלעך און יונגע לייט פּערלאַזען די אַפּיסעס און פילען אַז די גאַס — ווען עס האָט זיך דערהערט דער דופּט פון ניו יאָרקער פאַרנאַכט, ווען פון די הונדערטע רעסטאָראַנען שמעקט ארויס גע־קעכטס, און די עלעקטרישע לאַמפּען הויבען זיך אַן אַנצוצינדען איבער

די האַלען, אין די מאַווינג פּיקטשורם — ווען עס האָט זיך דערהערט יענער וואַנדערבארער דופטיגער געשמאַק — איז ער ווידער אונרוהיג געוואָרען און געציטערט. ער האָט געוואוסט, אַז אויפ'ן עק גאַס, ביים קענדי סטאַר פּון „לאַפּט“ שטעהט זי אין אַ רויטע העט, און ווען ער וויל נור, גיט ער אַ געה אַרויס, אַ וואונק צו איהר, און זי געהט איהם נאָך אין דעם קליינעם איטאַליענישען רעסטאָראַן וועלכער גע- פינט זיך אין דער זייט-גאַס, ער טרינקט רויטען איטאַליענישען וויין, ביז עס ווערט טונקעל-פינסטער, דערנאָך געגענאיכער אין דעם קליי- נעם גאַסען-האַטעל — און עס ענטפלעקט זיך פאַר איהם אַלע פּער- באַרגענע געהיימניסע, אַלע זיסקייטען, וועלכע עס שטעקט אין דעם טונקעלען בויגנאַמען קערפּער פּון דער פּרוי...

ער האָט געציטערט. דער געדאַנק, אַז אַלעס ווענדעט זיך נור אַן איהם, אַז עס ליגט אין זיין ווילען, אַז זי ווארט אויף איהם, אַז ער קען אַלעס, אַלעס אויספיהרען ווען ער וויל נור — דער געדאַנק האָט איהם גערייצט, געיאָגט. ער האָט זיך געפיהלט שוואַך און האָט מורא געהאַט פאַר זיך.

ער איז געווען אַ ריינער מענש, קיינמאַל גיט בעזעסען אַ צוויי- טע פּרוי הויז זיין אייגענע, צו וועלכער ער איז געקומען מיט זיין גאַנ- צער בחור'שער ריינקייט. פּון הייסקוהל אַן האָט ער געהאַט אַמבי- ציעס עפעס צו ווערען אין לעבען. און די אַמביציעס האָבען איהם געטריבען אַן אַנשטענדיגער מענש צו זיין, אַז קיין פּלעק זאָל גיט זיין אויף זיין רעקאָרד — ווען ער וועט איהם דאַרפּען פאַר זיין קאַריערע. ער האָט זיך אַבגעגעבען מעהר מיט ספּאָרט איידער מיט לייענע, גיט אויס נאַטירליכע נייגונג, נור אויס אויסגערעכענטקייט. ער האָט פּריה חתונה געהאַט, און גענומען אַ יונגע אונענטוויקעלטע טאַכטער פּון אַ בעוואוסטען געזעלשאַפּטליכען טהוער, האָבענדיג אין זינען זיין קאַ- ריערע. ער האָט לייעב געהאַט זיין פּרוי — ווייל ער האָט קיינמאַל קיין אַנדערע פּרוי גיט בעזעסען, און איז געוואָרען אַ מוסטער פּון אַ מאַן און אַ פּאַטער. אַבער אַלעס איז געווען אויסגערעכענט, און די אויסגערעכענטקייט איז געוואָרען ביי איהם אַזאַ געוואָנהייט, אַז ער האָט שוין גיט געוואוסט דערפּון, ער האָט געמיינט, אַז עס איז נאַטירליך...

אָבער ווער קען זאָגען? פֿיליכט איז עס געווען זיין אינערליכע ריינקייט, וועלכע האָט געטריבען אַדאַלפֿ'ן צו זיין זוּיבערעם לעבען, און דאָס האָט איהם אַזוי ערציטערט פֿאַר די זינדיגע געדאַנקען... ער האָט מוראַ געהאַט אַז ער זאָל ניט שוואַך ווערען. ער איז אַריין צו זיין פֿריינד דעם לאַיער גליקשטיין, וואָס האָט געוואָהנט מיט איהם אין איין גענענד, און ער האָט געוואַרט אויף איהם אַז אַיִ בעריגע האַלבע שעה ביז יענער איז פֿאַרטיג געוואָרען מיט זיין אַר־בייט, כדי אינאיינעם מיט איהם אַהיים צו געהן. דורכגעהענדיג דעם ווינקעל גאַס האָט ער בעמערקט די פֿרוי אין רויטען העט שטעהענדיג מיט אַ הויכען מאַנספֿערשוין; זיי רעדען ביידע זעהר פֿערטרויט און שמיכלען זיך אין די אויגען. עס האָבען זיך איהם גוט איינגעגעסען אין געדאַנק די רויטע אַכגעפֿאַרבטע ליפען איהרע, און דער קרענק־ליבער בליק פֿון די בלויע געפֿאַרבטע אויגען, קוקענדיג גלייך אין פנים אַריין דעם מאַנספֿערשוין. זי האָט פֿערוואָרפען דעם געלען פֿוקסענעם פֿוטער־קאַלנער איבער איהר האַלז, און ער האָט בעמערקט איהר בלייכע אויסגעדאַרטע האַנד. אויף אַדאַלפֿ'ן האָט די פֿרוי אין רויטען העט גע־מאַכט נאָך אַ שטאַרקערען איינדרוק. דאָס וואָס זי האָט גערעדט מיט אַ מאַנספֿערשוין און איז דערנאָך פֿערשוואַונדען מיט איהם אין דעם קליינעם איטאַליענישען רעסטאָראַן — דאָס האָט איהם נאָך מעהר געצויגען און נאָך מעהר גערייצט אין דער פֿרוי...

ביינאַכט האָט ער זיך ווידער אַכגעגעבען צו איהר אין די גע־דאַנקען. ער האָט זיך ניט געקענט העלפֿען. זיין אייגענע פֿרוי האָט איהם מעהר ניט גערייצט. ער האָט געקוקט אויף איהר ניכטער און פֿריינדליך. פֿריינדליך און ניט מעהר, און טהיילמאָל מיט רחמנות, וואָס זי איז אַזוי דיין און מאַגער, און איהר האַלז איז אַזוי שוואַך און די אַדערען ציהען זיך דורך איהם — ווי ביי אַ קליין שוואַך קינד... און איינמאָל איז איהם עפעס איינגעפֿאַלען. ער האָט געזעהן אין אַ פֿענסטער פֿון אַ גרויסען מאַנאָזין אַ רויטע העט, ער איז אַריין אין מאַנאָזין און געהייסען זיך איינפֿאַקען די רויטע העט, בעצאָהלט און אַהיים געבראַכט. די פֿרוי איז נייגעריג געווען צו זעהן וואָס ער האָט איהר געקויפט. ער האָט זי ניט געלאָזט אויספֿאַקען און זי ניי־

געריג געמאכט ביז נאכ'ן עסען. ביים עסען האָט ער איהר געגעבען; רויטען וויין צו טרינקען וואָס ער האָט געהאַט אין שטוב און קיינמאָל ניט גענוצט. די פרוי האָט זיך פּערוואונדערט און געלאַכט:

— וואָס איז דאָס?

— דאָס איז צו בעניסען די מתנה, וואָס איך האָב דיר געקויפט.

אַז די נייגעריגקייט האָט די קליינע פרוי געמאכט נערוועז און אינטערעסאַנט, האָט ער אויסגעפאַקט די רויטע העט און איהר אָנגעטהאַן אויפ'ן קאַפּ:

— דאָס איז פאַר דיר.

אַבער די פרוי האָט איהם אויסגעלאַכט:

— אַ רויטע העט פאַר מיר? אַד, וואָס פאַר אַ געשמאַק. די פאַרב פאַסט זיך פאַר אַ ברונעמע — כאַ-כאַ...

און ווירטליך איז די קליינע פרוי ארויסגעפאלען פון דער רויטער פלאַמענדר העט. זי האָט אויסגעזעהען אין איהר ווי אַ קינד וואָלט זיך פערשמעלט, און אַדאַלף האָט זיך איבערצייגט אין זיין טעות און זיך פערשעהמט.

ער האָט אָנגעהויבען דער פרוי אַהיים צו ברענגען יעדעס מאָל אַנדערע מתנות, און אַלץ אַזעלכע מתנות וואָס די פרוי איז ניט גע- וואָהנט געווען דערצו. אַדאַלף איז געאָנגען אין די גרויסע סטאַרם און אַהיים געקויפט — זיידענע אונטערוועש, מיט קאַקעטיש-פּער- שלייערטע שפיצען, פּערשיעדענ-פאַרביג, שוואַרץ, העל, רויט. די פרוי האָט פּערוואונדערט בעטראַכט די אונטערוועש, וועלכע האָט זיך גאַר ניט געפאַסט פאַר איהר. פאַר איהר רוחיגעס וועזען און קליינע קינדישע פיגור האָט זיך געפאַסט בעל-הבתי'שע, געשלאָסענע העמדער, אַלעס וואָס עס האָט געהאַלפּען אין דער פרוי ארויסצוברענגען אַ צניעות'דיגען כאַראַקטער און געגעבען איהר פיגור אַ שטילען, רוחיגען אויסזעהן. אַבער די צניעות'דיגקייט אין זיין פרוי האָט איהם אויפ- געהערט אַנצוגעהן. זי איז איהם ניט געפּעלען און זי האָט איהם ניט גערייצט.

די אַנגסט פאַר זיין קאַריערע מעהר ווי די פּורכט פאַר זיין איי-נערליכער ריינקייט האָט איהם שוין יעצט אָבגעהאַלטען אויסצופיהר-רען זיינע זינדיגע געדאַנקען. אָבער אין דער פּאַנטאַזיע האָט ער זיך אין גאַנצען איבערגעגעבען צו זיינע ניט ריינע געפיהלען. ער האָט אָנגעהויבען צו פיהלען, אַז עס איז דאָ עפעס אַ העכערע מאַכט איבער די מענשען און זי נויט דעם מענשען צו טהאָן זאַכען וועלכע ער וויל ניט און טאָר ניט. ער האָט אָנגעהויבען איינצוזעהן, אַז די מענשליכע טהאַטען הענגען ניט אָב פּון מענשליכען ווילען, נור פּון אַ געהיימער אונזיכטבאַרער קראַפט, וועלכער מיר אַלע זיינען אונטער-געוואָרפּען, און ער אַליין איז שוין אויף אונטער דער מאַכט. זי הערשט איבער איהם, און ווען ער בעגעהט דאָך ניט די טהאַט, איז עס ניט אויס אינערליכער שטאַרקייט, נור אויס אויסערליכע שוואַכקייט, אויס פּורכט פאַר זיין קאַריערע.

ער האָט זיך אָנגעהויבען צו שרעקען פאַר די אונזיכטבאַרע מאַכט, וועלכע הערשט איבער איהם און וועלכע קען איהם דיקטירען מאַרגען צו טהאָן אַזעלכע זאַכען, אַז עס זאָל איהם ברענגען פאַר'ן שטוהל פּון ריכטער, איהם, אַראַף לעווינשטיין, וועלכער האָט די אַמביציע אַליין גאָר צו ווערען אין גיכען אַ ריכטער, און ריכטען מענשען מיט דער מאַס פּון מענשליכע גערעכטיגקייט — ער וועט זיך געפינען פנים צו פנים מיט'ן געזעץ.

און ווי אַזוי איז עס געשעהן? וואָס איז געשעהן? דאַכט זיך, אַט ערשט האָט ער געהאַט אַ יונגע, לייעבע פרוי, צוויי קליינע קינדער, אַ ריינע, אַ זויבערע היים, אַ ריין געוויסען, אַ פעסטע מאַראַל, אַן אונ-בעפּלעקטען רעקאָרד — וואָס איז געשעהן? ער האָט געזעהן אַ פרוי אין אַ רויטער העט אויף דער גאַס, און ער האָט פּערלאָרען זיין זויר בערקייט. עס קען זיין, ער וועט אַהיים ברענגען אַ מיאוס'ע קראַנק-הייט, אין זיין שלאָף-צימער אַרײַן, אַנשטעקען זיין קליינע ריינע פרוי, אַנשטעקען זיינע קינדער — זיין גאַנצע קאַריערע וועט ער אונטער-גראָבען מיט זיינע אייגענע הענד, זיין געוויסען פּערפּלעקען, און זיין גאַנץ לעבען פּערניכטען.

ער האָט געקעמפּט געגען די געפיהלען מיט דעם, וואָס ער האָט זיך אַליין פאַרגעשמעלט זיין צוקונפּט אין די שוואַרצעסטע פאַר-

בען — אבער די רויטע העט האָט געפלאַמט אין די פערנעבעלסטע פארנאַכטען פון די טויזענד־קעפיקע מאַסע פון בראַדוויי און געצויגען צו זיך...

ער האָט קלאַהר און דייטליך געוואוסט זיין אונגליק, און זיין ווילען איז געווען דאָנעגען — און דאָך האָט זיין ווילען איהם גע־שלעפט נאָך דער „רויטער העט“ וואָס האָט געוואונקען פון די קעפּ און געצויגען צו זיך מיט אַ זיסען, זיסען טעם פון קרענק און זינד...

ז י נ ד .

(אז ערצעחלונג)

ערשטער קאפיטעל.

זייט צוויי יאהר, זינט דער רוסי האט אָכגעטראָטען פון וואַליטש און דער דייטש איז אַהין אַרײַן, האָט משה חלאַף נישט געהאט גע- הערט פון זיין משפּחה. ביז דער דייטש איז אַרײַן אין וואַליטש, האָט משה געקריגען פון זיין ווייב בריעף, און ווי געוועהנליך, אַהיים געשיקט געלך. אָבגעוואַרט ביז עס וועט רוהיגער ווערען איבער דער וועלט — וועט ער אָדער זי מיט די קינדער אַהער געהמען, אָדער, ווי מען שמועסט, אז עס וועט דאַרטען נאָכ'ן יאָרײַד ווערען גאַר אַ בעסערע וועלט, וועט ער געהמען די פאַר דאַלאַר, וואָס ער האָט דאָ אַנגעזאָ- מעלט, און אַהיים פאַהרען קיין וואַליטש. איז אין מיטען דערײַנען דער דייטש אַהין אַרײַן, און וואַליטש איז אָכגעשניטען געוואָרען פון דער גרויסער וועלט. מען הערט ניט, מען זעהט ניט. אינ'ם לעצטען בריעף, וואָס ער האָט געקראָגען פון איהר, שרייבט זי איהם, „אז זי איז שוין מיער און אויסגעמאַטערט פון די שרעק — און אַ סוף זאל עס געהמען“.

צוויי יאהר האָט משה געטראָגען דעם בריעף מיט די צעטלען פון די באַנק אויף דעם אַרויסגעשיקטען געלך, סאַי די וואָס זיינען יאָ אַנ- געקומען, סאַי די וואָס זיינען נישט אַנגעקומען. ביי זיך אויפ'ן האַרץ, איינגעבונדען אין אַ זעקעלע, וועלכעס איז געווען משה'ס, „אייזערנע קאַסע“, איז וועלכען עס זיינען געלעגען דאָס באַנק־ביכעל מיט נאָר

אנדערע פאפיערען, — ביז דער בריעה מיט די געלד־קוויטירונגען זיי נען אזוי פערפלעקט געווארען פון שוויים, אז עס איז אונמעגליך געדווען איבערצולעזען זיי. יעדען שבת אבענד איז ער אוועק אין די „באנק“, וואס איז אויפ'ן ווינקעל פון קאנעל גאס, וואו עס שטעהט אין פענסטער ארויסגעשטעלט א גרויסע שיף און אויפשריפטען אין רוסיש, איז עס ליגען דארט אין פענסטער א פאר פערשימעלטע רודן סישע הונדערטער מיט נאך אנדערע גרויסע געלדער פון גאר דער גאנצער וועלט, און אז אויפשריפט, אז מען קען זיך דא לאזען מאכען פעסער. ער האט געפרעגט דעם אידעל, דעם באנקיר מיט די גאלדענע צייהן: „נו, וואס וועט זיין?“ און ווידער ארויסגענומען פון זעקעל אויפ'ן הארץ דעם בריעה מיט די געלד־קוויטירונגען, און געפאדערט פון דעם אידען, דעם באנקיר, זיין ווייב מיט די קינדער, אז נישט, זאל ער איהם שוין צוריקגעבען דאס געלד, וואס ער האט דורך די גאנצע צייט אהיים געשיקט. דער באנקיר האט איהם ווידער אמאל בערוך היגט, און ווידער אמאל פערזיכערט, אז דאס ווייב מיט די קינדער זיינען „אלרייט“, און אז ווען דער דייטש וועט אוועק פון וואליטש, וועט ער ווידער הערען פון זיי.

משה חלאפ האט געוואוסט, אז עס איז נור א תירוץ, נור וואס האט ער זיך געקענט העלפען, אז ס'איז געקומען אז איבערקעהרעניש אויף דער וועלט? ער איז דען אליין?

האט ער גענומען דעם בריעה מיט די געלד־קוויטירונגען און זיי צוריק איינגעבונדען אין זעקעל און געקראצט זיך מיט די קורצע פינגער און גראבע נעגעל אין דער קאלטענעוואטע בארד און געזאגט: — אז די כאלערע זאל עס נעהמען, מיט דעם דייטש מיט אלעם מיט אנאנדער — און איז אהיים געגאנגען.

קיין געלד האט ער מעהר ניט געשיקט. וואס וועט ער שיקען און צו וועמען וועט ער שיקען? נור ווען עס האט איהם געשטארבעט אין הארץ און ער האט ניט געקענט שלאפען בינאכט און ער האט געקרעכט „חנה, חנה“, — איז ער ווידער אוועק צומארענס אין באנק אריין און ארויסגענומען דעם בריעה מיט די געלד־קוויטירונגען, און ווידער געפרעגט דעם באנקיר:

— נו, וואס וועט זיין דער סוף?

און דער איד האט איהם ווידער געגעבען דעם זעלבען אנטווארט:

— דער דייטש.

האט משה געמאכט די זעלבע ברכה. אין די חברה „אנשי צדק בני וואָליטש“ האָט איהם דער לאַנדס־מאָן יחיאל שניידער, א ווייטער קרוב זיינער, געראטען ער זאָל געהן צום רעדאקטאָר אין „פּייפּער“ אַרײַן. דאָרט וועט ער אלץ גע־וואַהר ווערען.

האָט משה גענומען א האַלבען טאָג „אָף“, און איז אַוועק צום רעדאקטאָר אין „פּייפּער“ אַרײַן. לאַנג האָט ער געוואַרט מיט נאָך פּיעלע ווייבער און אידען אויף דעם רעדאקטאָר. ווען עס איז ענדליך געקומען זײַן רײַהע, איז אײדער משה האָט נאָך צײַט געהאַט אַרויס־צונעהמען דעם בריעף פון דער „אײזערנער קאַסע“ מיט די צעמלען און צו דערצעהלען וועגען זײַנע קינדער און זײַן ווייב חנה, האָט איהם שוין דער רעדאקטאָר אַבגעענטפּערט:

— דער דייטש.

און אז משה האָט עפעס איבערגעפרעגט, האָט דער רעדאקטאָר פון „פּייפּער“ איהם הויך געזאָגט:

— איהר האָט דאָך געהערט — דער דייטש. איבריגענס געהט צום „רעליף“, און צוגערופען די אידענע, וואָס האָט געוואַרט „געקסט“. אין „רעליעף“, וואו מען האָט משה'ן געשיקט פון „פּייפּער“, האָט מען איהם ווידער אַבגעענטפּערט:

— דער דייטש.

האָט משה געקראצט זיך אין דער באָרד און געמאכט ווידער:

— אַז די כאַלעריע זאָל פאַקען דעם דייטש, מיט אַלעם באַנאַנ־דער.

און גענומען דעם בריעף מיט די געלד־קוויטירונגען, אַרײַנגע־לעגט טיעף אין זאָק־בײַטעל און בעהאַלטען דעם בײַטעל אויפ'ן האַרץ, צונעקנעפעלט זיך די וועסט און אויסגעשפיגען און אַוועק אהיים. מעהר איז ער נײַט געקומען.

משה איז געווען א געזונטער איד אין די מיטעלע יאָהרען, א נײַ־דעריגער, מיט שטאַרקע הענד און ברייטע פלייצעס. אין דערהיים איז ער געווען א קצב. און אז ער איז געקומען אין אמעריקא, האָט ער

ניט געוואלט געהן אין שאפ אריין וואו די לאנדסלייט האבען איהם געשלעפט. עס האט איהם געצויגען צום שחמדהוין. מען האט איהם געזאגט, אז א קצב אין אמעריקא איז עפעס אנדערש ווי אין דער היים; ערשטענס, מוז מען האבען געלד און מען מוז זיין בעקאנט מיט א רעווענד און מען מוז בעלאנגען צו א יוניאן. משה האט זיך ניט געלאזט אבשרעקען. ער האט זיך צוגעקריגען צו א שחמדהוין און געדעהט זיך ארום פלייש-מארקעט. חברה האקערס האבען איהם א פאר מאל אנגעשלאגען, אונטערגעהאקט די זייטען, געוואלט איהם פערטרייבען פון פאר. אבער משה האט זיך ניט געלאזט פערציאגען, און נאר א פאר וואכען געשלעג, האט ער זיך אריינגעכאפט צו א קצב אלס א העקער. פארדיענט האט ער ניט שלעכט, געגעסען האט ער גוט, און גארנישט האט איהם געפעהלט — נאר חנה.

בייטאג איז ער געווען פערנומען פון פארמאגס און אויפ'ן פלייש-מארקעט, אבפיהרען דאס פלייש און דערנאך אין די יאטקע צוהאקען דאס פלייש. אין די יאטקע איז געווען לעבעדיג. א גאנצען טאג זיינען געקומען ווייבלעך קויפען פלייש. משה האט זיך באלד אויסגעלערענט דאס לשון פון די אמעריקאנער קצבים — און גע-שטיפט מיט זיי. אין די דאמאלסט'גע טעג — וואס א קצב האט גע-וואלט, דאס האט ער געטאן: וועלכע ווייבעל ער האט געגליבען, האט געקראגען ביי איהם אלצדינג וואס זי האט געוואלט, און וועלכע ער האט נישט געגליבען, האט זי שוין געקענט שמעהן און טענה'ן א גאנצען טאג. און א „ביין איז מיט גאלד צוגלייד“, און „מארד איז אויסגע-טריקענט געווארען“. און קעלבענס — „די קיה האט זיך ניט גע-קעלכט“, און פעטס — „קען זי האבען פון איהר אייגען לייב“. און די ווידער וואס ער האט יא געגליבען, דעם בארבער'ס ווייבעל, למשל, פון קעגענאיבער, וואס קומט אריין אין דער יאטקע אריין דוקא נאך אנגעטאן אין קרעטאנענעם מארגען-ראק, וואס איז אזוי לייכט — דער ווינד פלאזט פון אלע זייטען... און עס שטארען ארויס דורך דעם מארגען-ראק די בריסטען ווי עפעלעך ארויס, און די האר פערשטעקט נאך אין די זיידענע נאכטיקעפּקע — פאר איהר נעהמט משה ארויס פון איידקאסטען א פריש זייטעל, נאך מיט דער פלאמבע, א וואר-ארויף אויפ'ן טיש. און משה פאטשט מיט הנאה מיט דער האנד און בער'ן קערענדיג פלייש, ווייזט דער ווייבעל ווי פריש עס איז, און

זאגט דערביי א וואָרט, וואָס דעם באַרבער'ס ווייבעל פּלאַצט אַרויס מיט אַ געלעכטער און ווערט רויט ווי דאָס פּרישע זייטעל אויפ'ן טיש, און זאגט צו איהם מיט אַ שמייכלע: „א איד, א איד האָט דאָס אַ מויל — זאָל עס איהם הינטען שטעהן.“ זאגט דערויף משה אַ וואָרט, פון וואָס דאָס ווייבעל רויטעלט זיך נאָך מעהר און לאַכט נאָך מעהר. און ער גיט מיט'ן מעסער אַ שנייד אריין אין פּרישען פּלייש אריין ווי אין אַ טייג אריין. און משה ווייזט דער ווייבעל ווי פּריש עס איז און לעגט צו דערביי אַ וואָרט, פון וואָס דאָס ווייבעל ווייזט איהם אַ צונג. און ביים וועגען, ווען די קצב'טע וואָס נעהמט דאָס געלד צו, איז פונקט פּערנומען מיט'ן קינד זויגען, וואָרפט משה אויפ'ן וואַגשאַל אַרויף אַ שטיק לעבער און פּאקט דאָס אלעס געשווינד אין פּאפּיער איין און שרייט צו דער קצב'טע אהין:

— צוויי פונט רינד-פּלייש! און גיט צו דער ווייבעל אַ וואונק מיט די שוואַרצע אויגען און מיט דעם שוואַרצען פּערקאַלטענעוועטען בערדעל, און דאָס ווייבעל ווינקט נישט, נאָר מאַכט זיך ווי זי וואַלט פון גאַרנישט געווען געוואוסט, און גיט זיך אַ ציה אויס און אַ רוק אַראַפּ דעם שלאַפּראַק, און עס הויבען זיך מעהר בולט'ער איהרע רינד דיגע עפעל...

האַט משה געקראַגען בעצאָהלט פאַר די לעבער...

אַבער ביינאַכט, ווען משה איז אליין אויף זיין געלעגער, ביים לאַנדסמאַן יחיאל שניידער, אין קליינעם אַלקערל, דערמאָנט זיך משה אַן חנה'ן מיט די קינדער. שוין פיער יאָהר ווי ער האָט זי נישט געזעהן, — און ער קרעכצט אַרויס „חנה, חנה! וואו ביזטו יעצט, און וואו זיינען די קינדערלעך?“ און דערמאָנט זיך ווי זי זעהט אויס, און געזעהן האָט ער זי אין חלום אַ יונגע און אַ שעהנע, און פּרייטאג אין אַבענד, ווי זי זיצט ביים טיש און טיילט איין די פיש — אין דעם זיידענעם שלאַף-הויב אין דעם ווייסען קאפּטענדיל, און דער קלייד נער יונג פון איין זייט, און די קליינע מויד פון דער צווייטער זייט, און געזעהן האָט ער זי ווי זי קומט אהיים פון שוהל שבת נאַכ'ן דאוונען אין זיידענעם קאפּטענדיל, מיט די גאַלדענע קאַליע אויפ'ן האַלז און די גאַלדענע אוירינגלעך, און דער קליינער יונג טראַגט איהר נאָך דעם סדור, און ער דערמאָנט זיך אין די נחת'דיגע מינוטען פון זיין לעבען. אין שבועות-אַבענדען, אין זומי-

פערנאכטען, אין טיעפע, לאנגע, שוויצידיגע פרייטאג אבענדען אין ווינטער, ווען דער פראסט קנאקט אין דרויסען, און ווי זיי ליגען ביידע אין בעט אונטער די טיעפע דעקען. אין שטיבעל ברענט דער אויווען... און איינגעשלאפען איז ער מיט'ן קישען צוגעדריקט צו זיין האריגע ברוסט און מיט חנה אויף די ליפען, און גע'חלומ'ט האָט זיך איהם סצענעס פון זיין פאמיליען לעבען, ווי ער איז א בעל-בית אין דער היים.

און ווען ער האָט זיך אויפגעהויבען אין דערפריה א צושוויצטער, האָט ער זיך געקראַצט אין דער שוואַרצער באַרד אריין און אַנגערופען זיך, אַנטאַענדיג זיך, צו זיין לאַנדסמאַן יחיאל שניידער:

— הערסט, יחיאל, עם האָט זיך מיר שוין ווידער גע'חלומ'ט, אַז אַיך מאַר אַ ברית.

האָט זיך אַנגערופען סערע, יחיאל'ס ווייב, וואָס איז אַרויסגע-קראַכען פון בעט א האַלב נאַקטעט, צוצושטעלען די קאווע פאַר די מאַנספאַרשווען, איידער זיי געהען צו דער אַרבייט:

— אַז אַ מאַנספערשוין שלאַפט אַלע נאַכט אויף אַ שטרוי-זאַק...

דער פאַרבער איציקעל וואָס וואוינט געגען איבער געסעל האָט א שוועסטער, אַ ווייבעל; און כאַטש משה האָט זעהר וועניג בענוצט א פאַרבער, דאָך האָט ער בעמערקט, אַז דער פאַרבער האָט אַ שוועסטער אַ ווייבעל, און ווער האָט זי נישט בעמערקט? אַז עם איז געקומען פאַרנאַכט, האָט זיך די שוועסטער, דאָס ווייבעל, אוועקגעזעצט אויף אַ פאַנק פאַר דער טיר, צושפרייט איהרע פיס און דאָס קעלנער'ל ביים ווייסען האַלז אויסגעשניטען. און די שוועגערין, דעם פאַרבער'ס וויי-פעל, נאָך אַלץ אַנגעטאָן אין דעם מאַרגען-דאַק, וועלכען דער ווינט פלאָזט פון אַלע זייטען, מיט די באַמבעלדיגע, אַרויסשטאַרצענדע עפעל, דאָס געשטריקטע נאַכט-הייבעל אויפ'ן קאַפּ — שטעקט אַרויס איהר שעהן פרצופ'ל פון אויבערשטען פענסטער, וואָס איז אַרויסגעגאַנגען פון איבער דער טיר פון פאַרבער-שאַפּ, און ביידע וויבער נעמען זיך דורכשמועסען, דעם פאַרבער'ס ווייבעל פון פענסטער אַראָפּ, און דעם פאַרבער'ס שוועסטער פון בענקעל פאַר דער טיר. אין געסעל האָט מען

דאס גערופען „דער טעלעפאן“, ווארים אז ביידע ווייבלעך האבען זיך גענומען דורכריידען, האט דאס גאנצע געסיל געהערט. און פון וואס האבען זיי נישט גערעדט: פון הויזזאכען און פון גאסזאכען, און פון זאכען וואס מען רוימט זיך איין אין אויער, און וועגען טעאטער און וועגען פאליטיקס פון געסעל, וועגען דעם בארבער'ס ווייבעל און וועגען די גראסערקעס טאכטער... און אז מען האט געהערט דעם „טעלעפאן“ ריידען, זיינען אנדערע ווייבלעך ארויסגעקומען אויף די שוועלען, אדער האבען ארויסגעשטעקט די קעפ פון די פענסטער און האבען אנגעהויבען מיט אריינריידען אין געשפרעך אריין. און משה חלאה האט זיך בעוויזען אין דער טיר פון דער יאטקע אין פערבלור טיגמען ווייסען פארטוד מיט די בעשמירטע ווייסע ארבעל און מיט'ן קאלטענעוואטען שווארצען בערדעל און מיט די שווארצע גלאנצענדיגע אויגעלעך, און אויך אנגעהויבען אריינריידען מיט די ווייבער אין „טעלעפאן“, און טיילמאל אריינגערעדט אזא ווארט, אז אלע ווייבלעך פון די פענסטער אראפ און פאר די טירען וואס האבען גערעדט אין „טעלעפאן“. האבען זיך צולאכט אויפ'ן קול און פערשוואונדען מיט זייערע קעפ אין די שטובען צוריק.

אמאל, ווען משה האט צוגעמאכט די יאטקע און געוואלט געהן אהיים, האט דעם בארבער'ס ווייבעל וואס האט ארויסגעקוקט דורכ'ן פענסטער און געהאלטען זיך אין דורכריידען מיט איהר שוועגעריין, וואס אין געזעסען אונטען, איהם אָבגעשטעלט:

— וואו לויפט איהר, משה? (אלע האבען איהם אין דעם געסעל געקענט ביי דעם נאמען). — צו די ווייב מיט די קינדער?
 — אלעוויי וואלט איד זיי דא געהאט, אוי וואלט איד שוין גע-
 לאפען, געשפרונגען וואלט איד — נישט געלאפען. — שרייט ער ארויף אין פענסטער אריין צום ווייבעל.
 — וואס איילט איהר זיך וויעדער אזוי — אז קיין ווייב האט איהר נישט אין דער היים? צום „שטרויזאק“ האט איהר שטענדיג צייט.

— יא, צו איילען איז זיך נישטא וואס! — האט משה פלוצים געזאגט ווי פערלעגען — און געקראצט זיך אין בערדעל אריין.
 — קומט אביסעל אריין אין בארבערשאפ, — זאגט צו איהם דעם בארבער'ס ווייבעל — מעהר מיט א ווינק איידער מיט'ן מויל.

משה שטעהט א מינוט ביים באַרבער שאַפּ, שמייכעלט פון זיינע פּערוואַקסענע וואַנצעס — און ווייסט נישט וואָס צו טאָן.

— ער האָט מוראַ, אַז זעליג זאָל איהם נישט די באַרד אַבשניידען, — זאָגט דאָס ווייבעל, דעם באַרבערס שוועסטער, וואָס זיצט פאר דער טיר.

דער באַרבער, אַז אדעסער יונג, איז זיידענעם העמד מיט אַרויפגעשאַרטע אַרבעל — און מיט די גאַלדענע קייט פּאַרוואַרפען פון איין שעלקע צו די אנדערע איבערן דיקען בויד — ווייזט זיך אין דער טיר פון באַרבער שאַפּ.

— האַלאַ, משה, — וואָס שטעהסט דו אין דרויסען און רעדסט אַריין אינעווייניג, קום אַריין אינעווייניג — וועסט דו אַרויסרעדען אין דרויסען.

— ער האָט מוראַ, אַז דו זאָלסט איהם נישט די באַרד אַבשניידען, דען, — חזר'ט איבער דאָס ווייבעל, דעם באַרבער'ס שוועסטער דעם ווייזן.

— אַהו א באַרד וואָלט ער גאָר געווען א שעהנער מאַנספּערשוין — אַזאַ יאהר אויף מיר, — זאָגט דעם באַרבערס ווייבעל פון פענסטער טער אַראַב.

— הערסט, משה, — קלאַפט איהם זעליג איבערן פלייצע, — אַהו א באַרד קען ער דאָך קיין בוטשער נישט זיין, ווייסט נישט?

און משה, וואָס ווען ער שטעהט הינטער דער יאַטקע קלאַץ, האָט קענדיג דאָס פלייש, האָט אַ מויל צו די ווייבער, אַז פאר זיינס אַ וואַרט אנטלויפען זיי וואו דער פעפּער וואַקסט, שטעהט דאָ אַכגענומען דאָס לשון, דאָס האַרץ קלאַפט איהם קוקענדיג פון באַרבערס ווייבעל צום באַרבערס שוועסטער, שמייכעלט ער אין די פּערוואַקסענע וואַנסעס אַריין און קען דעם מויל ניט עפענען.

— האָב נישט קיין מוראַ, משה, קום אַריין, זיי וועלען דיר נישט אויפּעסען — זאָגט דער באַרבער זעליג צו משה'ן.

משה גיט זיך אַ קרים, אַ שמייכעל אין די באַרד אַריין — און אַ זאָג:

— וואָס האָב איד מוראַ צו האַכען, — און געהט אַריין אין באַרבער שאַפּ.

דאס הארץ האט ביי איהם א ציטער געגעבען, נישט וויסענדיג פארוואס: חנה!

זיינויל בעקער, וואס איז געשטאנען פאר דער בעקעריי געגען איבער דעם בארבער שאפ, האט געזעהען משה'ן אריינגעהן אין בארבער שאפ, און געזעהען ווי נאך משה'ן האט זיך אויפגעהויבען דאס וויי בעל, דעם בארבערס שוועסטער, און איז אויך אריינגעגאנגען נאך איהם אין בארבער שאפ, האט ער משה'ן נאכגעשריען:
— משה, משה, היט דיר די בארד.

צווייטעם קאפיטעל.

אינעווייניג האט זיך משה בעקענט מיט איציקעל בארבער, און מיט'ן בארבער'ס שוועסטער, וואס משה איז געוואהר געווארען וועגען איהר, אז זי איז נעבעך א יונגע אלמנה. איהר מאן איז געפאלען ביי פאניע'ן אין קריעג, און זי איז געקומען פון אדעם צו איהר ברודער. און פון מאדאם זילבערשטיין, ווי דאס אדעסער ווייבעל האט זיך גערופען, איז משה געוואהר געווארען, אז אויף חנה'ן מיט די קינדער האט ער זיך ניט וואס צו ריכטען. פאניע האט ניט איבערגעלאזט קיין לעבעדיגען נפש אין דעם גאנצען „אקרוג“ פון וועלכען ער האט געמוזט אבטרעטען פאר'ן דייטש, כדי זיי זאלען נישט ארויסטראגען „וואיענע“ סעקרעטען צום דייטש.

— יעצט פערשטעהט מען שוין, פארוואס זי לאזט פון זיך ניט הערען — האט צוגעלייגט דעם בארבער'ס ווייבעל.

— יענע ליגט ערגעץ וואו דארטען איז א וואלד פערטאפעג נראן וואקסט שוין נעבעך אויף איהר. וועט זי לאזען הערען פון זיך? זי קען שוין משטיינס געזאגט לאזען הערען פון זיך — האט דאס אדעסער ווייבעל צוגעלייגט מיט א קרעכץ, און האט דערביי איהרע רויטע קרעלען, וואס זיינען געהאנגען איבער איהר בלוזע, געכאמ-

בעלמ מיט א בעוועגונג פון איהר אטעמען און האט איהרע דיקע נאָר
קעמע הענט פארלייגט איבער איהרע קניען. — עס איז דאָס זעלבע
וואָס האט געטראָפּען מיט מיין זעליגען מאַן. איד הער נישט פון איהם,
איד זעה נישט פון איהם. טייל זאָגען — ער איז טויט, טייל זאָגען,
ער לעבט. מיט אמאָל קומט אַן א פּאָקעט פון וואַינסקען נאַטשאַלניק
— ראובן אברהם זילבערשטיין, פון פיער און צוואַנציגסטען סטרעל-
קאווי פּאָלק, דריטע ראַטע, געפאלען „אַבטרעטענדיג“ פאר'ן שונא.
און דאָס אַלעס.

משה איז געזעסען און געשוויגען. האָט געביסען די אויבערשטע
וואַנטע אין די ציין. אין האַרץ האָט ער געוואוסט, אַז חנה לעבט
און די קינדער לעבען און וואַלגענען זיך ערגעזוואו אַרום און קוקען
אויס אויף זיין הילף. אָבער דאָס וואָס זיי דערצעהלען איז אויך
אמת. די שוואַרצע יאָהר ווייסען זיי וואָס דאָרט טוט זיך. און זי
לאַזט ניט הערען פון זיך. ער האָט נור געפיהלט, אַז עס איז איהם
ניט גוט. אין דער מינוט איז איהם די אונבעוואוסטקייט פון זיין לאַגע
געווען ערגער און שמערצליכער ווי דער טויט.

— וואָלט מען כאַטש געוואוסט וואָס עס איז — אַהין אַדער
אַחער — אזוי איז דאָך דאָס ערגער ווי דער טויט — האָט עס זיך
ארויסגעריסען פון זיין האַרץ.

— עס זאל זיך נישט אזוי טרעפען, זוי עס טרעפט זיך היינטיגע
צייטען, וואָס מען הערט זיך אַן אויף דער וועלט. ער איז דען אַליין?
וואָס דער „פּייער“ שרייבט זיך אַן דערפון. עס איז דאָך אַלעס
מיט'ן קאַפּ אַראָפּ — זאָגט איציקעל באַרבער און קלאַפּט צו משה'ן
אויפ'ן פלייצע — וואָס קענסטו מאַכען, ברודער. אַ גאַנצע וועלט
אזוי. איהר זייט ניט אַליין, משה, טרינקט אַ שנאַפּס, וועט איד די זאַרג
פאַרגעהן.

און אויפ'ן טיש איז מיט אמאָל אויסגעוואקסען אַ קאַראַפּינע
מיט אדעסער רייטע ווישניאָווקע, וואָס ווען מען האָט געטרונקען פון
איהם, האָט עס געגעבען אַ צינד אונטער ווי אַ פּלאַקער פּיער און ס'האַרץ
האָט געגעבען אַ ציה, ווי מ'וואָלט עס דאָרט אינוועניג אַ גוטען קניפּ
געטאָן. און אידער משה האָט נאָך צייט געהאַט זיך גוט אַריינצור-
טראַכטען אין די שרעקליכע זאַכען, וואָס דאָס אדעסער ווייבעל האָט
דערצעהלט, איז דער קאַפּ שוין געווען אַנגעצונדען און דאָס האַרץ

האט געקניפט, און משה האט געקראגען לשון און אנגעהויבען זיך אראפצוריידען פון הארץ און בעווייגען חנה'ן. ווי זי וואלט שוין גע-
ווען ווירקליך געשטארבען.

— וואס בין איך שולדיג, וואס? איך האב זי דען נישט געוואלט אראפנעהמען? אט לויף איך דאך צוויי יאהר צום באנקיר אין קאנעל סטריט און גיב איהם געלד אהיים צו שיקען אויף שיפסקארטען פאר איהר מיט די קינדער. אט האב איך דאך אלע קוויטאנציעס — כאפט משה ארויס פון הארץ-זאק די פארפעטע געלד-קוויטירונגען. — איך וואלט זיך דאך פערקויפט, אז איך זאל זיי קענען אראפנעמען. וואס בין איך שולדיג, אז דאס געלד קומט ניט אן! בין איך עפעס שולדיג? — האט ער געפרעגט מיט אויסגעשטארצטע אויגען.

— ווער זאגט דען אז דו ביזט עפעס שולדיג, משה? — איז מיט אמאל איציקעל בארבער געווארען מיט איהם אויף „דו“ — דו ביזט דען עפעס אליין. דיר אליין האט זיך געטרעפן אן אומגליק? די גאנצע וועלט. וואס האסטו געקענט טאן? — טרייסט איהם איר ציקעל — וואס קען א נאש-בראט טאן?

— איך וויל דען נישט געלד שיקען? איך וויל דאך שיקען — ווייזט משה אויף די קוויטירונגען. — וואס זאל איך טאן, אז עס קומט ניט אן? זאלען זיי נעהמען ביי מיר, שיק איך דאך איהר דאס גאנצע געלד וואס איך האב.

— אז ניט שיקט עס דען די באַנל אַב? זי שיקט עס גאר ניט אפ. האלט עס ביי זיך — זאגט דעם באַרבער'ס ווייבעל.

— צו וועמען זאל ער. מ'שטיינס געזאגט, שיקען, אז אויף יענייר וואקסט שוין גראז ווער ווייסט פון ווי לאַנג, — לייגט צו דעם באַר-
בער'ס שוועסטער.

— האלט דאס געלד, משה, שיק נישט. האסטו שווער געארבייט דארויף. אז זי וועט זיך אַפרופען, וועסטו שיקען. אזוי שיק נישט. עס איז דיין פראצע. האסטו שווער געארבייט דערויף — הויבט זיך שוין אן דער באַרבער אריינמישען אין מיעפערע עסקים.
— אַכער וואס זאל איך טאן, גומע מענשען, וואס זאל איך

טאן? זאגט מיר. איד געה צום „פייפער“, זאגט מען מיר דער דייטש, אין באנק — דער דייטש — אומעמום דער דייטש. אז די באליעריע זאל איהם אוועקלייגען, דעם דייטש מיט אלעם מיט אנהערער. וואס זאל איד טאן, וואס?

— וואס זאלסטו טאן? גארנישט זאלסטו טאן. וואס טוען אנהערער אויף דיין ארט? וואס קענסטו טאן? מיר, קליינע מענשעלעך, קענען גארנישט טאן. מיר מוזען נאר זאגען „טאק טאמטשא“ צו דעם וואס אנדערע טוען. אבער מיר אליין מוזען שווייגען. פערשטאנען? טרינק א שנאפס, משה. וואס קענסטו טאן?

משה האט געהאלטען דאס גלעזעל אין דער האַנד און געקוקט ערגעץ ווייט מיט די קעלבערנע אויגען, און די אויגען זיינע האבען זיך געגלאנצט אין פייכטקייט.

— עס איז דען ניט קיין רחמנות אויף איהם? א מאַנספערשויזן איינער אליין. שווארצט און פינסטערט אפ זיין לעבען — זאגט דעם בארבער'ס ווייבעל.

— אה, איד ווייס עס. איד האב פערזוכט דעם טעם דערפון — ליינט צו דעם בארבער'ס שוועסטער מיט א קרעכץ.

משה איז פלוצלונג ארויס מיט א געוויין. ער האט זיך נישט געקענט צוריקהאלטען, דאס וואס חנה האט אזא ביטערען סוף און וואס מען ווייסט ניט פון איהר... און זיין אייגען ביטער מזל — וואס ער שווארצט אפ א וועלט אליין. איבערהויפט דער ביטערער טראפען. וועלכער האט משה'ס געהירען אַנגעצונדען, האָט איהם אזוי צוגעדריקט. אז דער איד האט זיך צואוויינט ווי א קינד.

איז שטיבעל איז געווארען שטיל. עס האט זיך נור געהערט משה'ס כליפען, אריינגעוויינט אין טיכעל, וואס ער האט גע-האַלטען פאר די אויגען. האט עס דעם בארבער'ס ווייבעל ניט געקענט אויסהאלטען. זי האט געהאט א גוט-הארץ און האט נישט געקענט צוזעהן ווי א גרויסער און שטארקער מאַנספארשויזן וויינט. איז זי צוגעגאנגען צו איהם און האט ארויפגעלעגט איהר האַנד אויף זיין פלייצע און משה האט פלוצים געפונען זיין קאפ אויסגעבעט אין א ווארימע ווייכע ברוסט — ער האט דערפיהלט דעם ווארימען אטעם וואס שלאגט פון איהר לייב דורך דעם דינעם לייכטען קרעמא-נענעם מארגענדראַקס. א ווארימקייט און א היימישקייט האט איהם

ארוםגענומען וואס ער האט נישט געפיהלט צייט יאהרען. משה'ן איז גוט געווען. גוט מיט זיינע צרות, ער האט זיך געפיהלט ווי א געפיעשטשעטער יתום, און האט געוואלט זיין א יתום...

דעם בארבער'ס וויבעל האט געגעבען א וואונק צו איהר שווער געריז, צו דער ארעסער וויבעל, און די אלמנה מאדאם זילבערשטיין. האט געהענטער צוגערוקט איהר שטול צו משה'ן. נור די אלמנה האט עס נישט געקענט מאכען אזוי געשיקט און אזוי זעלבסטפערר שטענדיך ווי דאס האט געטאן די שוועגערין איהרע. זי האט מיט איהר האנד אָנגעריהרט משה'ס, און געזאָגט מיט איהר רוסישען אקצענט:

— פּע, ניט שעהן, א מאַנספּערשויז זאַל וויינען... איד האב ניט ליעב אז א מאַנספּערשויז וויינט, דאָס פאַסט פאַר א ווייב...

און דוקא די ווערטער וועלכע זיינען ארויסגעזאָגט געווארען גאר נישט אין קיין ווייבליכען טאָן, און דער קלאַפּ מיט די קניען וואָס זי האט געגעבען מיט איהרע אין זיינע קניען דערביי, האט אין משה'ן עפעס אויפגעצייטערט. ווען האט ער זיך אין דעם בארבער'ס וויבעל'ס בוזים געפיהלט ווי א פערלאַזטער יתום אין א מוטער'ס אַרעם, האט ער זיך אָבער ביי דעם אָנריהרען פון דער אלמנה'ס קניע געפיהלט אז אויפגערגטער, א ציטערענדיגער. דאָס פרעמדע און דאָס אונבעקאנטע, איהר טאָן פון רעדען, איהרע שטאַרקע קניע — האט איהם אָנגעצונדען ווי א שטיק פייער, זיין הארץ האט געקלאַפּט, זיין אָמעם איז געווען הייס און קורץ. די פינגער געציטערט און די אויגען האָבען ביי איהם געגלאַנצט פון די שוואַרץ־בעוואַקסענע באַרד ארויס.

און איציקעל האט געהאלטען אין איין אריינגיסען בראַנפּען אין די גלעזלעך און געקלאַפּט משה'ן אויפ'ן פלייצע.

— וואָס קענסט דו טאָן, משה? קענסט דיר עפעס העלפען?
און משה האט געוויינט, גענאָסען טרעהרען אויף זיין ביטערען מול און אויף חנה'ן מיט די סינדער, און געכליפּעט.

— וואָס זאַל איד טאָן? איד האב זי דען נישט געוואַלט אהער ברענגען? איד האב זי דאָך געוואַלט אהער ברענגען. דאָס גאַנצע געלך זאַמעל איד דאָך נור פאַר איהרעט וועגען? וואָס זאַל איד טאָן, וואָס?

— וואס קענסט דו טאן? טרינק, משה.

און משה האָט געטרונקען דעם בראַנפֿען וואָס איציקעל האָט אַרײַנגעגאַסען, און געוואַרימט זײַנע קניע אָן דער אַדעסער ווייבעל'ס קני, און געוויינט, און עס איז איהם גוט געווען, און שלעכט געווען. און באַלד האָט ער נישט מעהר געוואוסט אויף וואָס פֿאַר אַ וועלט ער געפינט זיך — דאָס גאַנצע שטיבעל האָט זיך אָנגעהויבען דרעהען אַרום איהם, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז חנה'לע איז דאָס אַדעסער ווייבעל — און איציקעל איז זײַן משפּחה, און דעם באַרבער'ס ווייבעל איז זײַן מוטער — און די אַנדערע האָבען זיך אַויד אַזוי געפּיהלט, דער בראַנפֿען מיט דעם רחמנות אויף משה'ן האָט זיי אַלעמען צוזאַמענגעקנאַטען און געמאַכט פֿון זיי אײַן משפּחה. משה האָט געוויינט, און בײַדע ווייבלעך האָבען איהם געטרייסט און איציקעל האָט געגאַסען בראַנפֿען...

גור טיעף אינעווייניג איז איבערגעבליבען אײַן קלײַן ווינקעלע איז משה'ס האַרץ. יענער קלײַנער ווינקעלע איז ניט שכור געווען. און יענער קלײַנער ווינקעלע האָט געוואוסט, אַז אַלעס וואָס זיי זאָגען דאָ איז ליגענס, אַז חנה'לע לעבט און די קינדערלאַך לעבען, און משה וועט נאָך זיי שיקען, און גאָט איז אַ גרויסער, און ער וועט זיי העל־פען און זיי וועלען וויעדער זײַן אַלע צוזאַמען מיט די קינדערלעך דאָס האָט משה'ן געגעבען די רוהיגקײַט און די זיכערקײַט צו ווײַנען און בראַנפֿען צו טרינקען — און צו פּיהלען די וואַרעמקײַט פֿון דער אַדעסער ווייבעל'ס קניען...

בינאַכט, אַז משה האָט זיך אויסגעניכטערט, האָט ער זיך גע־פֿונען אויסגעבעט אויף שמוּלען בײַ איציקעל באַרבער אין באַרבער שאַפּ. משה האָט זיך אַרומגעקוקט פֿערוואַנדערט ווי אַזוי ער געפינט זיך אין באַרבער שאַפּ, עפעס איז איבערגעבליבען אויפ'ן האַרצען אַ טרויעריגקײַט און אַ גוטסקײַט פֿון נעכטען אַבענד. ער האָט זיך דערמאַנט, וואָס ער האָט געמאַן און אָנגעהויבען זיך אַלײַן צו שיל־טען:

— משה כלאַפּ, אַ כאַלעריע וועט דײַך אוועקלייגען, ווי ביסטו פֿערקראַכען צווישען פרעמדע ווייבער, און חנה'לען האָסטו בעגראַבען.

הע. בעגראבען חנה'לען מיט די קינדער? הע?...

ער האט געהאט דאס געפיהל ווי אויפצוהויבען די האנד און אראכצולאזען זיך אליין א כמאליע, אז ער זאל געדיינקען, ווי ער וואלט עם געטאן צו אז אנדערען, — ער האט געגעבען א טופע מיט א פוס, אז א בארבער שטול וואס איז געשטאנען אויף דריי פוס האט זיך איבערגעדריעהט, איז דערנאך שטילערהייט ארויסגעקראכען פון דעם געלעגער אויף די שטולען, ארויפגעווארפען אויף זיך די הויזען, אויפגעפענט דעם בארבער שאפ און איז ארויסגעלאפען — „נישט מיד, האט ער צו זיך געזאגט, נישט געטראפען דאס ארט, ניט משה כלאפ וועט זי אריינקריגען. די אדעסער פארשוין, אהא, מען קען דיר! נישט מיד, נישט משה כלאפ — האט ער צו זיך אליין גערעדט, דורך דעם גאנצען וועג, וואו ער איז געלאפען צום פלייש-מארק, — הע, אדעסער ווייבער, שוין איינמאל א אדעסער פארשוין — נור נישט מיד, נישט משה כלאפ וועט איהר אריינכאפען!“

איז הארץ האט עם אבער גענאגט, עם האט נאך געבריהט פון די ווארימקייט פון איהר קניע. און די אייגעלעך האבען ביי איהם געגלאנצט, און צו זיך האט ער געהאלטען איז איין זאגען:

— נישט מיד, נישט משה כלאפ, באלד געהן איז באנג אריין, דאס גאנצע געלד אוועקשיקען חנה'לען, זאל עם יא אַנקומען, זאל עם נישט אַנקומען, — פון אדעסער פארשויןען וועל איר זיך נישט לאזען פערפיהרען.

צום באַנקיער איז ער טאקע געגאנגען, ווען ער איז אהיים גע-
קומען פון פלייש-מארקעט, נור דאס גאנצע געלד האט ער נישט אהיימגעשיקט חנה'לען, ער האט נור נאך אַמאל ארויסגענומען דעם בריעה מיט די קוויטירונגען און וויעדער געפרעגט מיט געבייזער, ווי דער איר וואלט שולדיג געווען:

— וואס וועט זיין דער סוף מיט מיין ווייב און קינדער, וואס איר וועל אזוי אַבריקטען מיין לעבען? — זי דארט איז געהאקטע וואונדערן, און איר דא — איז געפרענטע צרות.

— וואס זאל איר אייד טאן — געהט צו די וואס האבען געמאכט די מלחמה — צו ענגלאנד געהט, צום פראנצויז, צום דייטש, און קלאַגט אויף זייערע קעפ — וואס האט איהר צו מיר, איר האב אייד דאס ווייב צוגענומען?

— אן די באַלעריע זאל אוועקלייגען ענגלאַנד מיט'ן פראנצויז.
 מיט'ן דייטש, מיט אלעם מיט אנאנדער — זיי האבען זיך געוואַלט
 שלאָגען, לאַזען זיי זיך שלאָגען קעפּ אין די ווענד, וואָס האבען זיי
 געהאַט צו מיין ווייב און קינדער — האָט משה געשאַלטען. אויס-
 געלאָזט זיין ביטער האַרץ אויף ענגלאַנד, אויפ'ן פראנצויז און אויפ'ן
 דייטש און אויף אלעם מיט אנאנדער, איז משה צוריקגעגאנגען אין
 יאַטקע אריין און אוועקגעשטעלט זיך פלייש האַקען, איז אריינגעגאנגען
 דעם באַרבער'ס ווייבעל, און וויעדער איז מאַרגענראַק מיט'ן הייבעל
 אויפ'ן קאַפּ, געזאַגט צו משה'ן מיט אַ שמייכעל, ווי צו אַן אַלטען
 בעקאַנטען, מיט אַ זינגענדיגען טאָן :

— גיט מיר, משה, צוויי פונט קעלבערנס.

האַט משה זיך געשעהמט דעם קאַפּ אויפצוהויבען און האָט
 איהר אַבגעהאַקט צוויי פונט קעלבערנס.

האַט זי זיך געגעבען אַ ציה אויס, אַ רוק אַראַב דעם ראַק אונט-
 טערן פאַסיק, און פון ענגען מאַרגענ־ראַק האַבען זיך אַרויסגעוויזען
 די ציטערנדיגע רונדיגע עפעל, — האָט זי געפרעגט מיט אַ חו'רעל
 אין דער שטיל.

— אריינקומען אין אבענר אין שאַפּ?

— אריינקומען, — האָט משה געמורמעלט אין שוואַרצען בער-
 דיל אריין.

און זיך האָט ער געשאַלטען :

— משה כלאַפּ, אַ גרויסע באַלעריע וועט דיך אוועקלייגען...

ד ר י ט ע ס ק א פ י ט ע ל

משה האָט אַליין ניט געוואוסט, ווי אזוי עס איז געוואָרען. —
 איז אַ פאַר וואַכען אַרום האָט זיך משה געפונען ווי ער וואַלט פער-
 לאַרען זיין משפּחה — חנה'לען מיט די קינדער, און געקראַגען אַ נייע

משפחה — איציק'לען מיט דער שוועסטער. משה האָט זיך געפיהלט ווי ער וואָלט געשטאַרבען און גאַר אויפ'ס ניי געבוירען געוואָרען א גאַנץ נייער משה מיט א גאַנץ נייעם לעבען.

און מיר מוזען מודה זיין צו משה'ס שאַנדע, אז מיט דער נייער משפחה האָט זיך משה נישט נור געפיהלט מעהר בעקוועמער און לייכטער, נאָר די נייע משפחה האָט איינציגווייז אָנגעהויבען אריינ-צואוואַקסען אין משה'ס האַרץ, ווי א פריש איינגעפלאַנצטע פלאַנצונג. זי איז איהם געהענטער און ווארימער געוואָרען מיט יעדען טאָג. און ווען דעם באַרבער'ס ווייבעל איז אריינגעקומען איז יאָטקע אריין נאָך צוויי פונט פלייש, האָט משה געפיהלט ווי ער האָקט אַפּ דאָס פלייש פאַר זיך, פאַר זיין אייגענע — האָט ער אויסגעזוכט דאָס בעסטע שטיקעל און געגעבען א וואַרף אויף די וואַנשאַל אַהן וואָג, און איינגעוויקעלט אין פאַפיער אריין א גוט שטיקעל מאַרד-ביין אויף א זופ, א שטיקעל פעטס אויף אַנצוריישען, מיט אַנדערע גוטע זאַכען, ווי ער פלעגט עס טאָן אין דערהיים, ווען חנה'לע איז אריינגעקומען איז יאָטקע אריין אהיים געהמען פלייש אויף וועטשערע.

זיינע לאַנדסלייט, זיין גוטער פריינד דער שניידער מיט זיין ווייב סאַרע'ן, ביי וועלכע ער האָט געוואוינט די גאַנצע צייט וואָס ער איז אין אמעריקא און וועלכע האָט אכטונג געגעבען אויף זיינע וועש, האַבען זיך געוואונדערט, ווי משה ווערט דאָס פערפאַלען אויף גאַנצע נעכט און קומט ניט אהיים פון דער ארבייט, ווי ער פלעגט עס טאָן. סערע האָט פערשטאַנען, אז משה האָט עפעס „דערטאַפט“ וואָס ציהט איהם. און משה, אז ער קומט אהיים שפעט איז אַבער, גנב'עט ער זיך אריין איז זיין אַלקער'ל אריין אויף די שפיץ פינגער, אז סאַרע זאָל ניט דערהערען. וואַרים פון אַלע לאַנדסלייט און פון גאַנץ אמט-דיקא האָט משה פאַר קיינעם ניט אזוי מורא ווי פאַר סאַרע'ן. סאַרע אַבער איז נישט געשלאָפען, זי איז געלעגען א וואַכענדע און אַכגע-וואַרט משה'ן, און אז זי האָט געהערט ווי משה שליאכט זיך אריין איז אַלקער'ל אריין, האָט זי אָנגעהויבען ארויסצורופען פון בעט ארויס, וועקענדיג גרליה'ן, איהר שניידער'ל, וואָס איז געלעגען לעבען איהר : — גרליה, גיב נור א קוק ווער עס איז געקומען. משה איז דאָר אהיים געקומען.

— א פאַטער פון קינדער שלייכט זיך ארום ביינאַכט — האָט

גדליה ארויסגעקערעכצט פון כעט אין דער הויך. אין דער שטיל אָבער
האַט ער געזאָגט צו סערע'ן:

— שווייג, סאַרע, ער וועט „מופען“.

— ער וועט „מופען“? — האָט סאַרע געשריען — זאַל ער
מופען און ברעכען הענד און פיס. איד וויל נישט האַלטען ביי מיר
אין הויז אזעלכע אויסוואַרפען. אין דערהיים וואַלגענען זיך אַרום א
ווייב מיט קינדער, האָבען ניט וואו דעם קאַפּ אוועקצולייגען. געהען
אויס אוראָי פאַר א שטיקעל ברויט, און דאָ שלעפט זיך אַרום אַ מאַן
ביינאַכט, דער שוואַרצער יאַהר ווייס מיט וועמען. א כאַלעריע זאַל
אייד, אלע מענער, אויסראַמען, וואָס פאַר א מענשען איהר זיינט!
— האָט סאַרע אויסגעלאָזט איהר כעס צום שניידער'ל, איהר מאַן,
וואָס איז געווען אונטער'ן האַנד. זי האָט איהם געגעבען א שטורכע,
און גדליה דער שניידער, וואָס איז געבער גאַט די נשמה שולדיג
געווען, האָט דאָס פנים איינגענורעט אין קישען אַרײַן און אַרויס-
געמורמעלט מיט מוראַ:

— געדענק אָן גאַט, סאַרע. ער וועט דאָך „מופען“ פון דאַנען.

עס איז דאָך שעהנע עטליכע דאלאַר רענט.

— ווער אויסגעריסען מיט דיין רענט אין איינעם! — האָט
סאַרע געדונערט. איד וועל האַלטען אזא כלאַפּ אין שטוב? זאַל ער
געהן וואו ער שלעפט זיך אַרום גאַנצע נעכט. אין דערהיים און אַרים
בעשעפעניש איבערגעלאָזט מיט קינדער. און דאָס געהמט זיך עפעס
צום האַרצען? א כלאַפּ בלייבט א כלאַפּ!

משה איז געלעגען אין אַלקער'ל אויפ'ן שעניק און מוראַ געהאַט
א פּיפּס צו טאָן. ער האָט געהערט ווי די שניידערין שטורכעט דעם
שניידער, און ער האָט שאַ געשוויגען. געשעהמט זיך א וואַרט אַרויס-
צוריידען פאַר סערע'ן.

אין א צייט אַרום, ווען משה האָט געמיינט אַן סערע איז שוין
איינגעשלאָפען, געהערט דעם שניידער שנאַרבען, האָט זיך ערשט
סאַרע דערמאַנט אויפ'ס ניי, און איז אַרויס.

— ער מיינט ער איז שוין מיינע פּטור? איד וועל געהן צו די
לאַנדסלייט. איד וועל די גאַנצע שטאַרט אויפוועקען. צום „פּייפּער“
וועל איד געהן. מען וועט איהם פּערשיקען איבער'ן וואַסער, וועט
מען איהם פּערשיקען. ער מיינט איבערגעלאָזט אין דערהיים אַ לע-

בעדיגע אלמנה מיט קליינע קינדערלעך, און ער וועט זיך דאָ לעבען
א גוטען טאָג? ער וועט זיך א שוואַרץ יאהר אויסריכטען. חנה'לע
איז נישטא, אבער סארע איז דאָ. חנה'לע נעפער האָט א פערבונדען
מויל, אבער סארע לעבט, גאָט צו דאַנקען!

משה האָט געמורמעלט אין די באַרד אַרײַן:

— וואָס וויל זי האַבען? איד וויל דען ניט שיקען קיין געלד?
לאַז זי דאָס גאַנצע געלד אהיים שיקען. וואָס זאָל איד טאָן, אז די
באַנק נעהמט נישט? — האָט משה געטענה'ט דאָס זייניגע.

— אוראי, וואָס זאָל ער טאָן, אז די באַנק נעהמט נישט? —
האָט דער שניידער איבערגע'חזר'ט נאָר משה'ן פון שלאָף אַרויס.

— און אויף חנה'לען נור האַבען זיי רחמנות. אלע האַבען זיי
רחמנות אויף חנה'לען. און אויף מיר איז נישט קיין רחמנות? וואָס
בין איד נישט קיין מענש? איד דאַרף נישט לעבען? — האָט משה
זיך בעקלאַנגט פון בעט אַרויס.

— ער האָט דען ניט רעכט? ער איז דען ניט קיין מאַנספאַר-
שוין? וואָס זאָל ער טאָן, וואָס, אז ער איז אַפגעריסען פון איהר?
— האָט איהם דער שניידער געהאַלפּען פערענטפערען.

— וואָס? דו נאָר אויך? דו שווייג, דו! ער רערט אויך פון
מאַנספאַרשויןען! — האָט סארע געשטורכעט איהר מאַן אין די זיי-
מען.

און דער שניידער איז שוין געלעגען און געשוויגען, און סארע
האָט זיך אויך ביסלעכווייז איינגעשטילט. נאָר משה האָט נאָר לאַנג
געבורטשעט אין זיין באַרד אַרײַן.

— אויף איהר האַבען זיי נור רחמנות און אויף מיר האַבען זיי נאָר
קיין רחמנות ניט — האָט ער זיך אַליין בעדויערט.

איז א שעהנעם טאָג איז משה פערפאלען געוואָרען. געקומען
צו געהן איז אבער אהיים און ער האָט עפעס גערעדט, אז ער
פאַהרט קיין באַסטאָן. געקראָגען דאַרט א בוטשער'שמעל. עס מאַכט
זיך איהם א גוט שותפות. אין א פאַר טעג אַרום איז משה פער-

שוואונדען געווארען און די לאַנדסלייט האַבען איהם מעהר ניט געזעהן.

משה איז געגאנגען ארבייטען אין אן אַנדער נאָם, צו אַן אַנדער בוסשער, אז די לאַנדסלייט זאַלען איהם נישט קענען געפינען. און איז געגאנגען וואוינען מיט די באַרבער'ס משפּחה. איציקעל האָט געזאָגט, אז עס פּאַסט נישט, אז משה זאַל וואוינען ביי זיי... עס געפינט זיך אין שטוב, זאָגט ער, א יונגע אַלמנה, און משה איז א איד אין „די בעסטע יאהרען“, זאָגט ער, וויל ער נישט האַבען קיין „טראַבעל“. דורך דעם, זאָגט ער, איז גלייכער, אז משה זאַל וואַהנען בעזונדער, ביי בעקאנטע. און איידער וואָס און ווען, זאַל משה נור אַרויפקומען צו זיי. אָבער ניט וואוינען מיט זיי. משה האָט נישט געוואוסט, וואָס דער „וואָס און ווען“ מיינט און ווען עס וועט קומען דער „וואָס און ווען“, און ווי אזוי וועט עס קומען. נאָר משה האָט גאַרנישט געטראַכט און געלאַזט געהן און זעהן וואָס עס וועט זיין.

דערווייל האָט משה זיך אין גאַנצען געענדערט. עס איז איהם גאָר ניט געווען צו דערקענען. איציקעל האָט איהם דאָס בערדעל אַרומגעהאַקט, און משה האָט אַנגעהויבען אויסצוקוקען אינגער, און דעם באַרבער'ס ווייבעל, וואָס האָט פּערנומען סערע'ס אָרט, האָט אַנגעהויבען צו זאָרען וועגען משה'ן. קיין ווייב האָט ער דאָר נעבער נישט, האָט זי געזאָרגט פאַר משה'ס וועש און פאַר משה'ס אַנטוועקן. געקויפט פאַר איציקעלן זיידענע העמדער, האָט זי געקויפט אויך פאַר משה'ן זיידענע העמדער און בעטראַכטענדיג משה'ן, האָט זי איהם געזאָגט:

— עס איז נישט שעהן, אז אַ מאַנספאַרשויז געהט אזוי אַנגעטאָן. אַ מאַנספאַרשויז דאַרף געהן אַנגעטאָן ווי אַ מענש — נאָר דערצו אזא שעהנער מאַנספאַרשויז ווי ער איז — האָט זי געזאָגט צו איהם מיט אַ שמייכעל.

און איציקעל האָט גענומען משה'ן איז געוועלכ אריין און געקויפט איהם צוויי אַנצוגען, איינעם אויף דערוואַכען, אַנאָדערן אויף „אויסצוגעהן“. אז משה האָט אַנגעטאָן דעם נייעם אַנצוג און אויפֿגעקעפּעלטען וועסט, און דאָס נייע זיידענע העמד מיט רויטע שטרייכען, און אַנגעטאָן די זילבערנע קייט, וואָס ער האָט געבראַכט פון

דערהיים (וואס חנה'לע האט איהם א מתנה געגעבען) איבער די וועסט, מיט דעם ארומגעשארענעם בערדעל, האט מען איהם גאר ניט דער-קענט. און אז דאס אדעסער ווייבעל, דעם בארבער'ס שוועסטער, האט איהם דערזעהן אן אויסגעפוצטען, האט זי אויסגעשריען:

— איד האב דאך איהם גאר ניט דערקענט. ער זעהט דאך אויס ווי אז אדעסער פראנט.

און משה האט אריינגעשמיבעלט אין די האלב אָבגעשוירענע וואַנצעס און אריינגעשטעקט די הענד אין די הויזער-קעשענעס, און אוועקגעשטעלט זיך אין א פאזע, ווי ער פלעגט מאן, יונגער הייד, ווען ער אין ארויסגעגאנגען שבת נאכמיטאג אויפ'ן שפאציער — צו טרע-פען זיך מיט חנה'ן אויפ'ן וועג — און גערדעהט זיך די וואַנסעלעד און געשווינגען.

— אז איד האב אייך שטענדיג געזאגט, אז ער איז א שעהנער מאנספארשוין. איד האב אז אויג — האט דעם בארבער'ס ווייבעל געזאגט, מיט א וואונק צו משה'ן.

— אז זיי האבען איהם פערשווארצט די יאהרען, נישט געלאזט אויסגעבען א סענט אויף זיך. א יונגער מענש, און פערבראכט זיינע יאהרען! ווי האט ער געלעבט? וועמען האט ער געזעהן? זיינע פויר-לישע לאַנדסלייט? עס איז דאך געווען א רחמנות אויף איהם — האט איציקעל צוגעלייגט.

און דאס אדעסער ווייבעל האט גארנישט געזאגט, נור זי האט פערגלייזט איהרע אויגעלעד און געזעסען אויף דער שטול און פער-שפרייט איהרע פיס און געבאמבעלט איהרע רוימע קרעלען מיט די בעווענונגען פון איהרע הויכע געטורעמטע בריסטען...

עס איז געווען א פרייטאג אבענד. משה האט נישט געארבייט. איציקעל האט געמוזט זיין אין בארבער-שאפ. האט משה גענומען ביידע ווייבער און געפיהרט זיי אין אירישען טעאטער, וואו מען האט געשפילט דעם „אדעסער יונגערמאנטשיק“. משה איז געזעסען אין מיטען. פון איין זייט האט איהם געווארימט דעם בארבער'ס וויי-בעל, פון דער צווייטער זייט — דעם בארבער'ס שוועסטער. און ביים געזאנג: „אוי א פלעזשור“, ווי עס זינגט דער אדעסער פראנט מיט דער אמעריקאנער מיליאנערקע. ביידע אַנגעטאן אין „בייהינגי-סומס“.

האט משה פלוצלונג דערפיהלט דאס אדעסער ווייבעל'ס האַנד אין זיינע, און זי האט געזאגט מיט א קרעכץ:

— אד, אדעסע, אדעסע!

און משה האט מיטגעשאקעלט מיט זיין קאפ:

— אדעס, אדעס... מען זאגט טאקע אז עס איז א שעהנע שטאדט.

און ער האט געהאט דאס געפיהל, אז ער געפינט זיך אין אדעס.

ער איז דער אדעסער פראנט, און דאס ווייבעל — די אמעריקאנער מיליאנערקע. און ביידע זינגען זיי:

„אוי, א פלעזשור“!...

און ווען עס זיינען געקומען די ווארימע טעג, האט משה אהיים געבראכט פון דער יאטקע א האלב זייטעל קאלב-פלייש, דאס אדעסער ווייבעל האט עס אָפּגעקאכט „פאָ-אדעסקי“ מיט פעפער און ציבעלעס. דעם בארבער'ס ווייבעל האט אָנגעשטעלט רויטע בראַנפּען, גענומען אין געוועלבעל א פּאָר צעהנדליג זויערע אונגערקעס, א איריש ברוי-טעל, א פּאָר הערינג, עטליכע רויהע טאַמייטאַס, אריינגעלייגט אין א סעטשעל, און די גאַנצע באַרבער'ס משפּחה, — מיט משה'ן, וועל-כער האט זיך שוין אויך גערעכענט אין דער משפּחה, זיינען ארויסגע-פּאָהרען נאָך קוני איילענד. און נאָך דעם גוטען טונק איז וואַסער — אז משה איז געלעגען א נאַסער, אויסגעצויגען אויפ'ן זאַמד, אין לעבען איהם דאס אדעסער ווייבעל אין „ביידהינגסוט“ מיט'ן אָפּע-נעם האַלז און ווייסע זאַקען — האט משה געשלאנגען די אונגערקעס מיט'ן געפעפערטען פלייש און אונטערגעברומט דאס ליעד פון „אדע-סער יונגערמאנטשיק“:

„אוי, א פלעזשור“!...

איז א פּאָר וואַכען שפעטער, ווען משה איז אלץ „אויסגעגאנגען“ מיט'ן אדעסער ווייבעל, האט איציקעל געמאכט מיט איהם א שמועס מכּה א תּכּלית.

— משה, זאגט ער, מיין שוועסטער איז אז ארענטליכע אלמנה. עס האט איהר געטראָפּען אז אומגליק. איהר מאַן איז געפאלען אין קריגען — פונקט אזוי ווי דיר דיין ווייב, עליה השלום... וואָס וועט

זיין דער סוף? אזוי ארומגעהן — איהר זייט שוין ביידע נישט יונג...
 משה האט אנגעקוקט איציק'לען פערוואונדערט, געקראצט זיך
 אין בערדעל און פארביסען די אויבערשטע וואַנסע און געפרעגט:

— וואָס זאָל איד טאָן?

— ווייסט וואָס דו האָסט צו טאָן. וואָס פרעגסטו? ווען שטעל-

סטו א חופּה?

משה איז בלייד געווארען. זיין הארץ האט אנגעהויבען צו

קלאַפען:

— איד האב דאָך א ווייב מיט קינדער — האט משה געזאָגט

אין דער שטיל, פערשעהמט פאר זיין ווייב און קינדער.

— וועמען דערצעהלסטו מעשיות? וואָס פאר א ווייב און קינד-

דער, אז אויף יענע וואַקסט שוין לאַנג גראַז? דאָס איז א תירוץ פאר

דיינע לאַנדסלייט, פאר פּוילען, ניט פאר מיר. פערשטעהסט, איד בין

אז אדעסער.

— אפשר לעבען זיי? איד ווייס דען וואָס איז מיט זיי? וואָס,

ווי אזוי, ווי? — האט משה אנגעהויבען צו שטאַמלען.

— האַסטו דאָס געדארפּט פריהער בערעכענען, אידער דו האָסט

אַנגעהויבען. פערשטעהסט? יעצט איז שוין צו שפעט. גענומען א

יונג ווייבעל און פערדרעהט א קאַפּ. איד ווייס ווי ווייט איהר זייט

געגאַנגען? דאָ איז אמעריקא. דאָס איז דיר ניט קיין פּוילען. דאָ איז

אמעריקא פארשיקט מען איבער'ן וואַסער דערפאר. אָך וואָס רעד-

סטו? שטעקט איציקעל די הענד אין די הויזען-קעשענעס אריין, און

די נאָזרעס האַבען זיך ביי איהם פערנאנדערגעבלאָזען.

— אָבער וואָס, וואָס — וואָס — זאָל איד טאָן? — א ווייב

מיט קינדער, פערשטעהסט. חתונה געהאַט. א אידישע טאַכטער. אין

צרות. מיין ווייב, קינדער קליינע... טאַמער קומט זי... ווי אזוי?...

— וואָס דערצעהלסטו מיר פאר א מעשיות? וואָס חתונה גע-

האַט? האָסט חתונה געהאַט מיט איהר אין אמעריקא ביי א דזשאָדזש?

וואָס איז א אידישע חתונה? א אידישע חתונה אין אמעריקא איז

גאַרנישט. איד וועל דיר פיהרען צו מיין לאַיער. ער וועט דיר

זאָגען. חתונה האַבען ביי א רב, אין אמעריקא, איז גאַרנישט. דאָס

„קאָונט“ נישט. מען דאַרף חתונה האַבען ביי א דזשאָדזש, אין סיטי

האַל... און ווידער, יענע איז דאָך שוין לענגסט טויט, אז נישט וואָל-

סטו דאָד געהערט פון איהר. זעהסט דאָד אז זי איז טויט.

— איד ווייס רען? וואָס?

— דו ווייסט, דו ווייסט עס גאַנץ גוט. האָק אָפּ. זי איז טויט.
מיר וועלען שטעלען נעקסטע וואָד א חופּה. איד האָב א בעקאנטען
רעוורענד. טאמער רופט זי זיך יא אָפּ, פערלאַז זיך אויף מיר. איד
האָב א לאיער. איד וועל שוין פיקסען. א אירישע חתונה איז גאַר-
ניט איז אמעריקא...

משה האָט געשוויגען.

— און ביזט דאָד א יונגער מענש. וואָס וועסטו ווארטען אויף
איהר? הויב אָן אויפ'ס נייע... — האָט איציקעל צו איהם געגעבען
א וואונק.

און אויף דעם האָט משה קיין תירוץ ניט געהאט און שטיל גע-
שוויגען.

ביינאַכט האָט ער געקלערט וועגען חנה'לען. געוויס האָט ער
רחמנות געהאט אויף איהר. ער האָט געוויינט אין קישען אריין.
געזעהן זי, ווי זי שמעהט מיט די קינדער אונטער זיין פענסטער און
בעט זיך ביי איהם, אז ער זאָל זי אריינלאָזען. אין דרויסען איז גאָס
און עס רעגענט. און ער זיצט אַליין אין א ווארים צימער, און זי
קלאַפט דורכ'ן פענסטער און בעט זיך ביי איהם...

ער האָט זיך אויפגעכאַפט מיט אימפעט, געשלאָגען זיך מיט די
פויסט אין די ברוסט, געריסען פון זיך די האַר און געזידעלט זיך מיט
די גרעכסטע ווערטער: „משה כלאַפּ, דו וועסט זיך א שוואַרץ יאָהר
אויסריכטען. איז קייטען וועט מען דיד פערשיקען. וועסט פוילען
אין די תפיסות!...“ אבער דאָס אַלץ זיינען נאָר געווען ווערטער, וואָס
ער האָט זיך געזאָגט, כדי זיך צו שטראַפּען און אזוי ארום זיין גע-
וויסען איינצושטיילען אויף א ווילע, אבער ער האָט קיין איין מינוט
ניט אָבגעזאָגט זיך פון דעם געדאַנק „אַנצוהויבען אויפס-ניו“. דאָס
„נייע“ איז פאַר איהם געווען אזוי נייגעריג, אז עס האָט זיין פאַנטאַזיע
צוהיצט. איז איינעם מיט'ן בילד פון דער פערלאַזטער ווייב און פון
די פערפייניגטע קינדער, האָט ער געזעהן דאָס אדעסער ווייבעל, ווי זי
זיצט מיט די פערשפרייטע פיס און באַמבעלט מיט די רויטע קרעלען

אויף די בעוועגטע בריסט — — אז די העלע הערלעד, וואס וואקסען ביי איהר אויפ'ן קארק, וואס ער האט בעמערקט אין קוני איילאנד ביים באדען זיד... די העלע הערלעד האבען זיך איהם אזוי איינגעגעסען אין זיינע געדאנקען, האבען אזוי אונטערגעצונדען זיין פאנטאזיע אז און געדורשטעט זיין פערלאנג, אז ער איז גרייט געווען אויף אלעס, נור אנצוטרינקען זיין נייגעריגקייט און צו ערפילען זיין ווילען. נור כדי זיך אליין צו רעכטפערטיגען, האט ער זיך געזידעלט און געשטראפט זיך. אבער ווען זיין געוויסען האט איהם אנגעהויבען שטארק צו פייניגען, מאהלענדיג די שרעקליכע בילדער פון חנה'ען מיט די קינדער, האט ער מיט אמאל פראטעסטירט און געבונטעוועט זיך געגען זיין געוויסען.

— וויל איד אזוי! איד וויל חתונה האבען מיט דער ווייבעל, זאלען זיי מיד אריינזעצען, זאלען זיי מיד פערשיקען!

אז ער האט פיינט געקראגען חנה'לען מיט די קינדער, מיט דעם נאנצען נויט, איז וועלכען זי געפינט זיך. ער האט פיינט געקראגען איהר ארימקייט און איהרע צרות.

— און אז זי שווארצט אפ איהר וועלט, מוז איד אויך אבשוואררען? מוז איד זיך אויך א שווארץ יאהר אויסריכטען? איד וויל ניט, איד וויל ניט!

און ווי וועלענדיג ארויסרייסען פון זיין הארצען חנה'לען מיט די קינדער, מיט דעם נאנצען געוויסען, האט ער זיך געזאגט:

— און אז זי וועט לעבען, וועל איד איהר א גט שיקען מיט געלד, דאס האט איהם בערוהיגט.

נור דאך איז ער צומארגענס גענאנגען נאך אמאל אין באנק אריין, אויפגעפענט די „אויזערנע קאסע“, ארויסגענומען די פערבונדענע קוויטאנציעס מיט די בריעה און געפארטעט זיין ווייב מיט די קינדער, און אז דער באנקיער האט איהם אבגעשיקט צום „פייפער“, און פון „פייפער“ צום רעליעה, און אומעטום האט ער געקראגען דעם זעלבען ענטפער, האט ער אבגעמאכט זיין מיינונג:

— חנה'לע מיט די קינדער זיינען געשטארבען, געשטארבען, בעד גראבען.

און ער איז גענאנגען צו איציקלען און ער האט איהם געפרעגט:

— ווען שטעלען מיר א חופה?

אבער ווען משה איז געשטאנען אין נייעם אנצונ מיט דער אדער סער ווייבעל אונטער דער חופה אין א שטוב ביי א רעווערענד, וואס איציקעל האט אויסגעזוכט, האט זיך משה'ן געדאכט, אז עפעס א טויב האט זיך פערקליבען אין זיין הארץ, א טויב מיט שוואכע, פער-גלייסטע אויגען, און ווארקעט, ווארקעט מיט א שוואכע שטימע.

פ י ע ר ט ע ר ק א פ י ט ע ל

חנה'לע איז פערוואנדעלט געווארען אין א טויב, א לאנגע, לאנגע טויב, מיט א מענשען-פנים. ער האט געזעהן דעם קראק, וואס לויפט ארויף און אראב אין איהר לאנגען הויטיגען האלז. ער האט געזעהן די לאנגע, פאלדיגע שטיקער הויט, וואס פאלען אראב פון איהר לענג-ליכען פנים, און די שווארצע, ארויסשטארטשענדע אויגען. עס איז דאך חנה'לע, ניין, עס איז דאך א טויב. פאר וואס איז עס א טויב? זי שטעהט אויף צוויי פיס, ווי א טויב, און ציהט אויס דעם לאנגען האלז, דער קראק פון האלז לויפט ארויף און אראב — און ווארקעט, ווארקעט.

ניין, די טויב איז ניט אין דרויסען. זי איז אינעוועניג, אין איהם. אין זיין האלז שטעקט זי, און זי לאזט איהם ניט אָב אויף איין מינוט. אומעטום, וואו ער געהט, געהט זי מיט, און אלצדינג, וואס ער טוט, זעהט זי, אין זי רעדט קיין איין ווארט ניט, נור גלאַצט מיט איהרע גרויסע, ארויסשטארטשענדע אויגען, און ווארקעט און ווארקעט.

וויפיעל מאַל וואַלט ער זי געוואַלט אַננעהמען ביים האַלז און אַראַברעהען איהר דינעם האלז און צודישען, אַז זי זאַל שווייגען. ווען ער וואַלט זי נור געקענט פאַקען אַזוי! ווען זי וואַלט נור געשטאַנען

פאר איהם. די טויב האָט זיך אָבער פּערקליבען אין איהם, זיצט אין איהם, מיט איהרע גרויסע, אויסשטאַרטשענדע אויגען, און קוקט, און קוקט, און וואַרקעט, און וואַרקעט.

איציקעל האָט געפונען א דירה, גענומען פון איהם געלד; און דעם באַרבער'ס ווייבעל מיט דער אדעסער ווייבעל (פאַרוואָס רופט ער זי נאָך דאָס אדעסער ווייבעל, זי איז דאָך שוין זיין ווייב? גענור מען דאָך מיט איהר חופּה וקדוּשין. נור ער קען זי ניט אַנדערש רופען אין זיך נור „דאָס אדעסער ווייבעל“), האָבען איינגעקויפט מעבעל, וועש, און ער, משה כּלאַפּ, איז גענאָנגען אויף א נייע באַליבאָמיש קייט. איז ער אריינגעקומען אין דעם נייעם הויז וואָהנען, האָט די טויב אויפגעשטעלט זיך אויף די צוויי פּיס, און דער הויכער, טאָר-בעדיגער האַלז האָט זיך אויסגעצויגען, און דער קראַק אין האַלז איז אַרויף און אַראַבגעפּלויגען, ווי אַ פּייגעלע, און די טויב, ניין, חנה'לע, האָט איהם אָנגעקוקט מיט די גרויסע, שטאַרטשענדע אויגען. האָט ער ניט געוואוסט וואָס ער טוט דאָ אין דעם נייעם הויז, מיט די נייע מעבעל, און ער האָט זיך עפּעס פּערשעהמט, און אַ שמייכעל, ווי אויף דעם פּנים פון אַ גנב, ווען מען כאַפט איהם ביי אַ גנבה, האָט זיך פּערקליבען אויף זיין אויבערשטע בעוואָנצעטע לּיפּ, און ער האָט זיך אַרומגעקוקט אזוי פּרעמד אין דער שטוב און געזאָגט מיט דעם זעלבען גנב'אישען שמייכעל:

— וואָס, דאָ וועלען מיר וואָהנען?

האָט איהם דאָס אדעסער ווייבעל אָנגעקוקט פּערוואונדערט און אַבגענטפּערט מיט פאַרוואָרה:

— וואָס, עס געפּעהלט דיר ניט? ביי די פּוילישע איז שעהנער געווען?

האָט ער געשוויגען און געשמייכעלט.

האָט עס דער אדעסער אויפגעקאָכט און זי האָט געזאָגט מיט פּרעמעניע:

— אפּשר האָט ער חרטה אויפ'ן שידוך, קען איד איהם פון עסק אַרויסלאָזען.

האָט משה געענטפערט מיט א שמייכל, ווי פערענטפערענדיג זיך :

— איד האב געמיינט נור...

— וואָס האָט ער געמיינט? — פּרעגט די אדעסער מיט נייגע-
רינקייט.

— אַז עס וועט אנדערש אויסקוקען.

— עס וועט שוין אויסקוקען, אויסקוקען — האָט די אדעסער גע-
זאָגט, און אוועקגעזעצט זיך אויפ'ן וואַקעל־שטוהל און אָנעגהויבען זיך
צו וויעגען, און געשפיעלט זיך מיט די קרעלען, און משה איז אַלץ
געזעסען איז א ווינקעל און געשמייכלט, און די טויב איז ניט אַב-
געטראָמען אויף א מינוט, נור געשטאַנען דערביי און געקוקט מיט
איהרע גרויסע, אַרויסשטאַרטשענדע אויגען.

— וואָס זיצסטו אַזוי פון דער ווייטענס? — האָט די אדעסער
געפּרעגט.

— איד ווייס! — האָט משה אָבגעענטפערט, פערשעהמט פאר
די טויב, וואָס איז געשטאַנען דערביי.

— קום אהער, בינד מיר אויף דעם קאַרסעט, עס איז אַזוי הייס
— האָט די אדעסער געזאָגט מיט א וואַנק מיט די אויגען, און גע-
פאַכעט זיך מיט דער האַנד.

האָט זיך משה פערשעהמט פאר די טויב, וואָס איז געשטאַנען
דערביי און האָט דאָס אַלעס צוגעהערט, און איז פּלוצים אַרויס מיט
א געלעכטער.

האָט איהם די אדעסער אָנגעקוקט פּערוואַונדערט און מיט שרעק,
און געפּרעגט איהם :

— וואָס לאַכסט דו?

האָט משה זיך פערשעהמט פאר די אדעסער און געזאָגט :

— גאר נישט, און ער האָט זיך אויפגעהויבען און איז צוגעגאַנג-
גען צו די אדעסער און איהר אויפגעבונדען דעם קאַרסעט.

איז די טויב געשטאַנען דערביי און האָט איהם אָנגעקוקט מיט
איהרע גרויסע אַרויסשטאַרטשענדע אויגען. קיין איין וואָרט האָט זי
ניט געזאָגט, זי האָט ניט געוואַרקעט, נור געשטאַנען, געשטאַנען און
געקוקט שטום.

האָט ביי משה'ן געציטערט די הענד און ער האָט זיך געשעהמט.

האט ער געזעהן די ווייסע הערלעך, וואָס וואַקסען ביי די אדער סער אויף דעם ווייסען, זומער־בעשפרענקלעטען קארק, און געזעהען די ווייכע אויסגעבעמע פלייצעס און די ווייסע, פולע ברוסטען, און די טויב שטעהט אלץ און קוקט זיך צו צו אלצדינג, וואָס ער טוט. — וואָס ווילסטו פון מיר? — האָט משה אויסגעשריען צו די טויב.

האָט זיך דאָס אדעסער ווייבעל דערשראָקען און אומגעקוקט זיך פֿערוואַונדערט, און געפרעגט איהם:
— צו וועמען רעדסטו?

— גאָר נישט, — האָט משה געזאָגט, און ווי וועלענדיג אַנט־לויפען פון די טויב, איז ער ארויפגעפאלען מיט זיין שטעכעדיג, האָר־ריגען פנים אויף דעם אדעסער ווייבעל'ס קארק און איינגעגעסען זיך מיט זיין פנים, באַרד און מויל אין איהר פולען, אויסגעבעמען קארק. — אַי, פּוילישער, פּוילישער, ווי ער האָט זיך צוגעכאַפּט, ווי צו אַ געבראַטענס — האָט דאָס אדעסער ווייבעל געשפּאַסט, און געלאָזט זיך בייסען איהר פעטען, ווייסען קארק פון משה'ס מויל און באַרד. און די טויב מיט איהר הויכען, לאַנגען, טאַרבענדיגען האַלז איז געשטאַנען דערביי און האָט גאָר ניט געזאָגט, ניט געוואַרקעט, נור גע־קוקט מיט איהרע גרויסע, שטאַרטשענדיגע אויגען.

די טויב איז ניט אַכגעטרעטען אויף איין מינוט פון משה'ן. זי האָט שוין אויפגעהערט צו וואַרקען, נור זי קוקט און שווייגט. און אלצדינג, וואָס משה טוט, טוט ער אונטער די בעטראַכטענדע אויגען פון די טויב. טיילמאַל רעדט ער צו איהר און בעט זיך ביי איהר:
— וואָס בין איד שולדיג, חנה? איד האָב דיר דען ניט געוואַלט אראַבברענגען מיט די קינדער קיין אמעריקא? איד בין דאָך געלאָפּען יעדען טאַג צום באַנקיער, און איד האָב זיך דאָך געבעטען ביי איהם, איד האָב איהם געלד געגעבען. וואָס האָב איד געקענט טון? איד בין דאָך ניט שולדיג, חנה'לע...

און חנה'לע, די טויב, האָט גאָר ניט געענטפערט. זי האָט איהם נור אַנגעקוקט מיט די גרויסע, אויפגעריסענע אויגען. אין איהרע

אויגען איז געלעגען אזא רחמנות, אז עס האט דאָס האַרץ צוריסען. זי האט ניט געוויינט, זי האט בלויז געקוקט, ווי זי פלעגט קוקען אויף איהם יעדען מאָל, ווען ער האט אראַבגענומען דעם פאסעק און איז געגאנגען קאטעווען דעם קליינעם יונג, ווען ער איז אנטלאָפּען פון חדר, ניט געוואַלט לערנען.

און מעהר האט מען ניט געדאַרפט. ווי ער האט זיך נור דער-מאָנט אָן דעם קליינעם יונג, נאָטע ליב חיים (וואָס איין נאָמען האט מען איהם געגעבען נאָך זיין פאָטער, איין נאָמען נאָך איהר פאָטער און חיים האט מען גלאַט אזוי צוגעלעגט פאר געזונדס וועגען) האט עס איהם געגעבען אזא קניפ אין האַרץ, אזא טיעפען שטאָך. ער האט איהם געזעהן, דעם קליינעם יונג, אין גאַנצען, ווי ער שטעהט ביי די טון וואסער, מיט די אראַבגעלאָזטע הויזען און מיט'ן ציצהד כנפות ארויס און מיט'ן איינגעשמירטען פנים, א פינגער אין מויל און וויינט: „איך וויל נישט און שוין!“ און ביי איהם שטעהט ער, משה כלאַפּ, זיין פאָטער, מיט'ן פאסעק אין דער האַנד און קאטער וועט און שרייט: „וועסט ניט געהן אין חדר אריין? ניין? וועסט ניט געהן?“ און יעדעס מאָל, ווען ער לָאָזט איהם אראַב א זען, שטעהט חנה'לע דערביי און קוקט אויף איהם אַט מיט דיזעלבע אויגען, וואָס די טויב. זי שווייגט, נור זי קוקט. און איהרע אויגען זיינען ווי ביי אַ הוהן, וואָס מען געהט זי שעכטען, קוקט.

און משה האט זיך דערמאָנט, וואָס ער טוט דאָ מיט די פרעמדע אידענע אין איין בעט. אין די פרעמדע שטוב, וואָס טוט ער? אין דער היים האַט ער איבערגעלאָזט א ווייב מיט קינדער, וואָס ווארטען אויף איהם. ער איז אַ פאטער פון קינדער, וואָס דאַרף קינדער ער-ציהען: משה כלאַפּ, וואָס טוסטו דאָ? ווי קומסטו דאָ?

און אזוי וועט עס שוין מוזען שטענדיג זיין: ער דאָ מיט די פרעמדע אידענע אין בעט, דאָ אין דער פרעמדער שטוב, און דאָרט, ווייט, אין דערהיים — חנה'לע מיט'ן קליינעם יונג און די קליינע מויד, שרה רבקה. וועט עס שוין מוזען שטענדיג אזוי זיין מיט אַן אמת?

— אוי, מאָמע, וואָס טוט זיך דאָ! — האט ער אויסגעשריען מיט אַ שרעקליכע שטימע.

די אדעסער האט זיך אויפגעכאפט מיט אן אימפעט און א שרעק.

— וואס איז געשעהן? וואס שרייטט דו?

משה האט זיך דערמאנט וואו ער איז און וואס עס איז געשעהן מיט איהם, און ער האט געזאגט:

— גאר נישט, גאר נישט, איד האב געמיינט.

— וואס האסטו געמיינט?

— גאר נישט, גאר נישט, און ער האט זיך אומגערדעהט אויף דער צווייטער זייט.

— אבער זיי זיינען דאך געשטארבען. וואס זאל איד טון?

חנה'לע איז טויט און דער קליינער יונג איז טויט, און די קליינע מויד — אלעס איז טויט. א באַלערא איז געקומען אויף דער וועלט

און האט אלעמען אויסגעראַטעט. איד בין דען דער איינציגער?

— און אז זיי זיינען טויט, וואס טו איד דא? פאר וואס לעב

איד? —

און די טויב האט זיך וויעדער אויפגעשטעלט אויף ביידע פיס און האט איהם אַנגעקוקט, ווי דאמאלסט, ווען ער איז געשטאַנען ביי דער טיר, מיט'ן זאק אויפ'ן פלייצע און דאס קעסטלעע אין דער האַנד, ווען ער איז גענאַנגען אוועקפאַהרען קיין אמעריקא. חנה'לע האט די גאַנצע צייט געוויינט, ווען ער האט גערעדט פון אמעריקא. נור ווען ער איז גענאַנגען אוועקפאַהרען, האט זי ניט געוויינט, נור איז געשטאַנען ווי אַט יעצט די טויב און האט איהם אַנגעקוקט, און די טאַרבעלעך אַרום די אויגען האבען אראַבגעהאַנגען, און דער קראַק איז דעם דאַרען, אַדערדיגען האַלז איז אַרויף און אראַבגעפאַלען, ווי זי וואלט עפעס געשלוכצעט. און ווען ער האט גענומען אַרויסגעהן אַז זי האט אַנגעטון דאס טוד איהם אַרויסצובעגלייטען צו דער פוהר, האט זי זיך אַבגעשטעלט אויף אַ מינוט ביי דער שוועל און האט איהם אַנגעקוקט, ווי עס קוקט איהם יעצט אַז די טויב, און געזאגט אין דער שטייל:

— משה, פערנעס מיד נישט, מיט די קינדער.

און דער קראַק איז לאַנגען האַלז האט געגעבען אַ שלוכץ.

— אבער וואס בין איד שולדיג, אַז זי איז טויט? זאל איד אויך

שטאַרבען? זאל איד אויך שטאַרבען?

און ער האט געהאט דאס געפיהל אַנצוכאפען יעצט חנה'לען ביים
לאנגען דינעם האלו. דארט, וואו דער קראק איז, און אראברעהען.
צודישען, פעסט צודישען, אז זי זאל פערמאכען די אויגען, ווי א
טויב פערמאכט די אויגען, ווען מען דישעט זי, און אראברעהען איהר
דעם קאפ, אז זי זאל איהם צורוח לאזען, און פטור אז עסק!

— וואס מראשעסט דו דארט א גאנצע נאכט און לאזט קיין
אויג ניט צומאכען? — רופט זיך אַב די אדעסער.

— כ'ווייס, כ'קען ניט שלאפען.

— פאר וואס קענסטו ניט שלאפען?

— כ'ווייס ניט — האט משה געענטפערט ביין.

— אז דו קענסט ניט שלאפען, וואס ליגסטו דארט אין ווינקעל?

קום אהער, פוילישער — האט די אדעסער געזאגט.

און משה האט זיך עפעס געגעבען א צינד און זיינע אויגען
האבען געפינקעלט אין דער נאכט, זיינע ווייסע, שטארקע ציין האַ-
בען געלויבטען. זיינע שטארקע, בייערדיגע מוסקולען האָבען גע-
קנאקט, און עס האט זיך געהערט א יאכצען פון זיין ברוסט אַרויס.
איז א ווינקעל איז געשטאנען די טויב און האט מיט איהרע
גרויסע, אַרויסשטאַרטשענדע אויגען געקוקט, געקוקט, געקוקט און גע-
שוויגען...

ק א פ י ט ע ל 5.

איציקעל האט אוועקגערופען משה'ן און א זייט און איהם גע-
פרעגט:

— זאג נור, וואס איז דער מעהר מיט דיר? מיין שוועסטער
דערצהלט מיר אזעלכע מאדנע זאכען.

משה האט געשוויגען. געביסען זיך די אויבערשטע וואַנסע אין
די צייהן — און געשוויגען.

— דו ביזט ניט געזונד? — פרעגט איציקעל — ווייסטו וואָס, איך וועל דיר פיהרען צו א דאָקטאָר. פרעגען א דאָקטאָר שאַרט קיינמאָל ניט. עס וועט דיר ניט קאָסטען טייער אויך. איך האָב א בעקאָנטען דאָקטאָר.

פאַרנאַכט האָט איציקעל אוועקגעפיהרט משה'ן צו א דאָקטאָר אויף איסט בראַדוויי. דער דאָקטאָר האָט גענומען משה'ן צו זיך אין קאַבינעט אַרײַן, גוט איהם אַנגעקוקט דורך די ברילען און אויס געפרעגט משה'ן זאָכען. פון וועלכע דער איד איז רויט־פערשעהמט געוואָרען; האָט איהם געהייסען זיך אויסטאָן, געמאַסטען און גע־וואויגען איהם, און שפּילקעס איהם אַרײַנגעשטאַכען און בלוט גע־נומען. אַלצדינג אויסגעפרעגט, נור ניט וועגען חנה'לען מיט די קינד־דער.

דער דאָקטאָר האָט איהם אַרײַנגענומען אין א באַד אַרײַן און גענאַסען איהם קאַלט וואסער איבער'ן קאַפּ; צוגענומען פון איהם צעהן דאָלאַר און געהייסען איהם קומען אין א פאַר טען אַרום וויעדער. און די טויב איז אלץ ניט אוועקגעגאַנגען. ווי אַזוי זאָל זי אוועקגעהן, אז זי שטעקט ביי איהם אין האַלץ? און איז ער מיט די אדעסער, שווייגט זי, זי קוקט נור, און שווייגט. נור קוים איז ער אַלײַן, ביי דער אַרבייט אין יאַטקע, שטעהט זי די גאַנצע צייט און רעדט צו איהם, און ער רעדט צו איהר, ווי חנה'לע וואָלט געזעסען אין א ווינקעל פון יאַטקע, אויף א נידעריג בענקעל, אין א טוד אַײַנ־געהילט, און ער רעדט זיך דורך מיט איהר.

— איך ווייס, אז דו ביזט ניט שולדיג — זאָגט חנה'לע פון ווינקעל אַרום — וואָס האָסטו, נעבעך געקענט טון? האָסטו געוואָרט אויף אונז, געוואָרט. מיר זיינען געוואָרען אַבגעשניטען פון דיר, און דו ביזט דאָך א לעבעדיגער מענש, דאַרפסט דאָך האָבען א היים. פאַר וואָס זאָלסטו פערשוואַרצען דיין וועלט צוליעב אונז? אז גאַט'ס צאָרן איז אויסגעגאַסען געוואָרען אויף אונז, זאָלסטו אויך דיין לעבען פערפינסטערען?

און ווי ער הערט זי אַזוי רעדען, אָט די טויב, וואָס זיצט דאָרט אין ווינקעלע, אין חנה'לעס טוד אַײַנגעהילט, ווערט ביי איהם דאָס האַרץ אַזוי צוקניפּט, אין גאַרעל ווערט אַזאַ שטיק, אַז ער וואָלט גענומען דעם טשאַפּער, מיט וועלכען ער האָט די פּלײַש, און וואָלט

זיד אליין געגעבען איבער'ן האלץ אזוי. אוי, אז ער וואָלט נור גע-
קענט...

און טיילמאָל פּערגעסט ער זיד, אז ער איז שוין אַ חתונה גע-
האַטער מיט אַן אנדערער און אז ער איז שוין אַ פּרעמדער צו זיי און
קעהר זיד שוין גאָר ניט אָן מיט זיי. און ער הויבט זיד אָן אויס-
צופּרעגען ביי חנה'לען, וואָס זיצט דאָרט אין ווינקעלע אַיינגעהילט
אין דער שאַל: וואָס מען הערט אין דער היים.

און דער קליינער, און נאָמע לייב חיים, וואָס מאַכט? געהט ער
אין חדר? ווער ניט דאָרט אַכטונג אויף איהם? דו רייסט זיד דאָד
געבעד דאָס האַרץ אודאי אַב מיט איהם! ער הערט דיר דען? ווער
גיט אַכטונג אויף איהם! האָסט כח צו איהם? און די קליינע מויד,
שרה לאַה? הע, זי מוז שוין זיין אַ גרויסע מויד! אויסגעוואַקסען
דורך דער צייט, הע? אַ סך גרעסער געוואָרען? האָט זי אַ קליידעל
אַנצוטאָן שבת? דיין פנים מוז דיר פּערשוואַרצט ווערען, אין וואָס
פאר אַ „הולד“ זי געהט, אַ שאַנדע פאר מענשען. ווי אזוי קומסטו
דורך? פון וואַנען געהמסטו דעם טאַג איבערצולעבען? שוין צוויי
יאָהר ווי איד האָב דאָד דיר קיין גראַשען ניט געשיקט, ווער גיט דיר
אויף באַרג? דיין פנים ווערט דיר פּערשוואַרצט, פּערפּינסטערט,
שעהמסט זיד אַ מענשען אין די אויגען צו קוקען. דער מאַן האָט דיר
איבערגעלאָזט מיט די קינדער אליין, און ער האָט דאָרט חתונה גע-
האַט מיט אַנאָנדערער, וויל ניט וויסען פון דיר, וויל ניט הערען פון
דיר!

— זיי זיינען דאָד דאָרט געשטאַרבען, זיי זיינען דאָד בעגראַ-
בען, זיי לעבען דאָד ניט מעהר! — האָט ער צו זיד אַנגעהויבען צו
שרייען, און געוואַלט ווערגען די טויב, וואָס זיצט אין איהם — וואָס
בין איד שולדיג, אז זיי זיינען געשטאַרבען? אז אַ כאַלעראַ האָט
אויסגעריסען די גאַנצע וועלט, וואָס בין איד שולדיג?

נור ער האָט זיד בשום אופן ניט געקענט פאַרשטעלען, אז חנה'לע
מיט די קינדער זיינען געשטאַרבען. ער האָט ניט געקענט זעהן זייערע
קברים אויף דעם קליינעם בית עולם אין זייער שטעטעלע, וויפיעל
ער האָט זיד ניט געפרואוּט פאַרשטעלען אין זיין פאַנטאַזיע זייער
טויט און זייער אַרט אויפ'ן בית-הקברות, האָט איהם ניט געהאַלפּען.
דוקא זייט ער האָט חתונה געהאַט מיט דער ארעסער, זעהט ער דאָס

זוייב מיט די קינדער אזוי ווי ער האט זי איבערגעלאזט אין דער היים. זיין פאנטאזיע האט ניט געוואלט אוועקטראגען זיך פון דעם בילד, וואס ער האט געזעהן פון זיין היים, אויף איין טריט ניט. עס האט ניט געהאלפען אלצדינג, וואס דער „פייפער“ האט געשריבען פון זיין שטערטעל, ניט וואס די לאנדסלייט האבען דערצעהלט, אז עס איז דארט ניט געבליבען א שטיין אויף א שטיין. משה האט געזעהן זיין היים אזוי ווי ער האט זי פערלאזט. און דארט, אין יענעם ניר-ריגען שטיבעל, ביי שלמה פישער, זיצט זיין משפחה — חנה'לע מיט דעם שאל איינגעהילט. דער יונג לויפט ארום אויפ'ן גאס, אבגערייטעט, אבגעשליסען. קיינער קוקט זיך ניט ארום אויף איהם, קיינער שלאגט איהם ניט, אז ער וויל ניט געהן אין חדר. און די מויד איז קראנק. קיינער וויל חנה'לען ניט געבען אויף בארג. אלע זאגען איהר, אז משה כלאפ האט זי פערלאזט, האט אין אמעריקא חתונה געהאט מיט אן אנדערער, פערגעסען אן איהר. ער וועט שוין קיינמאל ניט שרייבען און קיינמאל קיין גראשען ניט שיקען. איז עס דען ניט אמת? האט ער דען ניט חתונה געהאט דא מיט אן אנדערער?

— וואס, איד בין ניט קיין טאטע? א מערער ב י ז א י ד ? איז א שעהנעם נאכמיטאג, אז דאס געוויסען האט משה'ן גע- האט גוט דאקוטשעט, האט ער אראבגעווארפען פון זיך דאס פאר- טוד, פערמאכט די יאטקע און אוועק צו סארען.

זיינע לאנדסלייט האט משה ניט געזעהן זייט ער האט חתונה געהאט, מורא געהאט זיך צו ווייזען פאר זיי און אלץ געשעהמט זיך סארען צו קוקען אין די אויגען אריין. עס האט זיך איהם געדאכט, אז סארע ווייס פון אלעס. מיט איין קוק אויף איהם וועט זי באלד דערקענען און זי וועט אלץ וויסען.

— זאל זיין, וואס עס וועט זיין — האט משה געזאגט און גע- שפרייזט צום סטיישען צו נעהמען א קאר קיין בראנאוויץ, וואו גרליה האט געוואוינט.

נור אויף דער קאר איז ער קיהלער געווארען, און אַנקומענדיג צום סטיישאן, וואו גרליה האט געוואוינט, איז ער ניט אראבגעגאנגען, געפאהרען צום נעקסטען סטיישאן און איז ארויס. ער האט זיך לאנג ארומגעדריעהט אויפ'ן גאס. דאס הארץ האט געצאפעלט. אין איין זייט איז עס צושניטען געווארען פון

רחמנות פאר חנה'לען מיט די קינדער, און אין דער צווייטער זייט האט עס געפלאמט פון תאוה.

ער האט געזעהן די העלע הערלעך, וואס וואקסען אויפ'ן ווייסען, מילכיגען קארק פון דער אדעסער; געפיהלט דאס ווארימקייט פון איהר הייסער ברוסט, דעם שטייפען, אויסגעבעטען רוקען, און ער האט זיך דערמאנט אז די נעכט — און דאס אלץ וועט זיך ענדיגען, מעהר שוין ניט זיין... נור ווארטען, ווארטען און ווארטען...

— וואס בין איך שולדיג, אז זי איז געשטארבען? איד האב דען געזאגט, אז זי זאל שטארבען? — האט ער זיך וויעדער געזאגט דעם בעקאנטען תירוץ, און אנגעהויבען צוריק צו שפרייזען, א היים צו פאָהרען.

אבער דער תירוץ איז שוין געווען ניט מעהר ווי ווערטער, און ער האט געוואוסט, אז דאס איז ניט מעהר ווי ווערטער. און וויעדער אמאל האט ער דערזעהן חנה'לען מיט די קינדער, אזוי ווי ער האט זיי איבערגעלאזט אין דער היים, ווארטענדיג אויף איהם.

— איד וועל צוגעהן געוואהר ווערען, אפשר איז עפעס דא ניעס פון דער היים — איז ער צוריקגעגאנגען.

פאר דער טיר האט ער זיך וויעדער אָבגעשטעלט.
— נו, וואס בין איך שולדיג, אז איד קען זיך ניט מיט זיי דורכ-שרייבען? וואס בין איך שולדיג?

נור אהיים פאָהרען האט ער מעהר ניט געקענט. גערדעהט זיך נאך א פאר מאל אין די זיימיגע געסלעך. געזעהן האט ער מיט די אויגען דאס פליישיגע לייב פון די אדעסער, געפיהלט איהרע ווארימע ברוסטען און שטארקע הענר. און פון דער צווייטער זייט האט ער געזעהן דעם קליינעם נאָמע לייב היים, וואָס לויפט ארום אויפ'ן גאָס, און עס איז געווען דער קליינער יונג נאָמע לייב היים, וואָס האט משה כלאָפ'ן געשלעפט צו די לאַנדסלייט. ער האט איהם געזעהן, ווי ער וואלגערט זיך ארום ביים פלומפ, און מענשען געהען דורך און טייטען אויף איהם מיט די פינגער.

— משה כלאָפ האט איבערגעלאָזט א מזור. אלײן ליגט ער אין אמעריקא, חתונה געהאט מיט אן אנדער אידענע, און דער יונג זייער וואלגערט זיך ארום אויף די גאָסען.

— אז ניט דערלעבען וועט איהר דאָס! — האט משה כלאָפ

אויסגעשריען. ווי ער וואָלט געווען געזעהן די אידען אין גאָס, וואָס שטעהן ביים פֿלומפעל, און זיין בן מיט די אויפגעריסענע הויזען שטעהט א באַרוועסער אין וואַסער ביים פֿלומפעל, און יונגען בעגריסן איהם מיט וואַסער און שרייען: „וואו איז דער טאַטע דיינער?“ — זיי האַבען דען ניט רעכט? א טאַטע בין איד? א ציגיינער בין איד! משה כלאַפּ, א כלאַפּ בין איד!

פאר די אויגען זיינע איז נאָד אַמאָל דורכגעלאָפּען ווי אן ער-שייננג דער וויסער, מילכיגער, מיט זומער-שפרענקלעך בעשפרענער קעלמער קארק פון דער אדעסער אידענע. אויף איין אויגענבליק האָט זיך משה אַבגעשטעלט, נור אויף איין אויגענבליק, און איז אַריין אין דער טיר פון זיין לאַנדסמאן גדליה.

גדליה איז נאָד ניט געווען אין דער היים, און סאַרע איז גע-שטאַנען איינגענומען אין גאַנצען אין א וואַלקען רויך, וואָס האָט גע-שלאַגען פון א טאַפּ אויפ'ן אויווען. פון וואַלקען פאַרע האָט זיך גע-הערט א קינד וויינען. לאַנג האָט עס גענומען ביז סאַרע האָט איהם דערקענט פון דער פאַרע אַרויס.

— גיב נור א קוק, ווער עס איז דאָ! וואו ביזטו דאָס פערפאַלען געוואָרען?

משה האָט געענטפערט:

— געווען אין ניו דזשירזי, דאָרט געאַרבייט.

— אין ניו דזשירזי גאַר? האָסט דאָד געוואָלט אוועקפאַהרען

קיין באַסטאָן. א שותפות.

— עס האָט זיך גאַר נישט אויסגעלאָזט, געקראָגען א שטעלע

אין ניו דזשירזי.

— הערסט עפעס פון חנה'לען?

— יא, געהאט פון איהר א בריעף.

— און וואָס מאַכט זי? — איז סאַרע אַרויס פון וואַלקען רויך

און געפרעגט אין אימפעט.

— זי איז אַלרייט — האָט משה געקוקט אין א זייט.

— און די קינדערלעך?

— אַלע אַלרייט — האָט משה געקוקט אין א זייט.

— גאָט צו דאַנקען. נו, קומט דאָד דיר א מול טוב.

— משה'ן האָט עס געגעבען א קניפ אין האַרצען.

— עם קומט דיר א גרויסער מזל טוב. וועט זיך דאָס גדליה דערפרעהען. מיר זיינען דאָ געווען אזוי אונרוהיג וועגען איהר.
 — וואָס זייט איהר געווען אזוי אונרוהיג? — פרעגט משה מיט א קלאַפּעדיג האַרץ.
 — א אידענע מיט קליינע קינדערלעך, מען הערט ניט פון איהר, ווי אין וואסער אריין.
 משה האָט געשוויגען.
 -- נו, און ווען נעהמסטו זיי אראַפּ?
 — אראַבנעהמען — האָט משה געזאָגט אין א זייט.
 — וועט דאָס זיין א שמחה! נאָך אזא מלחמה זיך וויעדער טרעפען! גאָט זאָל דיר העלפען, משה, אין זכות פון דייןע קליינע קינדער.
 אין משה'ס האַרץ האָט זיך וויעדער עפעס אַנגעקניפט. די אַדער רען האַבען איהם געשמאַכען און ער האָט געברומט אין זיך:
 „אנדערע וואַלטען זיך געפרעהט, און איד? א טאַטע בין איד? ... א טאַטע בין איד...“
 דאָד האָט ער געשוויגען, און ווייטער ליגען געזאָגט.
 עם איז שוין ניט געווען דער ווייסער, שיינענדיגער לייב פון דער אדעסער ווייבעל, וואָס האָט איהם געמאַכט צו פערלייקענען זיין בלוט און פלייש. עם איז געווען די שאַנד פון סאַרען, וואָס האָט איהם אריינגעלעגט דעם ליגען אין מויל אריין.
 — וואָס טוסטו עפעס זיי ארונטערצוברענגען? זיי קענען דאָד דערווייל אונטערנעהן.
 — איד טו, איד טו — האָט משה אַבגעענטפערט.
 די מיר האָט זיך געעפענט און גדליה איז אריינגעקומען.
 — גיב נור א קוק ווער עם איז דאָ! — האָט גדליה אויסגערופען, דערזעהנדיג משה'ן זיצענדיג ביים טיש מיט סאַרען.
 — גדליה, עם קומט איהם א מזל-טוב.
 משה איז בלייד געוואָרען.
 — וואָס איז? — פרעגט גדליה.
 — חנה'לע מיט די קינדער האַבען זיך דאָד אַבגעערופען. ער ברענגט זיי אראַב.
 — דאָס איז אַז אמת'ער מזל טוב, א גרויסער מזל טוב, נאָך דעם

ווי די „פויפערס“ דערצהלען זיך און פון דארט — האָט גדליה גע-
זאָגט — סאַרע, נעהם ארויס דעם ווישניאק, עס קומט איהם א גרוי-
סער מזל טוב.

אין א פאר מינוט ארום איז שוין דער קליינער טיש אין קיטשען
געווען געגרייט, און דער ווישניאק, וואָס סאַרע האָט געהאלטען אויף
פסח, האָט זיך געפינקעלט אין די גלעזלעך.

— נו, לחיים, משה, גאָט זאל דיר העלפען, אז דו זאלסט זיי
דערלעבען צו זעהן דאָ אין גיכען — זאָגט גדליה, אויסשטרעקענדיג
צו איהם די האַנד — לחיים.

— אז איהר זאלט באַלד ווי אס שנעלסטען זיין צוזאַמען —
לעגט סאַרע צו.

נור משה איז געבליבען זיצען אויף זיין אַרט, געלאָזט פאַלען די
האַנד און געקוקט אין א זייט.

— גדליה, איד האב געזינדיגט — האָט משה ארויסגעשפראַצט
מיט טרעהרען פון זיינע פולע אויגען.

גדליה און סאַרע זיינען ערשטוינט געוואָרען און האָבען זיך
אַנגעקוקט.

— וואָס האָט ער געטאָן? — האָט סאַרע איבערגעפרעגט
גדליה'ן אין א ווילע ארום.

— ער זאָגט, אז ער האָט געזינדיגט — ענטפערט גדליה.

— וואָס האַסטו געטאָן? — פרעגען מאַן און ווייב.

— איד האָב נאָך אַמאָל חתונה געהאַט.

— איד פערשטעה ניט, וואָס ער מיינט — זאָגט סאַרע.

— דו הערסט דאָר, ער האָט נאָך אַמאָל חתונה געהאַט.

— וואָס הייסט? וואָס רעדט ער? ער איז משונע געוואָרען? —

פרעגט סאַרע. — וואָס הייסט, ער האָט חתונה געהאַט? און חנה'לע

און די קינדער? איד פערשטעה ניט, איד פערשטעה ניט — זאָגט

סאַרע.

משה האָט גאָר נישט געענטפערט, געזעסען, געביסען די אויך

בערשטע וואַנסע אין די ציין און פערשטעלט זיך מיט איין האַנד די

אויגען, אַנלעהנענדיג דעם קאַפּ אויף איהר.

— אוי, אוי, צרות, דאָס מאַכען אלץ אַן צרות, א מאַנספארשוין

איינער אליין — קרעכצט גדליה.

א מינוט האט געהערשט א פויזע.

— זאל ער ארויסגעהן פון מיין שטוב, איד וויל אזעלכען ניט לאזען איבערטרעטען מיין שוועל! מיט'ן וואלגער-האלץ וואלט איד איהם דעם קאפ געשפאלטען, אין קייטען וועט ער אוועקגעהן. אין דער היים פוילט א ווייב מיט קינדער, און ער האט זיך דא חתונה. א טאטעריש הארץ האט עס, זאל ער ארויס פון מיין שטוב די מינוט, איד שפאלט איהם דעם קאפ! — אין סארע ארויס מיט איהר גאנצער קראפט.

משה איז אלץ געזעסען, מיט די האנד די אויגען זיך פערשטעלט און געוויינט.

— סארע, וואס טוט זיך מיט דיר? א מענש איז אין אן אונגליק אריינגעפאלען, קומט זיך ראטעווען, און דו טרייבסט איהם פון שטוב, סארע — האט גדליה זי גע'מוסר'ט.

— זי האט רעכט, גדליה. מען דארף מיר ניט אין קיין אידישע שטוב אריינלאזען. איד ביו א מערדער, אין קייטען דארף מען מיר פערשיקען. א שטיין זיך אנבינדען אויפ'ן האלז און זיך דערטאפיען. ווי א הונט, מיט'ן טשאפער איבער'ן האלז — האט משה געכליפעט.

— דאס וואלט געווען די איינציגע געשייטע זאך. אזעלכע מענך שען, ווי ער, דארפען ניט לעבען אויף דער וועלט — האט סארע גע'דונערט.

— סארע, סארע, סארע! — האט גדליה געשריען — א מענש טרינקט זיך און דו ווילסט איהם נאך צוטאפיען! א, שעהנע מענשען זיינט איהר, ווייבער, גאט זאל אבהיטען.

און צוגעהענדיג צו משה'ן, האט ער איהם ארויפגעלעגט די האנד אויפ'ן פלייצע און געזאגט:

— שוין געהערט אזעלכע מעשות. אין אמעריקא טרעפט זיך אלץ. ביסט אריינגעפאלען, דארף מען דיר זעהן ארויסצוקריגען.

— שוין פערפאלען. אין דער ערד אריין געהן — ברומט משה אין די בארד אריין, אויפהויבענדיג זיך פון זיין ארט, וועלענדיג אוועקגעהן.

— וואו געהסטו, וואו? בלייב דא. מיר'ן זיך זעהן מיט לאנדס-לייט, איבעררעדען, געהמען א לאיער. אז א מענש זינדיגט, אין ער שוין פערפאלען? א מאנספארשוין איינער אליין, וואס האט ער גע-

וואָלט טון? — זאָגט גדליה — דאָרף מען איהם זעהן אַרויסצוהעלפֿען!
סאַרע! סאַרע!

— וואָס שרדיסטו, וואָס? אפּשר וויל ער געהן צום יונגען וויי-
בעל? ער איז דאָך אַ יונגע־מאַנטשיק נאָך דער חתונה. דאָס ווייבעל
וואַרט דאָך אויף איהם! — האָט סאַרע אָנגעהויבען חווק צו מאַכען.
— סאַרע, וועסט ניט אויפהערען? וואָס ווילסטו פון איהם?
ווער וואָלט בעסער געווען אויף זיין אַרט? אַ מענש איינער אַליין.
ווי אַ שטיין!

סאַרע איז ווייכער געוואָרען.

— ווער זיינען זיי דאָס, זיינע מחותנים? איד וועל זיי דאָס אָב-
שפּיעלען אַ חתונה! איד וועל זיי ווייזען ווי אַריינצוכאַפּען אַ טאַטען
פון קינדער!

משה האָט אויסגעבראַכען אין אַ שלוכצען, אַז די נאַנצע שטי-
בעל איז געוואָרען מיט געוויין אָנגעשטעקט, און גדליה האָט אָנגע-
הויבען מיטצואוויינען.

— איז עס דען ניט קיין רחמנות אויף איהם? וואָס האָט ער
געזאָלט טון? וואָס? ער איז דאָך אַ צדיק, איז ער דאָך. איד וואָלט
דען בעסער געווען אויף זיין אַרט? — האָט גדליה גערעדט.
— דערפאַר זאָג איד דאָך, אַז עס מעג אייד אַלע מאַנספאַרשוי-
נען אויסרייסען — האָט סאַרע זיך ענדליך בערוהיגט.

ז ע ק ס ט ע ר ק א פ י ט ע 5.

די נאַכט איז שוין משה ניט אהיים געגאַנגען שלאָפֿען צו דער
אַדעסערין. גדליה האָט איהם אַריינגעפיהרט אין זיין אַלטער קוואַר-
טיר, אין אַלסערעל, אויפ'ן שטרוי-זאק, וואָס איז געשטאַנען לעדיג
זייט משה האָט זיך אַרויסגעצויגען.

— משה — זאָגט גדליה — דו ביזט אַ טאַטע פון קינדער.

משה האט געשוויגען.

— און הלואי וואלטען זיי דארטען, אין דער היים, געהאט אזא ארט, וואו דעם קאפ אוועקצולעגען — לעגט ער צו.

און סארע האט פון בעט ארויסגעשריען:

— וואס פיהרסטו איהם אויפ'ן שטרויזאק? ער איז דאך א יונגערמאנטשיקעל נאך דער חתונה, איז ער דאך. אודאי איז בע-סער מיט א יונג ווייבעל זיך אין בעט צו לעגען ווי צו ליגען איינער אליין אויפ'ן שטרויזאק.

און גדליה האט איהר אבגעענטפערט:

— וועסט ניט אויפהערען, סארע, וועסט ניט אויפהערען? האסטו דאך איהם שוין גענוג דאס בלוט פערצאפט!
און משה האט געשוויגען.

אויף מארגען איז דער פריה האכען סארע און גדליה איבער-געלאזען משה'ן אין דער היים דאס קינד היטען.

— זאל ער זיך נאר ניט ווייזען פאר'ן ווייבעל — האט סארע געזאגט — אז ער וועט זי זעהן, וועט דאך איהם וויעדער „קוטשען“.
איד קען דאך אייד, מאנספארשוניגען.

זי האט ארויפגעזעצט אויפ'ן קאפ דאס קליינע היטעל, אריבער-געווארפען איבער'ן האלז דעם אויסגעקראכענעם גרויען פוטערנעם קאלנער, וואס גדליה האט איהר חתזדווייז געגעבען, גענומען גדליה'ן ביי דער האנד און גענאנגען מיט איהם אין גאס אריין.

— איד טו דאס פאר חנה'לען — האט זי געזאגט — פאר איהם אסור אויב איד וואלט די האנד אין קאלטען וואסער אריינגעשטעקט.
קודם כל איז זי אוועק צום רעדאקטאר אין „פייפער“ אריין. דער רעדאקטאר, דער מאן אין די בריילען, האט זי קוים געלאזט אויסרע-דען א ווארט. ער האט איהר גאר נישט געלאזט דערצעהלען. ער האט זיך נור געאיילט. דערנאך האט ער געזאגט, אז אויף דעם איז דא א בעזונדערע חברה, נור ער ווייס ניט, אויב די חברה קען דערצו עפעס טון, ווייל דאס ערשטע ווייב איז ניט אין אמעריקא.

— זי איז דאך נאך מעהר ווי אין אמעריקא, זי איז אויף גע-

האקטע צרות אין דער היים. זי איז דאָד ערנער ווי א יתום א לעב-
בעדיגער. זי איז דאָד ווי א פערלאַזטער שעפס, וואָס האָט ניט ווער
עס זאָל זיך אויף איהר ארומקוקען, וואָס קיינער נעהמט זיך ניט אַז
פאַר איהר.

אַבער דער רעדאקטאָר האָט איהר ניט געלאָזט דערצעהלען, וואָס
זי, חנה'לע, איז, און אַבגעשיקט איהר צו דער חברה. ער אליין קען
נאָר ניט טאָן.

— אַז אַזעלכע גרויסע מענשען, ווי איהר זייט — האָט זי גע-
זאָגט צום רעדאקטאָר פון פייפער, דעם מאַן מיט די ברילען — וואָס
א וועלט מיט מענשען ווייסען פון איד, קענען נאָר ניט טאָן, וועל
איד זיי ווייזען, אַז אַזא קליין מענשעלע, ווי איד, קען יא טאָן, וועל
איד אליין נעהמען צו טאָן — האָט זי געזאָגט צום רעדאקטאָר פון
פייפער, דעם מאַן מיט די ברילען, און גענומען גדליה'ן ביי דער האַנד
און געזאָגט צו איהם:

— קום!

און זי איז אוועקגעגאנגען צו לייזער'ן, „פון דער היים“.

„לייזער פון דער היים“ איז געווען דער בעשיצער פון די וואָר-
טשער לאַנדסלייט. וואָס עס האָט זיך געטראָפּען מיט א לאַנדסמאָן,
איז מען געקומען צו לייזער'ן. לייזער האָט נאָך אין דער היים גע-
שפילט די ראַלע פון א שווימלאַד פאר'ן גאנצען שטעדטעל געגען
זשענזשע סטראַזשניק און געגען אלע גוים. א יונג איז ער געווען א
הויכער, וואָס האָט געקענט רעדען פּויליש און איז געווען אויכגעקאכט
מיט אלע שקצים פון שטעדטעל. אַז עס האָט זיך געמאַכט א זימער-
דיגער פּרייטאָג נאָך מיטאָג, ווען די אידען פון שטעדטעל זיינען גע-
גאַנגען זיך באַדען, און עס איז אַנגעקומען דער שעפער שייגעץ מיט'ן
הונט און האָט א גאַנץ שטעדטעל מיט אידען געיאָגט נאַקעטע אין
שטאַרט אריין — איז מען געלאָפּען צו לייזער'ן. און לייזער איז
געקומען און האָט אויסגעלייזט דאָס שטעדטעל אידען, טייל אין די
העמדרע, טייל נאַקעטע פון שעפער שייגעץ'ס הענט. אַדער אַז זשענ-
זשע סטראַזשניק האָט זיך אריינגעכאַפּט אין א אידישע שטוב און
האָט אוועקגענומען די מעשענע לייכטערלעך פאַר פאַדאַטקעס איז מען
געקומען צו לויפּען צו לייזער'ן, און לייזער האָט זיי ארויסגענומען
פון זשענזשען. אַדער אַז עס האָט ווער געהאַט א „פעקעל“ אויף זיך,

געהאלטען אפען די קראם זונטאג, ווען די גוים געהען אין קירכע אריין אדער מ'האט איינעם געכאפט מיט טרפה בראנפען — מיט איין ווארט, וואס פאר א צרה עס האט זיך ניט געמאכט אין שמערד-טעל, איז מען געקומען צו לויפען צו לייזער'ן אז ער זאל אויסלייזען פון גוי'שקע הענד.

דא, אין אמעריקא, האט לייזער איבערגענומען די זעלבע ראָלע פאר זיינע לאַנדסלייט וואָס ער האָט געשפּיעלט אין דער היים פּאַר'ן שמעדטעל. דאָ, אין אמעריקא, איז לייזער באַלד געוואָרען א גאַנצער קנאַקער. ער האָט גערעדט ענגליש און איז געווען אויסגעקאַכט מיט אַלע פּאַליטישענס, פון דעם פּאַליסמאן ביו'ן דזשאָדזש, און געהאט גוטע ברודער „גנב'אישע לאַיערס“, וואָס האָבען געקענט אַרויסנעהן מען פון יעדע „טראַבעל“. און וואָס עס האָט זיך ניט געמאַכט מיט אַ לאַנדסמאַן, איז מען געקומען צו „לייזער פון דער היים“.

און כאַטש „לייזער פון דער היים“ האָט זיך ניט זעהר אָפּגעגעבען מיט פּאַליטיק פון לאַנדסלייט און איז די חברה אנשי בני אחים פון וואַליטש, וואו ער איז געווען א גוטשמעהענדער מעמבער (לייזער איז אומעטום געווען א מעמבער), איז ער אויך קיינמאַל ניט געקומען, א חוץ איינמאַל אָדער צוויי מאַל אין יאַהר, אויפ'ן באַל, וואָס די וואַ-ליטשער יאַנג מען האָבען געמאַכט, אָדער אין טעאטער צו א בענעפיט פאַרשטעלונג, האָט לייזער פונדעסמוועגען געוואוסט אַלץ, וואָס ס'קומט פאַר ביי די לאַנדסלייט, געהאט זיי אויפ'ן קאַפּ און מען איז איהם שיין געקומען זאַגען, וואָס מען הערט.

— לייזער, עס איז געשעהן אן אונגליק — האָט זיך אָבגערופען צו איהם סאַרע, ווען זי איז אריינגעקומען צו איהם אין ציגאַרען גע-וועלב, וואָס ער האָט געהאלטען געגענאיבער א גרויסע שעכטהויז.

— וואָס איז דער טראַבעל? — פּרעגט לייזער קורץ.

— לייזער, קרוין, ראַטעווע! — שרייט סאַרע — עס איז אַ רחמנות אויף אַ אידישע טאַכטער.

— אָבער וואָס איז געשעהן? — פּרעגט שוין לייזער אונגע-דולדיג, און די נאָזדרעס זיינע ציטערען.

— משה כלאַפּ האָט דאָד חתונה געהאט!

— וואָס הייסט, ער האָט חתונה געהאט?

— נעבעך אריינגעפאלען. אַ מאַנספאַרשוין איינער אַליון, איז

ער אריינגעפאלען צו ליטוואקעס אין די הענד אריין, זיי האבען איהם אריינגעכאפט און איינגעשלייערט איהם א ווייב. א געזונטער איד איז ער, וואס איז ער, געבעד, שולדיג? — פערענטפערט איהם גדליה.

— וואס הייסט, און וואס איז מיט ווייב און קינדער אין דער היים? — פרגעט לייוער.

— דאס איז עס דאך, פערשטעהסטו. זיי האבען איהם איינגערעדט, אז זיי לעבען שוין ניט, אזוי לאנג ניט געהערט פון זיי. א כלאפ איז ער דאך שטענדיג געווען, און אודאי א יונגע ווייבעל — האט עס איהם פאסמאקעוועט — זאגט סארע — אויף דעם איז ער דאך א מאנספארשוין (און זי קוקט אויפ'ן מאן).

— איד פערשטעה, איד פערשטעה — זאגט לייוער, וואס איז אזעלכע זאכען האט מען איהם ניט געדארפט דעם פינגער אין מויל אריינלענען, און שאקעלט צו מיט'ן קאפ, פערבייסט מיט די ליפען, און די נאזערעס הויבען אן ביי איהם צו ציטערען, ווי אלע מאן, ווען ער דעהערט, אז עס איז עפעס געשעהן אז אונגערעכטיג קייט. ער האט ניט געקענט פערטראגען קיין אונגערעכטיגקייט.

— א מענש האט קיין ווייב ניט, פערשטעהסט — זאגט צו איהם גדליה.

— איד פערשטעה, איד פערשטעה — שאקעלט לייוער מיט'ן קאפ.

— און דארט זיצט א ווייב מיט קליינע ווערים אליין, ווייסט ניט פון איהם, הערט ניט פון איהם, און קוקט זיך אויס די אויגען אויף א בריעף — לייגט צו סארע — גאט, גאט, א וועלט, אמעריטשקע א וועלט, אזש אויסגערוגען האט עס געדארפט ווערען.

— לייוער, וואס טוט מען? — קומט גדליה צו צום עסק.

— וואס מען טוט? איד וועל איהם מיט איהר די קעפ אראפ־דרעהען. איד וועל געהן צום דזשאדזש, איד וועל זיי ביידען פער־שיקען איבער'ן וואסער — זאגט לייוער.

— ער האט דאך חרטה, ער ליגט דאך אין דער היים ביי מיר און וויינט, אז מען זאל איהם ראטעווען — זאגט סארע — צוערשט דאס הינדערל אייפגעגעסען און דערנאך האט ער חרטה אויפ'ן שידוך.

— שחידה שוין, סארע. ער איז ניט שולדיג. מען דארף איהם

ראמעווען. עס איז א רחמנות אויף די ווייב מיט די קינדער — זאגט גדליה.

— שא! איד וועל גאר אזוי מאכען: איד וועל זאגען. אז זי. חנה'לע, איז מיין שוועסטער. איד וועל שוין וויסען ווי צו רעדען מיט זיי — זאגט לייזער.

— און וואס טוט מען מיט משה'ן? — פרעגט סארע.
— האלט איהם ביי זיך — זאגט לייזער — לאז איהם פון שטוב ניט ארויס. קודם כל פאדארף ער דאס גאנצע געלד אהער געבען. וואס ער האט אין באנק, און מיר וועלען עס אוועקשיקען צו חנה'לען. מיר וועלען שוין געפינען א וועג צו איהר. איד וועל געהן צו מיין לאיער. מיין לאיער וועט מיר שוין זאגען, ווי אזוי איד זאל שיקען, אז דאס געלד זאל אַנקומען. קודם וועלען מיר אראפברענגען חנה'לען מיט די קינדער. און אז חנה'לע וועט דא זיין, וועל איד שוין וויסען. ווי מיט זיי צו לערנען. פערלאז זיך אויף מיר.

— און מיט משה'ן וואס וועט זיין? ער קען דאך, חלילה, אוועק-געהן אין תפיסה. אָפּגעטאָן אזא זאך. איז אמעריקא, זאגט מען, איז מען שטרענג אויף אזעלכע זאכען — זאגט גדליה.

— פערלאז זיך אויף מיר — זאגט לייזער — איד וועל שוין וויסען ווי איהם ארויסצונעמען. מיין לאיער וועט מיר שוין זאגען. אַהן לאיער טו איד גארנישט.

דעם זעלבען אבענד זיינען זיך צו גדליה'ן אין הויז צוזאמען-געקומען די וואַליטשער לאַנדסלייט. ס'איז דארט געווען לייביש דיין. וואָרים אזוי ווי לייזער פון דער היים אין די האַנד פון די וואַליטשער לאַנדסלייט, אזוי איז לייביש דיין דער קאַפּ. כאַטש דאָ איז לייב דיין א איד א שניידער, וואָס ניט העמדער צוזאמען מיט איטאַליענישע שיקסעס אין א ברוקלינער שאַפּ, אַבער די לאַנדסלייט ווייסען, ווער לייביש איז פון דער היים, א איד, וואָס קען לערנען, א חסיד, און דא שפּילט ער ביי די לאַנדסלייט א שטיקעל ראַלע פון א רב, נור קיין לעפען וויל ער דערפון ניט מאַכען. שבת נאכ'ן דאוונען זאגט לייביש אין די חברה א מדרש, זאגט סליחות פאר די ימים נוראים, און דא-

ווענט יום כפור מוסף פאר'ן עמוד. לייביש איז דער קאפ און דאס געוויסען פון די לאנדסלייט. האט ווער א שודר צו טאן, קומט ער ארויף צו לייביש'ן זיך מישב זיין. לייביש איז אויך דער פערמיט לער צווישען די לאנדסלייט. דער רב שרייבט צו איהם בריעה, און ער שרייבט איהם בריעה פון די לאנדסלייט.

סארע האט וויעדער ארויסגענומען דעם גרויסען סלויאק יום טוב'דיגען ווישינאק און אוועקגעשמעלט אויפ'ן טיש. ארום טיש זיינען געזעסען די וואָליטשער לאנדסלייט מיט לייביש דעם דיין און דער שפיץ. „לייזער פון דער היים" איז געזעסען ביי אן עק טיש, מיט א צונויפגעלייגטען פויסט. און משה כלאפ, וועמען מען האט מיט געוואלד אראפגעשלעפט פון שעניק אין אלקערי, איז געשטאנען פאר זיי מיט א בעפעדערטע בערדעל, מיט אויסגעוויינטע אויגען, מיט א פערדרעהט היטעל, געבויגען דעם קאפ צו דער ערד און געשוויגען.

— היתכן, א איד טוט אזא זאך! — זאגט לייביש דיין, און האלט זיך אן מיט די האנד דאס קורצע בערדעל און שאקעלט זיך. — א איד איז עס? א שעהנער איד! עס איז דאך ערגער ווי גע'שמד'ט — ווייזט אויף איהם סארע מיט'ן האנד.

— וועסט שוין אויפהערען, סארע? ווייבער פערשטעהען דען עפעס? א מאנספארשוין געווען אזוי לאנג אליין, אהו א אידענע, ווער פון אונז וואָלט בעסער געווען? — זאגט גדליה צו לייזער'ן. און „לייזער פון דער היים" לייגט זיך עס איבער, און זעהט איין.

אז גדליה האט רעכט, שאקעלט ער צו מיט'ן קאפ צו גדליה'ן. — און יענע, שמועסט מען, איז א פארשוין, אן אדעסעריז איז זי, אן אדעסער פארשוין — לייגט גדליה צו לייזער'ן אין דער שטיף. — ניין, ניין, א נאך איז ער? — ווייזט סארע אויף משה'ן מיט'ן

האנד.

און משה שטעהט דעם קאפ אראפגעלאזען, מיט'ן פערדרעהטען היטעל מיט'ן בעפעדערט בערדעל, און הערט אלצדינג, אבער ער שווייגט.

— וואס טוט מען? — פרעגט לייביש דיין.

— וואס מען טוט? קודם כל זאל ער דאס געלד אוועקגעבען, נאך דאס געלד, וואס ער האט. מיר וועלען עס אוועקשיקען צו חנה'לען. איהר ר' לייביש, שרייבט אן א בריעה צום רב, אן ער זאל

גלייך ארוישיקען חנה'לען מיט די קינדער — זאגט לייזער — גיב אהער דאס געלד, משה!

משה בינדט אויף דאס העמד און שלעפט ארויס פון דארט די אייזערנע קאסע, און שלעפט ארויס פון זאק חנה'לעס פערפעטעמען בריעה מיט די געלד־קוויטאנציעס און איינגעקנייטשטע פערפעטעמען דריי הונדערט.

— דאס איז אלעס? — פרעגט לייזער.

— כ'האב נאך אין באַנק — שלעפט משה ארויס א פערפעטעמען טען באַנק ביכעל פון א הויזען־קעשענע, און גיט עס איבער לייזער'ן. — איהר, ר' לייביש, שרייבט אָן א בריעה צום רב און שיקט איהם אוועק די דריי הונדערט דאלאר. דאָס איבעריגע וועל איך ארויסנעהמען מאַרגען מיט משה'ן — זאגט לייזער און גיט איבער דאָס געלד צו לייביש דיין.

סארע'ס א מיידעל, וואָס געהט אין סקול, האָט דערלאַנגט טינט און פערער, און גדליה איז ארויסגעלאָפּען ברענגען א בייגעלע פאפיר מיט א קאָנווערט. לייביש דיין האָט ארויסגענומען די בריִלען פון קעשענע און אוועקגעזעצט זיך שרייבען א בריעה צום רב פון וואַליטש. — ווי האָט מען דיר גערופּען אין דער היים? — פרעגט לייביש דיין.

— משה כלאָפּ — ענטפערט משה.

ז י ב ע נ ט ע ס ק א פ י ט ע ל

— נו, יעצט בעדארף מען זיך נעהמען צו מאַכען אן עק פון עסק — זאגט לייזער „פון דער היים“. — משה — זאגט ער — דו וועסט פערשווינדען אויף א פאָר וואַכען. געה אין די קאָנטרי ארויס, און מען זאָל דיר גיט זעהן.

— יואָס? — ענטפערט אָפּ סארע — ער זאָל געהן אין די קאָנטרי? אויף אזעלכע לייט קען מען זיך גיט פערלאָזען. מען מען

דא האלטען ווי א הונט אויף א קייט. ער וועט דערזעהן די „אדע“ סער פארשויוו“, קען ער נאך חרטה קריגען אויפ'ן גאנצען עסק. אויף אזעלכע לייט דארף מען האלטען אן אויג, ווארים מאנספארשויען זיינען דען מענשען? — לעגט זי צו, קוקענדיג אויף גדליה'ן.

— וואס, דו וועסט איהם האלטען אנגעבונדען ביים בעט? וואס ווילסטו פון איהם? — זאגט גדליה — וואס איז ער, א קינד, וואס? — יא, יא, אזעלכע לייט מוז מען האלטען ווי דעם הונד אויף דער קייט, אז ער וועט דערזעהן דאס אדעסער ווייבעל, קען ער נאך חרטה קריגען. — זאגט סארע.

— וואס, איד בין ניט קיין טאטע צו מיינע קינדער? א טאטערשיש הארץ האב איד? — האט משה אויסגעבראכען.
— סארע! — שרייט גדליה.

— סארע — זאגט לייזער פון דער היים — האלט איהם דא. האסט רעכט, און איד וועל דערווייל אוועקנעהן צו זיינע מחותנים.

און „לייזער פון דער היים“ איז אוועק צו איציקעל בארבער, זיך נאכפרעגען, צי ער ווייסט ניט, וואו זיין שוואגער משה כלאפ האלט זיך אויף. „מען זאגט — זאגט לייזער — אז ער האט זיך לעצטענס אויפגעהאלטען ביי איינעם א בארבער, וואס מען רופט איהם איציקעל און קומט פון אדעס, און ער האט א שוועסטער, וואס קומט אויך פון אדעס, וויל ער וויסען, אויב עס איז דער זעלבער“.

— צו וואס בעדארפט איהר האבען משה כלאפ? — פרעגט איהם איציקעל.

— דער משה כלאפ איז מיינער א שוואגער — זאגט לייזער — און איד האב געקראגען א בריעה פון דער היים, אז זיין ווייב, חנה'לע, מיין שוועסטער, מיט די קינדערלעך זיינען אויפ'ן וועג קיין אמעריקא. — דער משה כלאפ וואס איהר זוכט, איז מיין שוואגער. זיין ווייב איז מיין שוועסטער — זאגט איציקעל.

— אויב אזוי — זאגט לייזער — וועט איהר אלע געהן אין סינג סינג. די ווייב, זיין שוועסטער, און ער אויך, וויל זיי האבען אריינגעכאפט א מאן פון א ווייב און האבען איהם נאך א מאל חתונה געמאכט, ווען דאס ערשטע ווייב האט געלעבט. איד קען די לאז — זאגט לייזער.

— איד קען אויך די לאז — זאגט איציקעל.

— איד האב א לאיער — זאגט לייזער.
 — איד האב אויד א לאיער — זאגט איציקעל.
 — אויב איהר האט אויד א לאיער, טא נאט אייד און קלאגט
 מיך אז — האט לייזער געזאגט, און אויפגעהויבען די האנד און
 אראפגעלאזט איציקלען איינס און נאך איינס, אז איציקעל האט זיך
 אין גאנצען בעגאסען מיט בלוט, און צוגעלייגט איהם א דריטען אין
 בויד אריין: פאר די שוועסטער, דער אדעסער פארשוין — אויף
 דערווייל, ביז ער וועט זיך מיט איהר אליין טרעפען — האט ער צו-
 געלעגט.

איז א פאר טעג ארום איז זיך לייזער ווידער צוזאמענגעקומען
 מיט איציקלען. דאס מאל האט איציקעל געהאט א פערבונדענעם
 פנים, מיט אז ארויפגעבונדענע האנד, און מיט זיי זיינען געווען צוויי
 לאיערס, לייזער'ס לאיער און איציקעל'ס לאיער. ביידע לאיערס
 זיינען זיך געווען גוטע כרידער. משה איז געזעסען אין א ווינקעל,
 דעם קאפ אראפגעבויען צו דער ערד, און דאס אדעסער ווייבעל —
 איז א צווייטען ווינקעל. משה האט מורא געהאט די אויגען אויפ-
 צוהויבען, אז ער זאל ניט דערזעהן די ווייסע הערלעך אויף איהר
 האלז, אדער די רוימע קרעלען. און דאס אדעסער ווייבעל איז דוקא
 געזעסען מיט די פיס צושפרייט און מיט די רוימע קרעלען, און גע-
 קוקט משה'ן אין פנים אריין. און די לאיערס האבען זיך גע'סוד'עט
 און גערעדט אין ענגליש. ענדליך זיינען זיי ביידע איינפערשטאנען
 געווארען, אז עס איז גלייכער צו סעטלען מיט גוטען, ווייל עס קען
 זיין „טראבעל" פאר אלעמען.

— איד ווייס דען, ווי ווייט זיי זיינען דערגאנגען? — האט
 איציקעל, קוקענדיג אויף משה'ן מיט די שוועסטער — איד קען דען
 געהמען אויף מיר? וואס וועט זיין?
 דאך איז דער בארבער איינגעגאנגען, אז משה זאל אפגעבען דער
 אדעסער ווייבעל דאס הויז מיט די מעבעל און איהר אוועקגעבען דאס
 גאנצע געלד, וואס ער האט אין באנט. און משה איז בעפרייט גע-
 ווארען.

איז א פאר וואכען ארום האָט דער רב פון שטעדטעל געשריבען צו לייביש דין, אז האשה הצנועה חנה, מיט איהרע קינדער זיינען ארויסגעפאָרען קיין אמעריקא.

משה האָט די גאנצע נאכט געוויינט און זיך געזידעלט, אז ער איז ערגער ווי א טאטער, אז ער האָט א מערדעריש האַרץ און אז ער וועט ניט קענען קוקען אין די אויגען אריין חנה'לען מיט די קינדער. און דאָס האַרץ — האָט ער געטראכט — האָט איהם שטענדיג גע- זאָגט, אז חנה'לע לעבט און די קינדער לעבען.

— און דאָך האָסטו חתונה געהאט מיט א צווייטע — זאָגט צו איהם סארע.

— שוין! הויבסט שוין ווידער אָן? — בייזערט זיך גדליה —

ער האָט דאָך שוין אלצדינג גוט געמאכט.

סארע האָט שוין דאָס מאל בעזאָרגט פאר זיי א וואוינונג מיט מעבעל און קליידער פאר חנה'לען מיט די קינדער (די לאַנדסלייט האבען משה'ן געלד אויסגעבאָרגט). און וואָס עס האָט זיך אָפגעטאן ביי דער שיף, ווען משה האָט חנה'לען מיט די קינדער דערזעהן! נאָטע לייב חייט איז אויסגעוואקסען געווארען, און משה האָט איהם שיער ניט דערקענט. און די קליינע מויד און חנה'לע — פונקט ווי ער האָט זיי איבערגעלאָזען. וואָס עס האָט זיך דארטען אָבגעטאן!

נור אזוי גיך האָט מען משה'ן ניט צוגעלאָזען צו חנה'לען. לייביש דיין האָט געזאָגט, אז ער מוז זי ציערשט גט'ן, ווייל ער האָט געהאט אז אנדער ווייב. דערנאָך קען ער מיט איהר נאָך א מאל חתונה האבען — אזוי איז דער אירישער דין. חנה'לע האָט ניט פערשטאָנען פאר וואָס און פאר ווען מען בעהאלט עפעס פון איהר. די לאַנדס- לייט האבען זי בערוהיגט, אז דאָס איז אויף דערווייל, און מען מוז אזוי טאן. „ווייל עס איז דאָ עפעס א זאך דערביי“, וואָס זי דארף ניט וויסען.

— וואָרים זיי זיינען דען עפעס מענשען, די מאַנספארשויען?

— האָט סארע געקוקט אויף משה'ן.

און משה האָט געוויינט, די אויגען זיך געווישט און געכליפעט:

— איך האָב געזינדיגט, חנה'לע.

די חתונה פון משה כלָאָפּ מיט חנה'לען איז געפראָוועט געוואָר־
רען ביי סארע'ן איז שטוב. משה כלָאָפּ האָט פון יאטקע אהיים געד־
בראכט א גאנץ זייטעל פלייש, און סארע מיט נאָד ווייבער האָבען
געקאכט און געפאקט א גאַנצען טאָג. סארע האָט ארויסגענומען דעם
רויטען ווישניאק, און „לייזער פון דער היים“ האָט געבראכט אַזאַ
אקעוויט, א היימיש געשטעלטען. און מען האָט מאַן און ווייב אונטער
דער חופה געפיהרט. משה איז געגאנגען אַנגעטאן אין דעם נייעם
אַנצוג, וואָס איציקעל האָט איהם געקויפט, און חנה'לע — אין דעם
היימישען אטלעסענעם קאפטענדעל, — האָט אויסגעזעהן ווי די טויב,
וואָס משה האָט שטענדיג געזעהן.

לייביש דיין איז דער מסדר קרושין געווען. סארע מיט גדליה'ן
האָבען געהאט דאָס אונטערפיהרעכין, און דער קליינער נאָמע לייב
חיים מיט די קליינע מויד האָבען געטאַנצט אויף טאַטע-מאַמע'ס
חתונה.

ביי דער חתונה סעודה, אז דער עולם האָט געטרונקען פון היי־
מיש-אַנגעשטעלטען געטראַנק, וואָס „לייזער פון דער היים“ האָט געד־
בראכט, איז דער עולם פרעהליד געוואָרען, און סארע האָט זיך געד־
שמעלט אין די שירץ מיט די הענד פערלייגט ביי די זייטען און געד־
קוקט אויף משה'ן, ווי ער זיצט זיך ווי א חתן מיט די רויטע באַקען
פון טרינקען, אין דעם נייעם אַנצוג, און זי האָט געטייט אויף איהם
מיט די פינגער:

— גאר נישט, וואָס האָט ער דאָ צוגעלייגט צום עסק? — ער
האָט א שלעכט געשעפט געמאַכט? און ווענדענדיג זיך צו די מאַנס־
פאַרשוינען, האָט זי צוגעלייגט:

— מאַנספאַרשוינען מענען אַלעס, וואָלט דאָס נור א אידענע
געטאן!

און משה כלָאָפּ'ען האָבען די לאַנדסלייט א נייעם נאָמען געגען
בען אויף די חתונה. ער הייסט שוין ניט מעהר משה כלָאָפּ. זיי רופען
איהם: „משה מיט די צוויי ווייבער.“

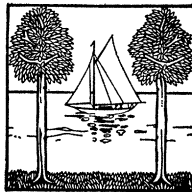

שפעטער איז אַבענדר, ווען משה איז געבליבען מיט חנה'לען אליין,
האָט משה אַנגענומען חנה'לעם האַנד און זיך צואוויינט:

— איד האב דיד געלאזט מיט די קינדער אליין. דו האסט דיד
 נעכער דארט געפייניגט... און איד דא... א טאטעריש הארץ האב איד.
 — הער אויף, משה, הער אויף. זעהסט דאך, גאט האט מיר גע-
 האלפען.

און דער קראק פון איהר לאנגען, אויסגערארטען האלז האט א
 שלוקערץ געטאן.

האט משה איינגעגראכען זיין האריג פנים אין איהר שוים און
 געוויינט. און עס האט זיך איהם געדאכט, אז די טויב גלעט איהם
 איבער'ן קאפ מיט איהרע לייכטע פערעמדיגע פליעגלען.

א י נ ה א ל ט :

זייט

5	יונגע יאהרצייט
	אמעריקאנער ערצעהלונגען
89	דאס נייע לעבען
137	„נאטחינג באט ביזנעס“
158	א צופיהרטע הויז
164	אייפערזוכט
179	א פערשוואונדענער מאן
192	א שטילער גארטען
199	מילך
205	שטיל א מענש ווערט געבוירען
213	די טויז פיק
221	דער מאנגעטישער
230	דער רויטער העט
240	זינד

